

Magyar Földrajzi Társaság
Societas Geographica Hungarica
1872

FÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK

GEOGRAPHICAL
REVIEW

Tematikus szám
Turizmus: az üzlet és a teória mezsgyéjén

144. évfolyam, 1. szám
2020

FÖLDRAJZI KÖZLEMÉNYEK

A Magyar Földrajzi Társaság tudományos folyóirata

Geographical Review • Geographische Mitteilungen
Bulletin Géographique • Bollettino Geografico • Географические Сообщения

Főszerkesztő / Editor-in-Chief

DÁVID LÓRÁNT DÉNES

Főszerkesztő helyettesek / Deputy Editors-in-Chief

EGEDY TAMÁS (felelős szerkesztő / Managing editor), BOTTLIK ZSOLT

Szerkesztők / Editors

HORVÁTH GERGELY, PAPP SÁNDOR, JENEY LÁSZLÓ (olvasószerkesztő / Proofreader)

CSAPÓ JÁNOS (külszervezési menedzser / Manager for internationalisation)

Vendégszerkesztő / Guest Editor: VIZI ISTVÁN GYÖRGY

Szerkesztőbizottság / Editorial Board

VEIT BACHMANN (DE), BENEDEK JÓZSEF (RO), DOMBAY ISTVÁN (RO), FÁBIÁN SZABOLCS,

FODOR GYULA (UA), GYÓRI RÓBERT, ILLÉS SÁNDOR, STEVEN JOBBITT (CA),

KOZMA GÁBOR, LÓCZY DÉNES, PETER LUGOSI (UK), MÉSZÁROS MINUCSÉR (RS),

MUCSI LÁSZLÓ, SZABÓ GYÖRGY, TIMCSÁK GÉZA (SK),

TÍMÁR JUDIT, LADISLAV TOLMÁČI (SK), THOMAS M. WILSON (US, IE)

Tudományos Tanácsadó Testület / Scientific Advisory Board

ALEXANDR ARTEMYEV (KZ), MARIUSZ BARCZAK (PL), BARCZI ATTILA †, BARTA GYÖRGYI,

BELUSZKY PÁL, JÜRGEN BREUSTE (AT), BUIDOSÓ ZOLTÁN,

CENTERI CSABA, CSORBA PÉTER, DÖVÉNYI ZOLTÁN, FRISNYÁK SÁNDOR,

GRAZYNA FURGAŁA-SELEZNIOW (PL), GÁBRIS GYULA, GÁL ZOLTÁN,

GYÖRGY OTTILIA (RO), HUFNÁGEL LEVENTE, DORINA CAMELIA ILIEȘ (RO),

KERÉNYI ATTILA, BLAŽ KOMAC (SI), JOANNA KOSMACZEWSKA (PL),

KOVÁCS KATALIN, KOCSIS KÁROLY, KOVÁCS ZOLTÁN, MARI LÁSZLÓ, MEZŐSI GÁBOR,

MICHALKÓ GÁBOR, LADISLAV MURA (SK), PAJTÓKNÉ TARI ILONA, PAP NORBERT,

PAPP-VÁRY ÁRPÁD, MARIA PARADISO (IT), PENKSZA KÁROLY,

SZILÁRD LEHEL POSZET (RO), PROBÁLD FERENC, ANTON VAN ROMPAEY (BE),

MIHAELA SIMA (RO), PARIKSHAT SINGH MANHAS (IN),

SZABÓ JÓZSEF, SZABÓ SZILÁRD, SZILASSI PÉTER, TÓTH GÉZA, TARDY JÁNOS,

VARAJTI KÁROLY, MAREK WIĘCKOWSKI (PL)

A Földrajzi Közleményeket az alábbi adatbázisok indexelik: / Földrajzi Közlemények is abstracted/indexed in: EBSCO Information Services, Ulrich's Periodicals Directory, Crossref.

Szerkesztőség: 112 Budapest, Budaörsi út 45. Telefon, fax: (06-1) 309-2683

E-mail: kozlemenyek@foldrajzitariarsag.hu. Honlap: www.foldrajzitariarsag.hu

Az MTA X. Földtudományok Osztályán kiemelt státuszba sorolt folyóirat.

VENDÉGSZERKESZTŐI ELŐSZÓ

Egy patinás tudományos folyóirat előszavának 2020. március 15-én leírt első gondolataként nem túlzás kijelenteni, hogy soha nem tapasztalt, történelmi pillanatokot él meg bolygónk. Közben a turizmus világszervezetének, az UNWTO-nak a statisztikusai még javában a 2019. évi újabb turisztikai rekordok elemzésére koncentrálnak, addig a turizmusipar és a szakma vészharangokat kongat a világjárványt okozó koronavírus várható következményei miatt. Ezek a hetek és hónapok nagyon jól mutatják, hogy a turizmus milyen érzékeny iparágaként számít, illetve az elmélet és gyakorlat szimbiózisa miként érvényesül a kihívásokkal teli mindennapokban.

A Földrajzi Közlemények jelen turisztikai tematikus különszámának elkészítésére még 2019. elején tettem javaslatot a céllal, hogy feltárjuk és bemutassuk a 2010-es évek második felét jellemző turisztikai folyamatokat. A neves szerzőgárda felkérésére az motivált, hogy három évtizedes oktatói-kutatói és üzleti pályafutásom egyik legfontosabb tapasztalatát igazoljuk: a turizmusipar sikerének kulcsa az integrált és interdiszciplináris gondolkodásmódban rejlik.

A 2010-es években a világ turizmusának olyan dinamikus fejlődési szakasza bontakozott ki, amelyet korábban sem elődeink, sem mi magunk nem tapasztalhattunk. Az ezredfordulón új korszak kezdődött, amelyet totális turizmusnak is nevez a szakma. A turizmus magyarországi kutatóinak jelentős része geográfus és földrajztudományi kötődésű. Hol máshol lenne hát nagyobb létjogosultsága a turizmus földrajzi terével, az elmélet és a gyakorlat határmezsgyéjével foglalkozó tanulmányok megjelenítésének, mint a Földrajzi Közleményekben, amely alapítása óta teret ad az utazással kapcsolatos jelenségek és folyamatok bemutatásának.

A Földrajzi Közleményekben a nyugati társalapokhoz viszonyítva jelentős késéssel tűntek fel az első turizmusföldrajzi publikációk. Mindazonáltal a Magyar Földrajzi Társaság első alapszabályában arról olvashatunk, hogy a szervezet kiemelt célja „... a földrajzi ismeretek terjesztése által a földrajzi tudomány iránti érdekeltséget gerjeszteni és különösen hazánk földrajzi viszonyainak kutatását és ismertetését előmozdítani”. E lassan másfél évszázados célkitűzés előtt tiszteleg turizmusföldrajzi tematikus számunk és reméljük, hogy a tudományos kutatók és az üzleti szektor szereplői közösen és felelősségteljesen tudnak tenni az iparág jövőjéért.

VIZI ISTVÁN GYÖRGY
vendégszerkesztő

FÖLDRAJZ – TÁRSADALOMTUDOMÁNY – TURIZMUS: ELMÉLETI ÉS MÓDSZERTANI ÁTTEKINTÉS

KULCSÁR LÁSZLÓ

GEOGRAPHY – SOCIAL SCIENCES – TOURISM
A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL OVERVIEW

Abstract

The geographical, regional approach, network research, and the focus on sustainability in scientific analysis is a strong incentive for scientific collaboration across disciplines. Providing a theoretical overview of the relationship between geography, social science, and tourism, this study argues that the combination of geographic, economic, and social science knowledge can make a significant contribution to the development of tourism as a scholarly field, and that beyond this it can also be useful to central and local governments in their efforts to develop tourism. Geography has a long tradition of integrating the results of other sciences, both prior to 1990 and after. The mutual exchange between geography, economics, and social sciences has been particularly pronounced since 1990 in Hungary. This does not mean, however, that the 'geographical idea' has been included sufficiently within the multidisciplinary field. Today, scientific work in which geographic approaches to social science and economics are integral is rare. Tourism may be one of the areas of analysis where this is perhaps most easily achieved. Therefore, in the future, interdisciplinary approaches in the field of tourism research need to be given much broader scope.

Keywords: geography, tourism, social sciences, theory, integrated research

Mottó:

A görög történetíró, Plutarkhosz Delphi-ben egyszer találkozott a spártai Cleonbrutus-al, aki körül utazta Egyiptomot és messze lehajózott a Vörös tengeren. Megkérdezte tőle: „Barátom, miért utazol ilyen messze, hiszen nincsenek arra rokonaid, barátaid, üzleti ügyeid, nem kereskedsz arra?” Cleonbrutus azt válaszolta: „*azért, mert szeretem nézni a tájat, az embereket és tanulni abból*”.

Bevezetés

Nem volt mindig magától értetődő a földrajztudomány, a társadalomtudomány és a gazdaságtudomány, azon belül a turizmus kapcsolata. Ennek oka elsősorban az volt, hogy a turizmus, mint önálló szektor elég sokáig nem jelent meg a gazdaságban. Ezt a körülményt gátolták a politikai és háborús feszültségek, bizonytalanságok és csak néhány esetben alakultak ki olyan stabil térségek, amelyek hozzájárultak a turizmus elterjedéséhez. A másik ok a földrajztudomány korábbi szemléletmódjában keresendő. A korábbi „mainstream” álláspont nem kedvezett a kialakulófélben lévő „segédtudományokkal” való kooperációnak. Ez a helyzet, ha lassan is, de megváltozott. Ha csak az európai, s azon belül a magyar szakirodalmat tekintjük, a 18-19. században megkezdődött a földrajztudományt képviselő tudósok szemléletmódjának átalakulása. A változás először abban nyilvánult meg, hogy a földrajztudomány szorosabb kapcsolatba került a hadtudományokkal, a gazdaságtudományokkal s majd a társadalomtudományokkal. A felvilágosodás eszmeáramlatának térnyerése sok más, nem minden esetben pozitív, hatása mellett magával hozta a földrajzi, gazdasági és a történeti-társadalmi tényezők összefüggéseinek újrafelfedezését, újraér-

tékelését kulturális, gazdasági és társadalmi-politikai szempontból egyaránt (TELEKI P. 1917/1996; DÉKÁNY I. (1922); VÁMBÉRY Á. 1906/2007; CHOLNOKY 1929/2010). Teleki a földrajzi gondolat fejlődését tárgyaló munkájában már előre jelezte a földrajz és a társadalomtudományok, különösképpen az etnográfia és a szociológia termékenyítő közeledését. Ahogy az ő fogalmazott, a természettudományok, a földrajz és a társadalomtudományok, a szociológia „kiegyenlítődése” teremtette meg az „emberföldrajz” tudományát. Vámbéry geopolitikai elemzésében, amelyben összevetette az angol és az orosz törekvéseket az ázsiai területeken, a földrajzi tényezők mellett a kulturális sajátosságoknak tulajdonított elsődleges jelentőséget. Cholnoky hivatkozott munkája a gazdaság és természetföldrajzi leírásnál túl néprajzi és az épített örökség területébe tartozó leírásokat is tartalmaz. Dékány szerint a geográfia szinte észrevétlenül „átsiklott” a szociográfiába, mivel az utóbbinak is egyik központi kategóriája a „tér”, hasonlóképpen, mint az etnográfiaé. Mai szóhasználatnál élve nincs itt másról szó, mint a regionális tudomány formálódásáról (RECHNITZER J. 1996; LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2004). A társadalomföldrajz és a regionális tudomány kapcsolata éppen ezért nem volt mindig felhőtlen. Miután azonban a földrajztudomány differenciálódása és integrációs folyamatai különböző hullámokban, de erőteljesebbé váltak, a turizmus is megtalálta a társadalomtudományok gazdagító hatását. A jelzett diszciplínák kapcsolatának helyzete tehát folyamatosan változott s ez a folyamat még ma is tart (KÓRÓDI J.–SOMOGYI S. 1968; BELUSZKY P. 1989; TÍMÁR J. 2001; MICHALKÓ G. 2005; MÉSZÁROS R. 2006). A természetföldrajzi változások gazdasági és társadalmi következményei új és új társadalomföldrajzi témaköröket vetnek fel napjainkban is. Elég csak arra gondolni, hogy a klímaváltozás természetföldrajzi sajátosságai erősen érintik a turizmus helyzetét. Egyrészt a helyi lakosság, a vállalkozók gazdasági és szociális magatartásán, a településvezetők döntésein (WYSS, R. et al. 2014) keresztül, másrészt pedig a turisztikai mozgások és általában a migráció politikai és gazdasági jellegzetességeit illetően (WEIR, B. 2017). Weir ebből kiindulva szorgalmazta a klímaváltozásokkal kapcsolatos földrajztudományi kutatások és a társadalomtudományi, turisztikai kutatások szorosabb együttműködését.

Kicsit visszatekintve a történelembe, megláthatjuk, hogy volt az érzet legalább egy időszak, amikor a politikai és gazdasági körülmények kedveztek a turizmus fejlődésének. Ez pedig a római – hellén kultúrával átítatott Római Birodalom volt a császárság kezdeti időszakában. Az ókorban ekkor tapasztalható turisztikai folyamatok világosan jelezték például a történelmi és kulturális örökségek identitást erősítő, a természeti szépségekben gyönyörködtető, valamint az oktatással összefüggő utazásoknak egyben a komoly gazdasági jelentőségét is. A római birodalom „aranykorában”, Augustus császár és néhány őt követő császár ideje alatt általánosnak volt mondható a természeti, kulturális desztinációk, valamint a „szórakoztató központok” látogatása (LOMINE, L. 2005). Ebben az időszakban született az első görögországi „útikönyv” is PAUSZANIASZ (2000) tollából. A könyv a földrajzi leírások mellett a természeti, kulturális, történelmi, mitológiai vonásait emelte ki a turisztikai desztinációknak, azaz a földrajzi, geológiai és etnográfiai, szociológiai leírásokat erős történelmi szemlélettel *egységben* kezelte. A turizmus kulturális és politikai jelentőségét már igen korán felismerték az ókorban. Julius Caesar például ösztönözte az identitást fokozó történelmi helyekre való utazásokat (Trója, Karthágó), amelyek a kulturális gyökerek és a történelmi tudat erősítését szolgálták. A római elithez tartozó családok ifjai pedig „tanulmányút” keretében a görög területeken fejezték be képzéseiket. Mindennek persze komoly gazdasági jelentősége is volt, mint a korabeli vallási „turizmusnak”, például a zsidó vallási zarándoklatnak Jeruzsálemben, az ottan „kötelező pénzadományak”, illetőleg a zarándokok költéseinek (JOHNSON, P. 2011; VARGA N. 2013), vagy jóval később a keresztény zarándoklatoknak a szent ereklyéket őrző helyekre (JOHNSON, P. 2005), vagy a gazdasági haszon érdekében már a mi korunkban a mekkai zarándoklatokat vállalkozá-

sokba „kiszervező” muszlim vallási központoknak (GUSFIELD, J. R. 1973). A vallási turizmus, amely erősen kötődik a természetföldrajzi vonatkozásokhoz, korunkban is töretlen népszerűségnek örvend hazánkban is (IRIMIÁS A.–MICHALKÓ G. 2013).

Ebben a tanulmányban tehát amellet érvelünk, hogy a földrajzi és a társadalomtudományi ismeretek összekapcsolódása komoly hozzájárulást jelent a turizmussal kapcsolatos tudományos ismeretek fejlődéséhez, de egyben a turisztikai fejlesztési törekvések számára is.

Elméleti és módszertani áttekintés

A földrajzi gondolat, a tér jelentősége, mint láttuk, régóta jelen van és központi szerepet játszik a legkülönbözőbb tudományágak fejlődésében és az emberi aktivitás szinte minden területén. Egy adott tér természeti és társadalmi (kulturális) értelemben vett földrajzi jellegzetességei történetileg más jelleggel, de egyidőben mutatkoztak meg régen és ma is a társadalmi tevékenységek különböző szektoraiban. „Csupán” egymáshoz viszonyított jelentőségük, dominanciájuk változott. A politikai és hadtudományi, valamint a gazdasági és kulturális dominanciák hol kiegészítették egymást, hol konfliktusba kerültek. A földrajz mindezeket a felfogásokat, irányzatokat magához vonzotta és megjelenítette a különböző diszciplináris területein, mint például a gazdaságföldrajzban, a társadalomföldrajzban, a turizmus földrajzban, a kulturális földrajzban, politikai földrajzban stb. (BOTTLIK Zs. 2018; TÍMÁR J. 2009; PROBÁLD F. 2007; MÉSZÁROS R. 2006, 2013). CSOMÓS (2019) tanulmánya jól érzékelteti a földrajzi tudományterület ágazati besorolása körüli bonyodalmakat. Rávilágít arra is, hogy a magyar osztályozás eltér a nagy nemzetközi indexelő adatbázisok megoldásaitól. Ez szerinte nem egy marginális kérdés, hanem a tudomány fejlődésével szorosan összefügg. A társadalomföldrajz, amelynek kompetenciájába a fentebb említett földrajzi megközelítések sorolhatók, Csomós véleménye szerint nem a föld-tudományok illetékességi körét érintik, hanem a társadalomtudományokhoz tartoznak. Eltérő felfogások persze ezeken belül is megtalálhatók. JACKSON, P. (2000) például a kulturális földrajz „materializálódásának” szükségessége mellett érvel, mivel szerinte indokolatlanul háttérbe szorulnak a különböző használati tárgyak, ételféleségek, divatok, viseletek kulturális földrajzi vonatkozásai, pedig azok fontos jellemzői egy szűkebb, vagy tágabb térnek, helynek. Példa akad azért a jelenből is: AKIS, T. (2020) azt az utat járja, amit Jackson hiányolt. Egy, a kultúrára jellemző tárgy (chest – utazóláda) földrajzi vonatkozásait kísérte nyomon.

A fogalmak

A társadalomtudomány és a földrajz kapcsolatának szorosabbá válása szükségessé tette az alkalmazott fogalmak, kategóriák újragondolását. A szakirodalom arra is felhívja a figyelmet, hogy a földrajzban megszokott fogalmak jelentése az egyes térfelfogások kapcsán más – más értelmet nyer. Másrészt a társadalomtudományok is gyakran használják a földrajzi fogalmakat, jelezve azt, hogy a földrajzi – regionális nézőpontok beemelése a társadalomtudományi kutatásokba új látásmódot eredményezhet. A következőkben két földrajzi fogalmat tekintünk át példaként e változások illusztrálására.

A tér és a hely

HARVEY, D. (2006) egyik tanulmányában amellet érvelt, hogy szükséges áthidalni a földrajzi térfelfogás és a tér szociológiai felfogása közötti távolságot. Ez a törekvés lényegében azt jelenti, hogy elismerjük és elemezzük a CASSIRER, E. (1997) – féle hár-

mas térfelfogás koncepcióját, vagyis (1) az organikus (fizikai) tér, ahol a cselekvéseink történnek, valamint (2) a bennünk kialakított térfelfogás jellegzetességeit, ahogyan saját és más terekre tekintünk és végül (3) a szimbolikusan megalkotott teret, amely ugyan a valóságban a hozzákapcsolódó szimbolikus jelentéssel együtt fizikailag nem létezik, korábban pedig vagy igen, vagy nem, de bizonyos felfogásunknak megfelelően kapcsolódik a fizikai térhez, bár lényegesen el is térhet attól. Esetünkben ennek a „híd építésnek” a tudományágak között komoly jelentősége van, mivel érthetővé válik a turizmus típusaihoz kötődő viselkedési és felfogás minták különbözősége. Az első típussal nincs különösebb baj, lényegében uralja a turizmus kutatásokat, mivel statisztikailag könnyen megjeleníthető, legfeljebb az a probléma, hogy nem elégséges egy meghatározott térben történő, akár a turizmushoz is kapcsolódó folyamatok mélyebb elemzéséhez. Ehhez segít hozzá a tér következő felfogása, amely azt érzékelteti, hogy különbség van és nem is lényegtelen, a valóságos térfolyamatok és a „fejünkben” lévő tér között, jelentésében (térbeni kiterjedésében) és értelmezésében egyaránt (HALFACREE, K. H. 1993). A szimbolikusan megalkotott tér legismertebb területe a kulturális és a politikai antropológia. Az utóbbi keretbe tartozó példa lehet, amikor a közösségi, nemzeti identitást megteremtő, megőrző vagy erősítő törekvések során szimbolikusan sajátjuknak tekintenek, elfoglalnak egy teret, vagy tereket kapcsolnak össze hangsúlyozva a tér általuk fontosnak tartott reprezentációját. A kulturális antropológia szintén igen erős földrajzi és történeti szemlélettel rendelkezik, s a szimbolikus térfogalás ezekben az esetekben sokszor a történelmi, kulturális, az épített örökséghez tartozó, de identitást kifejező emlékek, tevékenységek térbeni megjelenésének hangsúlyozása.

Egy társadalomtudományi, vagy gazdaságtudományi elemzés tárgyává tett földrajzi tér talán legfontosabb jellemzője a „tér” (space) és a „hely” (place) fogalmak értelmezése. Ez nem egyszerű feladat. Ha földrajzi megközelítést hívunk segítségül, akkor azt mondhatjuk, hogy egy tágabb, földrajzi és gazdasági környezetet képzelünk el, amelynek adottságai, sajátosságai történelmileg hosszabb távon valamelyest változhatnak ugyan, de többé-kevésbé változatlanok. Ilyenek például a földrajzi és ebből fakadó gazdasági pozíciók. A tér rendelkezik természeti jellemzőkkel, amelyeket a földrajz a maga objektivitásával szemlél. Ugyanez a földrajzi tér társadalmi jellemzőkkel is bír, hiszen alapja lehet például turisztikai magatartásoknak. De hozzá tehetjük a tér demográfiai pozícióit is, azok területén tapasztalható egyenlőtlenségeket (KULCSÁR L.–OBÁDOVICS CS. 2016). Ez utóbbi jellegzetességek akár évszázadok óta változatlanok, vagy csak alig mutatnak változást. A turizmus számára ez részben jó, részben pedig rossz hír. Jó, hiszen a természeti, történeti és kulturális örökség továbbra is jelentős vonzerővel bírhat, rossz viszont, hogy a változó gazdasági és társadalmi körülményekhez alkalmazkodni kell, ha ezt a turisztikai jelentőségét meg akarja tartani.

A „hely” (place) viszont egészen más. Földrajzi értelemben lokalizálható ugyan, de társadalmi, kulturális aktivitás nélkül üres marad. A kulturális földrajz szerint „helyhez” nemcsak természetföldrajzi tulajdonságok vagy infrastrukturális állapotok tapadnak, hanem s ez a döntő, társadalmi strukturális jellemzők és kulturális adottságok (MINCA, C. 2013). NEMES-NAGY–NÉMETH (2003) sem véletlenül kötötték össze elemzésükben a tér és a társadalomszerkezet, a humán erőforrás állapotának jellemzőit a „hely” és a „fej” frappáns fogalom párral. A helynek, a térnek társadalmi jellege döntő módon esik latba a fejlesztésekkel kapcsolatban. SEBASTIEN, L. (2020) az identitás és a kötődés kategóriáit tartja kiemelkedően fontosnak a hely jellegének, érzelmi kisugárzásának meghatározásakor. Szerinte a hely jellegét affektív és kognitív jellemzők együttesen határozzák meg, s ebben a meghatározásban szerepe van a földrajzi és a társadalmi jellegzetességeknek is, amelyek nem mindig egyforma intenzitással szerepelnek a belső és a külső társadalom érté-

kelésében, sőt azokon belül sem egységesek. A turizmus szempontjából ez igen lényeges, mert egyáltalán nem közömbös, hogy hogyan értékelik a „hely tulajdonság – együttesét” a potenciális, vagy már tapasztalattal rendelkező turisták, azaz milyen a külső társadalom reprezentációja az adott térségről, desztinációról, de az sem, hogy milyen képet mutatnak magukról a marketing keretében az ottélők és milyenell találkoznak az odalátogatók. E három reprezentáció egymáshoz való viszonya döntő fontosságú s ebben a természeti és gazdasági – infrastruktúrát jellemző erőforrások mellett pont az emberi és kulturális erőforrások minősége a jelentős tényező.

A távolság

MCKERCHER, B.–MAK, B. (2019: 340) írják, hogy a *földrajz első törvénye* kimondja: „minden összefügg mindennel, de a közelebb lévők jobban összefüggenek”. Számunkra ez a „törvény” két szempontból is lényeges. Az egyik az, hogy körül rajzolja a teret, amelyben a erős kapcsolatok találhatóak az egyes tényezők között, s ez a „körül rajzolás” egyben a teret el is különíti a többitől. A másik fontos tényező pedig az, hogy a földrajz első törvénye nem feltétlenül igaz. Nem minden összefüggés lazul a távolság növekedésével és válik szorosabbá annak csökkenésével. Azt mondhatnánk, attól függ, hogyan értelmezzük a távolság fogalmát. A távolság fogalma tehát az egyik jó példa az eltérő értelmezésekre, mert a fogalom a különböző térfelfogások szerint maga is kulturálisan meghatározott, azaz lényegesen eltér egymástól a fizikai távolság és a kulturális távolság fogalma. MICHALKÓ G. (2016) is felhívta erre a figyelmet, amikor a távolságot relatív fogalomként értelmezte, beleértve a fogalom kulturális összefüggéseit is. A kulturális távolság ebben az esetben azt jelenti, hogy egy turisztikai desztináció, bár fizikailag egy meghatározott távolságban van, de mégis valaki azt közelebb érzi, más pedig távolabb. Mindez a kulturális értékrendjétől függ. Korábban említett példánkat használva tehát ha valakit a nemzeti identitás szempontjából érdekel és fontos számára egy kulturális örökség megtekintése és miliójének átérzése, kevésbé érzi problematikusnak az odajutást annál, akit ez nem érdekel. Mindez persze abban az esetben érvényes, ha a látogatást kényszerítő körülmény nem áll fenn. A helyzet ugyanaz, ha valaki érdeklődés híján nem vállalja a kirándulást szálláshelyéről egy természeti, vagy kulturális attrakció földrajzi elérésére, megtekintésére, mivel az nem tűnik számára fontosnak, nem éri meg a ráfordított időt, azaz kulturálisan messze van. ANKOMAH–CROMPTON (1992) már negyedszázada felvetették az úgynevezett kognitív távolság jelentőségét a turizmus kutatás területén. COOK–MCCLEARLY (1983) még korábban megállapították, hogy a turisták a távolságot jellemzőbben ítélik meg a kognitív tényezők, mint a fizikai tényezők (költség, idő, kilométer) alapján. Megfelelő motiváció esetén a turisták a fizikai távolságot általában alábecsülik. NYAUPANE, G. P.–GRAEFE, A.–BURNS, R. C. (2004) a turisták által megtett távolságot elsősorban az életkorral és a jövedelemmel, tehát társadalmi tényezőkkel hozták összefüggésbe. MASSARA, F.–SEVERINO, F. (2013) az úgynevezett pszichológiai távolság hatását elemezte az örökség turizmus desztináció és a kiindulópont közötti térbeli távolság „áthidalásával” kapcsolatban, amelynek az eredmények alapján annak közbülső (mediator) hatást tulajdonított. A pszichológiai távolság és a kulturális motiváció erős összefüggését jelezte és KULCSÁR L. et al. (2017) is, megerősítve a társadalmi tényezők, a kulturális motiváció összefüggését az örökség turizmus területén. A kulturális távolságot FAN, D. X. F. et al. (2016) három jellemzővel határozták meg. Az egyik a kultúrának tulajdonított jelentőség általában, a másik a különböző magatartási jellegzetességek és harmadikként a társadalmi jellegzetességek, mint például az iskolai végzettség vagy a jövedelem. MCKERCHER, B.–MAK, B. (2019) hasonlóképpen nem tartják feltétlenül determináló tényezőnek a fizikai távolság alakulását. Ők is az iskolai végzettség, a jövedelem, az életkor befolyásoló hatását emelik ki egy adott távolság értelmezésénél.

A fenti néhány példa jellemzi a kutatási fogalmak eltérő megközelítését az egyes diszciplínák esetében, de azt is megmutatja, hogy az interdiszciplináris tudományos kutatások tudják kezelni ezeket az eltéréseket, az eltérő nézőpontokat, s hatásuk pozitív.

A módszerek és a kutatások

A fogalmak jelentése körüli félreértések tisztázása tulajdonképpen itt nyeri el az értelmét. Ahogy mondani szokták: „itt van a kutya elásva”. Ha a fentiekben jelzett interdiszciplináris kutatást preferáljuk, már pedig ez fog igazán eredményre vezetni, akkor a kutatás konceptuális részében megvalósuló együttműködés komoly erőfeszítéseket igényel a különböző tudományokhoz kötődő kutatók részéről. A kutatások során alkalmazott módszerek lehetnek földrajzi indíttatásúak, vagy gazdasági elemzések, vagy szociológiai, kulturális antropológiai jellegűek, a turizmus területén alapvetően a tér és a hely fent említett körülményeire kell koncentrálniuk.

CSOMÓS GY. (2019) és MÉSZÁROS R. (2013) két igen lényeges szempontra hívta fel a figyelmet. Az egyik az, miszerint a társadalomföldrajz elválik a természetföldrajztól, bár ezt a tendenciát az itthoni intézményi felfogások nem minden esetben támogatják. A másik szempont, amelynek hasonlóan komoly módszertani következményei lehetnek, a társadalomföldrajz erőteljes belső differenciálódása. Az előbbi szempont teljesen egyezik a nemzetközi tendenciákkal, félt azonban, hogy „a fürdővízzel a gyerek is távozik”. Az egyik példa, amelyet a következőkben bemutatunk arra hívja fel a figyelmet, hogy bár a társadalomföldrajz sikeres elválása a természetföldrajztól bekövetkezett, de ez nem jelentheti a tudományos együttműködés megszűnését. A társadalomföldrajz „elaprózódása” egy természetes folyamat egyik állomásának, de nem végállomásnak tekinthető. Ez a tendencia, amely Magyarországon már az 1960-as években megindult, ENYEDI GY. (1965), vagy LETTRICH E. (1965), később fokozatosan kiteljesedett és addig nem látott igen komoly tudományos eredményekre vezetett. Ebben a vonatkozásban is megemlíthetjük a történelmi földrajz eredményeit (BELUSZKY P. 2001, 2005; PAPP-VÁRY Á. 2016), az etnikai földrajz eredményeit (KOCIS K.–TÁTRAI P. 2015; BOTTLIK Zs. 2018; DEMETER G.–SZULOVSKY J. 2018), a kulturális és vallási földrajzi megközelítést (TRÓCSÁNYI A.–TÓTH J. 2002; DÖVÉNYI Z.–NÉMETH Á. 2014), a turizmusföldrajz kibontakozását (AUBERT A. 2006; MICHALKÓ G. 2016) továbbá a gazdaságföldrajz széleskörű tudományos teljesítményét (TÓTH J. 2003; RÁCZ T. 2014; DÖVÉNYI Z. 2016; JAKOBI Á.–LENGYEL B. 2014; SMITH et al. 2018). Nincs hely az összes vonatkozó irodalom felsorolására, pláne azok részletesebb ismertetésére, csupán a teljesség igénye nélkül néhány példával jelezni akartuk a társadalomföldrajz sokrétű tudományos teljesítményét Magyarországon. A következőkben néhány témakört ismertetünk a vonatkozó kutatások gazdag tárházából, amelyek a tudományok között „átjárható” módszerek alkalmazásával közelítenek a turizmus multidiszciplináris elemzésének követelményeihez.

1. FORMADI, K. et al. (2017) a turizmus kutatások egyik lényeges területként említették a földrajzi indíttatású *térségi elemzéseket*, amelyek mintegy térképként reprezentálják egy meghatározott táj, nagyobb terület olyan természeti adottságait, amelyek mintegy előfeltételként és háttértényezőként szolgálhatnak a turisztikai kutatásokhoz és egyben a fejlesztési elképzelésekhez is. Ezek a módszerek, s közülük elsősorban a térinformatikai módszerek (GIS) kifejezetten a földrajztudományból kerültek át a gazdaság és társadalomtudományokba, s a turizmus területére. SINGH, P. (2015) tanulmánya jó példa arra, hogy a turizmussal kapcsolatos kutatások és fejlesztések milyen sokrétűen tudják hasznosítani a módszer lehetőségeit. Természetesen Singh tanulmányának megjelenése óta a módszer tovább fejlődött, de a lényegi vonásai megmaradtak.

2. A látható és a nem látható geológiai folyamatok eredményeképpen létrejövő geológiai képződmények fokozott megjelenítése az érdeklődők számára létrehozta és egyre jelentősebbé teszi a *geoturizmust*. A történet nagyjából valamivel több mint egy évtizedes, de máris az örökség turizmus egyik dinamikusan fejlődő ága. RUBAN, D. (2015) és SOLIMAN, M. S. A.–ABOU-SHOUK, M. A. (2017) elemzéseiből tudjuk, hogy a geoturisztikai kutatások 2000 előtt ritkák voltak, de 2010 után már jelentős mértékű tematikus és módszertani diverzitás jellemző rájuk. Ez azt is jelenti, hogy a *geológiai képződmények gazdasági erőforrássá váltak* és részesei lettek a turisztikai gazdaságnak. A geoturisztikához, amely az örökségturizmus keretében értelmezhető (BENTIVENGA, M. et al. 2019) hozzákapcsolódnak azok a kereskedelmi és környezetvédelmi, állagmegóvó létesítmények, amelyek szabályozzák az igénybevételt és kiszolgálják a látogatókat. A geoturizmus közelebb hozta az emberekhez a természeti képződményeket erőforrásokat, a geológiai és a tájjal kapcsolatos ismereteket, amelyek eddig kissé be voltak zárva a földtudományok szakmai terepébe. Turisztikai helyszíneként kezelve viszont beépülnek a turizmussal összefüggő gazdaság- és társadalomtudományi kutatási folyamatokba. A geoturizmus kutatása tehát szintén interdiszciplináris vizsgálódási terep.
3. A kulturális turizmus kutatásoknak külön csoportját képezik azok a vizsgálatok, amelyek *hálózatként* tekintenek olyan turisztikai utakra, amelyek összekötnek egyes térségeket, s a bennük lévő kulturális attrakciókat, örökség – helyszíneket. Ez a turisztikai kutatási irányzat még elég friss (GUEDES, A. S.–JIMÉNEZ, M. I. M. 2015), de mindenképpen komoly új ismeretanyagot biztosíthat a kutatók számára. Témakörünket illetően a hálózati tudományos megközelítésnek alapvetően három területéről beszélhetünk. Az első a turisztikai erőforrások földrajzi összekapcsolódása, amely például elképzelhető egy lineáris turisztikai útvonal mentén, mint ahogyan ezt Guedes és Jiméñez bemutatták. Megvalósulhat azonban csillag-szerűen is egy meghatározott tartózkodási helyről kiindulva. Ez utóbbi formájú hálózat tűnik gyakoribbnak. A hálózati pontok közötti kapcsolatokat alapvetően természet- és gazdaságföldrajzi körülmények határozzák meg, de szociológiai és kulturális tényezők teszik élővé. Ezeknek a tényezőknek sajátosságai következtében hatnak a turistákra a vonzó faktorok, amelyek eredményesek lehetnek, ha a „közbülső akadályokat” (LEE, E. 1966) a turisták leküzdik. Erre a „földrajzi” hálózatra épül rá a turizmust működtető szereplők hálózata, amely társadalmi és gazdasági kapcsolati tőkével rendelkezik és azt működteti. A harmadik típusú hálózat magának a résztvevő turistáknak kapcsolati és arra épülő információs hálózata. Ez a hálózat és az abban megnyilvánuló sajátos társadalmi tőke (MASSEY, D. S. et al. 1987) és annak segítségével áramló információ meg is könnyítheti, de meg is nehezítheti a turizmust működtető szereplők dolgát, s áttételesen az attrakciók hálózatának működését is.
4. Az egyik leggyakrabban kutatott terület a földrajz, a társadalomtudományok és a turizmus közös területén a *fenntarthatóság* kérdésköre. Általában véve a fenntarthatóság fogalmát három dimenzió mentén szokták vizsgálni: a természeti, gazdasági és a társadalmi dimenziók mentén. A fogalom körül elég nagy a zűrzavar, aminek tisztázására elméletben sok kísérlet történt, a gyakorlatban azonban nem minden esetben sikerült megvalósítani a szinte mindenki által helyeselt és fontosnak tartott elveket. Ha a témánk szempontjából közelítünk a kérdéshez, talán akkor járunk a legjobban, ha elfogadjuk GONZÁLEZ HERRERA, M. R. et al. (2018: 93) által megfogalmazottakat, mely szerint a turizmus esetében a fenntarthatóság követelménye a következő: „a helyi közösség érdekében maximalizálni a társadalmi és gazdasági hasznokat és minimalizálni az életminőséget érintő negatív hatásokat a természet,

a gazdaság és a társadalom területén”. Az idézet egy meglehetősen normatív megközelítést takar, amelynek megvalósítása komoly nehézségekbe ütközik. A három legfontosabb domain képviselőinek számos érdekütköztetést kell menedzselni, ami nem kis feladat. A természeti örökségek védelmét vállaló és ellátó szervezetek maguk is igen komoly dilemma előtt állnak, miszerint beengedjék-e és milyen mértékben a gazdaság, az üzlet szempontjait tevékenységi körük közé, vagy nem. Hol húzható meg a fenntarthatóságot nem sértő virtuális határ e két szempont között? Ebbe az egyeztetésbe bekapcsolódnak a társadalmi domain képviselői is, mégpedig kétfelől szorítva a másik két szereplőcsoportot. Egyrészt a lokális önkormányzat és a helyi társadalom felől, másrészt a látogatók irányából. A látogatók és a tér közötti viszony, amelyet „használnak” hasonlóképpen több konfliktus forrása lehet. A konfliktusok sérthetik a szűkebb földrajzi tér fenntarthatóságának érdekeit, hiszen a természeti, vagy az épített örökség sérülhet, elhasználódhat, megfogyatkozhat. A helyi társadalom érdekében egyrészt az áll, hogy a vonzerőt képviselő természeti, művi, szellemi, kulturális értékek ne sérüljenek, másrészt pedig életvitelük, életminőségük ne kerüljön veszélybe (Velece, Dubrovnik, Tihany stb.). Jelen van itt azonban még egy érdekmező, mégpedig a gazdasági haszon tényezője. Más az érdeke a helyi gazdasági szereplőknek és más azoknak, akik nem helybeliek, de a turizmushoz kapcsolódó vállalkozásokat működtetnek. Az érdekek kordinációja igen nehéz, de jó példa azért akad, mint Magyarországon Tihany esetében (KULCSÁR L.–BODROGAI L. 2019). Az alapkérdés már régen felvetődött (GRAHAM, B. 2002), mégpedig a következő választás képében: *tőke, vagy kultúra a nemzeti örökség?* Jelenleg is ez az egyik legnagyobb dilemmája a turizmussal foglalkozóknak. Hogyan viszonyuljon e kérdéshez a társadalom, amely számára a kulturális örökség és a gazdasági teljesítmény egyaránt fontos. Erre a kérdésre a választ nem szabad megkerülni.

Összefoglalás

A 2030-ig tartó Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia kifejezetten desztinációközpontú. Másként megfogalmazva földrajzi, gazdasági és társadalmi tényezőket egy meghatározott térben egységben kezelő koncepció. Megvalósulásának sikeressége felől természetesen majd a jövő dönt, de az biztos, hogy a fejlesztések térbeni helyzetét vizsgáló és azok hatását komplex módon elemző kutatások egyre kevésbé nélkülözhetők ezen a területen is. A térségi megközelítés, a hálózat-kutatások, a fenntarthatóság kérdésének a tudományos elemzések fókuszába való kerülése erős késztetést jelent a tudományos együttműködések számára a különböző tudományágak között. A tanulmányban amellét érveltünk, hogy a földrajzi, gazdaságtudományi és a társadalomtudományi ismeretek összekapcsolódása komoly hozzájárulást jelent a turizmussal kapcsolatos tudományos ismeretek fejlődéséhez, de egyben a turisztikai fejlesztési törekvések számára is hasznosítható ismereteket nyújthat.

A földrajztudomány már régóta elindult azon az úton, amelynek keretében integrálja más tudományok eredményeit. Már 1990 előtt, de különösen 1990 után megfigyelhető a földrajztudomány és a gazdaság és társadalomtudományok egymást figyelembe vevő szemlélete hazánkban is. Ez azonban még nem jelenti a „földrajzi gondolat” multidiszciplináris mezőbe való bekerülését. Ma még ritka az olyan tudományos munka, amelyben a kutatási téma szempontjából egységet alkot a földrajzi megközelítésből származó gondolkodás a társadalomtudományi és gazdaságtudományi nézőpontokkal. A turizmus lehet az egyik olyan elemzési terület, ahol ezt talán a legkönnyebben el lehet érni. A jövő-

ben éppen ezért a jelenleginél sokkal nagyobb teret kell biztosítani a turizmus kutatási területein az interdiszciplináris tudományok megközelítéseknek.

KULCSÁR LÁSZLÓ

Institute of Advanced Studies, Kőszeg

SOE Lámfalussy Sándor Közgazdaságtudományi Kar, Sopron

la.kulcsar@gmail.com

IRODALOM

- AKIS, T. 2020: Emigration Chests in Ankara, Turkey: Tracing Spatial Trajectories of Tatar Community. – *Space and Culture* pp. 1–19.
- ANKOMAH, P. K. – CROMPTON, J. L. 1992: Tourism cognitive distance. A set of research propositions. – *Annals of Tourism Research* 19. pp. 323–342.
- AUBERT A. 2006: A turizmusföldrajz rendszertani helye és főbb kérdései a földrajztudományban. A turizmusföldrajz elméleti alapjaihoz. – *Földrajzi Értesítő* 55. 3–4. pp. 333–354.
- BELUSZKY P. 1989: Magánjelentés a (társadalom) földrajzról. – *Tér és Társadalom* 1. pp. 49–65.
- BELUSZKY P. 2001: A Nagyalföld történeti földrajza. – *Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.* 274 p.
- BELUSZKY P. 2005: Magyarország történeti földrajza. – *Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs.* 462 p.
- BENTIVENGA, M. – CAVALCANTE, F. – MASTRONUZZI, G. – PALLADINO, G. – PROSSER, G. 2019: Geoheritage: The Foundation for Sustainable Geotourism. *Geoheritage* 11. pp. 1367–1369.
- BOTTLIK Zs. (szerk.) 2018: Etnikai földrajzi kutatások Köztes-Európában. – *ELTE Természettudományi Kar, Budapest.* 256 p.
- CASSIRER, E. 1997: Politikai antropológia. – *Osiris Kiadó, Budapest.* 218 p.
- CHOLNOKY J. 2010: Magyarország földrajza. – *Kráter Kiadó, Budapest.* 529 p.
- COOK, R. L. – K. W. MCCLEARY 1983: Redefining Vacation Distances in Consumer Minds. – *Journal of Travel Research* 21. pp. 31–34.
- CSOMÓS GY. 2019: A társadalomföldrajz tudományrendszertani besorolásának hazai és nemzetközi gyakorlata. – *Földrajzi Közlemények* 143. 1. pp. 1–11.
- DEMETER G. – SZULOVSKY J. (szerk.) 2018: Területi egyenlőtlenségek nyomában a történelmi Magyarországon. Módszerek és megközelítések. – *MTA BTK – Debreceni Egyetem, Budapest – Debrecen.* 338 p.
- DÉKÁNY I. 1922: Geográfia és szociográfia. Bethlen Gábor Irodalmi és Nyomdai Részvénytársaság, Budapest.
- DÖVÉNYI Z. – NÉMETH Á. 2014: A vallási diverzitás változása Magyarországon 2001 és 2011 között. – *Területi Statisztika* 54. 6. pp. 550–573.
- DÖVÉNYI Z. (szerk.) 2016: A Kárpát-medence földrajza – *Akadémiai Kiadó, Budapest.* 1352 p.
- ENYEDI GY. 1965: A mezőgazdaság földrajzi típusai Magyarországon. *Földrajzi Tanulmányok* 4. – *Akadémiai kiadó, Budapest.* 71 p.
- FAN, D. X. F. – ZHANG, H. Q. – JENKINS, C. L. – LIN, P. M. C. 2016: Does social contact lessen perceived cultural distance? Evidence from tourist-host social contact. – *Annals of Tourism Research* 61. pp. 223–225.
- FORMADI K. – MAYER P. – PÉNZES E. 2017: Geography of Tourism in Hungary. In: WIDAWSKI, K. – WYRZYKOWSKI, J. (eds.), *The Geography of Tourism of Central and Eastern European Countries.* – *Springer International Publishing AG.* pp. 189–32.
- GONZÁLEZ HERRERA, M. R. – SASIDHARAN, V. – HERNÁNDEZ, J. A. A. – HERRERA, L. D. A. 2018: Quality and sustainability of tourism development in Copper Canyon, Mexico: Perceptions of community stakeholders and visitors. – *Tourism Management Perspectives* 27. pp. 91–103.
- GRAHAM, B. 2002: Heritage as Knowledge: Capital or Culture? – *Urban Studies* 39. 5–6. pp. 1003–1017.
- GUEDES, A. S. – JIMÉNEZ, M. I. M. 2015: Spatial patterns of cultural tourism in Portugal. – *Tourism Management Perspectives* 16. pp. 107–115.
- GUSFIELD, J. R. 1973: Tradition and Modernity. In: ETZIONI, A. – ETZIONI-HALEVY, E. (eds): *Social Change.* – *New York Basic Books, New York.*
- HALFACREE, K. H. 1993: Locality and Social Representation: Space, Discourse and Alternative Definitions of the Rural. – *Journal of Rural Studies* 9. 1. pp. 23–37.
- HARVEY, D. 2006: The Sociological and Geographical Imaginations. – *International Journal of Politics, Culture, and Society* 18. 3–4. pp. 211–255.
- IRIMIÁS A. – MICHALKÓ G. 2013: Religious tourism in Hungary – an integrative framework. – *Hungarian Geographical Bulletin* 62. 2. pp. 175–196.

- JACKSON, P. 2000: Rematerializing social and cultural geography. – *Social & Cultural Geography* 1. 1. pp. 9–14.
- JAKOBI Á.–LENGYEL B. 2014: Egy online közösségi háló offline földrajza, avagy a távolság és a méret szerepének magyar empíriái. – *Tér és Társadalom* 28. 1. pp. 40–61.
- JOHNSON, P. 2005: A kereszténység története. – Európa Könyvkiadó Budapest. 400 p.
- JOHNSON, P. 2011: A zsidók története. – Európa Könyvkiadó, Budapest. 760 p.
- KOCIS K.–TÁTRAI P. (szerk.) 2015: A Kárpát-Pannon térség változó etnikai arculata. 3. kiadás. – MTA CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest. 35 p.
- KÖRÖDI J.–SOMOGYI S. 1968: Idegenforgalmi Földrajz I–II. Budapest: – Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest. 619 p.
- KULCSÁR L.–BODROGAI L.–VIZI I. G. 2017: Tourism development and cultural heritage: the stakeholders' opinion on the role of the restored Esterházy palace in Western Hungary. – *Economic thought and practice* 26. 22. pp. 813–827.
- KULCSÁR L.–BODROGAI L. 2019: Fesztiválturizmus és fesztiválgazdaság: Tihany és Fehérváracsurgó összehasonlító vizsgálata. – *Prosuperitas* 4. pp.
- KULCSÁR L.–OBÁDOVICS Cs. 2016: Népeségdynamika és társadalmi szerkezet. – *Területi Statisztika* 56. 4. pp. 390–414.
- LEE, E. 1966: A Theory of migration. – *Demography* 1. 47–57.
- LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2004: Regionális gazdaságtan. – Dialog Campus, Budapest–Pécs. 391 p.
- LETRICH E. 1965: Urbanizálódás Magyarországon. Földrajzi Tanulmányok 5. – Akadémiai kiadó, Budapest. 89 p.
- LOMINE, L. 2005: Tourism in Augustan Society (44 BC–AD 69). In: WALTON, J.K. (ed): *Histories of Tourism: Representation, Identity and Conflict*. – Channel View Publications Clevedon, Buffalo–Toronto. pp. 69–87.
- MASSARA, F.–SEVERINO, F. 2013: Psychological distance in the heritage experience. – *Annals of Tourism Research* 42. pp. 108–129.
- MASSEY, D. S.–ALARCON, R.–DUDAND, J.–GONZALES, H. 1987: Return to Aztlan: The social process of international migration from Western Mexico. – University of California Press, Berkeley.
- MCKERCHER, B.–MAK, B. 2019: The impact of distance on international tourism demand. – *Tourist Management Perspectives* 31. pp. 340–347.
- MÉSZÁROS R. 2006: A társadalomföldrajz és a regionális tudomány Magyarországon. – *Magyar Tudomány* 1. pp. 21–28.
- MÉSZÁROS R. 2013: A társadalomföldrajz jövőjének megközelítései. – *Magyar Tudomány*. 7. pp. 866–873.
- MICHALKÓ G. 2005: A humánökológia szerepe a magyarországi turizmusföldrajz modernizációjában. – *Turizmus Bulletin* 9. 1. pp. 32–42.
- MICHALKÓ G. 2016: Turizmológia elméleti alapokon. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 266 p.
- MINCA, C. 2013: The cultural geographies of landscape. – *Hungarian Geographical Bulletin* 62. 1. pp. 47–62.
- NEMES-NAGY J.–NÉMETH N. 2003: A „hely” és a „fej”. A regionális tagoltság tényezői az ezredforduló Magyarországon. Budapesti Munkagazdaságtani Füzetek. 7. – MTA Közgazdaságtudományi Kutatóközpont Munkaerőpiaci Kutatások Műhelye, Budapest. 175 p.
- NYAUPANE, G. P.–GRAEFE, A.–BURNS, R. C. 2004: Does distance matter? Differences in characteristics, behaviors, and attitudes of visitors based on travel distance. In: MURDY, J. (ed.): *Proceedings of the 2003 Northeastern Recreation Research Symposium*. Gen. Tech. Rep. NE-317. – Newtown Square, PA: U.S. Department of Agriculture, Forest Service, Northeastern Research Station. pp 74–81.
- PAPP-VÁRY Á. 2016: A magyar egyházi közigazgatás térképei, In: GÁL A.–FRISNYÁK S.–KÓKAI S. (szerk.): *A Kárpát-medence történeti vallásföldrajza*, 1. kötet. – Nyíregyházi Egyetem Turizmus és Földtudományi Tanszéke, Nyíregyháza. pp. 191–198.
- PAUSZANIASZ 2000: Görögország leírása I–II. – Pallas Stúdió, Attraktor Kft., Budapest. 757 p.
- PROBÁLD F. 2007: Társadalomföldrajz és regionális tudomány. – *Tér és Társadalom* 21. 1. pp. 21–33.
- RÁCZ T. 2014: Crossdisciplinarity or Tourismology? The Scientific Identity of Tourism in Hungary. In: BUTOWSKI, L. (szerk.): *Searching for the Scientific Identity of Tourism Research*. – School of Tourism and Hospitality Management, Warsaw. pp. 35–57.
- RECHNITZER J. 1996: A regionális tudomány helyzete. – *Tér és Társadalom* 2–3. I–XII.
- RUBAN, D. A. 2015: Geotourism – A geographical review of the literature. – *Tourism Management Perspectives* 15. pp. 1–15.
- SEBASTIEN, L. 2020: The power of place in understanding place attachments and meanings. – *Geoforum* 108. pp. 204–216.
- SINGH, P. 2015: Role of geographical information systems in tourism decision making process: a review. – *Information Technology & Tourism*. 15. pp. 131–179.
- SMITH, M. K.–EGEDY, T.–CSIZMADY, A.–JANCSIK, A.–OLT, G.–MICHALKÓ, G. 2018: Non-planning and tourism consumption in Budapest's inner city. *Tourism Geographies: An International*. – *Journal Of Tourism Space Place And Environment* 20. 3. pp. 524–548.

- SOLIMAN, M. S. A.–ABOU-SHOUK, M. A. 2017: Predicting Behavioural Intention of International Tourists Towards Geotours. – *Geoheritage* 9. pp. 505–517.
- TELEKI P. 1996: A földrajzi gondolat története. – Kossuth Könyvkiadó. 193 p.
- TÍMÁR J. 2001: A modern társadalomföldrajz szemlélete és módszerei. In: NEMES NAGY J. (szerk.): *Geográfia az ezredfordulón. Regionális Tudományi Tanulmányok* 6. – ELTE Földrajz Tanszékcsoport, Budapest. pp. 49–60.
- TÍMÁR J. 2009: Communist and post-communist geographies. In: KITCHIN, R.–THRIFFT, N. (eds): *The International Encyclopedia of Human Geography* 2. – Elsevier, Oxford. pp. 214–220.
- TÓTH J. (szerk.) 2003: *Általános társadalomföldrajz I-II.* – Dialóg Campus Kiadó Budapest–Pécs. 519 p.
- TRÓCSÁNYI A.–TÓTH J. 2002: *A magyarság kulturális földrajza II.* – Pro Pannonia Kiadó, Pécs. 361 p.
- VÁMBÉRY Á. 2007: *A nyugat kultúrája keleten.* – Liliium Aurum Kiadó, Dunaszerdahely. 417 p.
- VARGA N. 2013: *A Biblia és a Korán politika- és gazdaságképe.* – EXIT Kiadó – Marczibányi téri Művelődési Központ, Kolozsvár – Budapest. 168 p.
- WEIR, B. 2017: Climate change and tourism – Are we forgetting lessons from the past? – *Journal of Hospitality and Tourism Management* 32. pp. 108–114.
- WYSS, R.–ABEGG, B.–LUTHE, T. 2014: Perceptions of climate change in a tourism governance context. – *Tourism Management Perspectives* 11. pp. 69–76.

BOLDOGSÁGGYÁR TÚL AZ ÓPERENCIÁN: AZ ÉLETMINŐSÉG-ORIENTÁLT TURIZMUSFEJLESZTÉS AUSZTRIÁBAN

KISS KORNÉLIA – KOVÁCS BALÁZS – MICHALKÓ GÁBOR

HAPPINESS FACTORY FAR AND AWAY:
QUALITY OF LIFE-ORIENTED TOURISM DEVELOPMENT IN AUSTRIA

Abstract

Tourism geography is one of the disciplines close to the practice of tourism itself. In addition to its contribution to theory and academic literature, the formation and development of tourism geography have always been in symbiosis with the everyday practice of tourism, in particular in the service of planning, development, and regulation. Tourism geography focuses on the social, economic, and environmental issues of the interaction between the traveler (*homo turisticus*) and the destination, but the exploration of psychological changes has also become increasingly prominent in the last decade. The examination of the impact of tourism on the quality of life in Hungary was induced during the process of drafting the National Tourism Development Strategy 2005-2013, and the think tank established at that time enriched both theory and practice with valuable research results. This study reviews the impact of tourism on well-being, and then demonstrates how the theory can be transformed into planning practice through the process of designing the Austrian Tourism Strategy (Masterplan T) and the document itself, published in 2019.

Keywords: quality of life (QoL), happiness, well-being, Austria, tourism, TDM, brand, quality living space/destination

Bevezetés

A tudomány művelése minden történelmi korban kiváltságnak számított, a mecénások a legtöbb esetben elvárták, hogy a produktum a közjót szolgálja (EVANGELIDIS, B. 2017). Napjaink tudományossága számos kihívással szembesül, amelyek közül a forrásszerzés az egyik legnehezebb feladat. A tudománnyal immár professzionális módon foglalkozó kutatói társadalomnak időről időre igazolnia kell, hogy a legkülönbözőbb műhelyekben megszülető eredmények a társadalom számára jól használhatóak. Ez bizonyos tudományágakban szinte magától értetődik, másokban nehezebb az adófizetők meggyőzése. A jelen tanulmány szerzőgárdája a turizmussal kapcsolatos jelenségek és folyamatok vizsgálatában szerzett jártasságát és tudásának szinergiáit kívánja a köz érdekében kiaknázni, a teamben egy elméleti és egy gyakorlati szakember kooperál egy olyan szakértővel, aki tudja, miként kell a teóriát a praxis számára fogyaszthatóvá tenni. Hármójuk tudományos együttműködése nem új keletű, különösen nem az a turizmus és az életminőség kapcsolatának feltárásában, mivel közel egy évtizede (eltérő munkaszerepekben) vállalták fel az utazás és a jóllét alkotta szimbiózis sokoldalú megismerésének elősegítését. KISS KORNÉLIA a *Magyar Turizmus Zrt.* kutatási igazgatójaként, KOVÁCS BALÁZS az *Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkárság* vezető-tanácsosaként, MICHALKÓ GÁBOR pedig az *MTA Földrajztudományi Kutatóintézet* főmunkatársaként némi elméleti municióval (KOVÁCS B. et al. 2006) felvértezve ült le 2006-ban ahhoz a bizonyos kerekasztalhoz, amely később egy több pólusú, de emberileg és szakmailag egyaránt összetartó, a hazai és nemzetközi relációban elismert műhellyé nőtte ki magát. (A működési modelljét és létszámát tekintve egyformán dinamikusnak mondható műhelyben töb-

bek között megfordult BAKUCZ MÁRTA, ILLÉS SÁNDOR, IRIMIÁS ANNA, KARSAI ÁRPÁD, KINCSES ÁRON, LŐRINCZ KATALIN, MELANIE KAY SMITH, PROBÁLD ÁKOS, PUCZKÓ LÁSZLÓ, RÁTZ TAMARA, SULYOK JUDIT, SZIVA IVETT, TASNÁDI JÓZSEF, TÓTH GÉZA, UTASI ÁGNES és a néhai HORKAY NÁNDOR.) A kooperáció az elméleti eredményeken kívül számos gyakorlati hozadékkal is büszkélkedhet, többek között ilyen a 2007. évi, a *KSH Szolgáltatásstatistikai Főosztály* közreműködésével lebonyolított, nemzetközi összehasonlításban is egyedülálló felmérés indukálása, amelynek során közel 11 ezer magyarországi háztartásban került sor az utazás és a boldogság kapcsolatának feltárására (MICHALKÓ G. et al. 2009), továbbá a turizmus-specifikus életminőség index (TÉMI) kidolgozását, amelyben a *Xellum Kft*-vel együttműködő *Turisztikai Tanácsadók Szövetsége* orosz-lánrészt vállalt. Az elkövetkezendő években kutatási projektek sora szövődött a műhely köré, így valósulhattak meg az *MTA Bolyai János Kutatási Ösztöndíjprogram* (2006–2009), az *OTKA K 67573* (2007–2011) és a *KTIA AIK 12-1-2013-0043* (2013–2015) által támogatott vizsgálatok. Természetesen a műhely illeszkedett a szakpolitika és más társadalomtudományi kutatások fő sodorvonalába, így a *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005–2013* célkitűzéseire és a Kopp Mária vezette *Hungarostudy* kutatások szellemiségéhez.

A turizmus életminőség-orientált fejlesztése jelenleg is a magyarországi turizmuspolitika fókuszában áll, a *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030* című dokumentum (MTÜ 2017) a turista és a helyi lakos vonatkozásában egyaránt hangsúlyozza a jóllét erősítésének fontosságát, amely célkitűzésnek az érintett települések egyrészt a kínálat fejlesztésével, pontosabban annak elősegítésével, másrészt a fenntarthatóság, különösen a teherbíró képesség biztosításával igyekeznek eleget tenni. A turizmus boldogító hatásának direkt hangsúlyozása elvéve szerepel a hazai turizmusmarketing eszköztárában, miközben az élményszerzéssel párosuló környezetváltozás és a jóllét nexusának hozadéka – megfelelő menedzsment esetén – a vendég és a vendéglátó szerepében egyaránt megtapasztalható (PEARCE, PH. 2011 et al., NAWIJN, J. 2012). Magyarország nyugati szomszédja, egyben turizmusiparának egyik versenytársa, Ausztria is jelentős erőfeszítéseket tesz az életminőség-orientált turizmusfejlesztés mindennapi gyakorlatba történő átültetése terén, amely törekvést egyrészt a folyamatokat generálók meglehetősen stabil teoretikus háttere, másrészt a végrehajtásban érintettek hosszú évtizedekre visszanyúló tapasztalatai segítik. Jelen tanulmány e kettőesség bemutatására törekszik, a szakirodalom alapján feltárja a turizmus és szubjektív jóllét kapcsolódásait, majd az osztrák turizmus gyakorlatába történő átültetésének alternatíváit elemzi.

Szubjektív életminőség és turizmus a kutatások fókuszában

Az életminőség mibenléte Arisztotelész „Nikomakhoszi etikájától” Veenhoven „boldogság-adatbázisának” létrehozásáig több mint kétezer éve foglalkoztatja az emberiséget (MICHALKÓ G. 2010). WEIXLBAUMER, N. (1993) a repülőgépek fekete dobozaiban tárolt adatok kiértékelésének nehézségeivel állítja párhuzamba az életminőséget alkotó tényezők elemzését. Annak ellenére, hogy az életminőség értelmezésének tartománya dinamikusan illeszkedik a vonatkozó probléma sajátosságaihoz, abban viszonylagos egyetértés mutatkozik, hogy definiálása során az emberi létet meghatározó objektív tényezőket (például életszínvonal, életkörülmények, életmód) és azok szubjektív tükröződését (például elégedettség, boldogság közérzet) együttesen kell figyelembe venni (BRUNI, L. – PORTA, P. 2007). A magyar nyelvű szakirodalomban használt szubjektív életminőség terminológia gyakorlatilag az életminőség fogalmi konstrukciójának jóllét (well-being vagy subjective well-being) pillérére utal, amely szoros szimbiózisban áll az objektív tényezőket magába foglaló jólét (welfare) pillérrel (UTASI Á. 2006). Ugyan a szubjektív életminőség önmagában is egy komplex fogalmi

kategória, a VEENHOVEN, R. (2003) nevével fémjelzett iskola annak legmarkánsabb elemét, a boldogságot a jólléttel azonosítja és az étellel való általános elégedettség szintjével méri.

Az életminőség és a turizmus szimbiózisának a *szabadidős fókuszú* kutatásokba való beemelése szorosan kapcsolódik Uysal, Perdue és Sirgy munkásságához. Eredményeik (NEAL, J. D. et al. 1999, SIRGY, M. J. – CORNWELL, T. 2001, NEAL, J. D. – SIRGY, M. J. 2004, SIRGY, M. J. et al. 2010, UYSAL, M. et al. 2012) jelentős lendületet adtak az utazás boldogságra gyakorolt hatásainak feltárásához, így mára számos elméletalkotó és szintetizáló tanulmány foglalkozik a szubjektív életminőség és a turizmus kapcsolatával (CORVO, P. 2011, NAWIJN, J. et al. 2010, PUCZKÓ L. – SMITH, M. K. 2011, FILEP, S. 2012). DOLNICAR, S. et al. (2012) tizennégy, 1976 és 2009 között készített szubjektív életminőség témájú tanulmányt vizsgálva arra a megállapításra jutott, hogy a turizmus a szabadidő részeként csaknem a kutatások felében jelenik meg jólléti tényezőként, külön elemként azonban mindössze egy tanulmányban vizsgálták. Az önálló tényezőként való elkülönítés fontosságát azzal indokolják, hogy míg a szabadidőt otthoni környezetben és gyakran rutinszerű elfoglaltsággal töltjük, addig az utazás ritkább és a szokásos környezetünktől távol lévő aktivitásokat foglal magába.

Az életminőség és a turizmus kapcsolatát vizsgáló kutatások másik jelentős része a *turizmus gazdasági, társadalmi-kulturális és környezeti hatásainak* vizsgálatával függ össze. Ezen, számos desztinációra, illetve turisztikai termékre vonatkozóan elvégzett kutatások többek között a turizmus életszínvonal-növelő, jövedelemtermelő, munkahelyteremtő, a képzett munkaerő iránti keresletet növelő, infrastruktúra fejlesztő és kulturális örökséget megőrző szerepét vizsgálják, de jelentős számban fordulnak elő a turizmus környezetromboló hatását, a turizmustól való gazdasági függőség kérdését, illetve a turizmus kultúraromboló hatását vizsgáló tanulmányok is (PUCZKÓ L. – RÁTZ T. 1998).

A hazai, életminőség-fókuszú turisztikai kutatások megjelenése egyértelműen a 2005-ben elkészült, 2007-2013-as időszakra szóló Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégiához köthető (MTH 2005), amelynek fő célja az életminőség javítása volt. A turisztikai fejlesztések irányítójaként szolgáló dokumentumban megjelenő életminőség a hazai kutatásokra rendkívül ösztönzőleg hatott: az életminőség gondolatlanságának megjelenése, a mérési apparátusának kidolgozásával kapcsolatos munka, a modellalkotó tevékenység nyomán számos hazai és nemzetközi tanulmányban, kötetben, konferencián publikált kutatási eredmény látott napvilágot (KOVÁCS B. et al. 2006, MICHALKÓ G. et al. 2009, MICHALKÓ G. 2010, MICHALKÓ, G. – RÁTZ, T. 2010, 2013, SMITH, M. K. – PUCZKÓ L. 2012).

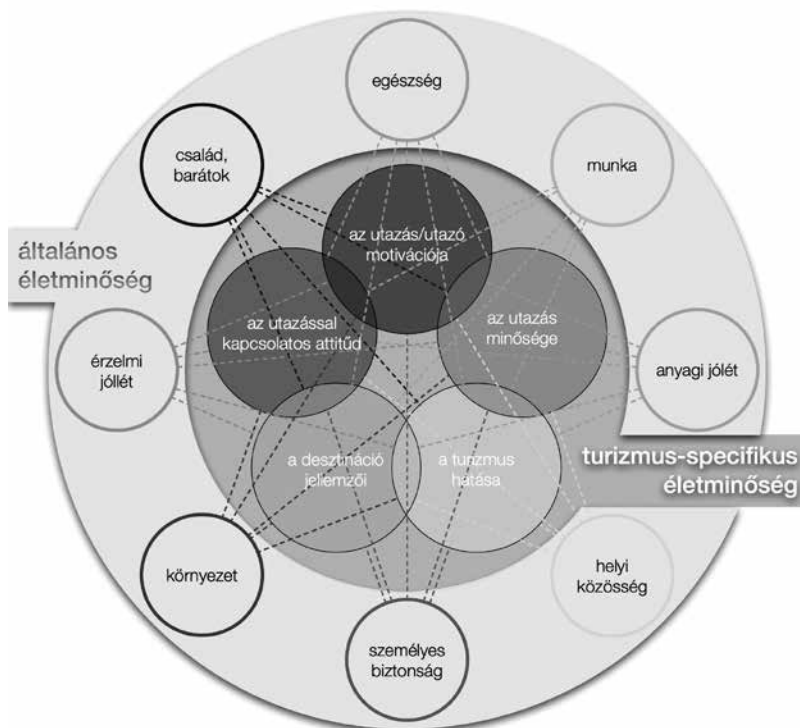
Turizmus-specifikus életminőség-modellek

Uysal, Neal és Sirgy a turizmus életminőségre gyakorolt hatásait a helyi lakosság és a turisták vonatkozásában egyaránt vizsgálta (NEAL, J. D. 2000, NEAL, J. D. – SIRGY, M. J. 2004, NEAL, J. D. et al. 2007, SIRGY, M. J. et al. 2010, UYSAL, M. et al. 2012). Az első olyan, modellalkotás felé tett lépés, amely a turisztikai szolgáltatásokkal való elégedettségnek az étellel való megelégedettségre gyakorolt hatásait mutatja meg, NEAL és szerzőtársai (1999) nevéhez fűződik. Neal, Sirgy és Uysal azt feltételezte, hogy az egyes turisztikai szolgáltatásokkal való elégedettség jelentős szerepet játszik a turisztikai szolgáltatásokkal való általános elégedettség alakulásában. A turisztikai szolgáltatásokkal való általános elégedettség és az oda-vissza utazás megítélése együtt vizsgálva lényeges szerepet játszanak a turisztikai élménnyel való általános elégedettség alakulásában. A turisztikai élménnyel való általános elégedettség és az otthoni szabadidő-kihasználás élménye együtt vizsgálva, lényeges szerepet játszanak a saját szabadidőélménnyel való általános elégedettség

alakulásában. Végül, a saját szabadidőélménnyel való általános elégedettség és az egyéb tényezőkkel való általános elégedettség együtt vizsgálva, lényeges szerepet játszanak az étellel való általános elégedettség alakulásában.

A modellalkotás magyarországi előzményei a 2005–2013 közötti tervezési időszakra vonatkozó Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) elkészítéséhez vezetnek vissza. A közreműködők az első Nemzeti Fejlesztési Terv célrendszeréből kiindulva emelték be az életminőséget a hazai turizmusfejlesztés kormányhatározattal jóváhagyott dokumentumába (A Nemzeti turizmusfejlesztési stratégiáról és az azzal kapcsolatos intézkedésekről szóló 1100/2005. (X. 7.) Korm. határozat), így az NTS végrehajtásáról szóló intézkedési terv feladatként jelölte ki az életminőség alakulásában a turizmus hozzájárulását objektív módon lehetővé tevő turizmus-specifikus életminőség-index (TRQL) kidolgozását (KOVÁCS B. 2007). A turizmus akkori szakpolitikai „gazdája”, az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium a TRQL-index kidolgozására létrehozott egy szakértői munkacsoportot, amely a Turisztikai Tanácsadók Szövetségének égisze alatt dolgozott és jelentősen hozzájárult az úgynevezett Budapest-modell előkészítéséhez.

PUCZKÓ L. és SMITH, M. K. (2011) Rahman és szerzőtársai életminőség-tényezőire alapozva hozta létre a helyi lakosság és a turisták vonatkozásában egyaránt értelmezhető Budapest-modellt (1. ábra), amely a turizmus és a családi, baráti (társadalmi) kapcsolatok, az egészség, a munka, az anyagi jólét, a valahová tartozás, a személyes biztonság, a környezet, az érzelmi jóllét közötti kapcsolatrendszer szemlélteti. E tényezők relatíve

1. ábra Az általános és a turizmus-specifikus életminőség-tényezők kapcsolatrendszere
 Forrás: PUCZKÓ L.–SMITH, M. K. (2011:170) alapján szerkesztette HILD Gy.
 Figure 1 Relationship between general and tourism-specific quality of life factors
 Source: edited by HILD, Gy. based on PUCZKÓ, L.–SMITH, M. K. (2011: 170)

objektíven mérhetőek, a turizmus mint speciális szolgáltatás adottságaiból adódóan azonban szükségessé vált az eredeti modell szubjektív dimenziókkal történő kiegészítése. A Budapest-modellnek az életminőség szubjektív vetületeit specifikusabban vizsgáló tényezői az utazás mint tevékenység megítélése, a látogató motivációi, az utazás jellemzői, a turisztikai desztináció jellemzői és a turizmus hatásai.

A modell, amely az általános életminőség-tényezőknek a turizmusban észlelhető leképeződéseit mutatja be, 11 objektív, statisztikailag mérhető paramétert szubjektív és objektív tényezőket is vizsgáló kérdőíves kutatás eredményeivel szintetizál. A modell alapján elvégzett kutatások (PUCZKÓ L.–SMITH, M. K. 2011) egyértelműen megerősítették, hogy a turizmus a legtöbb életminőség-tényezőre hatással van, a legerősebb összefüggés az egészség, a munka és produktivitás, az érzelmi és szellemi jóllét, valamint a családdal és barátokkal való kapcsolat tekintetében mutatható ki. A turisták utazásuk alatt egy új közösség részének érezhetik magukat és több figyelmet fordíthatnak a környezetre is. Kutatási eredményeikben korábbi társadalomföldrajzi kutatások eredményei is visszaköszöttek (EGEDY, T. et al. 2009).

A turizmus hatása a helyi lakosság szubjektív életminőségére

Az elmúlt évtizedekben a turisztikai fogadóterületeken élők turizmussal kapcsolatos attitűdjeinek és a turizmus helyi lakosság életére gyakorolt hatásainak vizsgálata népszerű kutatási téma volt. A PUCZKÓ L. és RÁTZ T. (1998) által azonosított három turisztikai hatáscsoportnak megannyi, életminőséggel kapcsolatos aspektusa van. Például:

- a gazdasági hatások és a helyi lakosság életminősége közötti kapcsolatra utal az, hogy a turizmus munkahelyet teremt, jövedelmet termel, gazdasági hasznot hajt, ami hozzájárul(hat) a helyiek objektív és szubjektív életminősége növekedéséhez.
- a társadalmi-kulturális hatások és a helyi lakosság életminőségének összefüggése jelenik meg a turizmus kultúra- és hagyományos társadalmi struktúrákat romboló szerepének és a társadalmi jóllétnek a kapcsolatában.
- a turizmus fizikai környezetre gyakorolt hatásai és a helyi lakosság életminősége szoros kapcsolatára utal az a tény, hogy a turizmus fizikai hatásainak jelentős része közvetlenül a helyiek állandó lakhelyén jelentkezik.

A fent bemutatott, a teljesség igényét messzemenően nélkülöző példák jól szemléltetik, hogy a turizmus hatásai az életminőség tényezőit egyaránt érinthetik. A turizmus hatásainak vizsgálatát célzó kutatások azonban alapvetően különböznek a kifejezetten a turizmus és a helyi lakosság szubjektív életminőségének kapcsolatát feltáró kutatásoktól, amelyek lényege a turizmus életminőségre gyakorolt hatásainak azonosítására való törekvésben ragadható meg. Noha a turizmus helyi lakosság életminőségére gyakorolt hatásainak azonosítása újszerű kutatási területnek tekinthető, ilyen típusú vizsgálatokra mind nemzetközi, mind hazai vonatkozásában találunk példát (ANDERECK, K. L.–NYAUPANE, G. P. 2010, MICHALKÓ G. et al. 2010).

A turizmus hatása a turisták szubjektív életminőségére

A turizmus a benne fogyasztóként részt vevők szubjektív életminőségét kétféleképpen javíthatja. Egyrészt az elutazás közvetlen hatásain keresztül, ahol három fázist különböztetünk meg: utazás előtt (a várakozás hatása), az utazás alatt (az élmény hatása) és az utazás után (az utóhatás). Másrészt, a megszerzett élmény indirekt módon járulhat hozzá

a mindennapok boldogságszintjéhez, például az élmények emlékeinek felidézésével. A felidézést segítik az emléktárgyak, fotók, az utazás élményei által keltett érzelmek, benyomások (NAWIJN, J. 2010). SIRGY, M. J. et al. (2010) tizenhárom életminőség-tényezőt vizsgáló kutatása igazolta, hogy az utazáshoz köthető pozitív és negatív érzelmek befolyásolják a szabadidőnkkel és az életünk egyéb területeivel (szeretet, család, társadalmi kötelek) kapcsolatos elégedettségünket is. RICHARDS, G. (1999:189) az életminőség és a társadalmi jóllét kapcsolatára utal azzal, hogy kiemeli: „a társadalmi érintkezésben, az egyén személyes fejlődésében és személyiségének alakulásában” a szabadidős célú utazások hozzájárulnak az életünk minőségéhez. Az életminőség/szubjektív életminőség és a turizmus összefüggéseit a benne fogyasztóként résztvevők szemszögéből vizsgáló kutatásokból az körvonalazódik, hogy:

- a turizmusnak a turisták életminőségére gyakorolt hatása csekély, de mérhető (NEAL, J. D. 2000, DOLNICAR, S. et al. 2012, GILBERT, D.– ABDULLAH, J. 2004, NAWIJN, J. et al. 2010, SIRGY, M. J. et al. 2010). MILMAN, A. (1998) a turizmusnak a benne fogyasztóként résztvevők életminőségére gyakorolt hatásait egy szűkebb szegmensben, az időkörében vizsgálta.
- az utazások előtti, alatti és utáni szubjektív életminőség-specifikus turisztikai kutatások egy része (STRAUSS-BLANSCHÉ, G. et al. 2000, WESTMAN, M.– ETZION, D. 2001) az utazások stressz-csökkentő és/vagy egészségi állapot javító hatásáról számol be. DE BLOOM, J. és szerzőtársai (2009) azonban hangsúlyozzák, hogy ezek a hatások csak rövid ideig állnak fenn.
- NAWIJN, J. (2010) és GILBERT, D.– ABDULLAH, J. (2004) kutatása az utazás hossza és az azt követő emelkedett „boldogságszint” között nem tudott kapcsolatot kimutatni, NEAL, J. D.– SIRGY, M. J. (2004), valamint NEAL, J. D. et al. (2007) kutatása azonban igazolta az utazás hossza és az utazás alatti elégedettség és a boldogság közötti kapcsolatot.
- NAWIJN, J.-nak (2010) a turizmus hosszú távú hatásait a különböző rendszerességgel utazók körében végzett kutatása kimutatta, hogy az utazás előtti boldogság szintje kissé nagyobb a rendszeresen „nyaralóknál”, mint az úgynevezett alkalmi turistáknál. Az utazás utáni (post-trip) boldogság szintjében nem mutatkozik különbség.

SMITH, M. K. és DIEKMANN, A. (2017) szerint a tekintetben, hogy hogyan lehetne meghatározni azokat a módszereket, amelyekkel a turizmus mind a turisták, mind a helyi lakosok körében pozitívan járul hozzá a jólléthez, nincs konszenzus. Tekintve, hogy a két szegmens életminőségét meghatározó tényezők más-más természetűek, ezeknek a módszereknek az azonosítása nem könnyű feladat. A fogadóterületen a turisták jellemzően rövid ideig tartózkodnak és lehet, hogy oda soha nem térnek vissza, míg az általuk fogyasztott terek a helyi lakosság állandó lakhelyéül szolgálnak, ahonnan elképzelhető, hogy ők turistaként sohasem mozdulnak ki. Ideális esetben a turizmust olyan mértékben és szintig érdemes fejleszteni, amíg a helyiek életminősége javul. Ennek megvalósításában azonban problémát jelent az, hogy a turizmus – annak is elsősorban rövidtávú, pozitív – gazdasági hatásai a legtöbbször prioritást élveznek a környezeti vagy éppen a társadalmi-kulturális hatásokkal szemben. Pedig – ahogyan arra az Easterlin-paradoxon is felhívja a figyelmet – a gazdasági növekedés nem feltétlenül jár együtt az életminőség javulásával: a bővülő munkalehetőségek, a növekvő nemzetgazdasági vagy akár háztartási jövedelmek nem vonják automatikusan maguk után a helyiek magasabb életminőségét és jóllétét. A fejlődés következtében sérülhetnek a hagyományos társadalmi struktúrák, generációs vagy nemek közötti konfliktusok alakulhatnak ki, elértéktelenedhetnek vagy kommercializálódhatnak a hagyományok, sérülhet a természeti környezet – vagyis a turizmus hosszú távú hatásait elfedhetik a rövidtávú gazdasági hasznai.

Életminőség az osztrák turizmusipar fókuszában

Stabil szervezeti háttér

Ausztria turisztikai intézményrendszere, annak felépítése és a napi működését biztosító kiforrott szabályzórendszer gyakran hivatkozási alap a magyarországi turisztikai szakemberek előtt. Ennek oka elsősorban abban rejlik, hogy Ausztriában a turizmus nemzetgazdasági jelentőségét már a XX. század elején felismerték, így a turisztikai szabályzórendszer gyakorlata jóval nagyobb időintervallumot ölel fel, mint a magyarországi. A professzionális turizmus irányítás csírái már az 1800-as évek közepén kialakultak Ausztriában, az akkoriiban létesített „szépészeti egyletek” (Verschönerungsvereine) a modern értelemben vett desztináció menedzsment szervezetek (TDM) elődei voltak. Az egyletek feladata a turista fogadás feltételeinek kialakítása, az infrastruktúra (turistautak kitáblázása, pihenőhelyek kialakítása stb.) biztosítása és gondozása volt. Az állami szerepvállalás területéről feljegyzést lényeges esemény, hogy 1884-ben Grazban szervezték meg az első delegációs-gyűlést (Delegiertagung) az „idegenforgalom támogatása” érdekében (internetes és egyéb forrás, továbbiakban if; if1). A millecentenárium évében, 1896-ban alakult meg a K.u.K Eisenbahnministerium (Vasútiügyi Minisztérium), amely „idegenforgalmi kompetenciával” is rendelkezett. Szövetségi szinten az első világháború után, 1923-ban létesítették – a mai kifejezéssel élve – az első nemzeti turisztikai promóciós szervezet, az „Österreichischen Verkehrswerbung GmbH”-t, amelynek célja a „közlekedés- és országpropaganda” volt. A mai turisztikai intézményrendszer alapjait a második világháborút követően rakták le, 1955-ben alapították az „Österreich Werbung”, a nemzeti turisztikai promóciós szervezet jogelődjét, az „Österreichische Fremdenverkehrswerbung”-ot. A turisztikai ágazatot illetően, ebben az időszakban alakult ki a máig tartó munkamegosztás a tartományok, a szövetségi kormányzat és a gazdasági kamarák között, amelyet alkotmányos szinten rögzítettek (if2). A szövetségi államforma miatt a működési mechanizmusok, amelyet elsősorban a tartományi szintű turizmustörvények biztosítanak, igen összetettek, komplex és szofisztikált szabályozókon keresztül hatnak. A szervezeti háttérrel szorosan összefügg az osztrák turizmusiparban érvényesülő személet és megközelítésmód (if3). Ausztriában a turizmust egyfajta „élmény- és boldogsággyárnak” tekintik, amely jelentősen hozzájárul mind a turisták, mind pedig a helyi lakosság életminőségének növeléséhez. Ez a legtöbb tartományi, városi és a szövetségi szintű turisztikai márkaképzésben is visszatükröződik. Az „Österreich Werbung” márkakézikönyvében (if4) a brand-kerék összetevőinek (brand-esszencia) feltárásakor találkozunk azzal a kitételrel, hogy „Ausztria olyan ország, ahol élvezik az életet, s ahol értik, hogy mi teszi boldoggá a turistát.”

Az új osztrák turizmusstratégia, a Masterplan T

2019 tavaszán mutatták be az egyéves stratégiaalkotási műhelymunka után elkészült új, egységes osztrák turizmusstratégiát (if5), amely röviden a *Masterplan T* elnevezést kapta (if6) (BMNT 2019). A névadás tudatos, mivel készítői vallják, hogy „minden siker mögött széleskörű összefogás és egy mestermű pontosságú terv áll” (if7). A 40 oldalas dokumentum alapelve a fenntarthatóság, annak érdekében, hogy Ausztria turizmusa gazdaságilag, társadalmilag és környezetileg is fenntartható módon gyarapodjon: a fenntarthatóság szempontjából „a világ legsikeresebb mintaországává válhasson”. A *Masterplan T* két nagyobb szerkezeti egységre bontható. Az első részben a szakpolitikai nyilatkozatok mellett közel 600 szakmai mélyinterjúra alapozva kerül bemutatásra a kiinduló állapot.

E „diagnózis” szerint az osztrák turizmusgazdaság a nemzetközi versenyben jelenleg sikeres, imázsa kitűnő, ugyanakkor a szakmai interjúkat összegző megállapítás szerint az ágazat számos versenyképességi kihívással is szembesül. A második nagyobb szerkezeti egység a célok és a cselekvési területeket mutatja be. A *Masterplan T* felváltja a közel 10 éve készült korábbi turizmusstratégiát (if8), s szemléletében szakít annak gazdaság-centrikus és GDP-központú logikájával. A *Masterplan T* készítése során paradigmaváltásként rögzítették, hogy a jövőkép elérése során többé nem csak a vendég igényeinek kielégítése az egyedüli szempont, hanem ugyanakkora súllyal esik latba az ágazatban dolgozók és a helyi lakosság elvárásainak és szükségleteinek kielégítése is.

A szemléletváltás során a stratégia újraértékeli és kibővíti a desztináció fogalmát, amelynek a turistafogadás helyszíne helyett a jövőben egyfajta „minőségi élettérre” kell válnia, ahol a turista és a helyi lakos egyaránt jól érzi magát, legyen szó akár vidéki, akár városi környezetről. Ha a turizmust kiváltó alapmotivációkat, mint például az új megismerése iránti igényt, az élmények keresését, illetve az azok megélésének vágyát is figyelembe vesszük, akkor, kicsit szabadabban fordítva, egyfajta „minőségi élménytérként” interpretálhatjuk a desztináció új megközelítésű definícióját. A „turisztikai desztinációk, életterek” című alponban a helyi lakosság turisztikai fejlesztésekkel és szabályozással kapcsolatos döntéshozatalba való bevonásának fontosságát hangsúlyozzák. A dokumentum készítői szerint hosszú távon így oldható meg, hogy a turisták és a turizmusgazdaságból élők érdekei ne írják felül a helyi lakosság elvárásait, igényeit. A minőségi élettér fogalmához kapcsolódva kerülnek a környezetvédelmi szempontok is kifejtésre. Itt elsősorban a klímaváltozással összefüggő kihívások turisztikai, illetve ehhez kapcsolódóan a mezőgazdasági és a közlekedéspolitikai aspektusok kapnak említést.

Társadalmi és szakmai beágyazottság

A *Masterplan T* elkészítése példaértékű szakmai összefogás és partnerség keretében valósult meg, amely garancia arra, hogy a dokumentum nem az asztalfióknak készült, hanem azt az ágazatban dolgozók a sajátjuknak érzik, s a benne foglaltakat végre is fogják hajtani. A kormányzati oldal szereplői mindvégig odafigyeltek arra, hogy a folyamatos párbeszéd, a visszacsatolás és a kreatív ötletelési fórumok a stratégiaalkotási folyamat teljes egészében biztosítottak legyenek. A koncipiálási munka során az ágazat érdekképviselői és szakmai szervezetein kívül a turizmushoz kapcsolódó területek elismert szakértői is bevonásra kerültek. A munkafolyamat koordinátora az akkor irányadó kormányprogram (if9) szerint a Szövetségi Fenntarthatósági és Turisztikai Minisztérium (if10) szakértői voltak. Ausztria kilenc tartományában úgynevezett „jövőkép helyeken” folyt a diagnózisalkotás, a célok meghatározása és a feladatok rangsorolása. Az itt született ötleteket, javaslatokat a turisztikai minisztérium, a gazdasági kamara és az „Österreich Werbung” csapata gyűrtte egységes egészé. Több mint 500 résztvevő gondolata és hozzájárulása került a munka során beépítésre, minden érintett viszonláthatja saját jövőképét és gondolatait.

Célok és beavatkozási területek

A *Masterplan T* második szerkezeti egysége, *három célterület* (Zielkorridore) és *kilenc beavatkozási mező* (Handlungsfeld) mentén határozza meg a jövőképet és az elérendő célokat. Az elkövetkezendőkben kizárólag a jelen tanulmány témája szempontjából releváns életminőség- központú megközelítésekre és az új típusú élettérrel összefüggő célkitűzésekre koncentrálva kerülnek bemutatásra az osztrák turizmusstratégia fővonalai.

1. célterület – Paradigmaváltás a turizmusban

Turizmus jelentőségének tudatosítása (1)

A dokumentumban markánsan megjelenik, hogy a turizmus jelentős mértékben és több áttételen keresztül is hozzájárul az osztrák lakosság életminőségének javításához. A szabadidő-gazdaság területén kiépített attrakciók és szolgáltatási infrastruktúrák egyszerre szolgálják a helyben élők, s az adott térségbe látogatók, valamint az ott dolgozók érdekét. Ahogy azonban a dokumentum szövegezői fogalmazzák, a helyi lakosság „saját szabadságolási és nyaralási döntéseit” leszámítva nem igazán foglalkozik a turizmussal, nincsenek tudatában annak, hogy térségükben pontosan milyen hatásokkal jár a turizmus, illetve annak pozitív hatásaiból miként részesedhetnek. Ebből a megállapításból kiindulva a *Masterplan T* célként fogalmazza meg, hogy mind a városi, mind a vidéki területeken a legtöbb társadalmi csoport számára tudatosításra kerüljön a turizmus hatásmechanizmusa. E cél érdekében új típusú részvételi és együttműködési modelleket szükséges kidolgozni, hogy a turizmusról kialakított értékítélet megalapozott legyen, az ágazat társadalmi elfogadottsága javuljon. A dokumentum összeállítói hangsúlyozzák, hogy a stratégiai tervezés és a turizmusról való gondolkodás során az embert kell a középpontba állítani. A „turisztikai desztináció és a lakossági életter szimbiózisával” szükséges az „osztrák-specifikus, autentikus minőségi életteret” létrehozni, így biztosítható a helyiek és a térségbe látogató turisták harmonikus interakciója. Fontos, hogy a helyi lakosság is megértse saját szerepét és felelősségét, s ez helyet kapjon az önértékelés során is. Ugyanis amíg Ausztriát a nagyvilágban makulátlan turisztikai imázssal és szolgáltatásokkal azonosítják, ez a pozitív kép a legtöbb esetben nem jelenik meg, nem tudatosodik a helyi lakosság önértékelésében.

Az együttműködés kultúrájának terjesztése (2)

A fentiek értelmében olyan fórumok működtetésére van szükség, amelyek segítségével tudás- és információtranszfer valósítható meg az ágazati szereplők és a lakosság között.

Digitális lehetőségek hasznosítása (3)

A digitalizáció turisztikai ágazatot érintő transzformációs hatásai óriásiak. A *Masterplan T* épít a még 2017. végén elfogadott osztrák digitális-turizmusstratégiára (if11), amely egy önálló csomagtervet tartalmaz a digitalizációs kihívásokra való felkészülés és a lehetőségek megragadása érdekében.

2. célterület – a 21. század sikerágazata

Az ágazat versenyképességének növelése (4)

A turisztikai ágazatban tevékenykedő vállalkozások és dolgozók adóterhei versenyképességi tényezőként értelmezendők. Az osztrák szabadidő-gazdaság modelljének megértéséhez fontos információ, hogy a turisztikai vállalkozások túlnyomó többsége családi vállalkozás. A *Masterplan T*-ben közölt adat szerint 2020-ban közel 2000 szálloda lesz abban a helyzetben, hogy az idősebb családi generáció átadja a stafétabotot az őt követőnek. A fiatalok körében a turizmus mint ágazat vonzóvá tétele kardinális kérdés a jövőbeli siker szempontjából. A stratégia célkitűzése szerint számos ösztönző jellegű intézkedéscsomag szükséges e kihívás menedzseléséhez.

A munkaerőpiac jövőorientációja (5)

A versenyképesség munkaerőpiaci szempontból is kulcsfontosságú. Sajátos ellentmondás, hogy míg a turisztikai ágazatban való munka imázsa az utóbbi időben Ausztriában megkopott, addig pont ez az ágazat képes nagy számban fiatalokat, illetve más ágazatokból „áttérőket” foglalkoztatni. Az egyéni életminőség szempontjából releváns

megállapítás, hogy a családi élet és a munka jobb összeegyeztethetősége érdekében „innovatív” megoldások szükségesek, s ágazatspecifikus ösztönzőkkel szükséges a munkaerő lojalitását erősíteni.

Fenntarthatóság alapelvei (6)

Az osztrák turizmus sikeres jövője nem képzelhető el a fenntartható szemlélet átfogó érvényesítése nélkül. A klímaváltozás és a turizmus kölcsönösen hatnak egymásra, az ágazat feltételeit markánsan befolyásolja a klímaváltozás mértéke és üteme, s ugyanez visszafelé is igaz. Az energiahatékonyság növelése megkerülhetetlen, ehhez olyan kormányzati szintű intézkedéscsomagok megvalósítása szükséges, mint például a 100 ezer napkollektoros-tető program (if12). A fenntarthatóság és a lakosság életminősége szempontjából leginkább a helyi közlekedési hálózatok kiváltása, klímasemleges jellegűvé alakítása a legfontosabb prioritások közé tartozó feladatok.

3. célterület – az összefogás ereje

Regionális értékkeremtés (7)

Ausztria földrajzi sajátosságaira tekintettel a turizmus és a mezőgazdaság közötti összefonódás a fejlesztési dokumentumban is megjelenik. Ahogy a falusi turizmus területén megvalósuló „Urlaub am Bauernhof” termékek sikere mutatja, hatalmas kereslet van az autentikus vidéki élet megélésének lehetőségét biztosító, turisztikai termékek iránt. A magas minőséget és a hozzáadott értéket képviselő mezőgazdasági termékeknek a turisztikai szolgáltatás- és élményláncba való bekapcsolása kölcsönösen segíti a vidéki „gazdasági és minőségi élettér” megerősítését. E megoldások ösztönzésével, még inkább hangsúlyt kap a helyi alapanyagokra épülő gasztronómia, amely hozzájárulhat a termelők életminőségének javulásához.

Turizmusmarketing jövője (8)

A digitalizáció, a klímaváltozás, a kiegyenlítetlen és hektikus turistaáramlások (over tourism), a területi és jövedelmi egyenlőtlenségek mind-mind olyan kérdések, amelyekkel a fenntartható turizmus menedzselése szempontjából szintén foglalkozni kell. A közpénzből finanszírozott turisztikai desztinációs- és marketingszervezeteknek (helyi, tartományi és szövetségi szintű TDM szervezetek) tehát az alapfeladataikon túlmutató kihívásokat is kezelniük kell. A TDM szervezetek feladata és profilja az elmúlt években gyökeres változásokon ment keresztül. A korábbi szerepük, miszerint az adott desztinációba csábítsák a vendégeket, amely érdekében integrált márkakommunikációt és értékesítés-ösztönzést végeznek, a jövőben már nem elégséges a sikeres helytálláshoz. Manapság a termékfejlesztés mellett a minőségbiztosítás garantálása, innovációs know-how terjesztése is a feladataik közé tartozik. Olyan új teendők is felmerülnek, mint az *employer branding*, *smart* közlekedési megoldások kialakítása, vendégforgalom optimalizáció és a vendégutak terelése. Összefoglalóan a helyi lakosok és a vendégek életterének a komplex menedzsmentje az új feladat. A dokumentum készítői által szemléletesen megfogalmazva: a turisztikai desztinációs marketingszervezetek irányából (TDM), a desztinációs menedzsment szervezeti (DMO) funkció felé toódik el az új típusú, a minőségi élettér, – vagy ahogy korábban fogalmaztunk, a minőségi élménytér – megszervezésére szakosodott szervezetek feladata.

Rugalmas fejlesztés- és támogatáspolitikai (9)

A stratégiában megfogalmazott feladatok és célok eléréséhez nélkülözhetetlenek a pénzügyi eszközök, amelyek növelik egyfelől a családi gazdaságok tőkeellátottságát, segítik a környezetbarát energetikai korszerűsítések elvégzését és az ezzel kapcsolatos know-how eljuttatást a turisztikai vállalkozásokhoz.

A *Masterplan T* a statisztikai rendszer reformja keretében, horizontális jelleggel tárgyalja az életminőség mérésével és a minőségi élettér szemléletével összefüggő indikátorok kidolgozásával kapcsolatos témákat. A stratégia keretében egy olyan új típusú „indikátorszett” kidolgozását látja szükségesnek, amely mind a gazdasági, szociális és kulturális, valamint a fenntarthatósági szempontokat is képes modellezni, s a változásokat mérhetővé tenni. Ebből a szempontból a fókusz egyre inkább a turizmus szatellit-számlarendszerre (TSA) helyeződik át, amelyen keresztül az értékteremtés, a foglalkoztatottsághoz való hozzájárulás, más nemzetgazdasági ágazatokkal kapcsolatos interpenetráció mértéke is megállapítható. Bemutatásra kerül, hogy mely típusú indikátorok előállításáért melyik szereplő a felelős. A vendégek és a helyben lakók elégedettségének (boldogságának) transzparens mérése az egyik legnagyobb kihívás, amelyre sem hazai, sem nemzetközi sztenderdek nem léteznek még. E terület képezheti az új megközelítésű TSA szociokulturális dimenzióját.

A Masterplan T kritikája

A széleskörű társadalmi párbeszéd, a szakmai szervezetek bevonása, az érintettek sokaságának személyes részvétele a műhelymunkákban, mind-mind olyan tényező, amely alapján garantálható, hogy a 2019 márciusában elfogadott *Masterplan T* szakmai konszenzuson nyugszik. A szakmai konszenzus tényét jól mutatja, hogy a 2019 májusában bekövetkezett osztrák kormányválságot követően sem lehetett arról hallani, hogy a stratégiában foglalt célok végrehajtása megkérdőjeleződött volna, jóllehet a dokumentum előterjesztője és a kiadója a szövetségi minisztérium volt. A *Tourismus Wissen – quarterly* című osztrák tudományos folyóiratban szakmai vitát indítottak a *Masterplan T*-ben foglaltakról és a célkitűzésekről. A felkért hozzászólók mindegyike, szinte kivétel nélkül hangsúlyozta, hogy a stratégia elkészítésének munkafázisai során olyan sok szakember jött össze, s ezáltal egy olyan pozitív „erőtér” képződött, amely összefogás biztosítja a lehetőségét annak, hogy egy új szakasz kezdődjön az ausztriai turizmuspolitikában. Érdemi kritika elsősorban a fenntarthatósági kritériumok és irányok, valamint a gazdasági célok összeegyeztethetősége kapcsán merült fel. E vélemények szerint a turisztikai bevételek és a gazdaság növelése nem működhet olyan „örökmozgóként”, amelynek semmilyen káros „mellékhatása és kibocsátása” ne lenne. E mellett a bírálók arra is rámutattak, hogy a kiadott szövegváltozat túlságosan marketing hangszerezésű volt, „reklámszágúan” megfogalmazott kijelentéseket és célkitűzéseket tartalmazott, amelyek gyengítik a hitelességét, egyes esetekben megkérdőjelezi annak szakmaiságát. A stratégia végrehajtása akcióterveken keresztül történik, amelyet évente fognak kidolgozni, a komplex indikátorszett elkészítése azonban hosszabb műhelymunkát igényel majd.

Összefoglalás

A turizmusföldrajz a praxisközeli diszciplínák egyike, az utazással kapcsolatos folyamatok és jelenségek, illetve azok társadalmi, gazdasági és környezeti hatásainak tér- és időbeliségét vizsgálja. Könyvtárnyi elméleti hozadéka mellett kialakulása és fejlődése mindvégig a turizmus mindennapi gyakorlatával szimbiózisban, a tervezés, a fejlesztés és a szabályozás szolgálatában zajlott. A turizmusföldrajz fókuszában jellemzően az utazó ember (*homo turisticus*) és a célterület közötti interakciók problémavilága, különösen a léptékek közötti különbségek és azok okainak megismerése áll. Az elmúlt másfél évtizedben a geográfusok – más diszciplínák képviselőivel szorosan együttműködve – a turizmus lélektani kérdéseit is górcső alá vették, elsősorban a célterület, a szabadidős tér fogyasztásának boldogságra

gyakorolt hatásaira koncentráltak. A turizmus és az életminőség nexusának magyarországi vizsgálatát a *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005-2013* megalkotásának folyamata indukálta és az akkor létrejött, különböző intenzitással azóta is üzemelő műhely az elméletet és a gyakorlatot egyaránt számos értékes kutatási eredménnyel gazdagította. A jóllét-orientált szemlélet fenntartásának hozadéka, hogy a *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030* elnevezésű dokumentum is magáévá tette a turistáknak szóló és az adott desztináció lakosságának életterében realizálódó, boldogságfókuszú kínálatbővítését. A turizmusipar versenyképességét őrző, illetve növelő stratégiaalkotásban érvényesülő életminőség-orientáltság tükröződik vissza a 2019-ben napvilágot látott osztrák turizmus stratégiában (*Masterplan T*) is. A magyar és az osztrák turizmusfejlesztési dokumentumok célpiramisainak csúcsán – a turista, a turizmusban dolgozók és a helyi lakosság hármasszempontrendszerét figyelembe véve – ott találjuk az életminőség javításának szándékát. Ez feltétlenül paradigmaváltást jelent a korábbi, GDP-fókuszú szemléletmóddhoz képest. A korábban leginkább a desztinációk marketingjéért felelős szervezetek feladata a jövőben a turisztikai célterületek teljes körű menedzselése lesz, annak érdekében, hogy a turisták által előszeretettel látogatott helyszínek minőségi életterekké váljanak. Az osztrák és a magyar turizmus jövőjét meghatározó dokumentumok szemlélete hasonló, azok egyfajta „élő-fejlődő”, egymást némileg interpenetráló szakmai útmutatóknak tekinthetők. Így esély mutatkozik arra, hogy Közép-Európa ezen térsége az életminőség-vezérelt turisztikai fejlesztéspolitikai és márkaépítési tekintetében mintarégióvá válhasson.

Köszönetnyilvánítás

Jelen kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

KISS KORNÉLIA
Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
kornelia.kiss@uni-corvinus.hu

KOVÁCS BALÁZS
GD Consulting, Bécs
kb@good-deal.at

MICHALKÓ GÁBOR
Budapesti Corvinus Egyetem, Budapest
CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest
gabor.michalko@uni-corvinus.hu

IRODALOM

- ANDERECK, K. L. – NYAPANE, G. P. 2010: Exploring the Nature of Tourism and Quality of Life Perceptions among Residents. – *Journal of Travel Research*. 50. 3. pp. 248–260.
- BMNT 2019: Plan T: Masterplan für Tourismus. – Bundesministerium für Nachhaltigkeit und Tourismus, Wien. 44 p.
- BRUNI, L. – PORTA, P. 2007: Handbook on the economics of happiness. Edward Elgar, Cheltenham.
- CORVO, P. 2011: The Pursuit of Happiness and the Globalized Tourist. – *Social Indicators Research*. 102. pp. 93–97.

- DE BLOOM, J.–KOMPIER, M. A. J.–GEURTS, S. A. E.–DE WEERTH, C.–TARIS, T.–SONNENTAG, S. 2009: Do we recover from vacation? Meta-analysis of vacation effects on health and well-being. – *Journal of Occupational Health*. 51. 1. pp. 13–25.
- DOLNICAR, S.–YANAMANDRAM, V.–CLIFF, K. 2012: The contribution of vacations to quality of life. – *Annals of Tourism Research*. 39. 1. pp. 59–83.
- EGEDY, T.–FÖLDI, ZS.–BALOGI, A.–KOVÁCS, Z. 2009: Budapest in the eyes of creative foreigners: the view of transnational migrants. AMIDSt, University of Amsterdam, Amsterdam. 132 p.
- EVANGELIDIS, B. 2017: Landmarks in the history of science. Great scientific discoveries from a global-historical perspective. – Vernon Press, Wilmington. 204 p.
- FILEP, S. 2012: Positive psychology and tourism. In: UYSAL, M.–PERDUE, R.–SIRGY, J. (eds.): *Handbook of Tourism and Quality of Life Research*, Springer, Heidelberg. pp. 31–50.
- GILBERT, D.–ABDULLAH, J. 2004: Holidaytaking and the sense of well-being. – *Annals of Tourism Research*. 31. 1. p. 103–121.
- KOVÁCS B.–HORKAY N.–MICHALKÓ G. 2006: A turizmussal összefüggő életminőség-index kidolgozásának alapjai. – *Turizmus Bulletin*. 10. 2. pp. 19–26.
- KOVÁCS B. 2003: Életminőség – boldogság – stratégiai tervezés. – *Polgári Szemle*. 3. 2. pp. 14–29.
- MICHALKÓ G. 2010: Boldogító utazás. A turizmus és az életminőség kapcsolatának magyarországi vonatkozásai. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 122 p.
- MICHALKÓ G.–KISS K.–KOVÁCS B. 2009: Boldogító utazás: a turizmus hatása a magyar lakosság szubjektív életminőségére. – *Tér és Társadalom*. 23. 1. pp. 1–17.
- MICHALKÓ, G.–RÁTZ, T. 2010: Measurement of Tourism-oriented Aspects of Quality of Life. – *Journal of Tourism Challenges and Trends*. 3. 2. pp. 35–50.
- MICHALKÓ G.–RÁTZ T. (szerk.) 2013: Jó(l)lét es turizmus: utazók, termékek es desztinációk a boldogság és a boldogulás kontextusában. Kodolányi János Főiskola – MTA CSFK Földrajztudományi Intézet – Magyar Földrajzi Társaság, Székesfehérvár – Budapest. 270 p.
- MICHALKÓ G.–RÁTZ T.–IRIMIÁS A. 2010: Egy magyarországi fűrdőváros lakosságának életminősége: az orosz-házi eset. – *Turizmus Bulletin*. 14. 4. pp. 61–68.
- MICHALKÓ G.–RÁTZ T.–TÓTH G.–KINCSESE Á. 2009: A gyógyfűrdővel rendelkező magyarországi települések életminőségének vizsgálata. – *Területi Statisztika*. 49. 2. pp. 170–185.
- MILMAN, A. 1998: The impact of tourism and travel experience on senior travelers’ psychological wellbeing. – *Journal of Travel Research*. 37. 2. pp. 166–170.
- MTH 2005: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005–2013. – Magyar Turisztikai Hivatal, Budapest. 210 p.
- MTÜ 2017: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. – Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest. 154 p.
- NAWIJN, J. 2010: Happiness Through Vacationing: Just a Temporary Boost or Long-Term Benefits? – *Journal of Happiness Studies*. 12. pp. 651–665.
- NAWIJN, J. 2012: Leisure travel and happiness. An empirical study into the effect of holiday trips on individuals’ subjective wellbeing. – NRIT Media, Rotterdam. 128 p.
- NAWIJN, J.–MARCHAND, M. A.–VEENHOVEN, R.–VINGERHOETS, AD J. 2010: Vacationers happier, but most not happier after a holiday. – *Applied Research in Quality of Life*. 5. 1. pp. 35–47.
- NEAL, J. D.–SIRGY, M. J.–UYSAL, M. 1999: The role of satisfaction with leisure travel/tourism services and experience in satisfaction with leisure life and overall life. – *Journal of Business Research*. 44. pp. 153–163.
- NEAL, J. D. 2000: The effects of different aspects of tourism services on travelers’ quality of life: Model validation, refinement, and extension. – Virginia Polytechnic Institute and State University, Blacksburg, VA. 265 p.
- NEAL, J. D.–SIRGY, M. J. 2004: Measuring the effect of tourism services on travelers’ quality of life: Further validation. – *Social Indicators Research*. 69. 3. pp. 243–277.
- NEAL, J. D.–UYSAL, M.–SIRGY, M. J. 2007: The Effect of Tourism Services on Travelers’ Quality of Life. – *Journal of Travel Research*. 46. pp. 153–163.
- PEARCE, PH.–FILEP, S.–ROSS, G. 2011: Tourists, tourism, and the good life. – Routledge, Oxon. 226 p.
- PUCZKÓ L.–RÁTZ T. 1998: A turizmus hatásai. – Aula-Kodolányi, Budapest-Székesfehérvár. 491 p.
- PUCZKÓ L.–SMITH, M. K. 2011: Tourism-Specific Quality of Life Index: The Budapest Model. In: BUDRUK, M.–PHILIPS, R. (eds.): *Quality-of-Life Community Indicators for Parks, Recreation and Tourism Management*. Social Indicators Research Series 43. Springer, Dordrecht. pp. 163–184.
- RICHARDS, G. 1999: Vacations and the quality of life. – *Journal of Business Research*. 44. 3. pp. 189–198.
- SIRGY, M. J.–CORNWELL, T. 2001: Further validation of the Sirgy et al.’s measure of community quality of life. – *Social Indicators Research*. 56. 2. pp. 125–143.
- SIRGY, M. J.–KRUGER, P. S.–LEE D.-J. B.–YU, G 2010: How Does a Travel Trip Affect Tourists’ Life Satisfaction? – *Journal of Travel Research*. 20. 5. pp. 1–15.
- SMITH, M. K.–PUCZKÓ L. 2012: An Analysis of TQoL Domains from the Demand Side. In: UYSAL, M.–PERDUE, R. R.–SIRGY, M. J. (ed.): *Handbook of Tourism and Quality-of-Life (QOL) Research: The Missing Links*. – Springer, Dordrecht. pp. 263–277.

- SMITH, M. K.–DIEKMANN, A. 2017: Tourism and wellbeing. – *Annals of Tourism Research*. 66. pp. 1–13.
- STRAUSS-BLASCHKE, G.–EKMEKIOGLU, C.–MARKTL, W. 2000: Does vacation enable recuperation? Changes in well-being associated with time away from work. – *Occupational Medicine*. 50. 3. pp. 167–172.
- UTASI Á. 2006: A minőségi élet feltételei és forrásai. In: UTASI Á. (szerk.): *A szubjektív életminőség forrásai: biztonság és kapcsolatok*. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. pp. 13–49.
- UYSAI, M.–PERDUE, R.–SIRGY, J. (eds.) 2012: *Handbook of Tourism and Quality of Life Research*. – Springer, Heidelberg. 702 p.
- VEENHOVEN, R. 2003: Happiness. – *The Psychologist*. 16. 3. pp. 128–129.
- WEIXLBAUMER, N. 1993: Suggestion regarding the measurement of the quality of life of the population in the rural areas in Austria. A contribution to agricultural geography – *Geographical Studies (Nitra)*. 2. pp. 85–96.
- WESTMAN, M.–ETZION, D. 2001: The impact of vacation and job stress on burnout and absenteeism. – *Psychology and Health*. 16. 5. pp. 595–606.

Internetes és egyéb források:

- if1 <https://www.austriatourism.com/ueber-uns/geschichte-des-tourismus-in-oesterreich/>
- if2 <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=10000138&ShowPrintPreview=True> (A szövetségi és tartományi feladatok közötti megosztásról az Osztrák Alkotmány – Bundes-Verfassungsgesetz – tizenöt paragrafusáról rendelkezik.)
- if3 Az osztrák-magyar turisztikai kapcsolatok területéről származó jó gyakorlatokról rendszeresen olvasható beszámoló a GD Consulting blogjában: <https://www.good-deal.at/hu/h%C3%ADrek/> és beszámolóiban: <https://www.good-deal.at/hu/r%C3%B3lunk-%C3%ADrt%C3%A1k/>.
- if4 <https://www.austriatourism.com/marke-urlaub-in-oesterreich/>
- if5 Szántó Zoltán: Új osztrák turizmusstratégia in *Turizmus.com*, 2019. május, pp. 10.
- if6 A stratégiai dokumentum teljes címe: Plan T: Masterplan für Tourismus, Bundesministerium für Nachhaltigkeit und Tourismus 21. 03. 2019, a dokumentum teljes egészében elérhető, s letölthető innen: https://www.bmnt.gv.at/tourismus/masterplan_tourismus.html.
- if7 Elisabeth Köstner, szövetségi fenntarthatósági- és turisztikai miniszter in Plan T: Masterplan für Tourismus, Bundesministerium für Nachhaltigkeit und Tourismus 21. 03. 2019, pp. 3.
- if8 Neue Wege im Tourismus, Bundesministerium für Wirtschaft, Familie und Jugend, 2010. február, https://www.bmnt.gv.at/dam/jcr:7d0389dd-4ae8-4726-b254-b88b90da00f0/Strategie_Neue%20Wege%20im%20Tourismus.pdf
- if9 Kovács Balázs: Jelentős hangsúlyt kap az új osztrák kormányprogramban a turizmus in *GD Consulting Blog*, 2017. december 17. <https://www.good-deal.at/kormanyprogram-au-turizmus/>
- if10 <https://www.bmnt.gv.at/ministerium.html>
- if11 https://www.bmwf.gv.at/Tourismus/Documents/DIGITALISIERUNGSSTRATEGIE_barrierefrei.pdf
- if12 Masterplan für Tourismus, Bundesministerium für Nachhaltigkeit und Tourismus 21. 03. 2019, pp. 26.
- if13 Gerhard Frank, az Erlebnisdramaturgie GmbH ügyvezetője, in *Tourismus Wissen – quarterly*, 2019. július, pp. 216.
- if14 Harald A. Fiedel, Professor for Sustainable Tourism, CSR and Ethics, Inst. for Health and Tourism Management in *Tourismus Wissen – quarterly*, 2019. július, pp. 218

A BALATON RÉGIÓ NÉPESSÉGDINAMIKÁJA 2017-2062 KÖZÖTT

OBÁDOVICS CSILLA

POPULATION DYNAMICS IN THE BALATON REGION
BETWEEN 2017 AND 2062

Abstract

The present study examines the population projection of the settlements of the Balaton Region (BKÜ) by 2062, taking into account 180 settlements. The results are presented for the main age groups of the region, at five-year intervals, and broken down as follows: 18 cities, coastal villages (group of 39 settlements), and non-coastal villages (group of 123 settlements). The most recent research report on which this study is based was produced in 2017. For the two years since then, we can also identify deviations from previously forecasted processes. Using another method, we interrogate the reliability of the previous prediction. The population projection shows that the population of the resort area will fall to 184,000 by 2062, and the proportion of the population over the age of 65 will reach or even exceed 35%. In addition to the aging of the villages, the depopulation of dwarf villages further away from the coast poses a serious problem.

Keywords: Population projection, ageing, Balaton Region, depopulation

Bevezetés

A Balaton Régió demográfiai szempontú vizsgálata már húsz évvel ezelőtt is érdeklődésre tartott számot. Speciális térségről van szó, amelynek népesedési folyamatait sok egyéb tényező is befolyásolja, kezdve a területi elhelyezkedésétől – a Balaton közelsége, – vagy a gazdaságban a turisztika túlsúlya (KSH 2011). Hablicsek László 2003-ban készült népesség előreszámítása a Balaton Régió városaira és parti-nem parti községszövetkezetekre előrevetítette a népesség számának, nemek és korcsoportok szerinti összetételét és változását. A népesség-előreszámítás nem egyszerű feladat, hiszen nincs arra garancia, hogy a korábbi tendenciák a jövőben hasonlóképpen folytatódnak. Ezért nagyon körültekintően kell eljárni, amikor a jövőre nézve demográfiai folyamatok, népmozgalmi tendenciák „jóslására” teszünk kísérletet. A népesség-előreszámítás nem egyszerű továbbvezetése a korábbi tendenciáknak, hanem a jövőre vonatkozóan a termékenységre, a születéskor várható élettartamra és a vándorlási folyamatokra különböző feltételezéseket állítunk fel, amelyek kombinációi többféle forgatókönyvet alkotnak. Ezek mentén számoljuk ki a jövőre vonatkozó népességszámokat. A bizonytalan jövőbeli folyamatok népesség-előreszámításba történő beépítésekor igen óvatosságnak kell lenni.

A Balaton Régió 2003-ban készült népesség-előreszámítása során a fő irányvonalat az adta, hogy a népességszám növekedés hosszabb távon fennmaradjon. Ezért a tanulmány háromféle változatában a hipotézisek a vándorlás alakulására vonatkoztak. A vándorlás alapváltozata szerint az 1996–2000 között mért pozitív irányú vándorlási tendencia hosszabb távú folytatódását feltételezték. Az összes tényező figyelembevételével az adott négy év migrációs folyamatainak folytatódása a népességszám emelkedését biztosította volna. A 2016-os továbbvezetett adatok Hablicsek számításához képest 6%-kal alacsonyabb népességszámot mutatnak, azaz 15 ezer fővel kevesebben éltek a Régióban, mint ahogyan az előrejelzés szerint várható volt (OBÁDOVICS 2017a). Az 1,2%-os népességnövekedés helyett

2,3%-os népességcsökkenés következett be. A népességnövekedést a negatív szaporodási különbözetet felülmúló pozitív vándorlási egyenlegre alapozták, amely néhány várostól eltekintve messze elmaradt a kívánt értéktől.

A Régióra a népesség stabilitását, enyhe emelkedését becsülték a kutatók, azonban ez nem teljesült: az össznépesség kismértékű csökkenése következett be, továbbá a belső egyenlőtlenségek mérséklődése helyett nőttek a különbségek. A korszerkezetre vonatkozó főbb tendenciák természetesen helytállóak voltak, azaz a népesség öregszik, a fiatalok aránya csökken. A belső egyenlőtlenségek terén tapasztalható néhol szignifikáns eltérés, ami vagy a korábbi extrém, rendhagyó folyamatok következménye, vagy a nem várt további népmozgalmi mutatók alakulásának tulajdonítható (OBÁDOVICS 2017a).

Jelen tanulmány a Balaton Fejlesztési Tanács forrásainak felhasználásával és a Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft. megrendelésére a KSH Népeségtudományi Kutatóintézetében készült 2016-os kutatás átdolgozásával, továbbfejlesztésével és kiegészítésével keletkezett. A tanulmány a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet (BKÜ) településeinek 2062-ig tartó népesség-előreszámításáról szól 180 település figyelembevételével. Az eredményeket a Régió népességének fő korcsoportjaira, 5 éves intervallumokban, az alábbi területi bontásban adjuk meg: 18 város együttese, partközeli községek (39 község együttese), nem parti községek (123 község együttese, háttértelepülések). Az utolsó – e tanulmány alapját képező – kutatási jelentés 2017-ben készült (OBÁDOVICS 2017b). Az azóta eltelt 2-3 évre a korábban előrejelzett folyamatoktól való eltéréseket is azonosítani tudjuk. A korábbi előreszámítás megbízhatóságát más módon történő előreszámítás alkalmazásával ellenőrizzük.

Adat és módszer

A területi népesség-előreszámítás kohorsz-komponens módszerrel készült (A módszerről bővebben lásd HABLICSEK 2009, FÖLDHÁZI 2012, ALHO and SPENCER 2005, SMITH et al 2002). Az előreszámítás során a 2001-, 2011-, 2014-, 2015- és 2016-os évek demográfiai alapadatait és népmozgalmi folyamatait vettük alapul. Az előreszámítás kiinduló éve a 2016-os év. A népességszám és népmozgalmi (születés, halálozás, belföldi és nemzetközi vándorlás) adatok forrása a KSH, az adatok településekre vonatkozóan koréves bontásban álltak rendelkezésre. Az eredményeket öt éves periódusokban, összesen 10 időpontra számoltuk ki. Az első év 2017, majd 2022 következik, az utolsó év 2062. A kohorsz-komponens módszer alkalmazása során a népesség nemenkénti és korcsoportonkénti vagy korévenkénti létszámait továbbvezetjük a különböző népmozgalmi folyamatok beépítésével. *Felhívjuk a figyelmet a kis területi becslés magas fokú bizonytalanságára, így az eredmények felhasználása során azokat nagyfokú körültekintéssel és óvatossággal kell kezelni.*

A népesség-előreszámításhoz a jövőre vonatkozóan hipotéziseket állítottunk fel a következő mutatókra: fertilitási (termékenységi) ráta, születéskor várható élettartam nőkre és férfiakra, teljes (állandó és ideiglenes) vándorlási egyenleg.

Két különböző eljárást alkalmazva az eredmények megbízhatóságát is teszteltük. Az első eljárás az agglomeratív eljárás, amelynek során a településenkénti népesség-előreszámítási eredményeket összegeztük a különböző csoportok szerint, így keletkezett a parti községekre, a háttértelepülésekre és a városokra az összesített eredmény. Ezt a számítást saját készítésű Excel számológéptábla segítségével végeztük.

A másik eljárás során eleve az összesített adatokkal dolgoztunk, a területi elhelyezkedés és népességdinamikai csoport (KULCSÁR L.–OBÁDOVICS Cs. 2016) egészére végeztük el az előreszámítást, csoportonként meghatározva a termékenységi és halálozási paramé-

tereket. Területi elhelyezkedés szerint a parti és a nem parti településeket különböztettük meg, népességdinamika szerint pedig a népesedő és népességvesztő települések csoportját határoztuk meg, ezen belül is szétválasztva aszerint, hogy a települést a természetes szaporodás/fogyás, illetve bevándorlás vagy elvándorlás jellemzi. A különböző részcsoportokban eltérő fertilitást és születéskor várható élettartam értékeket adtunk meg az előreszámítási folyamatban. Ehhez a számításhoz a Spectrum 5 szoftvert alkalmaztuk.

Alapozó számítások

Az előreszámítás alapját a 2001-2016 közötti demográfiai folyamatok képezték. A népesség-előreszámítást megalapozandó először a lakónépesség számának változását és a változást eredményező összetevőket, népmozgalmi idősoros adatokat tekintjük át.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet áttekintése – népesség és népmozgalom a térségben

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet települései közül 110 népessége 2000-hez képest csökkent, ez a települések 61,5%-a. 35 település lélekszáma nőtt, míg a települések 19%-a, összesen 34 település lélekszáma a 2011 előtti és utáni időszakban eltérő tendenciát mutat. Ebből a 34 településből a következő 10 település népessége stagnált vagy alig változott, kezdetben kismértékben növekedett, majd enyhén csökkent: Zamárdi, Taliándörögd, Ságvár, Lesenceistvánd, Barnag, Balatonszabadi, Balatonlelle, Balatonföldvár, Aszfőző és Alsópáhok. Ide sorolhatnánk Kékkút települést is, amelynek a népessége 2010 után jelentősen visszaesett, de ez az alacsony lélekszám miatt nem értékelhető. 2001-ben 63 főről indult, 2006-ig emelkedett (103 lakosa volt), majd 2016-ra a 2002-es 70 főnyi létszámra csökkent vissza. (Ez az ideiglenes népességszám növekedés a 2006-os választások eredményeinek befolyásolása érdekében történő, néhány címre való bejelentkezésnek tudható be (https://24.hu/belfold/2006/10/11/kekkut_ujra_valaszt/).

A Balaton térség lakónépessége 15 év alatt 9 ezer fővel csökkent, a csökkenés mértéke az elmúlt években enyhülni látszik (*1. táblázat*).

1. táblázat – Table 1

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet lakónépessége településcsoportok szerint
Population of the settlements' group

Lakónépesség száma (január 1.)	2001	2011	2016
parti város	102 653	101 807	101 412
nem parti város	40 535	37 063	36 003
Város összesen	143 188	138 870	137 415
parti község	42 941	44 789	45 922
nem parti község	81 778	76 100	75 546
Község összesen	124 719	120 889	121 468
BKÜ együtt	267 907	259 759	258 883

Forrás: KSH-adatok alapján saját számítás

Source: own calculation based on HCSO

Részcsoportonként vizsgálva a népességváltozást, azt tapasztaljuk, hogy a városok lakosság száma csökkenő tendenciát mutat: a parti városokra a stagnálás a jellemző, míg a nem parti városok lakosság száma több mint 4 ezer fővel lett kevesebb. 2018-ra tovább csökkent a városok össznépessége közel kétezer fővel. A parti községek összlakosság száma nőtt az elmúlt 15 évben és a növekedés tendenciája csak kismértékben csökkent, ugyanakkor a nem parti községek népességvesztése mérséklődött 2011-2016 között, de az utóbbi két évben ismét intenzívebbé vált a csökkenés. Az elmúlt 15 év népességi és népmozgalmi adatait vizsgálva van remény arra, hogy a népességcsökkenés lassulni fog a jövőben, esetleg megállítható, bár ehhez az elvándorlás csökkenésére, a bevándorlás fokozódására, a fiatalabb népesség helyben maradására és gyermekvállalására lenne szükség.

Az elmúlt 15 évben a Balaton térség területén mind a parti, mind a háttértelepüléseken egyaránt többen haltak meg, mint ahányan születtek. A régió egészére több mint 20 ezer fős hiány keletkezett a természetes fogyás eredményeképpen. A belföldi migráció a parti településeken – a parti, partközeli városokban és a parti, partközeli községcsoportban is – pozitív mérleggel zárta a 15 évet. A vándorlásból eredő népességnyeresség a térség korszerkezetét az idősödés felé tolja, mivel a beköltözők átlagéletkora magasabb, mint az elvándorlók átlagéletkora (AGG Z. 2013, CSÁKVÁRINÉ és tsai 2015, BANÁSZ Zs. –BIERMANN M. 2018).

Önmagában a nemzetközi migráció a belföldi migrációval együtt sem tudja megállítani a népességfogyást, ha a beköltözők átlagéletkora 40 év fölött marad.

A nem parti településekről, ideértve a nem parti városokat is, összességében többen költöztek el, mint ahányan bevándoroltak. Így a nem parti települések népességszáma erősen csökkent, míg a parti településeken a vándorlás enyhítette az alacsony születésszámból és magasabb halálozási számból eredő hiányt.

A háttértelepülések közel 60%-a 500 fő alatti lélekszámú, míg a parti községek 23%-a. A nem parti községek kevesebb, mint 20%-a 1000 fő feletti, míg a parti községeknek 51%-a meghaladja ezt az értéket (2. táblázat).

Az elnéptelenedés folyamata a tartós természetes fogyás és negatív vándorlásból eredően elsősorban a parttól távolabb és törpefalvakat veszélyezteteti. 100 fő alatti települést csak a parttól távolabb találunk, összesen nyolcat, közülük kettő népességszáma nem csökken

2. táblázat – Table 2

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeinek méret szerinti megoszlása
Distribution of settlements by size in the Balaton Region

Település- méretkategória	város	parti vagy partközeli község	nem parti község	Összesen
100 fős és kisebb	0	0	8 (6,5%)	8 (4,4%)
101–500 fő	0	9 (23,1%)	65 (52,8%)	74 (41,1%)
501–1000 fő	0	10 (25,6%)	26 (21,1%)	36 (20,0%)
1001–3000 fő	5 (27,8%)	19 (48,7%)	24 (19,5%)	48 (26,7%)
3001–5000 fő	5 (27,8%)	1 (2,6%)	0	6 (3,3%)
5001–10000 fő	3 (16,7%)	0	0	3 (1,7%)
10000 fő felett	5 (27,8%)	0	0	5 (2,8%)
Összesen	18 (100,0%)	39 (100,0%)	123 (100,0%)	180 (100,0%)

Forrás: KSH 2015 adatok alapján saját szerkesztés

Source: own calculation based on HCSO, 2015

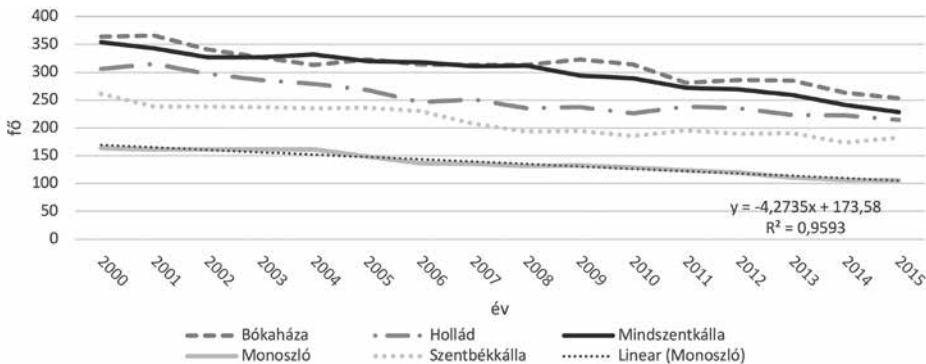
(Kékkút, Salföld). A hat fogyó törpefaluk közül (Zalaszentmárton, Vindornyalak, Tagyon, Főnyed, Óbudavár, Vöröstó) Zalaszentmárton népessége csökkent a legjelentősebb mértékben, 38%-kal csökkent 2001-hez képest. Vöröstó és Főnyed népessége 25%-kal, Óbudavár és Vindornyalak 12-13%-kal, Tagyon mindössze 4,4%-kal lett kevesebb. Ha ez a tendencia folytatódik, Zalaszentmárton 35 év múlva válik lakatlanná. Főnyed 2001-2010 közötti 30%-os népességvesztése után kismértékű emelkedés következett, majd folytatódott a népességcsökkenés a korábbi tendencia szerint, így ugyancsak ki van téve az elnéptelenedés folyamatának.

Kevésbé vannak kitéve a kiürülés veszélyének a partközeli települések, bár előfordulhat, hogy üdülőfaluvá válik egy-egy kisebb község. Összesen 9 partközeli falu lakosság száma volt 100 és 500 fő között 2015-ben. Közülük Aszófő, Lovas és Paloznak lakosság száma nőtt az elmúlt 15 évben. Az öt népességvesztő település közül Ábrahámhegy 2003 óta, Balatonőszöd pedig 2015-re lett 500 fő alatti település a népességcsökkenés következtében. A legnagyobb arányú veszteséget Ábrahámhegy szenvedte el, több mint 15%-kal esett vissza a lakosság száma.

A 100-500 fő közötti háttértelepülések közül 14 község népességvesztése 20-30% közötti, 13 községnek 15-20% közötti, 8 községnek 10-15% közötti, 10 községnek 5-10% közötti, míg 7 községnek 5% alatti volt a népességvesztése. Szőlád és Balatonújlak csak 2012-2013-ban csúszott le az 500 fő alatti településcsoportba. Van 5 község, ahol 30%-ot is meghaladja a népességvesztés 15 év alatt. Amennyiben ezek a tendenciák folytatódnak, 40 éven belül mind az öt falu elnéptelenedik.

Mindszentkál és Szentbékáll esetében 2018 január 1-jei lakosság szám alapján van remény, előbbin 228 főről 249 főre, 21 fővel nőtt a lakosság szám, utóbbin már negyedik éve tapasztalható a népesség szám lassú emelkedése (174-ről 188 főre), de Monoszló, Bókaháza és Hollád esetében további csökkenést tapasztaltunk (1. ábra).

A 123 nem parti község közül összesen 21-ben nőtt a népesség szám 2001-hez képest.

1. ábra A 30%-ot meghaladó népességvesztésű 100-500 fő közötti háttértelepülések népességének alakulása 2000-2015 között

Figure 1 Population decreasing 30% or more in the background-settlements with 100-500 inhabitants between 2000 and 2015

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés / Source: own edition based on HCSO

Népességdinamikai csoportok

Általában az elöregedő-kihaló népességnek és a fiatalok elvándorlásának eredménye a falvak elnéptelenedése. Az elvándorlás oka pedig a megfelelő infrastruktúra – iskola, óvoda, járható úthálózat – és a munkalehetőségek hiánya vagy a munkabérek alacsony

színvonala. Magyarországon 237 olyan népességvesztő település van, amelyek 1980 óta 3 évtizeden keresztül, dekádonként, népszámlálástól népszámlálásig a népesség mind a vándorlási különbözet, mind pedig a természetes fogyás eredményeképpen csökken. Ezek 78,5%-a 500 fő alatti település.

Összefoglalva a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeire jellemző demográfiai folyamatokat, hat csoportba soroltuk a településeket népességdinamikai szempontok alapján. A két fő csoport a növekvő népességgel rendelkező, illetve a népességvesztő települések csoportja. A népességnövekvő csoportba 45 település tartozik (3. táblázat). Három alcsoportja közül az elsőbe azok a települések tartoznak, amelyeknek pozitív vándorlási egyenlege van és természetes szaporodás jellemzi, tehát mindkét folyamat népességnövelő hatású. Az itt található öt település közül Kisberényben a 2011-es népszámláláskor a lakosság több mint 22%-a cigánynak vallotta magát. A második csoportba azok a települések tartoznak, amelyeknek a vándorlási egyenlege pozitív, de természetes fogyás jellemzi, a kettő együttes egyenlege azonban pozitív. Végül a harmadik csoportba tartozó településeken az elvándorlás meghaladta a bevándorlást, de a születések számának és a halálozások számának különbözetével együtt pozitív egyenleggel zárt. Egyetlen ilyen település van a Balaton régió területén, a nazarénusok lakta Szentantalfa.

3. táblázat – Table 3

Növekvő népességű települések 3 csoportja (2001–2016)
3 types of the settlements with population increasing (2001–2016)

Pozitív vándorlás, természetes szaporodás N=5	Kisberény (háttértelepülés, 22% cigány), Balaton-felvidék: Litér, Cserszegtomaj, Tótvázsony, Felsőörs
Pozitív vándorlás, természetes fogyás N=39	Alsóörs, Alsópáhok, Aszófő, Badacsonytördemic, Balatonalmádi, Balatoncsicsó, Balatonföldvár, Balatongyörök, Balatonlelle, Balatonmáriafürdő, Balatonszabadi, Balatonszőlős, Barnag, Csopak, Felsőpáhok, Gyenesdiás, Gyugy, Hegymagas, Hévíz, Káptalantóti, Kékkút, Lesenceisztvánd, Lovas, Nemesbük, Paloznak, Pécsely, Rezi, Ságvár, Salföld, Siófok, Siójut, Somogytúr, Szántód, Szőlősgyörök, Taliándörögd, Vászoly, Vonyarcvashegy, Zalakaros, Zamárdi
Negatív vándorlás, természetes szaporodás N=1	Szentantalfa (nazarénusok lakta település a Balaton-felvidéken)

Forrás: saját szerkesztés

Source: own edition

A települések második nagy főcsoportja a népességvesztő csoport. Itt is három alcsoportba sorolhatók a települések népességdinamikai szempontok alapján (4. táblázat). Az első csoportba tartoznak azok a népességvesztő települések, amelyek esetében mindkét demográfiai jellemző negatívan befolyásolja a népességszámot. A második csoportba azokat a településeket soroltuk, ahová többen költöznek be, mint ahányan elköltöznek, de ez a természetes fogyást nem tudja ellensúlyozni, így a népesség csökkenő. A harmadik csoportba a természetes szaporodású, de negatív vándorlási egyenlegű települések tartoznak.

Mindössze három háttértelepülés esetében beszélhetünk csökkenő népességszám és elvándorlás mellett pozitív természetes szaporodási mutatóról. Somogysámson, Somogy-

szentpál és Teleki a Balaton déli oldalán, nem partközeli települések. Mindhárom településen a 2011-es népszámláláskor igen magas volt a magukat cigánynak vallók aránya.

4. táblázat – Table 4

Népességvesztő települések 3 csoportja (2001–2016)
3 types of the settlements with population decreasing (2001–2016)

Negatív vándorlási egyenleg, természetes fogyás N = 79	Zalaszentmárton, Vindornyalak, Örvényes, Vigántpetend, Egeraracs, Tikos, Zalacsány, Gamás, Bókaháza, Nikla, Hács, Öreglak, Zalasabar, Mindszentkál, Lengyeltóti, Somogyvár, Öcs, Táska, Monostorapáti, Torvaj, Ordacsehi, Köveskál, Zalaszántó, Som, Balatonmagyaród, Balatonederics, Kővágóörs, Csömen, Tapolca, Garabonc, Nemesvita, Hidegkút, Monoszló, Bábonygyer, Balatonvilágos, Karád, Balatonőszöd, Balatonszemes, Raposka, Gétye, Zalavár, Somogybad, Balatonújlak, Küngös, Badacsonytomaj, Uzsa, Szentkirályszabadja, Szentbékakál, Andocs, Somogygye, Sárszőlős, Balatonendréd, Esztergályhorváti, Nagyberény, Tab, Karmacs, Sávoly, Szőlád, Vállus, Balatonfőkajár, Balatonudvari, Balatonszepezd, Főnyed, Zala, Révfülp, Marcali, Csajág, Szentjakabfa, Balatonboglár, Hollád, Fonyód, Vindornyafok, Szegerdő, Kereki, Ádánd, Zalaújlak, Veszprémfajs, Kisapáti, Ábrahámhegy
Pozitív vándorlási egyenleg, természetes fogyás N = 52	Balatonakali, Balatonberény, Balatonfenyves, Balatonfüred, Balatonfűzfő, Balatonhenye, Balatonkenese, Balatonkeresztúr, Balatonrendes, Balatonszárszó, Balatonszentgyörgy, Bálványos, Buzsák, Csapi, Dióskál, Dörgicse, Galambok, Gyulakeszi, Hegyesd, Kápolcs, Kapoly, Keszthely, Kéthely, Kőröshegy, Kötcs, Látrány, Lesencefalu, Lesencetomaj, Lulla, Mencshely, Nagycsepely, Nagyrada, Nagyvázsony, Nemesgulács, Nyim, Óbudavár, Pula, Pusztaszemes, Sármellék, Szentgyörgyvár, Szigliget, Tagyon, Tihany, Várvolgy, Vindornyaszőlős, Visz, Vöröstó, Vörs, Zalaapáti, Zalakomár, Zalamerénye, Zánka
Negatív vándorlási egyenleg, természetes szaporodás N = 3	Háttértelepülések, dél-Balaton: Somogysámson (35% cigány), Somogyszentpál (28% cigány), Teleki (16,7% cigány)

Forrás: saját szerkesztés

Source: own edition

Az 5. táblázatban a területi elhelyezkedés és a népességdinamikai csoport közötti összefüggést mutatjuk be. A települések 44%-ának mindkét demográfiai jellemzője negatív egyenlegű. A nem parti községek 50%-a és a parti községek kevesebb, mint 30%-a tartozik ebbe a csoportba, míg a városoknak a 39%-a. Az ebbe a csoportba tartozó 79 településből 61 nem partközeli község, demográfiai szempontból hátrányos, népességfogyás szempontjából kifejezetten veszélyeztetett helyzetűek.

Alapvetően a pozitív népességdinamikát a vándorlás mozgatja. 39 településen növekvő a népesség pozitív vándorlási egyenleg és a természetes fogyás mellett. A városok 39%-a, a parti és partközeli községek 36%-a tartozik ebbe a kategóriába, míg a háttértelepüléseknek kevesebb mint 15%-a.

A területi elhelyezkedés és a népességdinamikai típus közötti kapcsolat
Relationship between location and population dynamic type

Csoport	Népességdinamikai típus						Összesen
	csökkenő, természetes fogyás, negatív vándorlás	csökkenő, természetes szaporodás, negatív vándorlás	csökkenő, természetes fogyás, pozitív vándorlás	növekvő, természetes szaporodás, negatív vándorlás	növekvő, természetes fogyás, pozitív vándorlás	növekvő, természetes szaporodás, pozitív vándorlás	
város	7 38,9%	0 0,0%	4 22,2%	0 0,0%	7 38,9%	0 0,0%	18 100,0%
parti vagy part- közeli község	11 28,9%	0 0,0%	11 28,9%	0 0,0%	14 36,8%	2 5,3%	38 100,0%
nem parti község	61 49,6%	3 2,4%	37 30,1%	1 0,8%	18 14,6%	3 2,4%	123 100,0%
BKÜ Együtt	79 44,1%	3 1,7%	52 29,1%	1 0,6%	39 21,8%	5 2,8%	179 100,0%

Forrás: saját szerkesztés

Source: own calculation and edition

A népesség-előreszámítás hipotézisei

Termékenységi arány

A termékenységi arány a Balaton körzetében 2016-ban 1,47 volt, amely feltételezésünk szerint emelkedik a következő években, majd 2021-re eléri az 1,6-es értéket és ezt stabilan megtartja. Ez kismértékben elmarad a jelenlegi országos hipotetikus értéktől, de a múltbeli értékek is alacsonyabbak voltak az országos értéknél. Az agglomeratív eljárásnál egyféle termékenységgel számoltunk a Régió egészére, míg a második módszernél a különböző karakterisztikájú településcsoportokra eltérő termékenységi arányt alkalmaztunk.

Születéskor várható élettartam területi különbségei

A születéskor várható élettartam Magyarországon 2016-ban a nők esetében 79,2, a férfiak esetében 72,4 volt. Országon belül a megyékre, illetve a járásokra kisebb-nagyobb eltéréseket mutat. A várhatóan megélt évek száma Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a legalacsonyabb 2016-ban, a férfiak esetében 70,2 évvel, a nők esetében 77,5 évvel, a legmagasabb pedig Győr-Moson-Sopron megyében a férfiak 73,5 és a nők 80,2 évével.

A születéskor várható élettartamot megyesorosan a KSH publikálja, járási szintre azonban csak öt éves átlagban számolható ki a kis területi egység miatt. Így a születéskor várható élettartam járási szinten, az elmúlt öt év átlagára lett meghatározva. A Balaton

Kiemelt Üdülőkörzet települései 11 járáshoz tartoznak, ebből az ajkai járáshoz csak egy község, Öcs. A születéskor várható élettartam értékek alapján a 11 érintett járást 4 csoportba soroltuk. A precízebb számításhoz figyelembe vettük a területi különbségeket az alábbiak szerint: a születéskor várható élettartam a 4 csoport esetében a 2016-ban a Balaton Kiemelt Üdülőkörzetre vonatkozó érték és az országos érték eltérése alapján a 2062-re előrejelzett országos értékekhez viszonyítva került megállapításra. Az agglomeratív eljárásnál a születéskor várható élettartam esetében nem vettünk figyelembe területi eltéréseket, a második módszer esetében az eltérő karakterisztikájú településcsoportokra eltérő hipotéziseket állítottunk fel a születéskor várható élettartamra.

Az egyes települések attól függően, hogy melyik csoportba tartoznak, más-más születéskor várható élettartam értékkel kerülhetnek a népesség-előreszámítási eljárásba. A járáson belüli települések születéskor várható élettartama az adott járás értékével azonosnak tekintendő.

Figyelembe véve a korábbi népesség-előreszámítást és az ott alkalmazott születéskor várható élettartam értékeket, valamint az attól való eltérést, az egyes csoportokra a következő születéskor várható élettartam értékeket a 6. táblázatban található módon határoztuk meg. A férfiak és nők születéskor várható élettartam értéke a kezdeti időszakban 7 évnél különbséggel indul, a vizsgált időszak végére – 45 év múlva – ez az eltérés 2 évre mérséklődik. Ezt a hipotézist az érvényben lévő legutóbbi népesség-előreszámítás tartalmazza (OBÁDOVICS 2018).

6. táblázat – Table 6

A születéskor várható élettartamának ötéves átlaga és csoportosítása az érintett járásokban

Grouping of the life expectancy at birth of the small regions

Csoport	Járások	Születéskor várható élettartam ötéves átlaga és várható értéke 2061-re			
		férfi		nő	
		2016	2061	2016	2061
1. csoport – alacsony	Tabi járás Marcali járás	70	82	77	84
2. csoport – mérsékelten alacsony	Fonyódi járás Nagykanizsai járás Ajkai járás	72	84	79	86
3. csoport – mérsékelten magas	Keszthelyi járás Veszprémi járás Balatonalmádi járás Tapolcai járás Siófoki járás	73	85	80	87
4. csoport – magas	Balatonfüredi járás	75	87	81	90

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

Belföldi vándorlás és nemzetközi migráció

A legbizonytalanabb tényezője az előreszámításnak a migráció előrejelzése, amelyre különböző társadalmi-gazdasági és politikai tényezők hatnak. A vándorlás az a tényezője

a demográfiának, amely viszonylag rövid időn belül válaszol az említett hatásokra. Ezért nagyon nehéz megbízható hipotézist felállítani erre a paraméterre.

Alaphipotézisként feltételezhetnénk, hogy a migrációs folyamatok a korábbi évek tendenciáját követik a jövőben, de ez nem lenne reális, hiszen ahogyan azt a korábbi tanulmány felülvizsgálata során tapasztaltuk, a migrációs folyamatokra nem jellemző, hogy a meredeken emelkedő, vagy éppen csökkenő tendenciák tartósan érvényben maradnának. Ha így lenne, néhány kistelepülés 2062-re gyakorlatilag teljesen kiürülne, mint ahogyan erre több példát is találni az országban (elsősorban az aprófalvairól híres Baranyában és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében, Baranyában közel húsz település szűnt meg, BAZ megyében Nagyecser, Derenk, Gyertyánvölgy, Somogyban Márcadópuszta és még sorolhatnánk).

A jövőre vonatkozó hipotézisek közül ezt a legnehezebb 50 évre előre védhető módon megjósolni. Ezért a migrációra nézve egy olyan hipotézist állítottunk fel, amely a településeket csoportokra osztja: egy migráció nélküli csoportra, – ahol a belföldi vándorlási egyenleget nullának tekintjük, – és az elmúlt öt év átlagos vándorlási egyenlegét fenntartó csoportra, ahol az elmúlt 5 év be-, illetve elvándorlóinak átlagos kormegoszlását vesszük alapul.

A nemzetközi vándorlási adatok nyilvántartási pontatlansága miatt a településekre nemzetközi migrációt nem vesszünk figyelembe. Az adatok ismeretében egyes városok, illetve nagyközségek tekintetében alulbecslés történik a jövőbeni népességszámokra.

A következő csoportosítás a belföldi migráció alapján készült:

- „A” települések: a vándorlási egyenleg nulla: A községek összessége ide tartozik és a városok közül Balatonfűzfő, Zamárdi, Hévíz, Keszthely
- „B” települések: a vándorlási egyenleg az elmúlt öt év átlagát követi.

Az életkor szerinti vándorlási arányszámok előbecslésénél a 2012-2016 közötti vándorlási korprofilokat használtuk. Öt év után az el- és bevándorlás kiegyenlítődik és a továbbiakban nem számolunk migrációs hatással.

A migrációs egyenleget a csoportok egészére végzett (második módszer) előszámítás esetében nullának tekintettük, ami annyit jelent, hogy a városokba, a parti településekre illetve a nem parti községekbe összességében ugyanannyian költöznek be, mint ahányan onnan elvándorolnak.

Hipotézisek összefoglalása

Az agglomeratív előszámításhoz alkalmazott paramétereink a következők voltak:

- a fertilitás a jelenlegi 1,47-es értékről fokozatosan 1,6-ra emelkedik, majd megmarad ezen a szinten az időszak végéig;
- születéskor várható élettartam 2061-re a férfiak esetében 84,4 év, a nők esetében 88,4 év lesz;
- belföldi migrációval csak néhány város esetébe számolunk úgy, hogy a következő öt évre megtartja az elmúlt öt év átlagos migrációs egyenlegét, majd öt év múlva kiegyenlítődik az oda- és elvándorlás, így a továbbiakban nem számolunk migrációs hatással;
- nemzetközi migrációs hatást nem építettünk be a modellbe.

A második módszer esetében figyelembe vettük a járásonkénti különbségeket a születéskor várható élettartam és a termékenység esetében is. Az adott járás országostól való eltérés mértékének megfelelően határoztuk meg a jövőbeli várható élettartam értékeket illetve a termékenységi arányszámot, az adott járásba tartozó települések együttesére, így a parti községekre, a nem parti községekre és a városok együttesére vonatkozóan három-három foratókönyv mentén számítottuk előre a népességet. Ebben a verzióban migrációs hatással nem számoltunk.

A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet népesség-előreszámításának eredményei

A kétféle módszerrel készült előreszámítás végeredménye a településcsoportok egészére nem mutat lényeges eltérést. Az itt bemutatásra kerülő népesség-előreszámítás (7. táblázat) alapvetően egy pesszimista, migráció nélküli változat. A jelentősebb migrációval rendelkező városok esetében számoltunk csak migrációs folyamatokkal, azok esetében is csak az elkövetkezendő öt évben. Ezek ismeretében mondhatjuk azt is, hogy ennél csak kedvezőbben alakulhatnak a demográfiai folyamatok a térségben. Fel kell hívni ugyanakkor a figyelmet arra, hogy mivel a vándorlás a népesség öregedését erősíti, egy idő után a szülőképes korú női népesség csökkenése, a születések számának visszaesése a népesség utánpótlását nem teszi lehetővé, felgyorsul a népességvesztés.

A népesség-előreszámítás során alkalmazott hipotéziseink néhány településre korlátozták a belföldi migráció hatását a korábbi tendenciák öt évre szóló kiterjesztésével. A feltetelezés szerint öt év múlva az elvándorlás és bevándorlás kiegyenlítődik, a vándorlók kormegoszlása közel azonos lesz, így migrációs hatásról nem beszélhetünk.

7. táblázat – Table 7

A kétféle népesség előreszámítás eredménye (fő)
Results of the Population Projections (inhabitants)

Agglomeratív eljárás	2017	2027	2037	2047	2057
Városok együtt	136 917	126 690	116 649	107 278	99 271
Parti községek	46 302	42 466	38 662	35 185	32 293
Nem parti községek	75 163	71 585	67 691	63 429	59 447
Balaton Kiemelt Üdülőkörzet	258 382	240 741	223 002	205 891	191 011
Csoportos eljárás	2017	2027	2037	2047	2057
Városok együtt	136 584	127 403	117 020	107 428	98 896
Parti községek	45 921	42 022	37 970	34 420	31 368
Nem parti községek	75 215	71 365	67 015	62 322	57 854
Balaton Kiemelt Üdülőkörzet	257 720	240 790	222 006	204 170	188 117

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

A kétféle népesség előreszámítási eredmény között nincs lényeges eltérés. Az idő előrehaladtával nő ugyan a különbség, de az utolsó időpontban is csak 1,5% (népességszámra vetítve) az eltérés a két előreszámítás végeredménye között. Az agglomeratív eljárásnál a városok és a parti községek lakosság száma enyhén magasabb, mint a másik módszer esetén. Ez egyrészt annak tulajdonítható, hogy az első módszernél a modellbe beépítésre kerül a belső migráció a városok egy részénél. Az eltérést okozhatja az is, hogy a második módszernél differenciáltuk a termékenységet és a születéskor várható élettartamot a járásoknak megfelelően.

A Balaton Régió összességében a 2016-os lakosság számának 26%-át veszíti el 2062-re (8. táblázat). A parti községek népesség-vesztése eléri a 30%-ot az előreszámítás végére, míg a nem parti községek csökkenése 21-22% körül várható. A népességcsökkenést erősíti

az a speciális helyzet, hogy a kedvező környezet miatt az üdülőtulajdonosok egy része nyugdíjas kort elérve leköltözik a Balatonhoz, ezáltal az idős korcsoport arányát növelve (AGG Z. 2013). A vándorlási egyenleg ugyan pozitív lehet, de a természetes szaporodás ellen hat a folyamat. Ez a tendencia elsősorban a parti településeket érinti, azon belül is a városok a vonzóbbak a jobb infrastruktúra és egészségügyi ellátás miatt.

A déli oldalon a háttértelepülések esetében a korábban említett etnikai összetétel a természetes szaporodás mutatónak kedvez, még ha nem is tudja kompenzálni az elvándorlásból eredő hiányt, de mérsékelni képes.

8. táblázat – Table 8

Népességváltozás alakulása 2016-2062 között (%)
Population change between 2016 and 2062 (%)

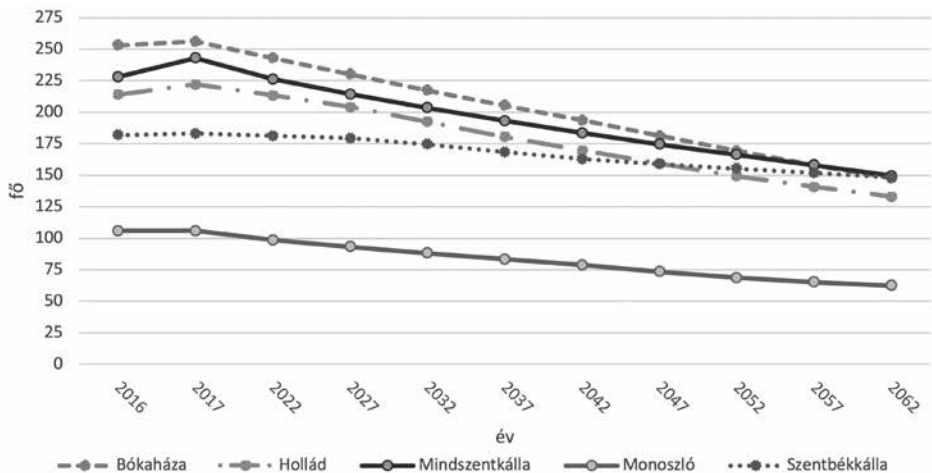
2016=100%	2017	2027	2037	2047	2057
Városok együtt	100,2%	92,8%	85,4%	78,5%	72,7%
Parti községek	100,8%	92,5%	84,2%	76,6%	70,3%
Nem parti községek	99,5%	94,7%	89,6%	83,9%	78,7%
Balaton Kiemelt Üdülőkörzet	100,1%	93,3%	86,4%	79,8%	74,0%

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

Nézzük meg mi várható az öt elnéptelenedéssel legjobban veszélyeztetett településsel, marad-e még lakosuk 40 év múlva?

Mind az öt település népessége tovább csökken (2. ábra), de a csökkenés mérsékeltébb lesz a jövőben. Három település lakosság száma a 150-hez konvergál, Hollád változatlan ütemben veszít a népességből, Monoszlón pedig dekádanként 10 fővel lesznek kevesebben, így 2062-re már csak 60 fő körüli létszám várható.

2. ábra A 30%-ot meghaladó népességvesztésű 100-500 fő közötti háttértelepülések népességének alakulása az előreszámítás szerint 2017-2062 között

Figure 2 Population decreasing 30% or more in the background-settlements with 100-500 inhabitants based on population projection between 2017 and 2062

Forrás: KSH-adatok alapján saját szerkesztés / Source: own edition based on HCSO

*A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet előreszámított népessége
főbb korcsoportok szerint*

Sok szó esett már a tanulmányban az előregedő korszerkezetről, most nézzük meg az adatok oldaláról is (9. táblázat). A háttértelepülések korszerkezete kedvezőbb, magasabb a gyermekkorúak aránya és ez az előny megmaradni látszik a következő 40 évben is.

9. táblázat – Table 9

A népesség megoszlása korcsoportok szerint településtípusonként
Population distribution in age categories by settlements types

Életkor	Városok		Parti községek		Háttértelepülések	
	2017	2062	2017	2062	2017	2062
0–14	16 945	11 872	5 508	3 830	10 344	7 253
15–29	20 017	13 322	6 554	4 247	13 011	8 029
30–49	38 331	20 457	12 649	6 522	21 006	12 450
50–64	30 103	16 506	10 579	5 348	16 595	10 219
65–79	24 359	17 472	8 711	5 788	11 074	11 168
80+	7 162	16 140	2 301	5 307	3 133	8 553
Együtt	136 917	95 768	46 302	31 042	75 163	57 672

Életkor	Városok		Parti községek		Háttértelepülések	
	2017	2062	2017	2062	2017	2062
0–14	12,4%	12,4%	11,9%	12,3%	13,8%	12,6%
15–29	14,6%	13,9%	14,2%	13,7%	17,3%	13,9%
30–49	28,0%	21,4%	27,3%	21,0%	27,9%	21,6%
50–64	22,0%	17,2%	22,8%	17,2%	22,1%	17,7%
65–79	17,8%	18,2%	18,8%	18,6%	14,7%	19,4%
80+	5,2%	16,9%	5,0%	17,1%	4,2%	14,8%
Együtt	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%	100,0%

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

A 65 év feletti népesség aránya 43 év múlva minden településcsoportban meghaladja a 35%-ot (9. táblázat). Az országos érték 30% körül várható. A 80 év feletti korcsoport jelenti a szociális támogatásra leginkább rászoruló népesség-csoportot. Az idősgondozó intézetekben élők száma a 80 év felettiiek között meredek emelkedést mutat. A szociális háló, az idősgondozó rendszer kiépítése és az idősotthonok számának és minőségének javítása éppen e korosztály számának és arányának növekedése miatt lényeges. Ezért az idősödő társadalom jellemzésére a nyugdíjas korú csoporton belül a 80 év felettiekre is külön hangsúlyt fektetünk. A döntéshozók figyelmét nem kerülheti el az a „jövendölés”, mely szerint a 80 év feletti aránya mindegyik településcsoportban több, mint háromszorosára emelkedik. 2017-ben az országos arány 4,2% volt, 2062-re várhatóan 11% körül alakul. A Balaton Régió városai-ban és parti településcsoportjában 17% körül lesz, a háttértelepüléseken valamivel alacsonyabb, kicsivel 15% alatt lesz az arány, de ez is 4%-ponttal magasabb az országos értéknél.

Az öregedési index (10. táblázat) az egyik legjellemzőbb mutatója a korszerkezet változásának, az elöregedés folyamatának. Az időskorú népességnek a gyermekkorú népességhez viszonyított arányát fejezi ki. 2017-ben még elég jelentős az eltérés az egyes településcsoportok öregedési indexében, a partközeli községekben már a kiinduláskor az idősök száma közel kétszerese a gyermekkorúak számának, míg a nem parti községek esetében ez a szorzó csak 1,3. A vizsgált időszak végére a különbségek mérséklődnek, a legalacsonyabb és legmagasabb indexérték között mindössze 0,28 (28%pont) a különbség, a nem parti községek indexe 2,7, a parti községek indexe 2,95. Magyarország öregedési indexe 124% volt 2017-ben már ez az érték is sokkal alacsonyabb a Balaton Régió értékénél. 2062-re 221-re emelkedik, azaz 2,2-szer annyi idős lesz, mint amennyi gyermekkorú. Ez az arány a Régióban 2,68-2,95 között várható!

10. táblázat – Table 10

	Öregedési index Ageing index	
	2017	2062
városok	179,9	295,1
parti községek	194,3	286,7
háttértelepülések	135,2	267,9
országos érték	124,1	221,1

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

Az időskori függőségi ráta azt fejezi ki, hogy egy nyugdíjas korú állampolgárt hány munkaképes korú ember tart el. Ez a mutató közel duplájára emelkedik a vizsgált időszakban (11. táblázat). Amíg 2017-ben a városokban 3 : 1 volt az arány, addig 2062-re ez a mutató 3 : 2-re módosul, ami azt jelenti, hogy 3 aktív korú tart el két nyugdíjast. A legkedvezőbb a mutató alakulása a háttértelepüléseken, ahol a ráta 57,8%, de ez csak akkor tekinthető kedvező helyzetnek, ha az aktívkorú népesség dolgozik is. Országosan ez a mutató 27,1%-ról 52,7%-ra nő. E tekintetben is a kifejezetten elöregedő kategóriába tartozik a térség.

11. táblázat – Table 11

Idősödés indikátorok várható értéke 2017-ben és 2062-ben

Ageing indicators in 2017 and in 2062

Mutatók	városok		parti települések csoportja		háttér-települések csoportja	
	2017	2062	2017	2062	2017	2062
Medián életkor	46,1	53,2	47,57	52,7	43,8	52,0
Időskori függőségi ráta	34,0%	66,7%	36,0%	64,8%	27,6%	57,8%

Forrás: saját számítás

Source: own calculation

A medián életkor a korösszetétel egy mutatószámával történő kifejezésére alkalmas mérőszám. A vizsgált népesség azon tagjának életkora, akinél idősebbek és fiatalabbak egyenlő számban fordulnak elő a sokaságban. A háttértelepülésen élők medián életkora

a legalacsonyabb, a parti községekben élők pedig a legmagasabb 2017-ben, 4,5 évnyi a különbség. 2062-re a különbség eltűnik, közel azonos medián életkor várható mindegyik településcsoportban. Magyarországra nézve a népesség-előreszámítás alapváltozata szerint 41,8-ről 48,9-re emelkedik a medián életkor, 3 évvel alacsonyabb, mint a Balaton Régióban várható.

Összefoglalás

Tanulmányunkban 2062-ig szóló népesség-előreszámítás eredményeit adtuk közre a Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeire és településcsoportjaira összegezve, 10 évente 5 időpontra, valamint főbb korcsoportokra. A településsoros, kisterületi becslés mindig nagy kockázattal és nagyfokú bizonytalansággal jár.

Összegzésképpen elmondható, hogy ez a pesszimista becslés a 2003-ban készült népesség-előreszámítással egybehangzó eredményt ad, miszerint 2042-re bevándorlás nélkül 215 ezer főre csökken az üdülőkörzet népessége, továbbá az idősek aránya, a 65 év feletti népesség aránya eléri, sőt meghaladhatja a 30%-ot. Erre hívta fel a figyelmet Hablicsek László is korábbi számításában, amikor arra figyelmeztetett, hogy a természetes reprodukcióval gondok vannak, a vándorlási többlet bizonytalan, a fiatalok létszámának és arányának csökkenése és az idősek súlyának növekedése a népesség elöregedéséhez vezet.

A falvak elöregedése mellett súlyos problémát jelent a parttól távolabb eső törpefalvak elnéptelenedése. Ha az elmúlt 15 év tendenciája folytatódik, negyven éven belül 5-6 település juthat Nagycsér vagy Márcadópuszta sorsára. Érdemes elgondolkozni egy-egy település esetében, hogyan lehetne megállítani a további népességfogyást, hogyan lehetne a fiatalokat helyben tartani, milyen települési politikával lehetne a fiatalok számára vonzóvá tenni a természeti szépségében egyedülálló Balaton Kiemelt Üdülőkörzet településeit. Végül, de nem utolsó sorban, mindenképpen fontos az elöregedő népesség számára az élhető környezet és élhető feltételek biztosítása.

OBÁDOVICS CSILLA

KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest
obadovics@demografia.hu

IRODALOM

- ALHO, J.–SPENCER, B. 2005: Statistical demography and forecasting. – Springer USA NY. 405 p.
- AGG Z. 2013: Hipotézisek a klímaváltozáshoz való társadalmi gazdasági alkalmazkodás kérdéseiről, különös tekintettel a balatoni régióra. In: BESZTERI B. (Szerk.): A felfedező tudomány. https://kgk.sze.hu/images/dokumentumok/VEABtanulmanyok/agg_zoltan.pdf
- CSÁKVÁRINÉ J. ZS.–DOMBI G.–FARKAS M.–KABAI G.–KÓBOR I.–KULICS B.–KUN E.–NÉMETH N.–OLÁH M.–SEBESTYÉN I. 2014: Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Közhasznú Nonprofit Kft 2015: A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet területi monitoringja – Balatonfüred.
- BANÁSZ ZS.–BIERMAN M. 2018: A Balaton régió demográfiai különbözőségei. – Pannon Egyetem LX. Georgikon napok – október 4-5, Keszthely, Konferencia kiadvány pp. 17–25
- FÖLDHÁZI E. 2012: A népesség szerkezete és jövője. In: ÓRI P.–SPÉDER ZS. (szerk.): Demográfiai portré KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest pp. 155–168.
- HABLICSEK L. 2003: A Balaton régió demográfiai helyzete és népesség-előreszámítása, 1990–2041. – Aktív Társadalom Alapítvány, Budapest.
- HABLICSEK L. 2009: A népesség szerkezete és jövője. In: MONOSTORI J.–S. MOLNÁR E.–SPÉDER ZS. (szerk.): Demográfiai portré 2009. Jelentés a magyar népesség helyzetéről. – KSH NKI, Budapest

- KSH 2011: A Balaton Kiemelt Üdülőkörzet társadalma és gazdasága. – KSH 2011. <http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/gyorbalatont.pdf>
- KULCSÁR L.–OBÁDOVICS Cs. 2016: Népeségdinamika és társadalmi szerkezet. – Területi Statisztika 56. 4. pp. 245–274.
- LENNERT J. 2019: A magyar vidék demográfiai jövőképe 2051-ig, különös tekintettel a klímaváltozás szerepére a belső vándormozgalom alakításában. Területi Statisztika 59. 5. pp. 498–525.
- OBÁDOVICS Cs. 2017a: A 2003-ban Hablicsek László által készített Balaton Régió népeség-előreszámítás, 1990-2041 tanulmány alapváltozatának felülvizsgálata a 2011-es népszámlálás alapján. Kutatási jelentés. – KSH NKI, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
- OBÁDOVICS Cs. 2017b: A Balaton Régió népeség-előreszámítása, 2016-2062. Kutatási jelentés. – KSH NKI, Balatoni Integrációs és Fejlesztési Ügynökség Nonprofit Kft.
- OBÁDOVICS Cs. 2018: A népeség szerkezete és jövője. In: MONOSTORI J.–ŐRI, P.–SPÉDER Zs. (szerk.): Demográfiai portré. – KSH Népeségtudományi Kutatóintézet, Budapest pp. 271–294.
- SMITH, S.K.–TAYMAN, J.–SWANSON, D.A. 2002: State and Local Population Projections. Kluwer Academic Publishers, USA NY. 426 p.

TURIZMUSFEJLESZTÉssel A HÁTRÁNYOS HELYZETŰ TERÜLETEK FELZÁRKÓZTATÁSÁÉRT – SALGÓTARJÁN ÉS A KARANCS-MEDVES-VIDÉK TURISZTIKAI POTENCIÁLJA

MOLNÁR NÓRA – EGEDY TAMÁS

TOURISM DEVELOPMENT FOR CATCHING UP IN DISADVANTAGED AREAS
– THE TOURISM POTENTIAL OF
SALGÓTARJÁN AND THE KARANCS-MEDVES REGION

Abstract

Our study presents the tourism potential of the Karancs-Medves region and the possible directions for the development of local tourism. This study seeks to explore the potential of a disadvantaged area in the increasingly problematic world of overtourism, where significant and valuable attractions exist that meet the needs of many touristic segments. In order to explore the situation of local tourism, we provide an inventory of attractions and a SWOT analysis, as well as results of empirical studies (an online questionnaire survey and in-depth interviews) in order to explore the opinion of different stakeholders on local tourism. Developing and expanding local tourist attractions, services, accommodations, and tourism marketing activities, primarily based on natural values, is essential to making tourism play a greater role in overcoming socio-economic problems in disadvantaged areas. Better utilization of tourism potential could open the door to sustainable slow tourism, which could contribute to making the Karancs-Medves area a real alternative to the country's destinations threatened by overtourism.

Keywords: touristic potential, tourism development, geopark, Karancs-Medves area

Bevezetés

A hazai turizmus tervezésének átfogó alapküldetését a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 képezi, amely a hazai turizmus jövőjét érintő fejlesztések megvalósításához ad iránymutatást. A stratégia célja, hogy a hazai turizmusban látványos és eredményes fejlesztések menjenek végbe és Magyarország turizmusa a világtendenciához tudjon igazodni (NTS 2017). A stratégiában hosszú távú és jövedelmező fejlesztési irányokat jelöltek ki. A fejlesztések legfontosabb részét a turistafogadás feltételeinek minőségi javítása, az emberi erőforrás fejlesztése és az attrakciófejlesztések alkotják, amelyek a belföldi turistaforgalom növekedéséhez is hozzájárulnak. A stratégia új szemléletet alapoz meg a hazai turizmusban annak érdekében, hogy a turizmus a fenntartható gazdasági fejlődés húzóágazata legyen és a magyarországi turisztikai kínálat világszinten is közkedvelté váljon. Tanulmányunk témája így módon szorosan kapcsolódik a Nemzeti Fejlesztési Stratégiához, s bár Nógrád megye jelenleg nem kiemelt turisztikai fejlesztési terület, a terület turisztikai potenciálja mindenképpen indokolja a turisztikai beruházásokat.

A tájképi, ipartörténeti emlékekben bővelkedő Nógrád megye jelenleg az építészeti örökségek területi elhelyezkedésének sűrűsége alapján Magyarország egyik leggazdagabb megyéje. A megye az észak-magyarországi régióhoz tartozik, amely a belföldi turizmusban az ország harmadik legnépszerűbb turisztikai régiója (Tájékoztató 2015). Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék turisztikai vonzereje ugyancsak sokszínű, a természeti táj mellett számos történelmi és kulturális értéket őriz. Ugyanakkor a korszerűtlen infrastruktúra, az elhagyott ipari területek látványa, a szolgáltatások alacsony színvonala és az

emberek tudatában uralkodó negatív sztereotípiák a térségről egyértelműen csökkentik a térség turisztikai vonzerejét (GELSEI S. et al. 2017). A vidék turisztikai desztinációkban, természeti, történeti emlékekben rendkívül gazdag, ezek jelentős része viszont marketing hiányában kihasználatlan, a vonzerők kevesek számára ismertek, amiről a térségbe látogatók feltűnően alacsony száma tanúskodik. Már régóta keresik a megoldást a helyi szakemberek, hogy miként lehetne a várost és a természeti kincsekben gazdag környezetét turisztikailag felvirágoztatni, fejleszteni, turisztikai vonzerőit jobban kihasználni. Úgy gondoljuk, hogy a negatív folyamatok ellenére a lehetőségek adottak arra, hogy Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék idegenforgalma áttörést érjen el, megerősödjön és a turizmus fejlődése pozitív jövőképet tudjon felmutatni a térség számára.

Tanulmányunk a térség turisztikai potenciálját, illetve a helyi turizmus fejlesztésének lehetséges irányait mutatja be. Fő kutatási kérdéseink a következők: Melyek Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék főbb turisztikai termékei? Milyen fejlődési lehetőségeket hordoz magában a térség? Melyek azok a létező és jövőbeli turisztikai fejlesztések, amelyek a gazdasági fellendüléshez hozzájárulhatnak? Hogyan lehetne a vidéket a turisták és a látogatók számára vonzóbbá tenni? A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 a jelentős turisztikai mutatószámokkal rendelkező, fejlett desztinációkat preferálja. Tanulmányunkkal megpróbálunk utána járni annak, hogy az egyre több problémát okozó *overtourism* világában milyen esélyekkel indulhat egy hátrányos helyzetű térség, ahol olyan jelentős és értékes attrakciók vannak, amelyek számos keresleti szegmens igényeit kielégíthetik.

A turizmus fejlesztése jelentős szerepet játszhat a hátrányos helyzetű térségek helyzetének javításában. Ezt a lehetőséget már az 1970-es évek második felében felismerték a szakemberek (HAUENSCHIEDL V.–GRUB P. D. 1978; DE KADT, E. 1979), ugyanakkor a turizmus életminőségre, valamint a vidék fejlődésére gyakorolt hatásainak feltárása igazándiból az ezredforduló óta vett nagyobb lendületet a nemzetközi és hazai kutatásokban (ARCHER, B. 2005; BECKENDORFF, P. et al. 2009; CHAPERON, S.–BRAMWELL, B. 2013; SALVATORE, R. et al. 2018; illetve BOROS L. 2002; MICHALKÓ G. 2004). Az Észak-magyarországi régiót görcső alá vevő tanulmányok (DÁVID L. et al. 2009; PÉTER ZS. 2010) egyértelműen arra a következtetésre jutottak, hogy nincs szoros összefüggés a kistérségek általános fejlettségi szintje és a turisztikai kereslet növekedésének dinamikája között, vagyis a hátrányos helyzetű területek is képesek lehetnek jelentős turisztikai keresletet indukálni. Ily módon a turizmus kitörési pont lehet a régió kevésbé fejlett kistérségei számára. Tanulmányunkkal tulajdonképpen ezt a korábbi kutatási eredményt próbáljuk meg alátámasztani.

Az Észak-magyarországi régió és Nógrád megye

A Karancs-Medves-vidék és Salgótarján az Észak-magyarországi régióban található. Az Észak-magyarországi régió Magyarország 8 tervezési-statisztikai régiójának egyike, amelyhez Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves és Nógrád megye tartozik. A régió területe 13 429 km², lakónépessége 1 126 360 fő volt 2019-ben. Az Észak-magyarországi régió a 19-20. században az ország nehézipari központja volt, elsősorban a bányászat és a kohászat játszott fontos szerepet a térségben. A rendszerváltozás a gazdaság drasztikus visszaesését hozta magával, ami az ipar leépülését, a lakosság életszínvonalának csökkenését és magas munkanélküliséget eredményezett. A régió napjainkban is jelentős társadalmi és gazdasági nehézségekkel küzd. Az egy főre jutó GDP az országos átlagnak mindössze 69%-a, amellyel a régiók sorában csak a hatodik helyet foglalja el és csak Dél-Dunántúlt (68,8%), illetve az Észak-Alföldet (64,2%) előzi meg. Természeti adottságai alapján az ország egyik legváltozatosabb régiója (PISKÓTI I. 2006).

Nógrád megye az ország egyik legkisebb megyéje, területe 2 544 km², lakónépessége 189 304 fő volt 2019-ben. Az egy főre jutó GDP alapján Nógrád az ország legfejletlenebb megyéje: az egy főre jutó bruttó hazai termék az országos átlag 44,5%-a, s évek óta az utolsó helyen áll a megyék rangsorában. A természetes népesség fogyása és a munkanélküliségi ráta (7,5%) is meghaladja az országos átlagot. Mivel Nógrád megye tipikus aprófalvas terület, a városi népesség aránya (41,9%) jóval alacsonyabb az országos átlagnál (70,4%). A megye gazdaságában az ipar az országos viszonyoknál fontosabb szerepet játszik, 2013-ban az ipari és építőipari tevékenységek bruttó hozzáadott értéke 32,5% volt (KSH 2014). Fontos megjegyezni, hogy a megye termelési értékeinek döntő többsége a salgótarjáni kistérségből származik, így a megyén belül jelentős a társadalmi-gazdasági polarizáció. Nógrád megye székhelye és legnagyobb városa Salgótarján megyei jogú város (2. kép). A magyar-szlovák határhoz közel, a Karancs, a Medves és a Cserhát hegységek találkozásánál fekszik, területe 98 km², lakónépessége 33 579 fő volt 2019-ben (KSH 2019).

Észak-Magyarország elsősorban a belföldi turizmus kedvelt célterülete. A vendégek száma alapján megelőzi Észak- és Dél-Alföldet, valamint a Dél-Dunántúlt, a vendégéjszakák száma alapján pedig a két alföldi régiót. A vendégforgalom megoszlása a régióon belül viszont rendkívül aránytalan. Az 1. táblázat jól érzékelteti Nógrád megye alárendelt szerepét a régió, illetve az ország turizmusában, az 1. ábra pedig jól szemlélteti a megye egyre kedvezőtlenebbé váló pozícióját a régió másik két megyéjéhez képest.

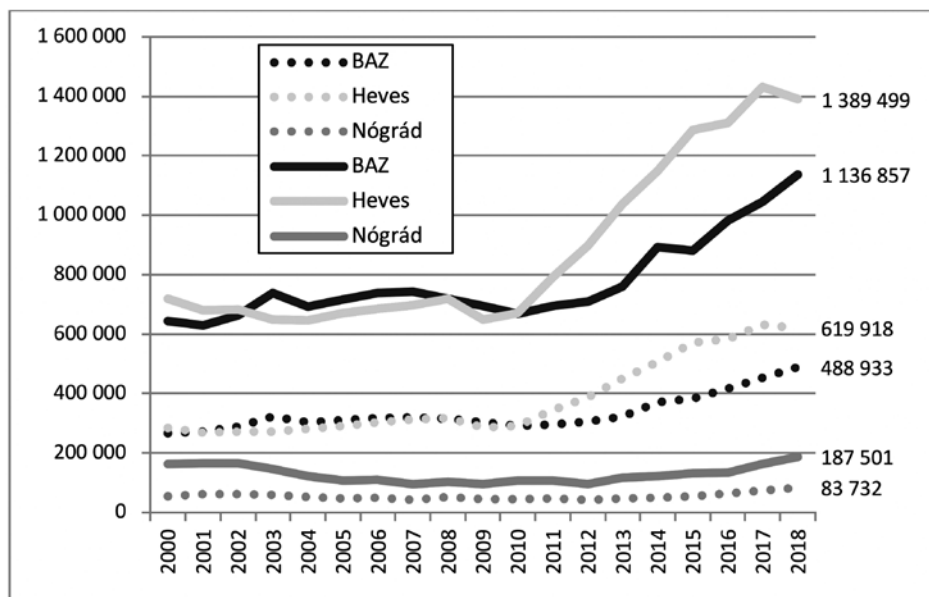
Nógrád megye a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött vendégéjszakák alapján a megyék sorrendjében az utolsó helyen állt 2018-ban. A megye csupán 7%-kal részesedett az észak-magyarországi régió vendégforgalmából, az országos vendégforgalomnak pedig alig 0,7%-át adta (1. táblázat). Habár a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek és vendégéjszakák száma 2012 óta folyamatosan nő, a mutatók országos és régiós összehasonlításban továbbra is rendkívül alacsonyak. A régióon belül a vendégforgalomban tapasztalható olló Nógrád megye, valamint Borsod-Abaúj és Heves megyék között egyre nyílik (1. ábra).

1. táblázat – Table 1

A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma az Észak-magyarországi régióban
Number of guests and guest nights
in commercial accommodations in Northern Hungary

	2015	2016	2017	2018
	Vendégek száma, fő			
Borsod-Abaúj-Zemplén	383 119	417 691	453 759	488 933
Heves	571 926	582 765	630 922	619 918
Nógrád	55 492	64 852	74 117	83 732
Észak-Magyarország	1 010 537	1 065 308	1 158 798	1 192 583
	Vendégéjszakák száma, db			
Borsod-Abaúj-Zemplén	879 853	981 261	1 045 820	1 136 857
Heves	1 285 801	1 310 595	1 432 262	1 389 499
Nógrád	130 852	133 122	162 938	187 501
Észak-Magyarország	2 296 506	2 424 978	2 641 020	2 713 857

Forrás: KSH tájékoztatási adatbázis alapján saját szerkesztés

1. ábra Vendégek és vendégéjszakák száma az Észak-magyarországi régió megyéinek kereskedelmi szálláshelyein (2000-2018)

Figure 1 Number of guests and guest nights in commercial accommodations in Northern Hungary by counties (2000-2018)

Jelmagyarázat: Szaggatott vonal: vendégek száma; Folyamatos vonal: vendégéjszakák száma.

Legend: dashed line – number of guests; continuous line – number of guest nights

Forrás: KSH tájékoztatói adatbázis alapján saját szerkesztés / Source: based on the dataset of CSO Hungary

Az adatok arról tanúskodnak, hogy az Észak-magyarországi régió, azon belül különösen Nógrád megye egyelőre kiaknázatlan lehetősége a turizmus. Ebben a régióban található a Világörökségi listán szereplő Hollókői Ófalu és táji környezete, az Aggteleki-karsztvidék, valamint a Tokaji történelmi borvidék és kultúrtáj. Az UNESCO által nyilvántartott világörökségi lista mellett külön jegyzék szól a szellemi és kulturális örökségekről. Ennek része a matyó és palóc népművészet és népi hagyományok. A régió bővelkedik termálforrásokban és fürdőkben, közülük kiemelhető a miskolctapolcai barlangfürdő. A Mátra vonulatai kedveznek a téli sportok és a túrázók kedvelőinek, valamint a friss hegyi levegő a gyógyüdülést is szolgálja. A vonzerők (attrakciók) a turizmus fontos részét képezik, a turistákat nagymértékben motiválják. Az Észak-magyarországi Régió Turizmusfejlesztési Stratégiájának kidolgozása során a szakértők összesen 4670 vonzerőelemet azonosítottak, amelyekből 905 Nógrád megyében található (PISKÓTI I. 2006). Ez arra utal, hogy a megye turisztikai potenciálja lényegesen nagyobb, mint amit tényleges részesedése mutat a turisztikai mérőszámokból.

A Karancs-Medves-vidék turizmusföldrajza

A természeti környezet értékei

A terület kialakulása és földtörténeti múltja

A terület két alaphegységi pászttája valószínűleg tengeri és lagúnás sekélytengeri környezetben alakultak ki 250–350 millió évvel ezelőtt, amelyek alapját képezték a későbbi oligocén kori tengernek. A harmadidőszakban a medencejellegű terület az oligocén és

a miocén között folyamatosan süllyedt és töltődött fel finomabb szemű tengeri üledékekkel (pl. kiscelli agyag, szécsényi slír, pétervásárai homokkő, zagyvapálfalvai tarkaagyag). A miocén ottnangi korszakában 19-20 millió évvel ezelőtt vulkáni tevékenység vette kezdetét a területen, ekkor rakódtak le a piroklasztitos riolittufa rétegek. A vulkáni működést követően folytatódott a szárazföldi, folyóvízi-deltabeli, ártéri-mocsári üledékek képződése kavicsos durvaszemű homok és tarkaagyagok formájában. A nedves-szubtrópusi viszonyok egyúttal kedveztek a szénképződésnek, ekkor alakult ki a salgótarjáni barnakőszén formáció. A szénbányászat a 19-20. században meghatározó jelentőségű volt a környék gazdaságában és megalapozta a kohászat megtelepedését Salgótarjában.

A felerősödő szerkezeti mozgások következtében a miocén badeni korszakában jelentős andezitvulkánosság indult meg (Karancsi Andezit Formáció), amely létrehozta a Karancs szubvulkáni lakkolitját. A szerkezeti mozgások a pliocén és pleisztocén időszakot is végigkísérték, amelynek következtében 8 millió és 400 000 ezer év között hat fázisban bazaltvulkánosság vált meghatározóvá a területen. A második szakaszban, 5,5-3,7 millió évvel ezelőtt keletkeztek a tanulmányunkban is említett Salgó, Kis-Salgó (más néven Boszorkány-kő) és Somos-kő (2. ábra). A vulkáni formák napjainkra részben vagy teljesen lepusztultak és csak a vulkáni csatornában kihűlt, többé-kevésbé hengeres alakban megmerevedett lávatömegek, az ún. csatornakitöltések (népszerű nevén bazaltzuhatagok) bukkannak felszínre. A harmadik és negyedik fázisban (2,9-2,6 millió, illetve 1,6-1,3 millió évvel ezelőtt) keletkezett a Medves-fennsík 12 km²-es bazalttakarója, amely a Medves tűzhányójából felszínre törő két, hatalmas, sűrű lávafolyás maradványa. A Medves-fennsík a magyar-szlovák országhatáron húzódik, Európa legnagyobb és legmagasabban fekvő vulkanikus eredetű bazaltfennsíkja. A vulkanikus kúpokban bővelkedő táj teljes területéből 7,8 km² fekszik Magyarország területén (web1). A negyedidőszakban a Karancs-Medves területe jelentősen, mintegy 300 méterrel megemelkedett, a folyamatos éghajlatváltozások felszínformáló hatására a bevágódó völgyeket fiatal törmelékes üledékek (kavics, homok, agyag, bazaltos törmelék), deluviális lejtőtörmelékek, proluviális hordalékkúpok agyagos-köves üledéke, valamint a holocénban ártéri agyag és agyagos-kavicsos homok töltötték ki (PRAKFAI P. et al. 2007).

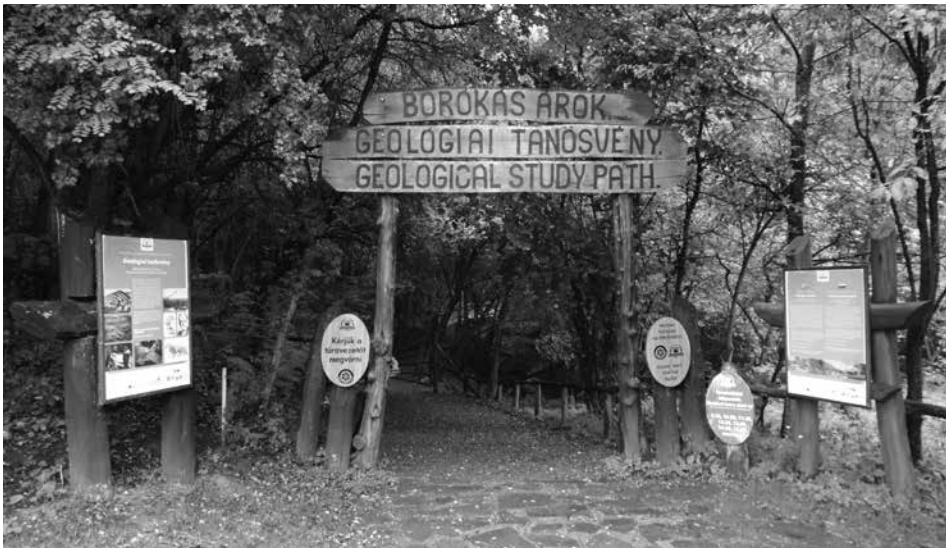
A Novohrad-Nógrád geopark

Egy *geopark* mint intézmény az élettelen természeti értékekre fókuszál, a kiemelkedő jelentőségű kutatási és oktatási, vagy esztétikai értékkel bíró földtani és felszínalakítási értékek, geológiai örökség bemutatására helyezi a hangsúlyt. Kiemelt szerepet játszik működésében a geoturizmus támogatása, amely hozzájárulhat egy térség helyi gazdaságának a fejlődéséhez, illetve a helyben élők környezetének és életminőségének a javulásához. A geoparkok működése a helyi közösségek és szervezetek együttműködésén alapul, s kiemelt szempont a földtudományi értékek bevonása a környezeti nevelésbe, oktatásba és kutatásba (web2).

Az UNESCO Földtudományi Tagozata 1997-ben hirdette meg *geopark* programját. A szervezet támogatásával 2004-ben megalapították a Globális Geopark Hálózatot, amelynek tagjai 2015 óta UNESCO Globális Geoparkokként működnek. Jelenleg 41 országban 147 globális *geopark* működik. Az intézményesülés keretében 2000-ben alakult meg az Európai Geopark Hálózat, amely jelenleg 26 országból 75 *geopark*ot fog össze és egyben koordinálja az európai globális *geopark*ok működését is. Magyarországon jelenleg két *geopark* működik: a Novohrad-Nógrád Geopark 2010 márciusa, a Bakony-Balaton Geopark pedig 2012 szeptembere óta tagja az Európai és a Globális Geopark Hálózatnak.

A Novohrad-Nógrád Geopark a világ első határon átnyúló *geopark*jaként alakult 2008-ban és meghatározó szerepet játszik a térség turizmusában. A palóc vidék földtani, ökológiai, történelmi és kulturális értékeit mutatja be 64 magyarországi és 28 szlovákiai településen. A *geopark* teljes területe 1619 km², amelyből 1284 km² Magyarországon fekszik.

gákat találtak. A sekély tengerből elzáródott, s a pangó vízbe jelentős mennyiségű törmelékes üledék került. A kavicsrétegek metamorf és vulkáni kőzetek, valamint homokkő lepusztulási darabjaival keverednek. A korábbi tengeri környezetet néhány millió évre szelíd feltöltődésű folyóvízi környezet váltotta fel, amelyben szürke homokkő rakódott le. Ez a szürke homokkő rejtja a világhírű lábnyomokat, amelynek fennmaradásához szükség volt arra, hogy a területet hirtelen nagy mennyiségű vulkáni hamu fedje be. A vulkánkitörés 17,4 millió évvel ezelőtt kezdődött, s az általa kibocsátott portufa hamu őrizte meg a Bestiopeda, Carnivoripeda, Mustelipeda, Rhinoceripeda, Megapecoripeda és Pecoripeda lábnyomokat (SZTANÓ O.–HARANGI SZ. 2010; HÁGEN et al. 2013). Az egész ősi élőhelyet riolittufa ár fedte le, megőrizve a homokkőbe ékelődő lábnyomokat és növényi maradványokat. A terület tudományos kutatása 1836 óta folyik és öt jelentős időszakot foglal magába: 1836-ban találták meg a híres megkövesedett fatörzset, 1890-ben fedezték fel a lábnyomos homokkövet, amelyet 1928-ban tovább kutattak és tártak fel, 1937-ben tárták fel az orrszarvú lábnyomokat, 1960 ragadozó és masztodon nyomokat találtak, 1979-től pedig elkezdődtek a természetvédelmi beruházások, amelynek keretében az 1980-as évek első felében tudományos igényű kipreparálásokat végeztek. A 17-20 millió évvel ezelőtti világból már közel 3000 lábnyom került elő, emellett 8 millió éves megkövesedett bükkábrányi ősfenyő törzseket is kiállítottak. A terület a Bükki Nemzeti Park Igazgatóságának a kezelése alatt áll, a térség egyik legkedveltebb turisztikai célpontja, a geoturizmus kedvelt kirándulóhelye. A természetvédelmi területen több tanösvény is van, mint például geológiai, kőzetparki, biológiai, kőszikla ösvény, amelyek a földtörténeti múlt emlékeit mutatják be (1. kép). A geoparkban 3 további látogatócentrum várja a turistákat: 1) a Geocsodák Háza Salgóbányán, ahol interaktív bemutatókkal és előadásokkal várják a látogatókat, emellett több mint 30 túraútvonalat kínál a természetjáróknak (SZEPESSY G. 2014); 2) az Eresztvényi Látogatóközpont, ahonnan vezetett túrák indulnak (Eresztvény a Medves kapuja, így fontos kirándulóövezetben fekszik), ismeretterjesztő előadásokat lehet meghallgatni a környék nevezetességeiről és madármegfigyelésen lehet részt venni; 3) a Nógrádi Turisztikai

1. kép Ipolytarnóc – A geológiai tanösvény bejárata
Photo 1 Ipolytarnóc – Entrance of the geological study path
Forrás/Source: T. EGEDY

Információs Központ, amely a Füleki Vármúzeum hatáskörében működő információs iroda, fő feladatai a Besztercebányai körzet déli és a Nógrád megye északi részével kapcsolatos turisztikai információk gyűjtése és terjesztése, reklám- és marketingszolgáltatások, valamint sport-, kulturális és egyéb közösségi rendezvények szervezése.

Egyéb jelentős természeti értékek

Salgótarján vidékének egyedülálló természeti értéke a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet, amely a Bükki Nemzeti Park Igazgatósága alá tartozik. Területe 6709 hektár, amelyből 447 hektár szigorúan védett (Kiss G. et al. 2007).

A térség talán legismertebb geológiai képződménye a somskői vár alatt, szlovák oldalon található bazaltzuhatag, amely tűzhányóból kiömlött láva lassú kihülésének eredménye. Geoturisztikai szempontból említésre méltók a bazaltömlés 15-20 cm széles öt- és hatszögletű íves oszlopai (2. kép).

2. kép A bazaltömlés íves oszlopai a Somszkői vár alatt
Photo 2 Curved basalt columns at the Somszkő castle
Forrás/Source: T. EGEDY

Salgótarján közelében található legmagasabb csúcs a „Palóc Olimposznak” nevezett 729 m magas Karancs-hegy. A Karancs-Medves-vidék legmagasabb pontján található a 22 m magas, acélszerkezetes Karancs-kilátó. A kilátó 1989-ben készült el, 2001-ben felújították, újrafestették. A kilátóig ösvény, meredek turistaút halad. A csúcstól elérve lenyűgöző körpanoráma nyílik a salgói és a somoskői várra, a Medvesre, a Magas-Tátrára, a Mátrára, de még a Dunakanyar is tisztán látható. A hegytetőn élő webkamera is található, ami az egyik leglátogatottabb internetes tartalom Salgótarjánban (web3).

A Salgó várromtól néhány perc sétára, vadregényes fenyőerdőn keresztül érhető el a különleges formájú Boszorkány-kő (Kis-Salgó) (3. kép). A legenda szerint ezen a területen szabadultak meg a boszorkánysággal megbélyegzett nőktől. A panoráma innen is lenyűgöző, Salgó vára és a Medves fennsíkja is tökéletesen kivehető. A Boszorkány-kő felé vezető kitérőt geológiai tanösvény a szikla változatos vulkáni kőzeteiről és a geológiai történetéről ad tájékoztatást.

A Szilváskő kedvelt célpontja a kirándulóknak, a hegyen 2 kilométeres geológiai tanösvény mutatja be a vulkáni működést és a terület földtani értékeit.

3. kép A Boszorkány-kő csúcsa kilátással Salgótarjánra
Photo 3 Boszorkány-kő with scenic view on Salgótarján
Forrás/Source: T. EGEDY

Nógrád megyében a legmagasabb az erdőterületek aránya Magyarországon (40%), emellett a védett természeti területek száma is kiemelkedő. A növényvilág ritkaságai közé tartoznak a bársonyos kakukkszegfű, a dunai csillagvirág, a kardos madársisak és az ikrás fogasír. Az állatvilág különleges képviselői a darázsölyv, a császármadár és a fehérhátú fakopáncs.

A környék természeti értékeinek felfedezésében egyre fontosabb szerepet játszik a geocaching. A szabadidős tevékenység lényege, hogy valamilyen felfedezésre érdemesnek tartott helyszínen megfelelő módon elrejtjenek egy jól zárható kisebb ládát. A rejték hely pontos GPS koordinátáit rögzítik és feltöltik a geocaching.hu weboldalra, ahonnan más

vállalkozó kedvű játékosok, túrázók megkereshetik a helyet. A geocaching lényegében egy természetbarát játék, amely összefügg a turizmussal és az ismeretterjesztéssel.

A társadalmi-gazdasági környezet értékei

Ipartörténeti értékek

Salgótarján és tágabb környezete kiemelkedő ipartörténeti múlttal rendelkezik (HORVÁTH G. 2009). A területen jelentős barnaszénbányák működtek a 19. és 20. században. Ennek egyik szimbolikus, legismertebb helyszíne a József lejtőszakna volt, ahol 1879 és 1905 között, illetve 1937 és 1951 között folyt a barnaszén kitermelése. A József-akna eredeti formában fennmaradt vágatrendszerében ma bányamúzeum működik, amelyet 1965-ben nyitottak meg Európa második, Magyarország első földalatti bányamúzeumaként (4. kép). Járatának hossza 280 m hosszú, itt tekinthetjük meg az egykori szénbányászat eszközeit, technológiáit és a fejtési munkálatokat. A múzeum területét 1980-ban ipari műemlékké nyilvánították, 2005-ben pedig felújítási munkálatok folytak, s az emlékhely újabb földalatti kiállítással bővült. A bányamúzeumot 2015-től a Dornyay Béla Múzeum üzemelteti. A látogatók száma évről évre emelkedik, 2017-ben 16287 fő látogatta meg a salgótarjáni Bányamúzeumot (Salgótarján Helyi TDM Közhasznú Egyesület). A bányamúzeum sikere ellenére nem mehetünk el szó nélkül amellett, hogy a bányászati múlt kiaknázása sokkal nagyobb lehetőségeket hordozna magában, a bányászati emlékek geoturisztikai potenciálja nagy (HORVÁTH G. et al. 2012), a terület ezen adottsága többnyire mégis kihasználatlan.

4. kép A salgótarjáni Bányamúzeum épülete
Photo 4 Building of the mining museum in Salgótarján
Forrás/Source: N. MOLNÁR

Kulturális (történelmi, irodalmi, néprajzi) értékek

Salgótarján környékén a Karancs-Medves-vidék vulkáni kúpjain több vár is található. Somoskő a szlovák-magyar államhatáron fekszik, a település még Magyarországon van, viszont a vulkáni csúcson található várom már Szlovákia része (5. kép). Az 1840-es évek idején Somoskőben járt Petőfi Sándor, a vár alatt található egy kis kunyhó, amely a költő

egykori látogatásának emlékét őrzi. Szabadon látogatható a vár alatti Petőfi-émlékpark, ahol a 13 aradi vértanú dombornyomású arcképe és gróf Batthyány Lajos miniszterelnök mellszobra tekinthető meg. Somoskő vára a trianoni békeszerződés idején is fontos szerepet játszott a történelem során. A békeszerződés értelmében a magyar lakta Somoskőt az akkori Csehszlovákiához csatolták. A határrendező bizottság egyik angol tisztje azonban váratlanul megbetegedett. Óriási véletlen, hogy kezelőorvosa Magyarország egyik legjobb fül-orr-gégésze, orvosprofesszora Dr. Krepuska Géza volt, akinek hatalmas birtokai és bányái voltak Somoskő területén. Miután meggyógyította betegségétől a tisztet, hálából a határmegállapító bizottság 1924. február 15-én visszacsatolta Magyarországhoz a települést, a vár azonban a határon túl maradt. Ezt a napot a helyiek minden évben a „Hazatérés Napjaként” tartják számon.

5. kép A Somoskői vár
Photo 5 The castle of Somoskő
Forrás/Source: T. EGEDY

A várlátogatás mellett a Somoskői Kirándulóközpont is csalogatja a turistákat, 2016-ban elnyerte a Hónap Turistaháza címet. A kirándulóközpont szolgáltatásai közé tartoznak többek között a Vadaspark üzemeltetése, kisállat simogatók, túrák és rendezvények szervezése, valamint 19 fő elhelyezésére biztosít Salgó várára néző panorámás szálláshelyet. A kirándulóközpont közvetlen szomszédságában található a Bazalt Panzió is, amely elszállásolásra nyújt lehetőséget a festői szépségű vár alatt. A panzióban a Salgótarjáni Ugrógála cipőmúzeuma is megtalálható, ahol világhírű sportolók által dedikált lábbelik sorakoznak.

A környék fontos turisztikai attrakciója a Salgóbánya település felett 625 m magas vulkáni csúcson álló Salgó vára a 13. századból, amelyről részben Salgótarján kapta a nevét. Petőfi Sándor Salgó várát is felkereste, itt született Salgó című verse. A költő látogatását emléktábla őrzi a vár falában (6. kép).

6. kép Salgó vára a Petőfi emléktáblával
Photo 6 The castle of Salgó with the Petőfi memorial plaque
Forrás/Source: T. EGEDY

Salgótarján központjában található a Dornyay Béla Múzeum, amely széles körű állandó és időszakos kiállításokkal rendelkezik. A múzeum névadója Dornyay Béla, középis-kolai tanár volt, ő kezdeményezte az első salgótarjáni múzeum létrehozását. A múzeum állandó kiállításai között szerepel a salgótarjáni üvegyártás bemutatása, Nógrád megye történeti áttekintése és a képtár. Számos emléket őriz Madách Imre és Mikszáth Kálmán munkásságából, valamint gazdag további történeti, régészeti, néprajzi, irodalomtörténeti, képzőművészeti gyűjteményekben. A Dornyay Béla Múzeum 2006-ban műemléki védettséget is kapott (web4).

A Novohrad-Nógrád Geopark Eresztvényi Látogatóközpontjának közelében található a Dornyay Turistaház, amely mostanság romokban, elhagyottan áll. A második világháború idején katonák és sebesültek számára nyújtott menedéket. Az egykori sípálya mellett lévő turistaház később panzióként és étteremként is szolgált és igen kedvelt volt nemcsak az itt megszálló vendégek, hanem a salgótarjáni lakosság körében is. A sípálya megszűnésével az épület működtetése nehézkessé vált, így bezárt. Tervek, ötletek, elképzelések születtek a felújítással kapcsolatban, hiszen felújítva nagyszerű szálláshely lehetne most is, de egyelőre ezeknek sajnos még nyomuk sincs (web5).

A kutatási terület SWOT-elemzése

A kutatási terület helyzetének áttekintésére SWOT-analízist készítettünk, amely jól összefoglalja a Karancs-Medves-vidék és Salgótarján társadalmi-gazdasági adottságait (2. táblázat).

Az elemzésből levonható az a következtetés, miszerint Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék egyértelmű erőssége a turisztikai adottságokban való gazdagsága, a természeti- és kultúrtáj jelentős turisztikai termékkínálattal. Azonban a térség turizmusát vizsgálva számba kell venni a gyengeségeket is, amelyek akadályozzák a vidék idegenforgalmának javulását. Ide soroltuk a fejletlen gazdasági helyzetet, azon belül a nem megfelelő infrastruktúrát, turizmusmarketinget, a színvonalas rendezvények és programok hiányát. Az alacsony tartózkodási idő egyik fő okozója az alacsony számú és színvonalú szállás- és vendéglátóhely, amely a térség turizmusát erőteljesen gyengíti. A vizsgálat viszont rámutat azokra a lehetőségekre is, amelyek segíthetik a térség turisztikai fellendítését. Felmerült,

Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék SWOT-analízise
SWOT analysis of the Karancs-Medves region

Erősségek	Gyengeségek
kedvező földrajzi és logisztikai helyzet változatos tájkép, nagy kiterjedésű erdőség kiváló természeti és turisztikai adottságok nagy számú védett természeti terület gazdag vonzerőleltár bányászati örökség, jelentős ipari múlt vonzó kultúrtáj jelentős történeti múlttal erős aktív turizmus közigazgatási és hivatali tapasztalatok kedvező humán és szellemi tőke	társadalmi-gazdasági nehézségek a területen tőkeerős gazdasági szereplők és vállalkozások hiánya fejletlen infrastruktúra tartósan magas munkanélküliség alacsony életszínvonal nem megfelelő turizmusmarketing rendezvények, programok hiánya alacsony számú és színvonalú szálláshely- és vendéglátóhely alacsony tartózkodási idő környezeti problémák, tájdegradáció leromlott állapotú ipari- és rozsdaterületek
Lehetőségek	Veszélyek
turisztikai termékek iránti keresletnövekedés kedvező földrajzi helyzetből adódó előnyök önkormányzattal és civil szervezetekkel szorosabb együttműködés ökoturizmus fejlesztése, fellendülése vidék- és térségfejlesztési pályázatokban való részvétel ipari park lehetőségeinek jobb kihasználása vállalkozások bevonása a területre határon túli kapcsolatok erősítése	a régió társadalmi-gazdasági helyzete tovább romlik ipar hanyatlása folytatódik munkanélküliség állandósul népesség elvándorlása térséget érintő turisztikai célú fejlesztések elmaradása környezet állapotának romlása

Forrás: CSÜLLÖG G. – HORVÁTH G. 2010 alapján saját szerkesztés

hogya a térség számára a kedvező földrajzi helyzetéből adódóan (Budapest közelsége, országhatár) számos lehetőség nyílik a turizmus fejlesztésére. Ezen kívül a turisztikai termékek iránti keresletnövekedés, a helyi önkormányzattal való szorosabb együttműködés, valamint a vidék- és térségfejlesztési támogatások is alapját képezhetik az esetleges jövőbeli fejlesztési lehetőségeknek. A térség legfontosabb turisztikai kínálata az ökoturizmusban és az aktív turizmusban rejlik, amelyek fejlesztése szintén egy újabb lehetőséget kínál az idegenforgalom erősítésére (lásd pl. OÖFS 2008). Legfontosabb veszélyként a térségben folytatódó gazdasági hanyatlást emelhetjük ki, amelyek kihatnak a munkanélküliségre, a népesség elvándorlására. Továbbá fenyegetheti a térséget a turisztikai célú fejlesztésekből való kimaradás. A természeti értékeket a táj további degradációja veszélyeztetheti.

Turizmusfejlesztési stratégiák

A Széchenyi 2020 Program hatása a turizmusra

Salgótarján és a Karancs-Medves-vidéket érintő turizmusfejlesztésben meghatározó szerepet kap az *ökoturizmus*. A fejlesztések a Széchenyi 2020 program keretében valósulnak meg várhatóan 2019/2020-ban. A Széchenyi 2020 Program lényegében Európai Uniósi forrást jelent, amelynek legfontosabb célja az elmaradott régiók támogatása és gazdasági felzárkóztatása. A támogatás helyi összege 101 996 010 Ft, amelyet a helyi önkormányzat

használ fel. A fejlesztések célja az aktív-és ökoturizmushoz kapcsolható helyi adottságok kihasználása, turisztikai célú hasznosítása, amelynek elősegítik a vidék turisztikai versenyképességének javítását. A program középpontjában Eresztvény és a Karancs-Medves Tájvédelmi Körzet áll, ahol kiemelt hangsúlyt kapnak a természeti értékek bemutatása, a zöldturizmus fejlesztése és az aktív turisztikai kínálat bővítése. A fejlesztés fontos részét képezi az Eresztvényben található Madárpark teljes felújítása, amely során az erdei parkban élményközpontú tanösvények és interaktív turisztatáblák is kialakításra kerülnek. A program érinti továbbá az infrastrukturális elemek javítását, azon belül is a pihenőpadok és a lépcsők korszerűsítését. E program keretében lezajló turisztikai fejlesztések a térségben remélhetőleg a turisták számának a növekedését eredményezi majd (web6).

A Modern Városok Program hatása a turizmusra

1388/2017. (VI:27.) Kormányhatározat Magyarország Kormánya és Salgótarján Megyei Jogú Város Önkormányzata közötti együttműködési megállapodás rögzíti a Salgótarjánt érintő fejlesztéseket, amelynek kiemelt része a térség turisztikai vonzerejének fejlesztése. A programban 23 megyei jogú város vesz részt, célja 260 projekt megvalósítása 3400 milliárd forintból.

A megyei jogú városok közül Salgótarján fajlagosan a legmagasabb támogatást kapta, a fejlesztésekre irányuló teljes költség 90 milliárd forintot tett ki. A program célja olyan Salgótarján felmutatása volt, amelynek révén élhetőbbé, vonzóbbá, szebbé válhat a város. Egy ilyen nagy volumenű megállapodás sok elemet foglal magába, szolgálja a város fejlődését és számos lehetőséget nyújt a térség jövőjére nézve.

A kormányzati támogatást élvezve Salgótarján turisztikailag is fejlődési pályára állhat. A regionális fejlesztési tervekre irányuló támogatás 22 milliárd forintos összeg, a turisztikai ügynökség jóváhagyásával. A Modern Városok Program kiemelt része az infrastruktúra fejlesztése. Ide tartozik a 21-es számú főút M3 autópálya és Salgótarján közötti útszakaszának 2x2 sávos bővítése, valamint Salgótarjánt elkerülő négy sávos út kiépítése egészen a szlovák országhatárig. A program keretében a városközpont és a főtér és a helyi tömegközlekedés korszerűsítése (elektromos tömegközlekedés) is fontos szempont. A támogatás érinti a térség iparának és gazdaságának a fejlesztését is. Az öblösüveggyártás fejlesztésére 4,5 milliárd forint tervezett összegű támogatás jut, valamint zöldmezős ipari üzemek kialakítására is jelentős összeget fordítanak. A Modern Városok Program fejlesztései jelentősen hozzájárulnak a térség turizmusának élénkítéséhez (web7).

Empirikus kutatás a terület turisztikai helyzetének feltárására

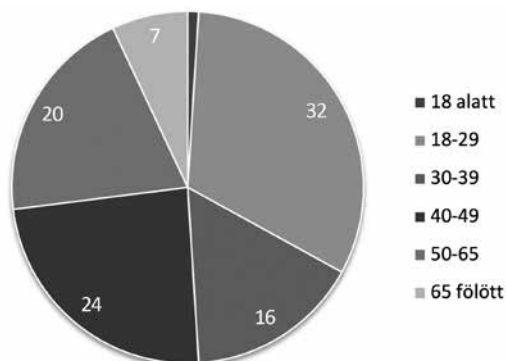
A kutatás módszertani háttere

A primer kutatásunk alapvetően két módszerre épült. Kutatásunkat egyrészt egy 2019. márciusi online kérdőívre alapoztuk, amelynek meghatározó célcsoportja a salgótarjáni lakosság volt. A kérdőív nemcsak a helyi lakosságot célozta meg, hanem mindazokat, akik rendszeresen járnak a térségbe és rálátásuk van Salgótarjánra és vidékére. A kérdőív online feltöltése előtt próbakitöltést végeztünk. A résztvevők megkérdezésére 2019 februárjában és márciusában került sor, összesen 200 fő töltötte ki online formában a kérdőívet. A kérdőív kitöltése önkéntes volt és 16 zárt, illetve nyitott végű kérdést tartalmazott. A kutatás másik részét egy helyi szakértővel végzett félig strukturált mélyinterjú adta. A személyes interjút a Novohrad-Nógrád Geopark Eresztvényi Látogatóközpont irodavezetőjével készítettük.

Kutatási eredmények

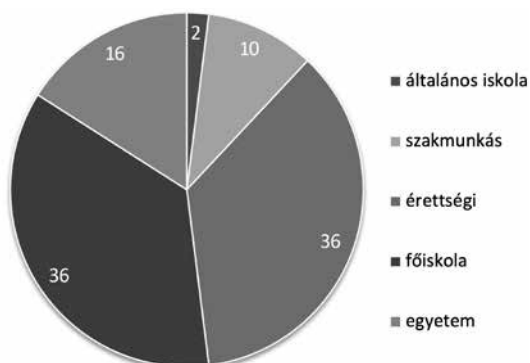
A válaszadók kor szerinti összetétele

A válaszadók 32%-a a 18-29 éves korosztályhoz tartozott (3. ábra). Ez tulajdonképpen hír abból a szempontból, hogy Salgótarjánban évről évre az egyik legnagyobb probléma a fiatalok elvándorlása. A fiatalok magasabb aránya a kitöltők között talán arra enged következtetni, hogy a helyi fiatalok valamilyen szinten szívükön viselik a város és a környék sorsát. Nem reprezentatív eredményeinkben tehát a fiatal felnőttek válaszai tekinthetők mérvadónak. Második legnagyobb arányban (23,5%) a 40-49 év közöttiek adtak választ a kérdéseinkre (3. ábra). A 200 fős mintában a nők aránya jóval magasabb volt (64%).

3. ábra A válaszadók kor szerinti összetétele (%) / Figure 3 Age distribution of respondents (percent)
Forrás/Source: saját felmérés/own survey

A kérdőíves kutatásunk célcsoportja a helyi lakosság, valamint sűrűn a térségbe látogatók voltak. A kutatásban résztvevők 60%-a Salgótarjánban született, helyi lakos volt. Ők azok, akik a legjobban beleszólnak a térség mindennapjaiba, értékelni tudják a vidék turizmusát. Második legnagyobb arányban (25%) szerepeltek azok, akik nem salgótarjáni lakosok, de rendszeresen járnak a térségbe. Kisebb részesedése volt azoknak, akik több mint 5 éve élnek a városban és környékén (11,5%), vagy az elmúlt 5 évben költöztek a térségbe (3,5%). Jellemző volt, hogy inkább a felsőfokú végzettséggel rendelkezők töltötték ki a kérdőívet (36%), de a középfokú végzettséggel rendelkezők aránya is számottevő volt (35,5%) (4. ábra).

4. ábra A válaszadók iskolai végzettség szerinti megoszlása (%)
Figure 4 Distribution of respondents by educational attainment (percent)
Forrás/Source: saját felmérés/own survey

A térség idegenforgalmi helyzetének megítélése

Salgótarján a megkérdezettek 59,5%-a ismeri nagyon jól. Ez azt mutatja, hogy a város attrakcióit a megkérdezettek több mint fele jól ismeri. A válaszadók többsége (55%) úgy ítéli meg, hogy stagnál a térség idegenforgalma. A fejlődés megítélése nagyon polarizált, mindössze 1% különbség van a fejlődést vagy visszaesést érzékelők aránya között. A megkérdezettek 22%-a nyilatkozott úgy, hogy a térség turizmusa fejlődő tendenciát mutat. A nyitott kérdésre adott válaszok alapján többen említették, hogy az idegenforgalom erősödése elsősorban a Novohrad-Nógrád Geopark Látogatóközpontnak és szervezett, aktív programjainak köszönhető. Pozitív tendenciaként értékelték a bakancsos turizmus fejlődését is, ugyanis a természeti kincsekben gazdag környezet az utóbbi évek során több, legfőképpen természetjáró turistát vonz a vidékre. Nem véletlenül, hiszen egyre több kitáblázott turistaút, tanösvény látogatható a környéken. A térségre a legnagyobb turistaforgalmat az ökoturizmus hozza, ezáltal meghatározó turisztikai formáját képezi a helyi idegenforgalomnak (SKTK 2009).

A válaszadók között akadtak olyanok, akik a turizmus helyzetét negatívan látják. A válaszadók 23%-a vélekedik az idegenforgalom visszaeséséről. A vidék egyik legnagyobb hiányossága a turizmus, a turisztikai kínálat alacsony színvonalú. Szerintük a szálláshelyek, a vendéglátó- és szórakozóhelyek, a szervezett rendezvények, programok hiánya, valamint a szolgáltatások alacsony színvonala felelős az idegenforgalom visszaeséséért.

A szálláshelykínálat megítélése

A helyi szálláshelykínálatról alkotott általános vélemény elszomorító, lévén a kérdőívet kitöltők 36%-a teljes elégedetlenségről számolt be. Jelenleg a megyei jogú város központjában nem található megfelelő színvonalú kereskedelmi szálláshely, ami megnehezíti a több napos tartózkodást. Csúpn kisebb vendégházak, apartmanok, fogadók várják az ide látogatókat. Pozitív példaként említhetők a Karancs-hegység lábánál, a Medves fennsík peremén található kétszintes Medves Hotel, valamint a Salgón, természetvédelmi területen, az erdő közepén elhelyezkedő háromcsillagos Salgó Hotel. A szállások USP-je a hegyvidéki környezet, célcsoportjuk elsősorban az aktív turisták.

Salgótarján egykor virágzó ipari város volt. 1964. április 4-én nyitotta meg kapuit a megyeszékhely legemblematikusabb hétemeletes épülete, a Karancs szálló (7. kép). A város jelképeként számon tartott szálláshely a kor legszebb és legmodernebb szállodája volt Salgótarján központjában, amely máig meghatározza a városközpont látképét. A gazdasági visszaesés az 1970-es években érte el a nógrádi megyeszékhelyet, a rendszerváltás pedig gyakorlatilag tönkre tette a salgótarjáni gazdaságot. Bezártak a gyárak, a bánya, leépült a bányára épült ipar és rengetegen veszítették el munkájukat a városban. A társadalmi és gazdasági hullámvölgy elsodorta a Karancs szállót is. Kezdeményezések ugyan voltak a szálló korszerűsítésére és felújítására, de a szálló még mindig üresen áll a város fő terén, csend uralja, hotel jellegét már régen elveszítette (web8).

A térség turizmusmarketingjének értékelése

A turizmusmarketinget elsősorban a személyre szabott szolgáltatások iránti növekvő igény hívta életre. Feladata, hogy a folyamatosan változó igényekre hatékonyan reagáljon, s hozzájáruljon ahhoz, hogy egy adott desztinációban megfelelő mennyiségű és minőségű vendégkör tudjon kialakulni (KOZMA G. 1995; LŐRINCZ K. – SÜLYOK J. 2017). A turizmusmarketing tehát fontos részét képezi a turizmus fejlesztésének. A turizmusmarketing eszközei gyakorlatilag azonosak a hagyományos marketing eszközökkel, egyik legfontosabb módszere az imázsépítés. A turisztikai imázs egy viszonylag innovatív módszer, amely fontos szerepet játszik a desztináció menedzsment hatékonyságának növelésében, egy adott

7. kép A Karancs szálló üresen álló épülete Salgótarjánban
Photo 7 The empty standing Karancs Hotel in Salgótarján
Forrás/Source: N. MOLNÁR

desztináció fejlesztésében és a versenyképességet is alapvetően befolyásolja. A Turisztikai Desztinációs Menedzsment célja, hogy folyamatos fejlődést indukáljon egy adott térségben a helyi turizmusban érdekelt szervezetek, egyesületek és önkormányzatok összehangolt működésével. A Salgótarjáni Helyi Turisztikai Desztinációs Menedzsment Közhasznú Egyesület 2009-ben alakult meg. Jelenlegi tagjai önkormányzatok, kulturális bemutatóhelyek, sport-és szórakoztató szolgáltatók, szállás-és vendéglátóhelyek, civil egyesületek és egyéb szolgáltatók (web9).

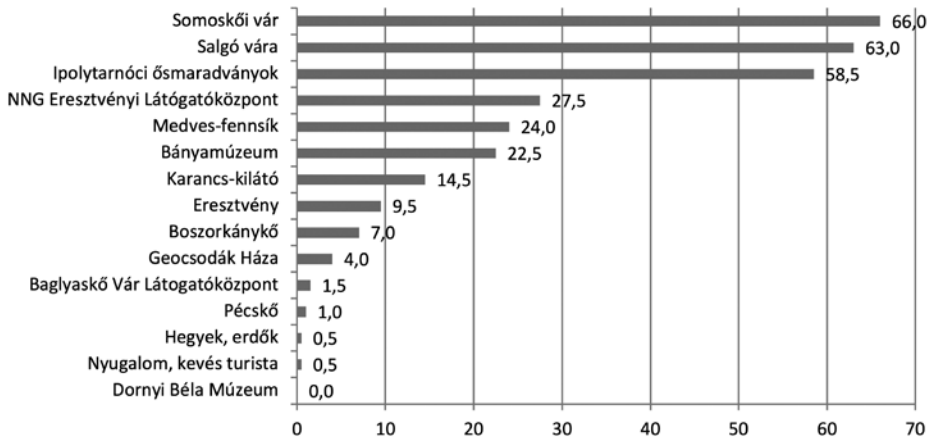
A válaszadók 82%-ának véleménye szerint a város turizmusmarketing tevékenység nem megfelelő. Pedig jelentős potenciál van Salgótarján és környékének turizmusában, ami kitörési lehetőséget biztosíthatna a városnak és hozzájárulhatna ahhoz, hogy országos szinten népszerűbb úticéllá váljon a környék. Az egyedülálló tájkép, a hegyek közelsége meghatározó rugója lehet a fejlesztésnek, ugyanis a térség olyan természeti, domborzati adottságokkal rendelkezik, amit a vidéknek ki kellene aknáznia. A városról alkotott negatív képet ezáltal felválthatná egy pozitív imázs és növelhetné az aktív kikapcsolódásra és a pihenésre vágyó vendégek számát.

A kérdőív résztvevői a marketingtevékenység javítására több és színvonalasabb rendezvényt szorgalmaznak. Megemlítették a valaha országos hírű rendezvényeket, amelyeket ezen a vidéken rendeztek és tömegeket vonzottak a térségbe. Ilyen volt például a Salgó Rallye, amely Magyarország egyik legrégebbi és leghíresebb raliversenye, vagy a Salgótarjáni Ugrógála, amely a nógrádi megyeszékhely legjelentősebb nemzetközi sport-és turisztikai rendezvénye volt.

Legvonzóbb turisztikai termékek

Kérdőívünkben felmértük, hogy amelyek azok a turisztikai attrakciók, amelyek leginkább vonzzák a turistákat a vidékre. A kérdésre adott válaszban több lehetőséget is meg lehetett jelölni, a 200 válaszadó átlagosan három attrakciót jelölt meg a kérdőívben. A vá-

laszadók egyértelműen a történelmi és a természeti értékeket jelölték meg a terület fő vonzerőiként. A válaszadók szerint a környék legfontosabb vonzerői a Somoskői vár (a válaszadók 66%-a említette meg) és Salgó vára (63% jelölte meg). Kiemelkedő volt az Ipolytarnóci ősmaradványok, mint vonzerő megjelölése (58,5%) (5. ábra).

5. ábra A Karancs-Medves-vidék legfontosabb vonzerői a válaszadók véleménye szerint (%)

Figure 5 Most important attractions based on the respondents' opinion (percent)

Forrás/Source: saját felmérés/own survey

Turisztikai szempontból jelentős potenciál van a már említett Novohrad-Nógrád Geopark Látogatóközpont üzemeltetésében is (27,5%). Nemzetközi pályázatok vannak, amelyek a geopark működését segítik, de a turizmus fellendítését a Modern Városok Programtól is várják. A turizmus növekedésében a geopark nagy részt vállal és az utóbbi időben a térség egyik fő turisztikai attrakciójává vált. A geopark Eresztvényi Látogatóközpontja 2018-ban összesen 30 rendezvényt bonyolított le és mintegy 36 ezer látogatót fogadott. A programok közül kiemelhetjük a Geopark Családi Napot és az Olympus Medvesi Fotós Maratont. A Novohrad-Nógrád Geopark térségi, hazai és nemzetközi kapcsolatokban, együttműködésekben gazdag, az UNESCO Globális Geoparki Hálózat tagja. A helyi szakemberek szerint a vidékre érkező turisták száma várhatóan növekedni fog, további ökoturisztikai szolgáltatások jelennek meg és az ökoturizmus erősödni fog. 2018-ban napi rendszerességgel keresték fel szlovák turisták és csoportok a látogatóközpontot, valamint megjelentek a cseh és lengyel turisták is a térségben. A jövőben a látogatóközpont kifejezetten a medvesi turisztikai programok szervező központjává válhat. A jövőbeli fejlesztések között említhetjük a jelenleg kidolgozás alatt álló geoparkkártya, amellyel az itt megszálló turisták különféle kedvezményvel vehetnék igénybe a térség szolgáltatásait. A válaszadók szerint a jelentősebb természeti vonzerők között említhetjük még a Medves-fennsíkot (24%) és a Karancs-kilátót (14,5%). Az ipartörténeti vonzerők közül a Bányamúzeumot emlehetjük ki (a megkérdezettek 22%-a említette). Meglepő, hogy a Dornyi Béla Múzeum egyetlen jelölést sem kapott, ami jelzi, hogy a múzeum jelenleg nem szerepel a salgótarjániak mentális térképén.

A turizmusfejlesztés lehetséges hatásai

A válaszolók szerint Salgótarjánban és a Karancs-Medves-vidéken a turizmus fejlődése magával hozná az infrastruktúra fejlődését, ami hozzájárulna a helyi lakosság életminőségének javulásához. A turizmus fellendülése anyagi szempontból is fontos lenne, hiszen

több munkalehetőséget eredményezne a városban, ami többek számára biztosítana megélhetést és javítaná az életkörülményeket. A magas munkanélküliség súlyos probléma az észak-magyarországi régióban, akárcsak az elöregedő népesség és a hátrányos helyzetűek, mélyszegénységben élők magas aránya. Az idegenforgalom mindenképpen pozitív hatással bírna a foglalkoztatottságra, a növekvő munkahelykínálat megakadályozhatná a térségből való nagyszámú elvándorlást is. A turizmus fejlesztése fellendítené és formálná az adott térség imázsát is. Az imázs növekedésével a város és környezete élhetőbbé, vonzóbbá és többek számára ismertté válhatna. Negatív hatások elsősorban a környezeti és társadalmi tényezőkre vezethetők vissza. A válaszadók szerint az árak emelkedése és az illegális személtlerakás problémája hatványozottan jelentkezik a térségben, problémája. Potenciális veszélyforrás lehet a turisztikai terhelés helyi lakosságra gyakorolt mértéke is. Éppen ezért Salgótarjánnak és a Karancs-Medves-vidéknek fenntartható turisztikai fejlesztésre van szüksége helyi erőforrások felhasználásával és természeti erőforrások megőrzésével.

Következtetések és összefoglalás

Megállapíthatjuk, hogy a vizsgált területen a turizmus fejlesztése mindenképpen indokolt, ugyanis a vidék gazdasági versenyképessége gyenge, az idegenforgalom pedig hátrányos helyzetben van. Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék gazdag turisztikai kínálata önmagában nem elegendő a versenyképes turizmushoz, ugyanis számos területen fejletlenség és elmaradás jellemzi a területet. A terület és általában *a hátrányos helyzetű területek turizmusfejlesztésének legfontosabb lépése a szupra- és infrastruktúra fejlesztése*. Hiába adott számos kulturális, történelmi emlék, geológiai képződmény, világörökségi helyszín és sok más korábban már felsorolt vonzerő, ha a szupra- és infrastruktúra nem megfelelő. Legnagyobb probléma a nem megfelelő szálláshely-szolgáltatás, a fejletlen infrastruktúra és a színvonalas rendezvények, programok hiánya. A kutatási eredmények egyértelműen a térség turisztikai fejlesztésének fontosságára, szükségességére és a fejlesztés iránti igényekre mutattak rá.

Fontos célkitűzésnek kell lennie, hogy a turisztikai attrakciókhoz kapcsolódó szuprastruktúrát fejlesszék a városban és a térségben (pl. színvonalas szórakozó- és vendéglátóhelyek létesítését hosszabb nyitvatartási idővel). Salgótarján és környékének turisztikai fejlesztése esetén nagyobb hangsúlyt kellene fektetni a vendéglátásra. Turizmus nincs vendéglátás nélkül, azonban vendéglátás sincs turizmus nélkül. Megállapíthatjuk, hogy a szuprastruktúra mellett elengedhetetlen a jelenleg hiányos és rossz állapotban lévő infrastruktúra fejlesztése is. Szálláshelyekre van szükség mind mennyiségi, mind minőségi értelemben (válaszadók 54%-a javasolta). A megkérdezettek nagyon fontosnak tartják a városközpontban egy színvonalas kereskedelmi szálláshely létrehozását (pl. négy csillagos wellness szállodának a városközpontban), amely lehetőséget biztosítana több napos itt tartózkodásra. Többen felvetették az egykori Karancs Szálló átalakítását, hiszen jelenleg elhanyagoltan, üresen áll a város centrumában. Valószínűleg nagy változást eredményezne a vidék idegenforgalmában és újra a város jelképévé válhatna, ha teljes körűen felújítanák. A tágabb környéket, a Karancs-Medves-vidéket egyedülálló hegyek, völgyek, erdők, fennsíkok veszik körül, így ebbe a zöld környezetbe nem lenne szerencsés a tömegturizmust vonzó wellness szállodák kialakítása. Jobb lenne az Eresztvényben található Dornay Turistaház rekonstrukciója, amely gyönyörű fekvése miatt kiváló erdei panzióként várhatná az ide látogatókat. a minőségi, adhatna helyet. A szupra- és infrastruktúra fejlesztése mellett mindenképpen szükség van attrakciófejlesztésre és a térségben működő turisztikai szervezetek és vállalkozások szorosabb együttműködésére.

Fontos a városi strandfürdő fejlesztése is (válaszadók 34%-a javasolta). Jelenleg a szerény Tóstrand egy úszómedencével és egy pancsolóval rendelkezik. A városlakók kezdeményeznék a korszerűsítést, ugyanis úgy gondolják, hogy egy működő, tömegeket vonzó strand nagymértékben tudná szolgálni a város idegenforgalmának fellendülését. A felmérésből az is kiderült, hogy megkérdezettek nem tartják kielégítőnek a turisztikai szervezetek közti együttműködést, valamint a turizmus fejlesztésének önkormányzati támogatását.

A turizmus fejlesztésében meghatározó szerepet játszik a rendelkezésre álló turisztikai potenciál jobb és komplexebb kihasználása. Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék természeti adottságai rendkívül kedvezőek és turisztikai kínálata kiemelkedő (KARANCSI Z. et al. 2009). A kérdőív válaszadói közül többen azon a véleményen vannak, hogy a Novohrad-Nógrád Geopark Látogatóközpont kezdeményezői jó irányba haladnak, ugyanis egyre több látogatót és turistát vonzanak a vidékre. 2018-ban a salgótarjáni Tourinform irodánál volt a legnagyobb látogatói létszámnövekedés az országban, amely a Novohrad-Nógrád Geopark Látogatóközpontjában működik. A Novohrad-Nógrád Geopark és folyamatosan bővülő szolgáltatásai iránt évről évre nő a kereslet. A látogatóközpontban egyre inkább előtérbe kerülnek az ökoturizmus szolgáltatásai, amelyek a jövőbeli a fejlesztéseket tekintve jelentős potenciált hordoznak Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék turizmusában. A geopark mintájára több, szervezett, egyedi programra lenne igény a természeti és környezeti látványosságok bemutatására. Jó példaként említhetjük a Medvesi Fotós Maratont, amelynek keretében 48 órán át készülhetnek fotók a Medves legszebb részeiről. *A határon túli kapcsolatok megerősítése és tematikus utak szervezése a turizmusfejlesztés egyik fontos pillére lehet a jövőben* (KOVÁCS I. 2014).

A helyi erőforrásokon és adottságokon alapuló színvonalas rendezvények és programok szervezése elengedhetetlen a továbbfejlődéshez. Kutatási eredményeink alapján ezeknek a város turizmusfejlesztési célkitűzései között feltétlenül szerepelnie kell (a válaszadók 58%-a javasolta). A színvonalas rendezvények és programok nemcsak a helyi turizmus színvonalát, hanem a lakosság életszínvonalát is emelnék.

A térség lemaradása nemcsak a turizmus területén jelentős, a probléma sokkal összetettebb. A terület helyzete viszont orvosolható lenne, amelynek egyik eszköze a helyi turizmus fejlesztése lehetne. *A vidék turizmusában a fenntarthatóságot kell erősíteni*, ugyanis e nélkül elveszti a táj az értékét, az itt kialakult változatos tájkép és élővilág pedig meghatározó természeti erőforrás a turizmusban (DREXLER SZ. et al. 2003). A turizmus fejlesztésében évek óta mindenki reménykedik, a turizmust érintő kezdeményezések többsége azonban nem valósult meg, hanem megrekedt a tervezés szintjén. Annak érdekében, hogy a turizmus kifejtse a térségre gyakorolt gazdaságfejlesztő hatását *elengedhetetlen a helyi, elsősorban természeti értékekre épülő turisztikai attrakciók, szolgáltatások, szálláshelykínálat fejlesztése és bővítése és az ezek megvalósításához szükséges turizmusmarketing tevékenység.*

Bár a turizmus hatékony imázsformáló erővel rendelkezik, *a fejlesztések hosszú távú stratégiát igényelnek*, így a térség fejlődése is hosszú távú folyamat, rövidtávon csodákat nem várhatunk. Mindenesetre a lehetőségek adottak, hogy Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék a fejlődés útjára álljon és turisztikailag versenyképpé váljon. A terület sikeressége a döntéshozókon, a helyi gazdasági szereplőkön, civil szervezeteken és a lakosokon egyaránt múlik. *A turisztikai potenciál jobb kihasználása megnyithatná az utat egy fenntartható lassú turizmus (slow tourism) előtt*, amely hozzájárulhatna ahhoz, hogy a Karancs-Medves-vidék reális alternatívát kínáljon az ország overturizmussal fenyegetett desztinációival szemben. Ezt az egyelőre kiaknázatlan lehetőséget jól tükrözi a geopark vezetőjének optimizmust sugárzó szemlélete is: „Salgótarjánban születtem, sajnos és szerencsére”.

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány elkészítését és megjelenését az NKFIH/OTKA K128717 sz. projekt támogatta. Köszönjük HORVÁTH GERGELY értékes szakmai észrevételeit és javaslatait!

MOLNÁR NÓRA

BGE KVIK Turizmus Tanszék, Budapest
molnar.nola@gmail.com

EGEDY TAMÁS

CSFK Földrajztudományi Intézet, Budapest – BGE KVIK Turizmus Tanszék, Budapest
egedy@gmx.net

IRODALOM

- ARCHER B. – COOPER, C. – RUHANEN, L. 2005: The positive and negative impacts of tourism. – In: THEOBALD, W. (ed): *Global tourism: The Next Decade.* – Butterworth-Heinemann, Oxford. pp. 79–102.
- BENCKENDORFF, P. – EDWARDS, D. – JUROWSKI, C. – LIBURD, J. J. – MILLER, G. – MOSCARDO, G. 2009: Exploring the future of tourism and quality of life. – *Tourism and Hospitality Research* 9. pp. 171–183.
- BOROS L. (2002): A határmentiség hatása a turizmusra. – In: SZÖKONYÉ, A. G. (szerk.) *Határok és az Európai Unió.* – JATEPress, Szeged, pp. 141–145.
- CHAPERON, S. – BRAMWELL, B. 2013: Dependency and agency in peripheral tourism development. – *Annals of Tourism Research* 40. pp. 132–154.
- CSÜLLÖG G. – HORVÁTH G. 2010: Salgótarján bányász kulturális örökségének hasznosítási stratégiája. – *RESOURCE Central Europe Project ICE084P4*, – Salgótarján Megyei Jogú Város, Budapest. 51 p.
- DAVID L. – KOVÁCS B. – TÓTH G. 2009: A turizmus szerepe az Észak-Magyarországi régióban: a munkaerőpiac és a makrogazdasági teljesítmény összefüggései. – *Észak-magyarországi Stratégiai Füzetek* 4. 1. pp. 16–27.
- DE KADT, E. (ed) 1979: *Tourism—Passport to Development? Perspectives on the Social and Cultural Effects of Tourism in the Developing Countries.* – Oxford University Press, Oxford. 384 p.
- DREXLER SZ. – HORVÁTH G. – KARANCSI Z. 2003: Turizmus, természetvédelem és tájhasznosítás kapcsolata egy nógrádi kistájrézlet példáján. – *Földrajzi Közlemények* 127. 1–4. pp. 45–61.
- GELSEI S. – GOLDMANN R. – KECSKEMÉTI S. – KIRÁLY L. – KULCSÁRNÉ K. A. – OCSENÁS R. – SZILÁGYINÉ B. A. 2017: *Helyzetértékelés – Észak-Magyarországi régió. – Észak-Magyarországi Regionális Fejlesztési Ügynökség Kht., Miskolc.* 67 p.
- HÁGEN A. – HORVÁTH D. – STROMP M. 2013: *Hogyan mozogtak az ipolytarnóci őssallatok? – Természet Világa.* pp. 87–88.
- HAUENSCHILD V. – I GRUB P. D. 1978: *International Tourism as a Factor in Economic Development for the L. D. C.'s.* – *Journal of Economics Development* 3. pp. 153–172.
- HORVÁTH G. 2009: *Bányászati örökség, környezetgazdálkodás és geoturizmus.* – In: FRISNYÁK S. – GÁL A. (szerk.): *A Kárpát-medence környezetgazdálkodása. – Nyíregyháza – Szerencs,* pp. 199–213.
- HORVÁTH G. – CSÜLLÖG G. – KARANCSI Z. 2012: *A bányászati örökség és az ökoturizmus kapcsolata Salgótarján térségében.* – In: FRISNYÁK S. – KÓKAI S. (szerk.): *Tiszteletkötet dr. Boros László főiskolai tanár 75. születésnapjára. Nyíregyháza,* pp. 71–88. http://www.termeszetvedelem.hu/_user/downloads/okoturizmus/okoturizmus_strategia_X.pdf [Letöltve: 2019. 03. 20.]
- KARANCSI Z. – HORVÁTH G. – KISS A. 2009: *A képeslap, mint a turizmusmarketing fontos eszköze; tájlesztítikai vizsgálatok a Medves-térség területén.* – *Közép-európai Közlemények* 2. 4–5. pp. 219–226.
- KISS G. – BARÁZ CS. – GAÁLOVA, K. – JUDIK B. (szerk.) 2007: *A Karancs–Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet. Nógrád és Gömör határán. – Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger.* 382 p.
- KOVÁCS I. 2014: *A periférikus területek turizmusa Magyarországon – a tematikus utak mint lehetőségek.* – *Taylor: gazdálkodás- és szervezéstudományi folyóirat* 6. 3-4. pp. 248–257.
- KOZMA G. 1995: *Városmarketing, mint a helyi gazdaságfejlesztés egyik lehetséges eszköze. – Tér és Társadalom* 9. 1–2. pp. 37–54.
- KSH 2014: *Nógrád megye számokban 2013. – Központi Statisztikai Hivatal, Budapest.* 46 p. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/regiok/mesz/12_no.pdf [Letöltve: 2019.03.20.]

- KSH 2019: Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2019. január 1. – Központi Statisztikai Hivatal, Budapest. 234 p.
- LÓRINCZ K. – SÜLYÖK J. (szerk.) (2017): Turizmusmarketing. – Akadémiai Kiadó, Budapest. 357 p.
- MICHALKÓ G. 2004: Turizmus a belső periferián: a Tiszazug és környékének turizmusföldrajzi vizsgálata. – Földrajzi Értesítő 53. 3-4. pp. 247–268.
- NTS 2017: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030. – Magyar Turisztikai Ügynökség, Budapest. 156 p. https://mtu.gov.hu/documents/prod/mtu_strategia_2030.pdf [Letöltve: 2019.03.22.]
- OÖFS 2008: Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia. – Pannon Egyetem Turizmus Tanszék – Aquaprofit Zrt.. Veszprém – Budapest. 170 p.
- PÉTER ZS. 2010: A turizmus térségi folyamatainak összefüggései, különös tekintettel az Észak-magyarországi régióra. – PhD disszertáció, Miskolci Egyetem Gazdaságtudományi Kar, Miskolc. 180 p.
- PISKÓTI I. (szerk.) 2006: Észak-Magyarország Régió Turizmusfejlesztési Stratégiája 2007-13. – Magyar Turizmus Rt. – RMC Regionális Marketing Centrum Kft., Miskolc. 117 p. http://www.terport.hu/webfm_send/667 [Letöltve: 2019.03.20.]
- PRAKFAI P. – GAÁL L. – HORVÁTH G. 2007: Földtani felépítés, szerkezeti viszonyok, földtani értékek. – In: KISS G. – BARÁZ CS. – GAÁLOVÁ, K. – JUDIK B. (szerk.) (2007): A Karancs–Medves és a Cseres-hegység Tájvédelmi Körzet. Nógrád és Gömör határán. Bükk Nemzeti Park Igazgatóság, Eger. pp. 13–42.
- SALVATORE, R. – CHIODO, E. – FANTINI, A. 2018: Tourism transition in peripheral rural areas: Theories, issues and strategies. – *Annals of Tourism Research* 68. pp. 41–51.
- SKTK 2009: A Salgótarjáni Kistérség Területfejlesztési Koncepciója 2008-2015. – Salgótarjáni Kistérség Fejlesztési Tanácsa, Salgótarján. 112. p. http://www.terport.hu/webfm_send/1654 [Letöltve: 2019.03.20.]
- SZEPESSY G. 2014: Karancs-Medves Túrakai. – Kornétás Kiadó, Budapest. 250 p.
- SZTANÓ O. – HARANGI SZ. 2010: Ipolytarnóci Természetvédelmi Terület. – In: HAAS J. (szerk.) 2010: A múltunk ösvényein. Szemelvények Magyarország földjének történetéből. – Magyarhoni Földtani Társulat, Budapest, pp. 132–137.
- Tájékoztató 2015: Tájékoztató Borsod-Abaúj-Zemplén megye turisztikai helyzetéről. – Magyar Turisztikai Ügynökség Zrt., Budapest. 25 p. http://www.baz.hu/content/2016junius/1606_17_turizmus_2015.pdf [Letöltve: 2019. 03. 20.]

Internetes források

- web1:http://karancs-medves.blogspot.com/p/karancs-medves_28.html [Letöltve: 2019.06.13.]
- web2:<http://www.geopark.hu/home/mi-a-geopark> [Letöltve: 2019.03.13.]
- web3: <http://karancs-medves.starjan.hu/cgi-bin/guestimage.html> [Letöltve: 2019.07.13.]
- web4: <https://dornyaymuzeum.hu/muzeum/dornyay-bela-muzeumrol/> [Letöltve: 2019.08.13.]
- web5: <https://www.nool.hu/kozelet/helyi-kozelet/deneverek-nyestek-menedeke-az-egykori-menedekhaz-2079997/> [Letöltve: 2019. 03. 13.]
- web6:https://www.salgotarjan.hu/apps/projekt_adatlapok/top-6-1-4-16-st1-2017-00001/ [Letöltve: 2019.09.17.]
- web7:<https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=A17H1388.KOR×hift=ffffff4&txreferrer=00000001.TXT> [Letöltve: 2019. 03. 17.]
- web8:<https://vs.hu/gazdasag/osszes/a-varos-amely-leesett-a-terkeprel-0224#!s0> [Letöltve: 2019.08.20.]
- web9:<http://www.salgotarjan-turizmus.hu/hu/info/tdm/salgotarjan-helyi-tdm-kozhasznu-egyesulet/> [Letöltve: 2019. 10. 17.]

SOPRON TURISZTIKAI SZEZONALITÁSÁNAK ÉS A TURIZMUSFEJLESZTÉS SZÜKSÉGES IRÁNYAINAK VIZSGÁLATA

BARCZA ATTILA – CSAPÓ JÁNOS – HINEK MÁTYÁS – MARTON GERGELY

THE ANALYSIS OF TOURISM SEASONALITY AND
THE NECESSARY DIRECTIONS OF TOURISM DEVELOPMENT IN SOPRON

Abstract

Seasonality is one of the most characteristic features in the majority of the destinations basically depending on the natural and man-made attractions and their annual availability through the year. Based on this, one of the general objectives of tourism is to decrease seasonality where the attractions of the destination are managed in order to increase tourism consumption in the non-preferred periods as well. The main objective of the present study and research is to analyse the tourism seasonality of Sopron, one of the most important cultural tourism destinations of Hungary with the help of the GINI-index. This analysis reveals the impacts of earlier developments, on the one hand, and can also serve as a basis for the future developments pointing out the necessary areas of intervention, on the other.

Keywords: seasonality analysis, Sopron, tourism development, GINI-index

Bevezetés

A szezonáltság a desztinációk többsége esetében a turizmus egyik alapvető jellemzője, ami a természeti, illetve az ember alkotta vonzerők fogyasztók felé történő időbeli rendelkezésre állásának a függvénye (BARON, R. V. 1975). A témakör vizsgálata kapcsán megkülönböztethetünk egy- (pl. Balaton) és kétszezonú (pl. az Alpok) desztinációkat – amelyek esetében elő-, utó- és holszezonok azonosíthatók az év során –, illetve ritka esetekben „szezonáltságmentes” célterületeket is (pl. Karib-térség).

A fentiekből adódóan a turizmusfejlesztés egyik általános célkitűzése a szezonáltság mérséklése/csökkentése, aminek kapcsán a desztináció vonzerőit úgy menedzselik, hogy azok látogatása, igénybevétele a nem preferált időszakokban minél jobban közelítsen a kiemelt időszakok volumenéhez. E folyamat szélsőséges módszere a „four seasons” kínálat kialakítása, amikor ugyan nem tűnik el teljesen a szezonáltság, azonban a holszezon alapvetően kiküszöbölésre kerül (BUTLER, R. W. 1998, 2001).

A szezonáltság csökkentése érdekében kialakított beruházások és fejlesztések szakmai alapjait mindazon kvantitatív analízisek adhatják, amelyek egzakt módon képesek kimutatni az éven belüli turistaforgalom és az azt jellemző folyamatok eltérését. Ilyen módszerek a szezon paramétereiben az eloszlásfüggvények által azonosított matematikai aránytalanságok, hiszen azok a havi forgalom konkrét megoszlását azonosítják.

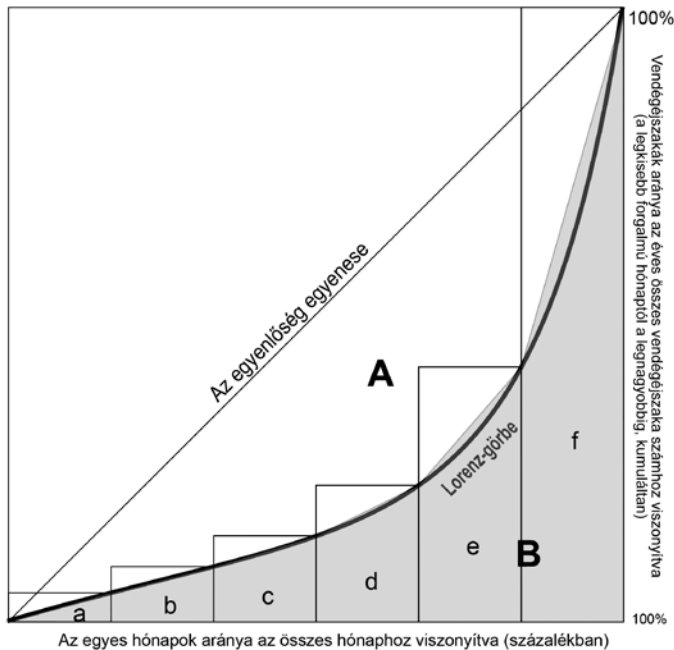
Jelen kutatás és tanulmány elsődleges célja Sopronnak, hazánk egyik kiemelkedő kulturális turisztikai desztinációjának a vizsgálata a szezonáltság szempontjából a *Gini-index* segítségével. A vizsgálat egyrészt feltárja a korábbi fejlesztések hatását a szezonáltság csökkentésére, aminek során elsődlegesen a 2016-tól datálható, intenzívebb fejlesztési időszakot tekinti át. Ezt az indokolja, hogy míg a Sopron határváros státuszából adódó turisztikai előnyök a rendszerváltást követően viszonylag hosszú ideig, mintegy 2010-ig érvényesültek kedvezően a vendégforgalmi adatokban, a város és térsége viszonylag kevés turizmusfejlesztést szolgáló forráshoz tudott csak jutni. A vizsgálat ezen túlmenően segítheti, meg-

erősítheti azoknak a beavatkozási pontoknak a feltárását, azonosítását, amelyek a jövőbeli fejlesztések alapjául szolgálhatnak. A tanulmány és a kutatás további aktualitása, hogy az Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) által meghatározott, kiemelt turisztikai régiók egyikének, a Sopron–Fertő kiemelt turisztikai fejlesztési térségnek természetesen kiemelt szereplője Sopron. Továbbá az is erősíti a kutatás relevanciáját, hogy – felismerve a terület fontosságát – a Kisfaludy Turisztikai Fejlesztési Program desztinációs logikán alapuló termék- és attrakciófejlesztés, alpinfrastruktúra-fejlesztés pillére is hangsúlyosan emeli ki a térbeli és időbeli koncentráció oldásának fontosságát, lehetőségeit (NTS, 2030).

Módszertan

A Gini-együttható valamilyen gyakorisági eloszlás értékei közötti egyenlőtlenség mértékét méri. Az index alkalmazási lehetőségeinek szemléltetése kapcsán az eloszlást klasszikusan emberek, embercsoportok jövedelmeinek (pl. a populáció deciliseinek átlagjövedelme) vizsgálataival lehet szemléltetni. Amennyiben a Gini-együttható értéke nulla, ebben az esetben a gyakorisági eloszlás minden értéke azonos, azaz minden emberre (vagy decilisre) azonos jövedelem jut és teljes az egyenlőség. Ellenben, ha a Gini-együttható értéke 1, az egyenlőség maximális, egyetlen emberre (decilisre) jut az összes jövedelem. Ennek megfelelően a Gini-index értéke annál magasabb, minél nagyobb az egyenlőtlenség (GINI, C. 1912).

Az index az egyenlőtlenséget reprezentáló Lorenz-görbe segítségével számítható ki (1. ábra). A Gini-index értéke az egyenlőség egyenese (45° -os egyenes) és a Lorenz-görbe által bezárt terület nagyságának (A) aránya a teljes háromszög területének (A + B) nagy-

1. ábra A Lorenz-görbe alatti terület becslése trapezoidokkal, ha a gyakorisági változó diszkrét (pl. a vendégéjszakák száma, havonta). *Forrás:* KSH Tájékoztatói Adatbázis alapján saját szerkesztés
 Figure 1 The estimation of the area under the Lorenz curve with trapezoids if the frequency variable is discrete (e.g. number of guest nights, monthly). *Source:* Authors' own editing based on CSO Hungary database

ságához viszonyítva, konkrétan $G = A / (A + B)$. Mivel az $A + B$ terület nagysága 0,5, így $G = A / 0,5$, illetve $G = 2A$, azaz az index nagysága a 45° -os egyenes és a Lorenz-görbe által bezárt terület (A) kétszerese.

Ha a vizsgált változó diszkrét – ahogy jelen esetben is a vendégéjszakák 12 hónapra bontott adatai –, a Lorenz-görbe alatti terület közelítő becsléssel, egyik oldalukkal a görbéhez illeszkedő trapezoidok területeinek összegeként adható meg. (A 'B' terület közelítő nagysága a szürke trapezoidok területeinek összege: $a + b + c + d + e + f$.)

A Gini-indexet széles körben alkalmazzák a turisztikai szezonális mérésre is, mivel kvantitatív módon reprezentálja a turistaforgalom szezonális egyenlőtlenségeit (FERNANDEZ-MORALES, A. 2003; FERNANDEZ-MORALES, A.–MAYORGA-TOLEDANO, M. C. 2008; BIGOVIC, M. 2011; SULYOK J.–MESTER T. 2014).

A vendégéjszakák esetében a rendelkezésre álló adatok tükrében egy-egy év vendégforgalmi adatát havi bontásban (12 hónap) használjuk az elemzésben. A számítás során a következő formulát használjuk a Gini-index számítására (SULYOK J.–MESTER T. 2014):

$$G = 1 - \sum_{i=1}^{12} (X_i - X_{i-1}) \cdot (Y_i + Y_{i-1})$$

ahol:

X_i – a hónapok kumulált részesedése az év 12 hónapjából;

Y_i – a vendégéjszakák száma alapján növekvő sorrendbe állított hónapok kumulált vendégéjszakáinak részesedése az év összes vendégéjszakáiból.

A szezonális kérdéskörének szakirodalmi áttekintése

A szezonális mind a nemzetközi, mind a hazai turizmusban az egyik legfontosabb, célirányos, a turisztikai fejlesztésekkel csak részben befolyásolható tényező, amelynek komoly társadalmi, gazdasági és környezeti hatásai vannak. Természetesnek tűnik tehát, hogy az 1960-as évektől, a tömegturizmus kialakulásával párhuzamosan a kutatók elkezdtek vizsgálni annak szezonálisát is, hiszen kulcskérdés volt a turisztikai célú utazások időbeliségének alakulása, változása. A téma fontosságára elsők között BARON, R. V. (1975) hívta fel a figyelmet, akinek kezdeti publikációja óta számos turizmuskutató foglalkozott a témával, kollégái éppúgy, mint döntéshozók és iparági résztvevők (SUTCLIFFE, C. M. S.–SINCLAIR, T. 1980; HARTMAN, R. 1986; DONATOS, G.–ZAIRIS, P. 1991; SNEPENGER, D. et al. 1990; BUTLER, R. W. 1994, 1998; LEE, C. et al. 2008).

BUTLER, R. W. (1994) véleménye szerint a szezonális a turizmus jelenségének tulajdonítható időszakos egyenlőtlenség, amely olyan elemekkel fejezhető ki, mint a vendégforgalom, a látogatók költése, az autópályák és egyéb közlekedési módok forgalma, a foglalkoztatás és a belépők számának alakulása. ALLCOCK, J. B. (1989) szerint ugyanakkor a fogalom úgy definiálható, hogy a szezonális az év egy rövid időszakában végbemenő koncentrált turistaáramlás, ami egyfajta fiziológiai jellemzője a turizmusnak.

A gazdasági szempontú megközelítésre alapozva TERRY, W. (2016) egy hosszabb időszak ciklikus fluktuációjaként értelmezi, míg FRECHLING, D. C. (2001) a gazdasági mutatók sorozatos változásaként értékeli a szezonalitást. MOORE, T. (1989) általános megközelítése úgy foglalja össze, hogy a „szezonális az év egy különös időszakában végbemenő mozgások, amelyek minden évben visszatérnek”. Kétségtelen, hogy sok kutató foglalkozott ezzel a faktorial, de a szezonálisról viszonylag kevés alapos felmérés készült (BAUM, T.–HAGEN, L. 1999; BAUM, T.–LUNDTORP, S. 2001).

Éppen ez utóbbi az elmúlt évtizedek egyik legsikeresebb összefoglaló munkája, amelyben nemzetközi esettanulmányokkal illusztrálva, annak alapkérdéseiről, következményeiről, mérhetőségéről esett szó. A szerzők szerint a szezonális komplexitását jól érzékelteti, hogy az a kínálat elemeinek összességére van hatással, úgymint a marketingre (csomagok, árazás, elosztás), a munkaerőpiacra (minőségi munkaerő, készségek, képzettség, valamint annak fenntarthatósága), a pénzügyre, az üzletre (kézpénzállomány, árazás, beruházás vonzása), a tulajdonosi menedzsmentre (szállítók, közvetítők), valamint a működtetés minden elemére. BUTLER, R. W. (2001) szerint az idény alakulásának lehetnek természeti – a klíma rendszeres változásai – és intézményesített okai, amelyek valamilyen szinten egymásra hatással bírnak. Az előbbi esetben az Egyenlítőtől való távolságnak van döntő szerepe, de vannak a trópusi övben is olyan területek, ahol egész éves turizmusról az extrém időjárási körülmények (hőség, szárazság, csapadék) miatt nem lehet beszélni. A klimatikus definíálást illetően HYLLEBERG, S. (1992) szerint „a szezonális szisztematikus, bár nem szükségszerűen rendszeres, éven belüli mozgás, amelyet az időjárás változása okoz”, mindemellett a klímaváltozás egyes desztinációkban további jelentős módosulásokat eredményezhet (AMENGUAL, A. et al. 2014).

Ami az intézményesített okokat illeti, azok a természeti tényezőknél sokrétűbbek is lehetnek, illetve részben jobban vagy pontosabban megjósolhatók, tervezhetőek (pl. ünnepek, iskolai szünetek, hosszú hétvégék), hiszen azokat a kulturális, vallási, etnikai és társadalmi faktorok, a desztináció, a turisztikai termék vagy éppen a tevékenység népszerűsége egyaránt befolyásolják. BUTLER, R. W. (2001) szerint a szezonális leginkább problémaként jelenik meg a turizmusból, amit kezelni kell, bár bizonyos körülmények között (pl. távoli szezonális vidéki desztinációkban) az a foglalkoztatásban kedvező megoldást eredményezhet (FLOGNFELDT, T. 2001).

A HYLLEBERG, S. (1992) által szerkesztett kötet az időjárás (hőmérséklet) kívül foglalkozik még a naptári hatással (ünnepek) és az időzítéssel (iskolai szünetek), mint a szezonális három legfontosabb okával. A kötet kiemeli továbbá, hogy ezek közül vannak stabil időpontok, ünnepek (Karácsony) és előfordulnak folyamatosan változók (Húsvét), illetve megjósolhatatlanok (időjárás).

Az intézményesített okok között említhetők a szokások, a tradíciók, a sportszezonok, így nem meglepő, hogy az idény jellegét vizsgálták a sport- (HIGHAM, J.–HINCH, T. D. 2002) és a rekreációs tevékenységek (HARTMANN, R. 1986; BUTLER, R. W. 1994) szempontjából is. Hozzájuk is csatolható a szezonális negatív hatásának megfogalmazása, miszerint a rekreáció és turizmus csúcsidei egyenetlen eloszlása az egyik legmeggyőzőbb problémaként azonosítható, ami eredménytelen forrásfelhasználást, potenciális profitvesztést, társadalmi, ökológiai kapacitásfeszültséget és adminisztratív nehézséget okoz (MANNING, R. E.–POWERS, L. 1984). A periférián szereplő desztinációk esetében erőteljesebben jelenik meg a szezonális kérdés (BAUM, T.–HAGEN, L. 1999), ahol elsősorban a szezonhosszabbítás kérdéskörét vizsgálják (CANNAS, R. 2012). A szezonális jelentőségét az Eurostat (2016) adatai is megerősítik, ezek szerint az utazások száma tekintetében az európaiak minden negyedik turisztikai célú útja 2015-ben július-augusztusban történt, ha pedig azok hosszát vizsgáljuk, akkor még erőteljesebb a koncentráció.

A szerzők egy korábbi munkájukban kimutatták (MARTON G. et al. 2017), hogy magyar tudományos kutatások során az elmúlt évtizedekben – a Magyar Tudományos Művek Tára alapján – mindössze 18 olyan publikáció született magyar nyelven, amelyek a turisztikai szezonális kérdéskörét vizsgálták, angol nyelven pedig az utóbbi években nem készült hazai kutatóktól e témakörben tudományos munka. A kutatások viszonylag csekély száma feltehetőleg a hazai desztinációk különbözőségére vezethető vissza, hiszen többségük egyszemélyes, igen érzékeny turisztikai desztináció. Az idény-meghosszabbítás tehát igen sarkalatos pontja a hazai turisztikai fejlesztéseknek, beruházásoknak és az egész turishti-

kai ágazatnak, hiszen jelentősen befolyásol(hat)ja annak teljesítményét, bevételeit. Ennek a hiátusnak rövid áttekintésekor, a fentiekben már említett irányvonalaknak megfelelő területeken születtek publikációk. Ezek között volt a gasztronómiához, a termálfürdők-höz, a hegyvidékekhez, a kereskedelmi szálláshelyekhez vagy éppen a turizmus egészéhez köthető tudományos igényű publikáció is. Az elkészült munkákról elmondható, hogy a rendszerváltásig jellemzően statisztikai jellegű tanulmányok jelentek meg, amelyek elsősorban gazdasági szektorokon átívelő kiigazítások módszertanát jelentették, turisztikai jellegük kevésbé volt megfogható (HERMAN S. 1985; HRUBOS I.–PAIZS J. 1968). Egyedül a kereskedelmi szálláshelyek szezonálisát vizsgáló publikációk voltak azok, amelyek a klasszikus kínálati elemen keresztül elemezték a turisztikai szezont (HERMAN S. 1987, 2000; SUGÁR A. 2000). Időrendben haladva a következő, a turizmus időszakosságát boncoló munka a termálturizmus szezonhosszabbításának lehetőségét értékelte (MARTON I. et al. 2001). Ezzel egy időben mélyült el a Magyar Turizmus Zrt. Piac- és Termékelemzési Irodáján az a kutatótevékenység, amely a hazai turisztikai szektor teljesítményéről is rendszeres felmérést végzett. Ezen belül készült el az ország turizmus-szezonálisát bemutató tanulmány (SULYOK J.–KISS K. 2006), majd később, erre is építve, kimondottan a kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmát vizsgáló felmérés (SULYOK J.–MESTER T. 2014).

A turisztikai termékek közül DÁVID L. és TÓTH G. a Mátra esetében a hegyvidéki területek szintén szezont meghosszabbító lehetőségeit vették górcső alá, ahol nem megbízhatóan, de alkalmanként téli turizmusról is lehet beszélni (DÁVID L.–TÓTH G. 2009).

A fenti munkákhoz hasonlóan a gasztro- és a borturizmus szezonkiterjesztésének vizsgálata lett a központi téma, egy alkalommal étlaptervezés kapcsán (VÁGI ZS. 2012a, b), illetve a borfogyasztási szokások figyelembevételével (HARSÁNYI D.–GÁLNÉ CZÉKUS I. 2015). Ezt a folyamatot zárta le ugyanebben az évben egy gasztronómiai fesztivál turisztikai hatásainak és szezonálisának bemutatása (NAGY G. ZS. 2015).

Össességében elmondható, hogy a – kis számú – hazai kutatások inkább termékközpontúak voltak, amelyek a kiválasztott témakört kívánták a szezonra gyakorolt hatások kapcsán bemutatni, így azok nem tekinthetők elméleti állásfoglalásoknak (MARTON G. et al. 2017).

Sopron turizmusának és turizmusfejlesztésének meghatározó irányjai

Sopron turizmusának fejlődése a XX. századtól napjainkig több olyan időszakot is tartalmazott, amely egymástól gyökeresen eltérő körülményeket, feltételeket és fejlesztési forrásokat biztosított a térség számára. A Vasfüggöny időszakának elszigeteltsége a határvárosi státuszt erősítette és a hatvanas években elsősorban a belföldi, egynapos turizmus fejlődését tette lehetővé. A hetvenes-nyolcvanas években, az enyhülés időszakában szintén a határváros jelleg („a Nyugati kapu”) volt a meghatározó, amit az egyre növekvő beutazóturizmus és a nyugati irányú, adminisztratív korlátozások alá eső, de fejlődő magyar kiutazóturizmus, valamint az osztrák szolgáltatásturizmus, egészségturizmus, a magyar és osztrák bevásárlóturizmus jellemezett. Ez a jelenség a határhelyzetből eredően mintegy automatikus turistaforgalmat generált és Sopronnak kedvező pozíciót biztosított (Győr-Moson-Sopron... 2002, p. 313.).

Politikai-ideológiai okokra visszavezethetően (Vasfüggöny), ebben az időszakban a határtérség turisztikai célú fejlesztése nem volt cél, így forráshiány nehezítette a kínálati elemek fejlesztését. A rendszerváltás után, majd az EU-tagság megvalósulásával a határváros turisztikai jelentősége csökkent. A schengeni folyamat a határátlépési korlátozások feloldásával tovább gyorsította ezt a folyamatot, aminek során jelentős turisztikai szegmensvesztés következett be, ez a vendégforgalom alakulásában is megmutatkozott (KSH: Jelentés..., 2011 p. 45.). 2010-ig a határváros szerep különösebb turisztikai fejlesztések és

marketingtevékenység nélkül is olyan vendégforgalmat generált, ami biztos helyet jelentett Sopronnak az ország 10 legnépszerűbb települése között.

A kedvező pozíció ellenére azonban a turizmus új hazai és nemzetközi trendjei, a hazai keresleti és kínálati piac változásai nyilvánvalóvá tették, hogy vitathatatlan turisztikai értekei ellenére Sopron további pozícióvesztésének megállításához jelentős forrásokra, fejlesztésekre és szemléletváltásra van szükség (EGYED K. 2014). Míg 2010-ben Sopron a 7. legnépszerűbb magyar úti cél volt (451 449 vendégéjszakával, a belföldi vendégek körében a 4., a külföldiekében a 10. hellyel), 2018-ra a város a 15. helyre esett vissza (KSH: Helyzetkép..., 2018; KSH: Jelentés..., 2011. p. 45.).

A város tágabb térségére kitekintve, a 2001-ben a Fertő-táj Kultúrtáj Világörökség cím elnyerésével új turisztikai lehetőségek nyíltak. A Széchenyi Terv, a Nemzeti Fejlesztési Terv és az Új Magyarország Fejlesztési Terv által biztosított források jelentősek voltak ugyan, de messze nem oldottak meg minden strukturális problémát, így a soproni TDM megalakulása, majd a 2015–2016-tól megindult fejlesztések jelzik azokat a lehetséges kitérési pontokat, amelyekkel Sopron és térsége újrapozícionálhatja magát a hazai és nemzetközi turisztikai piacon.

A város turizmusának és turizmusfejlesztésének legújabb aspektusát az határozta meg, hogy a kormány a 429/2016. (XII. 15.), a turisztikai térségek és a kiemelt turisztikai fejlesztési térségek meghatározásáról szóló rendeletében létrehozta a Sopron–Fertő kiemelt turisztikai fejlesztési térséget. A fejlesztési régió az alábbi települések által lehatárolt területet foglalja magába: Bük, Fertőboz, Fertőd, a Fertő–Hanság Nemzeti Park területe, Fertőhomok, Fertőrákos, Fertőszentmiklós, Fertőszéplak, Hegykő, Hidegség, Sarród (ideértve Fertőújlak települést is), Nagycenk, Rőjtökmuzsaj, Sopron, Sopronhorpács és Zsira. E földrajzi lehatárolás a desztinációt egyedi és sokrétű adottságokkal rendelkező területté ruhazza fel, komplex és egységes élménykínálattal. A régió alapvető kínálati elemeit az egészség-, a kulturális, az aktív és az ökoturizmus adja.

A térség egyértelműen kiemelt, központi települése Sopron, amelynek idegenforgalma a kulturális (Sopron történelmi belvárosa, VOLT fesztivál) és egészségturizmuson (orvosi és szépségzeti beavatkozások, a Lőverek klimatikus gyógyhelye, Sopron-Balf), illetve a gasztronómián (Soproni Borvidék) nyugszik.

A térség turizmusának legfontosabb és a nemzetközi desztinációvá váláshoz elengedhetetlen eleme a megközelíthetőség javítása, amely felismerés kapcsán 2018-ban hazai forrásból, közel 300 milliárd forint értékben kezdődött el egy kétsávos gyorsforgalmi út építése, amely a Sopron–Fertő kiemelt turisztikai térséget bekapcsolja a hazai és nemzetközi úthálózatba, s ezzel nagymértékben javítja a desztináció megközelíthetőségét, mind belföldi, mind nemzetközi tekintetben. Fontos megjegyezni, hogy ez a fejlesztés az alapja minden tervezett és folyamatban levő turisztikai fejlesztésnek és jelenti a jövőbeli stratégiai tervezés mérföldkövét.

A Sopron–Fertő kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról szóló 1862/2016. (XII. 27.) Kormányhatározat tételesen jeleníti meg a térségben európai uniós és hazai források bevonásával megvalósuló fejlesztések listáját, amelyek fő stratégiai fejlesztési irányait az alábbi területek adják:

- A térség turisztikai vonzerejének erősítése a gyógyhelyek (Sopron-Lőverek, Sopron-Balf, Bükfürdő), a világörökségi helyszínek, illetve az aktív turisztikai hálózatok fejlesztését, a nagycenki és fertői kastélyok felújítását, továbbá a turisztikailag frekvenciált térségek integrált termék- és szolgáltatásfejlesztését foglalja magában (a megítélt támogatási összeg 10,1 milliárd forint).
- A soproni történelmi belváros, középkori várnegyed kulturális örökségvédelmi fejlesztése a Soproni Várfal, a Fabricius-ház, a Tábornokház és a Storno-ház turisztikai célú fejlesztését és Múzeumnegyeddé történő kialakítását, továbbá a Szent Mihály-

templom és Sekrestyesház turisztikai célú fejlesztését irányozza elő (a megítélt támogatási összeg 10,3 milliárd forint).

- A Lőverek programban megújul a fedett uszoda a strandmedencével, kerékpárutak épülnek, kialakításra kerül a Lőver Alpin Park, illetve az 1200 fő befogadására alkalmas Nemzeti Konferenciaközpont, emellett további útfelújításokat fognak végezni (a megítélt támogatási összeg 16 milliárd forint).
- A Fertő tó turisztikai attraktivitásának fejlesztése, ami magába foglalja az alpininfrastruktúra fejlesztését, a vízminőség javítását, továbbá a vendégfogadás és szállásadás infrastruktúrájának megeremtését (a megítélt támogatási összeg 23,3 milliárd forint).

A kiemelt desztinációban létrejövő beruházások gyors és hatékony megvalósítására az állam létrehozta a 100%-ban állami tulajdonban álló Sopron–Fertő Turisztikai Nonprofit Zrt.-t, amelynek feladata a 2022-ig tervezett, csaknem 60 milliárd forint összegű fejlesztések koordinálása. A fejlesztések vízi turizmushoz, egészségturizmushoz, aktív turizmushoz köthető aspektusai azért is kiemelten fontosak, mert mind a hazai, mind a nemzetközi népszerű úti célok között a vízi attrakciókkal, fürdőturizmussal rendelkezők vezető pozíciójának folyamatos megerősödése látható, így a soproni uszoda, ill. a Fertő tavi Vízicentrum fejlesztése vélhetően ezt a kínálati szegmenst teremti meg Sopron számára. A nemzetközi szintű marketingtevékenység ellátására 400 millió forint támogatást kap a vállalkozás a Magyar Turisztikai Ügynökség költségvetéséből (1862/2016. (XII. 27.) Korm. határozat).

A 2008-as Integrált Városfejlesztési Stratégiában (IVS) meghatározott projektek közül különösen nagy jelentőségű „A városközpont értékmegőrző megújítása – I. ütem” elnevezésű program, amely 2009 és 2013 között közel 750 millió forint támogatást nyert el európai uniós társfinanszírozással. A program legfőbb elemei a Fő tér és a Tűztorony felújítása, a Várfalsétány, valamint az Információs és Fogadóközpont kialakítása voltak.

2016-ban Magyarország Kormánya a Modern Városok Program keretében 1,98 milliárd forint támogatást nyújtott Sopronnak, annak érdekében, hogy a korábban megkezdett értékmegőrző megújítások folytatódjanak. Ezt 2018-ban és 2019-ben is hasonló léptékű hazai források egészítik ki.

A közterek kedvező szerkezetére és sajátos történelmi hangulatára alapozott turisztikai programok, a város rendezvénykínálata, illetve a történelmi kisváros építészeti és további kulturális értékei ellenére azonban Sopron Magyarország 25 leglátogatottabb vidéki városa közül 2018-ra „csak” a 15. helyet foglalta el (a belföldi vendégek körében a 11., a külföldiekében a 17. hellyel), amiben természetesen jelentős szerepet játszik a nevesebb fürdővárosaink hagyományosan magas látogatottsága is. Számszerűsítve ez a pozíció 2018-ban 381 082 vendégéjszakát jelentett, ebből – főként a nyugati határ menti helyzete miatt – nagy arányban részesednek a külföldi látogatók, elsősorban Németországból és Ausztriából (KSH: Helyzetkép..., 2018. p. 15., p. 26.).

2017-hez képest ez az érték összességében 1,3%-os növekedést, azon belül a belföldi vendégek esetében 6,7%-os bővülést, viszont a külföldiek vonatkozásában 14,7%-os csökkenést jelent. A látogatások száma ugyanakkor az utóbbi évek tendenciáját tekintve csökkent, amiben a nagy volumenű felújítási munkálatok és egy-két nagyobb kapacitású szálláshely bezárása is szerepet játszhatott (Sopronban a kereskedelmi szálláshelyeken eltöltött, regisztrált vendégéjszakák döntő többsége a szállodákban realizálódik). A turisták átlagos tartózkodási ideje a városban alig 2,4 nap.

Egy korábbi kutatás alapján, amely a tér és környezet transzformációs hatásait vizsgálta Sopron példáján keresztül (AUBERT A. – BARCZA A. – PÁLFI A. – MAGYAR-PAPP J. 2017), meghatározhatjuk, hogy az ideérkező turisták által felkeresett attrakciók nagyobb területi kiterjedést mutatnak, amit magyaráz a Fertő-táj Világörökségi terület és a Fertő tó, mint vonzerő közelsége és egy turisztikai termékként való piacra vitele. A kutatás alapján

a TOP 5 felkeresett látnivaló a Történelmi Belváros, a Tűztorony, a Lőverek, a Fertő-part és a szakrális emlékhelyek.

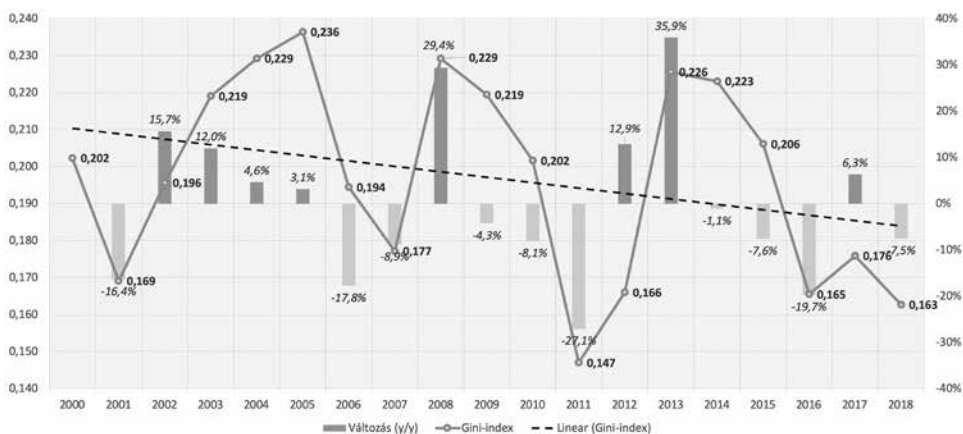
A Sopronba érkező turisták számára az utazás fő motivációi a városlátogatás (a megkérdezettek 41%-a) és a pihenés (31,9%) (BARCZA A. 2014). A szűk értelemben vett centrumterület teljes körű megújításának igényét az is erősíti, hogy ugyanezen felmérés során a felkeresett vagy felkeresni tervezett fő turisztikai attrakciók közül a válaszadók a történelmi belváros megtekintését említették a legmagasabb arányban (86,9%).

A fentiek alapján elmondható, hogy Sopronban az elkövetkező időszakban olyan kiemelkedő turisztikai és infrastrukturális beruházások allokációjára kerül sor, amelyek a települési megújulás eredményeként a közeljövőben egy koherensen fejlődő, egységes arculatú, a nemzetközi turisztikai versenyben is helytállni képes várossá tehetik.

A Gini-együttható meghatározása és értékelése Sopron turizmusának tükrében

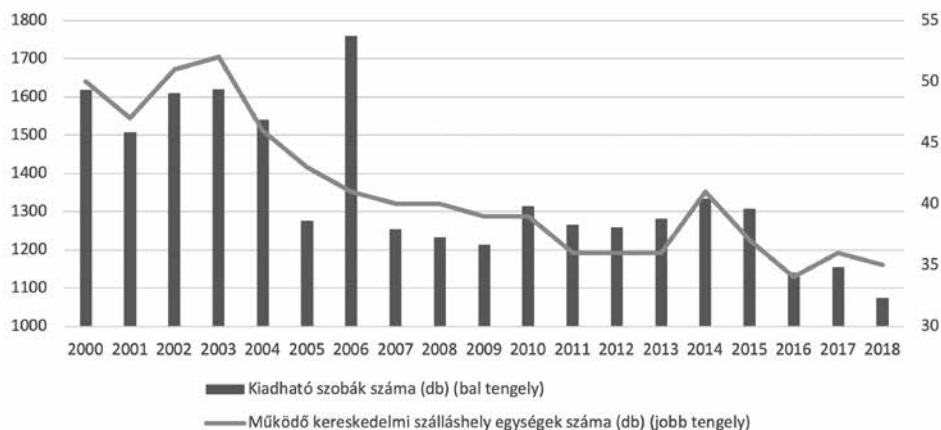
Az elmúlt 18 évben Sopron szezonalitása enyhén csökkent. Míg 2000-ben a Gini-index értéke az országos átlag alatt, 0,202 volt, 2016-ra 0,163-ra csökkent. A csökkenés azonban nem volt egyenletes, a vizsgált csaknem két évtizedben például előfordultak olyan évek is, amikor a szezonalitás nőtt a város kereskedelmi szálláshelyein. Ilyen volt egyebek mellett a 2001–2005 közötti időszak, aminek végére a Gini-index elérte a vizsgált periódus legmagasabb értékét (0,236), de ilyen volt a gazdasági-pénzügyi válság induló éve (2008) és emelkedett a szezonalitás 2011 és 2013 között is. 2013-ban a növekedés több mint 35%-os volt, ez a vizsgált időszak legnagyobb emelkedése.

Ugyanakkor a vizsgált évek többségében a szezonalitás mérséklődése volt jellemző. A legnagyobb csökkenés az előző évhez viszonyítva 2011-ben, illetve 2016-ban volt megfigyelhető (-27,1% és -19,1%), de a 2006-os -17,8% is nagyobb csökkenés, mint az azt megelőző és következő években. Az index kettővel több évben csökkent, mint nőtt (10 vs. 8 év), illetve a csökkenések összesített értéke meghaladta a növekedések összesített értékét. Ezt a 18 év adataira illesztett lineáris trend is jelzi, eszerint a Gini-index csökkenése évente átlagosan 0,0015 volt (2. ábra).

2. ábra Sopron vendégéjszakáinak Gini-indexe, 2000–2018. Forrás: KSH Tájékoztatói Adatbázis alapján saját szerkesztés
Figure 2 The Gini index of the guest nights of Sopron, 2000–2018.
Source: Authors' own editing based on CSO Hungary database

A szezonális alakulását érdemes összevetni a soproni kapacitások alakulásával, különös tekintettel arra, hogy ebben az időszakban a kereskedelmi szálláshelyek szobáinak száma 31%-kal, a kiadható férőhelyek több mint 20%-kal nőttek országosan. Sopronban a szállásférőhelyek száma a 2000. évi 5,5 ezerről 2018-ra 2,8 ezerre, a kiadható szobák száma 1,6 ezerről 1,1 ezerre, a működő kereskedelmi szálláshely egységek száma 50-ről 35-re csökkent, azaz a kapacitások több mint 30%-os visszaesése figyelhető meg, ami az országos tendenciákkal ellentétes (3. ábra). A jelenség Sopron határváros helyzetével van összefüggésben, valamint a város életében meghatározó csökkenést eredményezett két szálloda (Hotel Maroni, Hotel Fagus) bezárása is.

3. ábra Működő kereskedelmi szálláshelyek és kiadható szobák, Sopron, 2000–2018

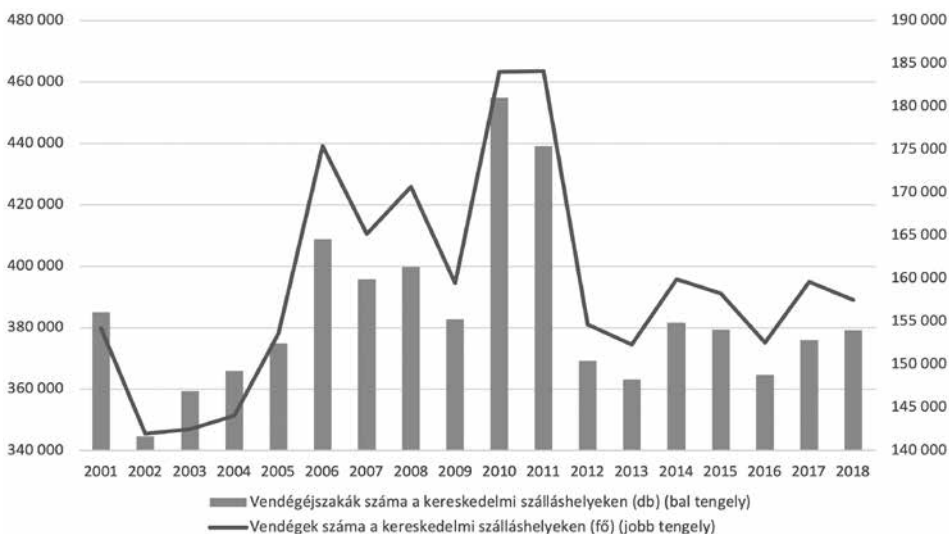
Forrás: KSH Tájékoztatói Adatbázis alapján saját szerkesztés.

Figure 3 The functioning commercial accommodations and their bed places, Sopron, 2000–2018

Source: Authors' own editing based on CSO Hungary database

A szezonális és kapacitások mellett érdemes megvizsgálni, a soproni vendégforgalmi adatokat is. A vizsgált időszak elejét és végét összehasonlítva, a vendégéjszakák száma a 2001. évi 385 ezerről 2018-ra enyhén, 379 ezerre csökkent. Az időszak két csúcspontja 2010 és 2011 volt, közel 440 ezer, illetve 450 ezer vendégéjszakával, de az ezt követő években jelentősen visszaesett és az elmúlt években 364 ezer és 379 ezer között ingadozott. Ugyanez figyelhető meg a vendégek száma tekintetében is: a 2001. évi 154 ezerrel szemben 2018-ban gyakorlatilag változatlan, 157 ezer volt a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek száma. Noha a vizsgált időszak közepén, 2010–2011-ben több mint 180 ezer vendég töltött el legalább egy vendégéjszakát Sopronban, ám az ezt követő években a vendégek száma visszaesett, majd stagnált. Sopron vendégforgalma tehát az elmúlt közel két évtizedben nem az országos trendeket követte. Miközben országosan, ingadozásokkal ugyan, de nőtt, addig a városban az ingadozásokat leszámítva nem változott érdemben a kereskedelmi szálláshelyeken regisztrált vendégek és vendégéjszakák száma (4. ábra).

A szálláshelyek és a kiadható szobák számának csökkenése (3. ábra), ami ellentétes az országos tendenciákkal, a belső migráció növekedésének kísérőjelensége lehet. A városban és környékén több ezerre tehető azoknak a magyar munkavállalóknak száma, akik Sopronban vagy környékén bérelnek lakást, szobát és naponta ingáznak ausztriai munkahelyükre. A szállásadók viszonylag könnyen találnak hosszú távra, megfelelő fizetőképességű bérlőket, amivel szálláshelyük szezonális csökkenését csökkenthetik. A városban nagy a kereslet kiadó lakások, szobák iránt, ezért vélhetően a kiadó szálláshelyek száma azért

4. ábra Vendégek és vendégéjszakák száma Sopron kereskedelmi szálláshelyein, 2001–2018

Forrás: KSH Tájékoztatási Adatbázis alapján saját szerkesztés

Figure 4 The number of guests and guest nights, Sopron 2001–2018

Source: Authors' own editing based on CSO Hungary database

is csökkenhetett, mert a szállásadók a turisztikai célú hasznosítás helyett a hosszú távú bérbeadás mellett döntöttek.

A vendégéjszakák számának alakulása csökkenő-stagnáló tendenciát mutat. A 2012–2018 közötti időszak adatai azt jelzik, hogy Sopronnak még nem sikerült megtalálnia új turisztikai szerepkörét, illetve egy olyan desztinációt megjeleníteni a kínálati piacon, amellyel a csökkenő-stagnáló vendégéjszám növelhető lenne. Vannak olyan rendezvények, amelyek a város imázsát kedvezően alakítják (pl. a VOLT Fesztivál) és a város ismertségére, népszerűségére kedvező hatással vannak. A VOLT nemzetközi ismertségének növekedése és látogatószámának emelkedése azt jelzi, hogy egy-egy ilyen zenei rendezvény is jól beilleszthető a klasszikus turisztikai értékek mellett a kínálatba. A vendégéjszám jelentős növekedését jelzi, hogy a fesztivál 1993. évi első rendezvényén 800 fő vett részt, 2010-ben már 79 ezer, a 2017-es rekordévben 160 ezer, 2019-ben pedig 143 ezer volt a látogatók száma. A kapacitásadatokból következik, hogy egy ilyen nagyrendezvény szállásigényét csak térségi szinten tudják kielégíteni.

A vendégéjszám kedvezőtlenebb alakulását részben befolyásolja az osztrák határtérség intenzív marketingje, csomagajánlatai (Neusiedler See Card) és változatos élményturisztikai kínálat (Familypark – St. Margarethen, St. Martins Therme – Frauenkirche, Sonnenherme – Lutzmansburg-Frankenau). Ez egyre több magyar vendéget vonz, akik gyakran Sopronban vagy környékén, illetve a kevésbé árérzékeny vendégek Ausztriában foglalnak szállást (EGYED K. 2017). A turisztikai trendek azt valószínűsítik, hogy az élményturisztikai elemek, a vízi és fürdőturisztikai attrakciók, a turisztikai szegmensekre kidolgozott csomagajánlatok a versenyképesség, a vonzerő, a vendégforgalom növelésének mind fontosabb tényezői lehetnek, mindezeket Sopron esetében még fejleszteni szükséges.

Elemzésünkben mindenképp foglalkoznunk kell a klasszikus turisztikai statisztikában meg nem jelenő – noha Sopron esetében az 1970-es évektől tartósan tekinthető – szegmens, az egynapos látogatók, a bevásárlóturisták, a szolgáltató turizmust igénybe vevők nagy számával. A döntő többségében osztrák látogatók által reprezentált célcsoport elsődleges motivációja az egészségturizmus, ezen belül a fogászati turizmus.

Sopronban, a „fogorvosok fővárosában”, a kamarai nyilvántartások szerint mintegy 250–300 fogorvos dolgozik, akiknek zöme nem egész héten, hanem megosztott munkarendben rendel. Az egészségturizmuson belül egyre többen vesznek igénybe egészségmegőrző vagy állapotjavító szolgáltatásokat (masszázs, kúrák, szépség- és gyógyászati beavatkozások) is. A szolgáltatásturizmus kiterjed a fodrászati, kozmetikai szolgáltatásokra, de egyre többen veszik igénybe az autószervezeteket, illetve más szakemberek szolgáltatásait is. Bükfürdő és Hegykő szállóvendégei közül szintén többen keresik fel látogatóként a várost.

A kiutazó magyar turistákra vonatkozó statisztikai idősor nem tartalmazza az 1988-ban a világtúlével bevezetését követő időszak tömeges, egynapos magyar „Gorenje-turistáinak” több tízezres sokaságát sem, akiknek egy része abban az időszakban egynapos szállóvendégként megjelent a soproni szálláshelyeken, ami kedvező pozíciót jelentett Sopron számára.

Összefoglalás

A kutatás Sopron turizmusát a turisztikai szezonális alakulása szempontjából vizsgálta a Gini-index felhasználásával E módszerrel kvantitatív módon tárhatók fel a turistaforralom szezonális egyenlőtlenségei. A 2000–2018-as időszakot feldolgozó adatok alapján elmondható: annak ellenére, hogy Sopron turisztikai pozíciója a hazai népszerű úti célok között gyengült és mind a vendégforgalom, mind a szálláshelyi kapacitások tekintetében visszaesés következett be, a város vendégforgalmának szezonális kismértékben javult.

Sopronban a szezonális alacsonyabb, mint az országos átlag, aminek oka összetett. A kedvező hatás kevéssé a tudatos fejlesztés eredménye, inkább egyrészt a térségi kínálat összetétele, másrészt az osztrák kínálati elemek és vonzerők támogatják. A város turisztikai szezonális jelző Gini-index az elmúlt közel két évtizedben enyhén ingadozott, de ez nem köthető egyértelműen a gazdasági ciklusokhoz, például a 2009-ben kirobbant gazdasági válság hatásához. Jelezheti viszont azt, hogy a pozíciók még javíthatók. A szezonális nagyon enyhén csökkent, amiben közrejátszhat a belső migrációnak a szálláshelyek kapacitására gyakorolt hatása.

A vendégforgalom csökkenése ugyancsak összetett hatásrendszert feltételez, mert miközben a térségi kínálatában nagyleptékű fejlesztések zajlottak/zajlanak (fertődi Esterházykastély, Világörökség státus) országosan és regionális szinten a versenytárs városok (Győr, Bükfürdő, Sárvár, Zalakaros) termékfejlesztése (elsősorban fürdőturizmus) is jelentős forráshoz jutott. Sopron a TOP 20-as lista gyakorlatilag egyetlen termál- vagy élményfürdő nélküli települése.

Az adatok alapján az a következtetés adódik, hogy azok a turisztikai kínálati elemek, adottságok, többek között a határvárosi státus és programok, amelyek több évtizeden keresztül megfelelő turistaforgalmat és vendégszámot generáltak, a jelen körülményei között már kevéssé hatékonyak. A modern desztináció kialakítása és megfelelő marketingfejlesztés az új turisztikai státus formálásának meghatározó tényezői lehetnek.

A népszerű úti célokkal rendelkező városok rangsorában az a tendencia tükröződik, hogy a vendégforgalom növeléséhez, de akár megtartásához is alapvetően szükség van fürdőturisztikai és/vagy vízi turisztikai kínálati elemekre, termékfejlesztésre és az élményturisztikai beruházások forgalomnövelő hatása viszonylag rövid távon is megmutatkozik. Sopronban a korábbi időszakok fejlesztései ezt a területet nem érintették, viszont a közelmúlt gyógyturisztikai fejlesztései vélhetően kedvező hatást gyakorolnak a szezonálisra. Sopron kereskedelmi szálláshelyei közül a vendégforgalom nagyobb hányadát lefedő hotelek, magasabb színvonalú szálláshelyek rendelkeznek ugyan wellness- és fürdőturisztikai kínálattal, azok kapacitása viszont saját vendégkörükre és nem város szintű

vendégforgalomra méretezett. A jelenleg zajló fejlesztések érintik a városban levő uszodát és élményturisztikai elemeket is tartalmaznak, a nagyobb léptékű fejlesztés viszont a Fertő tavat érinti, amely nem közvetlenül Sopron területén található. Az osztrák térség fejlődését figyelembe véve, mindkét fejlesztés közvetett és közvetlen hatást is gyakorolhat mind a vendégforgalom növekedésére, mind a szezonális mérséklődésére. Nem egyértelmű viszont, hogy a Fertő tavi fejlesztés meghozza-e azt az áttörést és forgalomnövekedést Sopron turizmusában, mint amit egy helyben levő fürdőkomplexum jelenthetne.

A szálláshely-kapacitás csökkenése vonatkozásában egyrészt a modernizálás szükségessége és forrásigénye nevezhető meg, amihez nagyobb mérvű pályázati támogatások az elmúlt években lettek hozzáférhetőek. Befolyásoló tényező ezen kívül a belső migráció ugrásszerű változása, ami az Ausztriába ingázó magyar munkaerő szállásigényének megnövekedését eredményezte. A szállásadók egy része a turisztikai hasznosítás helyett a teljes szezonális biztositó lakás- és szoba-bérbeadás mellett döntött, ami az osztrák bérszínvonal miatt megfelelő jövedelmezőséget és viszonylag megbízható bérlelőket jelenthet. A befektetők számára a további fejlesztésekhez a szezonális mérséklésre is koncentráció-desztináció-fejlesztés jelenthet ösztönzést.

Sopron határváros jellegéből következő, hogy a jelenleg zajló autópálya- és közútfejlesztések fokozott jelentőséggel bírnak, mert a meglévő úthálózat kapacitása már a Sopronba irányuló, ill. más úti céllal beutazó turistaforgalmon kívül a naponta többezres ingázó zökkenőmentes áteresztésére már nem képes. Az úthálózat fejlesztése ezért hangsúlyos tényező mind a térségi, mind a hazai turizmus számára.

A város természeti és kulturális adottságai kedvezőek a szezonális mérsékléséhez, de további élményturisztikai fejlesztések, az idegenforgalom szereplői közötti hálózatosodás és az intenzív és hatékony marketing jelentheti azokat a további tényezőket, amelyek a térséget az idegenforgalmi beruházók és a turisták számára is egész évben vonzó célponttá tehetik.

A vendégforgalmi adatok alapján Sopron turizmusa, elsősorban a kínálat dinamizálásának a hiánya, illetve az élményközpontú beruházások elmaradása miatt, közel egy évtizede stagnál, azonban a kínálati és keresleti mutatók volumene nem tekinthető alacsonynak, így az megfelelő alapot képes szolgáltatni a jövőbeli beruházásoknak.

Mindezekkel párhuzamosan a kereskedelmi szálláshelyek száma és kapacitása jelentősen visszaesett, ami két fő okra vezethető vissza: egyrészt minőségi előrelépés történt az egységek modernizációja révén, másrészt a piac e része jelentős letisztuláson ment keresztül, emiatt az alacsonyabb minőségű szálláshelyek bezárásra vagy funkcióváltásra kényszerültek. A város szezonális lassan, de trendszerűen javult, ami szintén megfelelő alapot jelent a fejlesztések számára, hiszen ezáltal jól kirajzolódik, hogy az év nagyobb részében képes kiszolgálni a turisták igényeit.

A tanulmányban bemutatott, a turizmust érintő fejlesztések mindenképp szükségesek Sopron idegenforgalmának dinamizálásához, azonban a további volumennövekedés elérése érdekében a városnak ezeken túl további komplex, élményalapú beruházásokra van szüksége.

BARCZA ATTILA
PTE TTK Földtudományok Doktori Iskola, Pécs
barcza.attila@sopron.hu

CSAPÓ JÁNOS
PTE KTK Marketing és Turizmus Intézet, Pécs
csapo.janos@ktk.pte.hu

HINEK MÁTYÁS

Budapesti Metropolitan Egyetem, Turizmus és Marketing Intézet, Budapest
mhinek@metropolitan.hu

MARTON GERGELY

PTE TTK Sporttudományi és Testnevelési Intézet, Pécs
martongergely@gamma.ttk.pte.hu

IRODALOM

- ALLCOCK, J. B. 1989: Seasonality. – In: WITT, S. F.–MOUTINHO, L. (ed.): *Tourism Marketing and Management Handbook*. Prentice Hall, Cambridge.
- AMENGUAL, A.–HOMAR, V.–ROMERO, R.–RAMIS, C.–ALONSO, S. 2014: Projections for the 21st century of the climate potential for beach-based tourism in the Mediterranean. – *International Journal of Climatology* 34. pp. 3481–3498.
- AUBERT A.–BARCZA A.–PÁLFI A.–MAGYAR-PAPP J. 2017: A tér és a környezet transzformációs hatásainak vizsgálata Pécs és Sopron példáján, In: RÉGI T.–RÁTZ T.–MICHALKÓ G. (szerk.): *Turizmus és transzformáció*. 297 p.
- BARCZA A. 2014: Vendéglégedettség kutatás Sopron város turisztái körében. – Sopron Régió Turisztikai Központ Nonprofit Kft.
- BARON, R. V. 1975: *Seasonality in Tourism. A Guide to the Analysis of Seasonality and Trends for Policy Making*. – London: The Economist Intelligence Unit Ltd., Technical Series N. 2.
- BAUM, T.–HAGEN, L. 1999: Responses to Seasonality: the Experiences of Peripheral Destinations. – *International Journal of Tourism Research* vol. 1. pp. 299–312.
- BAUM, T.–LUNDTORP, S. 2001: *Seasonality in Tourism*. – Pergamon, Oxford, UK. 189 p.
- BIGOVIC, M. 2011: Quantifying seasonality in tourism: a case study of Montenegro. *Academica Turistica* 4. 2. pp. 15–32.
- BUTLER, R. W. 1994: Seasonality in tourism: Issues and implications. – *The Tourist Review*. International Association of Scientific Experts in Tourism 3.
- BUTLER, R. W. 1998: Seasonality in tourism: Issues and problems. – In: SEATON, A. V. (ed.) *Tourism: State of the Art*. Chichester, UK: Wiley. pp. 334–339.
- BUTLER, R. W. 2001: Seasonality in Tourism: Issues and Implications. – In: BAUM, T.–LUNDTORP, S. 2001: *Seasonality in Tourism*. Pergamon. Oxford, UK. pp. 5–23.
- CANNAS, R. 2012: An Overview of Tourism Seasonality: Key Concepts and Policies. – *AlmaTourism*. 5. pp. 40–58.
- DÁVID L.–TÓTH G. 2009: Hegyvidéki területek szezonálisításának problémái a Mátravidék példáján. – *Földrajzi Közlemények* 133. 1. pp. 33–41.
- DONATOS, G.–ZAIRIS, P. 1991: Seasonality of foreign tourism on the Greek Island of Crete. – *Annals of Tourism Research* 18. 3. pp. 515–519.
- EGYED K. 2014: Gondolatok a soproni régió turisztikai versenyképességéről. *Soproni Szemle* 68. 4. pp. 407–418.
- EGYED K. 2017: A turisztikai ágazat fejlődése, In: JANKÓ F.–FÁBIÁN A.–HARDI T. (szerk.) *Burgenland. Nemzetstratégiai Kutatóintézet* pp. 353–384.
- Eurostat 2016: *Seasonality in tourism demand*. Eurostat Statistics Explained. (Utoljára letöltve: 2016. október 9.)
- FERNANDEZ-MORALES, A. 2003: Decomposing Seasonal Concentration. – *Annals of Tourism Research* 30. 4. pp. 942–956.
- FERNANDEZ-MORALES, A.–MAYORGA-TOLEDANO, M. C. 2008: Seasonal concentration of the hotel demand in Costa del Sol: A decomposition by nationalities. – *Tourism Management* 29. pp. 940–949.
- FLOGNFELDT, T. 2001: Long-Term Positive Adjustments to Seasonality: Consequences of Summer Tourism in the Jotunheimen Area, Norway. – In: BAUM, T.–LUNDTORP, S. (ed.): *Seasonality in Tourism*. Pergamon. Oxford, UK. pp. 109–119.
- FRECHLING, D. C. 2001: *Forecasting Tourism Demand: Methods and Strategies*. – Oxford: Butterworth-Heinemann.
- GINI, C. 1912: *Variabilità e mutabilità*. – Reprinted in PIZETTI, E.–SALVEMINI, T. (ed.) (1955): *Memorie di metodologica statistica*. – Rome: Libreria Eredi Virgilio Veschi.
- Győr-Moson-Sopron Megye, Statisztikai Évkönyv, 2002. – KSH. p. 313.
- HARSÁNYI D.–GÁLNÉ CZÉKUS I. 2015: Szezonális különbségek a borfogyasztási szokásokban. – In: SOLT K. (szerk.): *Alkalmazott tudományok II. fóruma: Konferenciakötet*. Budapest: Budapesti Gazdasági Főiskola, pp. 238–246.

- HARTMANN, R. 1986: Tourism, seasonality and social change. – *Leisure Studies* 5. 1. pp. 25–33.
- HERMAN S. 1985: A szezonális vizsgálat statisztikai módszerei. – *IGK Prodinform*, Budapest. 4, 122 p.
- HERMAN S. 1987: A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalmában mutatkozó szezonális tendenciáinak területi elemzése. – In: *Területi Statisztika: 1987/4–5–6. szám*. KSH Budapest., pp. 173–185.
- HERMAN S. 2000: A szezonálisból eredő kapacitás-kihasználatlanság területi összehasonlító elemzése. – In: *SZTE GTK Évkönyve*. Szeged. Szegedi Tudományegyetem. pp. 1–14.
- HIGHAM, J.–HINCH, T. D. 2002: Tourism, sport and seasons: the challenges and potential of overcoming seasonality in the sport and tourism sectors. – *Tourism Management* 23. 2. pp. 175–185.
- HRUBOS I.–PAIZS J. 1968: Szezonális kiigazítási eljárások összehasonlítása. – KSH, Budapest. 188 p.
- HYLLEBERG, S. (ed.) 1992: *Modelling Seasonality*. – Oxford University Press, New York, USA.
- KSH: Helyzetkép a turizmus, vendéglátás ágazatról, 2018. p. 15, p. 26, statinfo.ksh.hu
- KSH: Jelentés a turizmus 2010. évi teljesítményéről, 2011. p. 45.
<http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/jeltur/jeltur10.pdf>
- LEE, C.–BERGIN-SEERS, S.–GALLOWAY, G.–O'MARHONY, B.–MCMURRAY, A. 2008: *Seasonality in the Tourism Industry: Impacts and Strategies*. – CRC Sustainable Tourism Pty Ltd. Australia. 36 p.
- Magyar Turisztikai Ügynökség, 2017: *Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia, 2030*. https://www.kormany.hu/download/8/19/31000/mtu_kiadvany_EPUB_297x210mm%20-%20preview.pdf
- MANNING, R. E.–POWERS, L. 1984: Peak and Off Use: Redistributing the Outdoor Recreation/Tourism Load. – *Journal of Travel Research* 23. 2. pp. 25–31.
- MARTON G.–CSAPÓ J.–HINEK M.–KISS R. 2017: Pécs turizmusának vizsgálata a turisztikai szezonális tükrében a Gini-index segítségével. – In: *Területfejlesztés és Innováció* 11. 1. pp. 3–11.
- MARTON I.–SARUDI Cs.–NYÁRINÉ BUDVIG A. 2001: A termálutizmus a szezonhosszabbítás szolgálatában. – In: *PALKOVICS M.–KONDOROSINÉ VARGA E. (szerk.): „Vidékfejlesztés – környezetgazdálkodás – mezőgazdaság” 43. Georgikon Napok tudományos konferencia kiadványa*. Veszprémi Egyetem Georgikon Mezőgazdaságtudományi Kar. 108 p.
- MOORE, T. 1989: *Handbook of business forecasting*. – Harper and Row, New York.
- NADAL, J. R.–FONT A. R.–ROSELLO, A. S. 2004: The economic Determinants of seasonal patterns. – *Annals of Tourism Research* 31. 3. pp. 697–711.
- NAGY G. Zs. 2015: Csabai Kolbászfesztivál turisztikai hatásainak bemutatása. – *Szakdolgozat*. 57 p.
- SNEPENGER, D.–HOUSER, B.–SNEPENGER, M. 1990: Seasonality of demand. – *Annals of Tourism Research* 17. 4. pp. 628–630.
- SUGÁR A. 2000: Időbeli változások egyszerű mutatószámai szezonális mellett. – In: *HUNYADI L. (szerk.): Fél évszázad a statisztika szolgálatában: Tanulmánykötet Köves Pál tiszteletére*. KSH, Budapest. pp. 77–88.
- SULYOK J.–KISS K. 2006: A magyarországi turizmus szezonális, 2000–2004. – *Turizmus Bulletin* 10. 1. pp. 57–69.
- SULYOK J.–MESTER T. 2014: A magyarországi turizmus szezonális – A kereskedelmi szálláshelyek vendégforgalma. – *Turizmus Bulletin* 16. 3–4. pp. 85–92.
- SUTCLIFFE, C. M. S.–SINCLAIR, T. 1980: The measurement of seasonality within the tourist industry: An application to tourism arrivals in Spain. – *Applied Economics* 12. 4. pp. 429–441.
- TERRY, W. 2016: Solving seasonality in tourism? Labour shortages and guest worker programmes in the USA. – *Area* 48. 1. pp. 111–118.
- VÁGI Zs. 2012a: Szezonális étlaptervezés. Március. – *Élelmezés* 3. 3. p. 48.
- VÁGI Zs. 2012b: Szezonális étlaptervezés. Április–május. – *Élelmezés* 3. 4–5. p. 21.
- 1862/2016. (XII. 27.) Korm. határozat a Sopron-Fertő kiemelt turisztikai fejlesztési térség meghatározásáról és a térségben megvalósítandó egyes fejlesztések megvalósításához szükséges források biztosításáról.

A LENTI TERMÁLFÜRDŐ VENDÉGELEGEDETTISÉGI VIZSGÁLATA A FÖLDRAJZI TÉRREL ÖSSZEFÜGGŐ EGÉSZSÉGTURISZTIKAI TERMÉKFEJLESZTÉS STRATÉGIAI IDŐSZAKÁBAN

VIZI ISTVÁN – STRACK FLÓRIÁN

GUEST SATISFACTION SURVEYS OF THE LENTI THERMAL SPA
IN THE STRATEGIC PERIOD OF
GEO-SPATIAL ORIENTED HEALTH TOURISM PRODUCT DEVELOPMENT

Abstract

This article examines the challenges of today's dynamically improving Hungarian tourism successes and results—visitor numbers, guest nights, and revenue growth—in a particular geographical location and space, the Hungarian–Austrian–Slovenian–Croatian border. The presentation of the guest satisfaction measurement results of the Lenti Thermal Spa and Szent György Energy Park highlights the complex process of developing a health tourism product. Health tourism is one of the most significant areas of tourism specified by the National Tourism Development Strategy 2030. The guest satisfaction survey presented in this study played an important role in providing appropriate feedback from the guests for the large-scale developments that were planned. Furthermore, the result of it strengthened the management, and the owner of the spa that the planned modernization, renovation, and development projects foresees the creation of a unique and cost-efficient product mix that will be successful on the domestic market based on the objectives of the National Tourism Development Strategy 2030.

Keywords: NTS 2030, geographical space, health tourism, guest satisfaction, Lenti

Bevezetés

Tanulmányunk azt vizsgálja, hogy egy a vendégek elégedettségét vizsgáló mérésorozat hogyan tud a Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 célkitűzésének szellemiségében – országkapu a földrajzi térben – támogatni egy egészségturisztikai termék kínálathatban és termékfejlesztésben érintett kisvárost. A tanulmány fókuszpontjába helyezett kisváros, Lenti a rendszerváltást követő évtizedekben kilépett a korábbi vasfüggöny mögötti katonavárosi miliós földrajzi elszigeteltségéből. A földrajzi tér hosszú évtizedek elzártsága után kinyílt. A hármás határ mentén fekvő település jelenleg Magyarország dinamikusan fejlődő turisztikai kapuja a Nyugat- és Délnyugat-Európa irányából érkező vendégek részére, amihez hozzájárul a térségben összekötő kapocsként több évtizede működő egészségturisztikai objektumrendszer (fürdő, gyógyászat, strand, Szent György Energiapark, kemping, szálloda).

Lenti hosszú távú településfejlesztési koncepciója (2016–2030) alapján stratégiai fejlesztési prioritás a város gazdasági potenciáljának növelése, különös figyelemmel a természeti értékeken alapuló aktív és egészségturisztikára, egy turisztikai központ kialakítására, valamint rendezett és élhető kisvárosi környezet megteremtésére. Ehhez nagy előrelépést jelentett a város 2016. évi hivatalos gyógyhelyé nyilvánítása. Lenti céljai között szerepel, hogy a gyógyhelyi kínálat még hiányzó elemeinek létrehozását célzó beruházások sora valósuljon meg országkapu-térségi funkciókkal, szerepekkel és felelősséggel. A település és a térség fejlődésének tehát az egyik fő előmozdítója és zászlóshajója az 1978-ban megnyílt, majd folyamatosan bővült Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark. A növekedés-

nek további jelentős dinamizáló tényezője a 2016 nyarán átadott, négycsillagos Thermal Hotel Balance szálloda működése; 2018-ban a település vendégéjszakáinak 41%-a ebben hotelben realizálódott. Egészeiben véve is 2016 és 2018 között a vendégéjszakák száma 170%-kal nőtt. A szálloda és a település vendégforgalma további minőségi változásának, növekedésének azonban az egyik gátja a markáns minőségi különbség a felújítás előtt álló Termálfürdő jelenlegi műszaki, esztétikai és vendégfogadási feltételeinek állapota és a szálloda szolgáltatási színvonala és portfóliója között. A Termálfürdőben a mennyiségi növekedés jelenleg még töretlen, viszont ez a növekedés minőségi fejlesztések nélkül egy ponton hamarosan visszaesik, már csak azért is, mert a földrajzilag nem távoli nyugat-dunántúli és kiváló színvonalú stájer és burgenlandi fürdőkomplexumok ebben a versenyben kisebb-nagyobb, illetve rendkívüli versenylőnnyel rendelkeznek.

Jelen tanulmány azt mutatja be, hogy a gyógyhely mostani állapotában milyen vendéglégedettségi és fogyasztói magatartási jellemzők jelennek meg, amelyek a jövőbeni további mennyiségi és minőségi fejlesztések vendégoldali figyelembevétele tekintetében elengedhetetlenek.

Az egészségturizmus rendszere

Az egészségturizmus a 21. század turizmusának egyik legfontosabb és leggyorsabban fejlődő ágazata. Viszonylag új jelenségről van szó, hiszen az egészségturizmus és altípusai csupán az elmúlt néhány évtized során váltak igazán népszerűvé. Ennek egyik fő oka, hogy olyan összetett fogalomról beszélünk, aminek kapcsán hosszú ideig nem született egyetértés sem a turisztikai, sem pedig egészségügyi körökben, noha lényegének meghatározásával több kutató (RÁTZ T. 2001, SMITH, M.–PUCZKÓ L. 2009, CONNELL, J. 2011) is próbálkozott. Az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium által 2007-ben megjelentett Országos Egészségturizmus Fejlesztési Stratégia (OEFS) szerint „az egészségturizmus a gyógy- és wellnessturizmust átfogó fogalom, a turizmusnak azon területét jelenti, ahol a turista utazásának fő motivációja az egészségi állapotának javítása és/vagy megőrzése, tehát a gyógyulás és/vagy megelőzés és ennek megfelelően a célterületen tartózkodása alatt igénybe is vesz egészségturisztikai szolgáltatás(oka)t” (p. 9). Más megfogalmazásban az egészségturizmus fogyasztóinak alapvető célja a betegségek megelőzése, az egészségi állapot szinten tartása, illetve helyreállítása (SZABÓ Z. 2011).

Az egészségturizmus rendszerén belül két, egymástól alapvetően eltérő, de hasonló-ságokat is mutató altípust különböztethetünk meg. Ezek egyike a *gyógyturizmus*, amely főként a már kialakult krónikus betegségekben szenvedők számára kínál természetes gyógytényezőkre (pl. víz, éghajlat, barlang, iszap stb.) épülő szolgáltatásokat. A gyógyturizmus fogyasztóinak elsődleges célja természetesen a teljes, vagy részleges gyógyulás, ebből következően a gyógyturizmus olyan utazás, amelynek célja az egészség javítása. Az egészségturizmus e típusa tehát az igénybe vett szolgáltatások révén legalább két szektort (turizmus és egészségügy) érint (BOOKMAN, M. Z.–BOOKMAN, K. R. 2007) és valójában összeköti a kellemezt a haszonnal, hiszen az alapvetően gyógyturisztikai céllal utazó fogyasztók tartózkodása során szabadidős elemek (aktív turizmus, kulturális turizmus stb.) is megjelennek (LACZKÓ T.–BÁNHIDI M. 2015, DEMICCO, F. J. 2017). A másik nagy alcsoport a *wellnessturizmus*, amely a pihenésre, kikapcsolódásra vágyó, az egészségmegőrzést célul kitűző fogyasztók számára kínál szolgáltatásokat (MÜLLER, H.–LANZ KAUFMANN, E. 2001, KARDOS Z.–NÉ 2011). A wellnessturizmus lényegi eleme a felfrissülés és a megújulás, eredeti, meghatározása szerint a cselekvésnek olyan integrált módja, amely az egyénben rejlő lehetőségek maximalizálására irányul (DUNN, H. L. 1961). Különösen fontos, hogy

a wellness nem csupán az utazások során, hanem a mindennapokban is megjelenhet. PIMPALE, V. K. (2016) szerint a wellness központi eleme az az életstílus, amely holisztikus szemléletet követve a test, a lélek és a szellem egyensúlyának megteremtését tűzi ki célul. A wellness-turizmus céljai összetettek, egyaránt részei a prevenció, regeneráció, rekreáció és relaxáció (BOROS Sz. et al. 2012; RUSZINKÓ Á.–DONKA A. 2019). Ahogy korábban már utaltunk rá, az altípusok között nem minden esetben húzódik éles határvonal, sőt nem is érdemes élesen szétválasztani a kettőt, hiszen a keresleti trendek vizsgálatai során egyértelművé vált, hogy közöttük olykor jelentős átfedések figyelhetők meg, illetve egyre hangsúlyosabbá válik az átfogó wellness élmény iránti kereslet (REISMAN, D. A. 2010; SZIVA I. 2010), ez visszaigazolható a magyarországi közfürdőkben is.

Az egészség-turisztikai szolgáltatásokat fogyasztó turisták élményeit természetesen a kiegészítő szolgáltatásként igénybe vett, a turizmus más területeihez kapcsolódó tevékenységek is befolyásolják, amelyek mindenképpen szükségesek az egészség-turizmusban érdekelt szolgáltatók sikeréhez. Lényeges még, hogy a fogyasztói élményre az egyéni jólétet befolyásoló tényezők, pl. a környezet, munkahely, család, lelkiállapot, fizikai állapot, stb. is hatással vannak, így az ezekből adódó negatív hatásokat a tartózkodás során a szolgáltatóknak a siker érdekében minimalizálniuk kell.

Klasszikus egészség-turisztikai termékeink Magyarországon: fürdők és gyógyfürdők

A magyarországi egészség-turizmus zászlóshajójának tekintett közfürdő-üzemeltetés a 21. század második évtizedében társadalmi, gazdasági, demográfiai és még számos további tényező hatására kiemelt kihívások előtt áll. Ez alól a több évtizede sikeresen működő Lenti Termálfürdő és a Szent György Energiapark – amelynek üzemeltetője a Lenti Gyógyfürdő Kft. – sem kivétel.

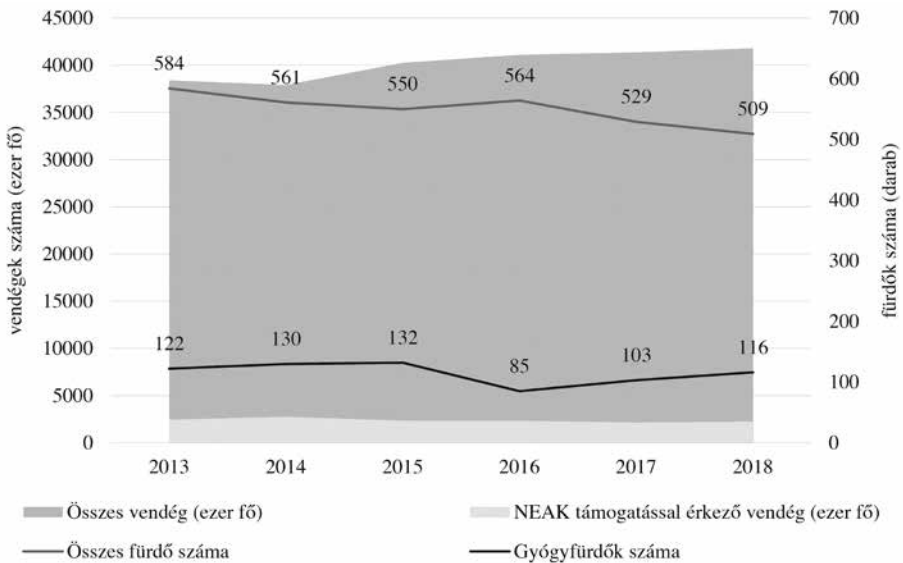
Az egészség-turisztikai kínálat elemei közül a fürdőzésnek, avagy másképpen megfogalmazva a természetes termálvízen, illetve gyógyvízen alapuló turisztikai kínálatnak és a kialakult turisztikai termékrendszernek számos kihívója (versenyhátránya, konkurenciája) született az elmúlt években. Olyan kihívások, amelyek tekintetében ma már nem helytálló az a klasszikus sztereotípiák, ami szerint jó időben (elsősorban a nyári kánikulában) az egyetlen üdvözítő módja a szabadidő eltöltésének a fürdőben keresett hűsölés és szórakozás, valamint hogy a hűvös, hideg őszi és téli napokon a gőzben gomolygó melegvizet termál- vagy gyógy-medencék és hangulatos szaunakabinok adnak csak vigasztalást. A közfürdőben eltöltött szabadidő számos formája ma már nem az egyedüli szabadidős lehetőség. A különböző betűjellel megjelölt (megbélyegzett és sokszor skatulyába szorított) generációk nagyon különbözően gondolkodnak a közfürdőről és az ott megtalálható szolgáltatásokról. Az egyén a Maslow-féle piramisnak jelenleg is számos „emeletén” keresi a különböző lehetőségeket. A társadalom jelenlegi gazdasági helyzetében pedig jelentősen erősödik a szabadidő eltöltésére költendő diszkreccionális jövedelem. Ebben a versengésben alapvetésként a magyarországi fürdőszektornak nemcsak a vetélytársak miatt szükséges minőséget biztosítani.

A hazai fürdők és gyógyfürdők helyzete

Magyarországon sok fürdő és azon belül gyógyfürdő található (1. ábra), de a hétköznapi vélekedéssel ellentétben az elmúlt öt év során a Központi Statisztikai Hivatal (KSH) adatai alapján ezek száma folyamatosan csökkent (2. ábra). A fürdők legjellemzőbb szolgáltatásai a wellness-turizmushoz, az egészség-megőrzéshez kapcsolódnak, ami az összes

1. ábra Magyarország minősített gyógyfürdői és kiemelt turisztikai fejlesztési térségei. Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.
 Figure 1 Certified spas and priority tourism development areas of Hungary. Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.)

2. ábra Hazai fürdők és fürdővendégek számának alakulása 2013–2018 között

Forrás: a KSH adatai alapján szerk. VIZI I.–STRACK F.

Figure 2 Changes in the number of domestic spas and spa guests between 2013–2018
 Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F. based on KSH

hazai fürdő 50%-ában elérhető. Ezt követi a gyógykezelés (25%), valamint az orvosi vizsgálat, amit a fürdők 19%-a kínál a fogyasztók számára (ksh.hu). Az elmúlt 5 évet tekintve azonban az is megfigyelhető, hogy míg a fürdők száma folyamatosan csökkent, addig a vendégek

száma, ha kis mértékben is, de emelkedő tendenciát mutat; ugyanakkor ezen belül a Nemzeti Egészségbiztosítási Alapkezelő (NEAK) támogatásával érkező fogyasztók száma csekély mértékben ugyan, de évről évre csökken (ksh.hu). A 2. ábrát vizsgálva az is megfigyelhető, hogy a KSH gyógyfürdőszámra vonatkozó adatai eltérnek az Állami Népegészségügyi Tisztiorvosi Szolgálat (ÁNTSZ) nyilvántartásától. Ennek lehetséges oka, hogy az ÁNTSZ legfrissebb, a gyógyfürdőket számba vevő nyilvántartása (antsz.hu) 2017 februárjában készült.

Fontos megemlíteni, hogy a 2014–2017 közötti időszakban a magyar fürdők árbevétele dinamikus növekedést mutatott, mintegy 34%-kal nőtt, ugyanakkor a fürdők árbevételének viszont mindössze 9%-a származott valamilyen gyógyászzal vagy egészségmegőrzéssel kapcsolatos szolgáltatásból és alig 28%-a fürdőszolgáltatásból, viszont 48%-a szállás-hely-szolgáltatásból (KSH 2016).

Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark

A vizsgálat helyszínét, amely az Országos Tisztifőorvosi Hivatal jegyzékében „Gyógyhely Lenti” névvel szerepel, a turisztikai vonzerőre, az éghajlati és életföldrajzi viszonyokra, valamint a minősített gyógyvíz jelenlétére alapozva a KEF-6384-4/2016 számú határozattal minősítették gyógyhellyé (antsz.hu). A gyógyhely központját, s egyben a város legjelentősebb idegenforgalmi attrakcióját a Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark adja, amelynek 9 ha-os területén 5 szabadtéri és 8 fedett medence található. A gyógyvíz mozgásszervi, ízületi és degeneratív gerinc megbetegedések kúraszerű kezelésére alkalmas. A fürdőkomplexum szabadtéri részlege gyermek-, úszó-, élmény- és gyógy-medencékkel, valamint egy félig fedett hidromasszázs élménymedencével rendelkezik, melyhez 8 ha zöldterület tartozik. A fürdő legnagyobb medencéje 1340 m² vízfelületű, amelyhez vadvízáram, nyakzuhany, csúszda és több masszázspad is tartozik. A 4700 m² területű fedett fürdő részben gyógyászati részleg, szépségfarm, szauna és 8 medence – köztük úszó-, gyógy-, gyermek-, tan- és hidromasszázs medencék, csúszdás élménymedence, jacuzzi – található, valamint egy 630 m² területű pihenőtér. A fedett úszómedencét 28 °C, a gyógy- és a hidromasszázs medencéket 38 °C, a tan- és gyermekmedencét pedig 34 °C hőmérsékletű vízzel töltik fel. A jelenleg üzemelő medencék teljes egyidejű terhelhetősége nyáron mintegy 3000, télen kb. 430 fő (lentifurdo.hu).

A Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark – más hazai fürdőkkel ellentétben – alternatív termék- és szolgáltatáskínálattal szólítja meg azon vendégeket, akik a klasszikus nagy forgalmú és tömegekre építő fürdők (pl. Bükfürdő, Zalakaros, Sárovar) helyett az intim, csendes helyszínt, a személyes figyelmet és a családi környezetet létesítik előnyben, valamint az ilyen légkörben történő kikapcsolódást és pihenést keresik. A termálfürdőt azonban az Energiapark teszi Európában egyedülállóvá, mivel – a lentifurdo.hu szerint – olyan jótékony hatású energiavonalak találkozási pontjaiban fekszik, ahol a vendégek a gyógyvíz és e különleges energetikájú hely együttes hatása miatt hatékonyabban tudnak pihenni, feltöltődni, gyógyulni. A vonzerőt növeli, hogy a fürdő rendelkezik saját szálláshelykínálattal is: a 92 szobás, négy csillagos Thermal Hotel Balance szálloda közvetlen összeköttetésben van a Fürdővel. A szálláshely-szolgáltatás része még egy 15 szobás panzió (Lenti Thermálpanzió) is. Ezen túl a fürdő fedett részében étterem is található, a szabadtéri részen pedig elsősorban a nyári időszakban számos vendéglátóegység üzemel. A fürdőhely nemzetközi népszerűségét és egyben a jövőbeni fejlesztések indokoltságát jól mutatja, hogy a külföldi vendégforgalom ranglistáján a legnépszerűbb termálfürdős települések között vendégéjszakák száma szerinti sorrendben a 9. helyezett, 52 400 vendégéjszakával (KSH 2018), meglepő módon tehát a jóval híresebb Gyula és Harkány termálfürdős településekhez hasonló értéket mutat fel.

A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 egyik célkitűzése, hogy a magyarországi turizmust ma jellemző térbeli (Budapest- és Balaton-központú), valamint időbeli (májustól szeptemberig tartó, de főleg a július és augusztus hónapokat jelentő) egészségtelen koncentrációt csökkentse, ennek a célkitűzésnek felelnek meg a Lentiben tervezett, megvalósítandó fejlesztések is. A Stratégia célkitűzéseivel összhangban 2017-ben megkezdődött a jövőbeni fejlesztések tervezési szakasza. A tervezett korszerűsítési, felújítási és fejlesztési projekt megvalósulása lehetővé teszi egy a hazai piacon sikeresen, költséghatékonyan és profitorientáltan működtethető egyedi „termékmix” létrejöttét, amelynek egyedisége a gyógyulás és pihenés együttesének komplex élményígéretében rejlik. Ez az élményígéret pedig kínálatot jelenít meg mind az egyre igényesebb, mind a magasabb fajlagos költségre képes külföldi és belföldi vendégek számára.

A tervezett fejlesztés középpontjában egyrészt a fürdő jelenlegi épített és természeti elemeinek (fedett fürdő, strandfürdő, camping, szálláshelyek, öltözők, medencék, gépészet, új nyári bejárat stb.) teljes körű, 21. századi színvonalú általános esztétikai és műszaki megújítása, másrészt pedig további két markáns elem, egy komplex, önállóan is igénybe vehető korszerű gyógyászati (döntően fürdőgyógyászati) központ, valamint egy új szaunakomplexum megvalósítása szerepel. A mintegy 1600 m²-es Szauna Park jövőbeni üzemeltetési filozófiájában és komplexitásában törekszik majd az osztrák-német fürdők által megjelenített egyediség, szellemiség, hangulat, térérzet és minőség biztosítására, amely rendszer vezeti és okítja a vendéget az élettanilag megfelelő használatra, illetve használatra. (Ennek a szaunakomplexumnak a szakmai koncepcióalkotója és tervezője VIZI ISTVÁN, a jelen tanulmány egyik szerzője). A gyógyászati és a wellness szolgáltató részleg teljes körű korszerűsítésének és bővítésének köszönhetően a fürdő a korábbi vendégkör mellett már képes lesz megcélozni a magasabb összegű kiadásokra is hajlandó (elsősorban külföldi) idősebb korosztályt is és a minőség felé való eltolódást támogató primer- és szekunder prevenciók célközönség aktívabb szerepét hozza majd magával. Az alkalmazott terápiák nem csak országosan, de határon túlnyúlóan is erősíteni fogják a létrehozandó komplexum egyediségét, tovább növelve a külföldi vendégek arányát.

Fogyasztói magatartás és vendéglégedettség

A fürdők állapotfelmérése során, a fejlesztési célkitűzések megfogalmazásakor és azok tervezésekor figyelembe kell venni a meglévő vendégkör fogyasztói jellemzőit is. A fogyasztók döntéseit számos tényező befolyásolja, amelyek közül a legalapvetőbbek a személyes, a pszichológiai, a kulturális és a társadalmi jellemzők. A *személyes jellemzők* közé sorolható a családi életciklus, a gazdasági körülmények, az életmód és a személyiség. A *pszichológiai jellemzők* esetén már megjelenik a motiváció, amely céltudatos cselekvésre ösztönzi a fogyasztókat. A turizmus tekintetében különösen fontos és ebbe a kategóriába tartozó fogalom még az attitűd, amely egy termékre, vagy szolgáltatásra vonatkozó pozitív, vagy negatív értékelés. A *kultúra* szerepe egyértelmű, hiszen az az ember viselkedésének egyik alapvető, meghatározó eleme. A kultúrán belül különféle szubkultúrák is megfigyelhetők, amelyek kapcsolódhatnak például földrajzi régiókhoz, nemzeti, vagy vallási csoportokhoz. A *társadalmi jellemzők* tekintetében elsősorban a referenciacsoportok érdemelnek említést. Ezek a csoportok közvetett, vagy közvetlen hatást gyakorolnak a fogyasztóra. Ilyen csoportok lehetnek többek között a család, a barátok, az ismerősök és a munkahelyi közösségek (SZIGETI O. – SZAKÁLY Z. 2011).

A fent említett jellemzők természetesen nagyban képesek befolyásolni az adott vendég értékítéletét, elégedettségét is. A vendégek elégedettsége alapvető fontosságú az üzleti

sikerhez. Ahhoz, hogy elégedetté váljon, a vendégnek legalább az általa elvárt minőséget kell kapnia (észlelnie) a tartózkodás során (NAGY SZ. 2016). A minőség vizsgálata esetén a vendég által érzékeltet kell összevetni az elvárásokkal, a minőség tehát a vendég elvárásai és tapasztalatai közötti különbség. Másképpen megközelítve minőség mindaz, amit a vendég annak tart, a vendég megítélése pedig szubjektív, így a minőség lényeges kritériuma a fürdővendég elégedettsége. Az elvárásokat értelemszerűen nagyon sok dolog befolyásolhatja (pl. korábbi tapasztalatok, szükségletek, mások véleménye, presztízs stb.). A szolgáltatás fogyasztása közben a vendég tapasztalatokra tesz szert, amelyek alapvetően meghatározzák a vendégek vásárlást követő magatartását is; pl. hogy törzsvendéggé válik-e vagy nem (RUDOLFNÉ KATONA M. et al. 2008; SZABÓ Z. 2018).

A kutatás módszertana

A kutatás során a kvantitatív kutatási módszerek közül kérdőbiztos segítségével kitöltött, magyar és német nyelvű, papír alapú kérdőíveket alkalmaztunk. A megkérdezés a Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark területén zajlott a 2017-es év tavaszi és nyári, valamint a 2018-as év tavaszi, nyári és őszi időszakaiban. A kitöltők mindnyájan a fürdő vendégei voltak. A kérdőív kérdései a demográfiai jellemzők mellett főként a vendégek elégedettségére irányuló kérdéseket tartalmaztak a fürdőre, a szolgáltatásokra és személyzetre vonatkozóan. A 2017-es évben 452 fő, a 2018-as évben pedig 854 fő vett részt a felmérésben. A tavaszi és őszi hétköznapi időszakban a fürdő vendégszámának ismeretében elmondható, hogy a kérdések a fürdőlátogatók jelentős részét elérték, a bérletes törzsvendégeket éppen úgy, mint a termálkemping elsősorban külföldi vendégeit.

A kérdőívek a múltbeli és a jövőben potenciálisan bekövetkező cselekvések mérésére tökéletesek, ugyanakkor jellemzően nem alkalmasak társadalmi cselekvések mérésére. A kérdőíves felmérésekre jellemző az alacsony szintű érvényesség és a magas szintű megbízhatóság (BABBIE, E. 2000). A kérdőbiztos segítségével kitöltött kérdőívek segítségével magasabb válaszadási arány érhető el, illetve csökken a félreértett kérdések száma, pontosabb eredmény érhető el, valamint alkalom nyílik a válaszadó megfigyelésére is. Ugyanakkor az ilyen jellegű felméréseknek veszélyei is vannak, különösen fontos, hogy a kérdőbiztos semleges maradjon, munkáját kiemelkedő precizitással végezze, a válaszadó által közölt információkat pedig pontosan jegyezze le (MAJOROS P. 2011).

A kérdőívek eredményeinek elemzéséhez a demográfiai adatok közül a „nem”, a „lakóhely” és a „végzettség” adatok esetén az elégedettséggel való kapcsolatot keresztábra-elemzéssel (Cramer-mutató) vizsgáltuk, amely két nominális, ordinális vagy kategorizált metrikus változó közötti összefüggés vizsgálatára alkalmas (SAJTOS L. – MITEV A. 2007). Az „életkor” adatok esetén Kendall-féle rangkorrelációt alkalmaztunk, amely a változók közötti kapcsolat szorosságának mérésére a két változó rangszámainak különbségét használja fel. A Kendall-féle rangkorreláció a Spearman-féle korrelációs együttható alternatívája (FIDY J. – MAKARA G. 2005). ANOVA-elemzés, korreláció- és regresszióanalízis elvégzése nem volt lehetséges, mert a magyarázni kívánt változók nem mennyiségi változók.

Eredmények

Az eredmények ismertetése előtt megjegyzendő, hogy a 2017-es és a 2018-as felmérést megelőzően nem került sor hasonló vendéglégedettségi vizsgálatokra és a vendégkör elemzésére. A kérdőívre a 2018-as évben választ adók száma (854 fő) jelentősen, 89%-

kal meghaladta a 2017-est (452 fő), aminek oka az volt, hogy nagyobb minta elérésének céljából 2018-ban ősszel is folyt a vendégek megkérdezése. Az adatok összehasonlíthatóságát ez nem rontja, ugyanis a kérdőív eredményei alapján a vendégkör a tavaszi és őszi időszakban is azonos tulajdonságokat mutat.

A kérdőívet kitöltők demográfiai és földrajzi jellemzői

Az eredményeket tekintve elmondható, hogy a megkérdezett vendégek többsége bel-földről érkezett, azonban 74%-os arányuk 2018-ra 63%-ra csökkent (így értelemszerűen a külföldiek aránya 37%-ra nőtt a 2017-es 26%-kal szemben). Ahogyan az az 1. táblázatban is látható, a megkérdezett külföldi vendégek esetén mindkét évben egyértelmű volt a német nyelvterületről érkezők túlsúlya, azonban a németországi vendégeknek az összes kitöltőhöz viszonyított aránya 2018-ban jelentősen kisebb volt. Kiemelkedően negatív a fürdő vendégkörének tekintetében, hogy a közvetlen szomszédságból – 10 percen belül elérhető az országhatár – a szlovén vendégkör riasztóan alacsony számban van jelen.

1. táblázat – Table 1

A kérdőívet kitöltő külföldi vendégek megoszlása
Distribution of foreign visitors completing the questionnaire

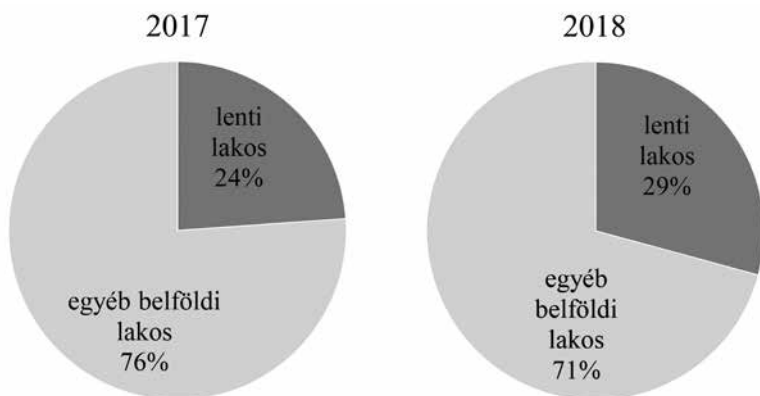
	2017		2018	
	fő	%	fő	%
Ausztria	55	47,0	215	67,0
Németország	25	21,0	26	8,0
Szlovénia	5	4,0	15	5,0
Horvátország	0	0,0	3	0,9
Csehország	1	1,0	47	14,7
Hollandia	0	0,0	3	0,9
Szlovákia	1	1,0	2	0,6
Nincs adat	30	26,0	9	2,9
Összesen	117	100,0	320	100,0

Forrás: szerk. VIZI I. – STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I. – STRACK, F.

A belföldi vendégek tekintetében egy további földrajzi eredet szerinti megoszlás – helyi lakosok és további belföldi vendégek – került vizsgálatra. A 3. ábrán megfigyelhető, hogy a 2018-as nagyobb elemszámú mintában értelemszerűen magasabb ugyan a helyi lakosok aránya, azonban a 2017-es évhez képest csupán minimális a különbség az arányokat illetően. A 2017-es megkérdezés során a tavaszi időszakban volt a legmagasabb a helyi, Lentiben élő vendégek száma, míg 2018-as adatokat tekintve a nyári időszokról mondható el ugyanez. A felmérésben a lenti lakosság közül a bérlettel rendelkező törzsvendégek voltak elsősorban elérhetők. A városka esetében is érvényesül az a tény, hogy a helyi lakosok jellemzően kevésbé részesítik előnyben saját lakókörnyezetük fürdőjét (nagy városok esetében ez a jelenség hatványozottabb, hiszen a turisztikai kínálat elérése egyben az elmozdulás élményét is adja).

A kitöltők nemi hovatartozásának vizsgálatakor beigazolódtott, hogy a nők magasabb hajlandóságot tanúsítanak az ilyen típusú önkéntes adatszolgáltatásokban, felmérésekben való részvételre, így a kérdezőbiztosnak nagyobb esélye van kommunikációt kezdemé-

3. ábra A kérdőívet kitöltő belföldi vendégek lakóhely szerinti megoszlása. Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.
Figure 3 Distribution of domestic visitors in the questionnaire by place of residence. Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

nyezni az eredményes kitöltés érdekében. Azonban a 2. táblázatban látható az is, hogy 2018-ban növekedett a férfi válaszadók száma, az előző évi 42%-ról 47%-ra. Csak a férfi és női válaszadók arányát tekintve 2018-ban a női válaszadók aránya a nemüket megadóké egészéhez képest 51,90%, 2017-ben pedig 55,73%. A nemre vonatkozó kérdésnél hiányzó válaszok („nincs válasz”) kérdezőbiztosi hibának tekinthetők, ez a hibaszám 2018-ban a 2017-es felére csökkent.

2. táblázat – Table 2

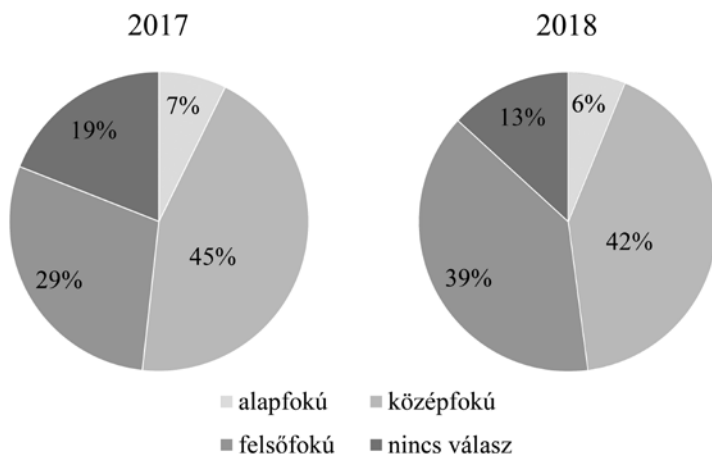
A kérdőívet kitöltő vendégek nemek szerinti megoszlása
Gender breakdown of guests completing the questionnaire

	2017		2018	
	fő	%	fő	%
Férfi	189	42	405	47
Nő	238	53	437	51
Nincs válasz	25	6	12	1
Összesen	452	100	854	100

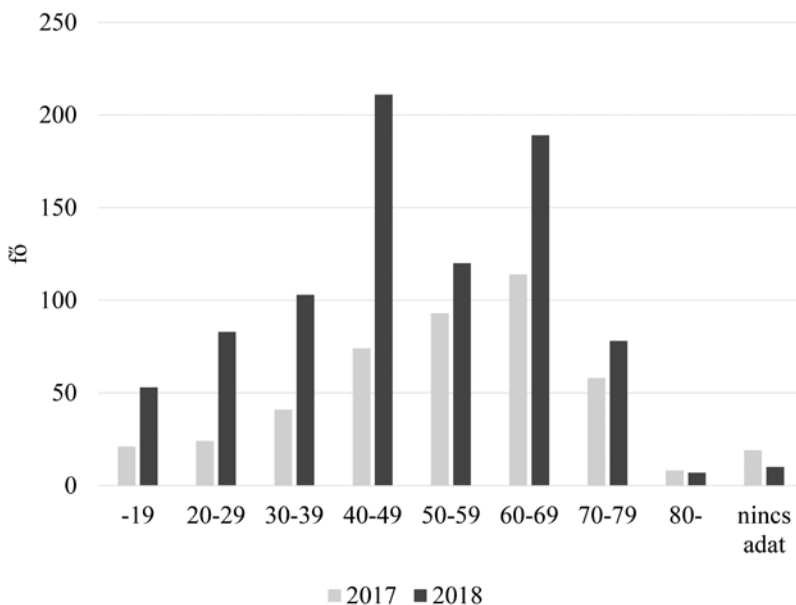
Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.
Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A kérdőívet kitöltő vendégek iskolai végzettségének elemzése során a két év adatainak összevetésekor változás volt megfigyelhető. 2018-ban a kérdésre 113 fő (13%) nem adott választ, míg 2017-ben ez 86 fő (19%) volt. Látható tehát, hogy a minta elemszámához képest 2018-ban javult a kérdésre válaszolók aránya. 2018-ban a válaszadók 39%-a rendelkezett felsőfokú végzettséggel a 2017. évi 29%-kal szemben, ilyen téren tehát jelentős különbség tapasztalható (4. ábra).

A megkérdezettek az életkoruk megadását illetően kevésbé voltak elutasítók, mint az iskolai végzettségük tekintetében. A 2017. évi 4%-os (19 fő) elutasítással szemben 2018-ban mindössze a megkérdezettek 1%-a (10 fő) utasította el a válaszadást. Az életkor nem sávós módszerrel került lekérdezésre, a kérdezőbiztosok a válaszadó pontos életkorát jegyezték fel, az eredmények az 5. ábrán láthatók. A kérdőívet kitöltők átlagéletkora 2017-ben 52,6, 2018-ban pedig 48,4 év volt.

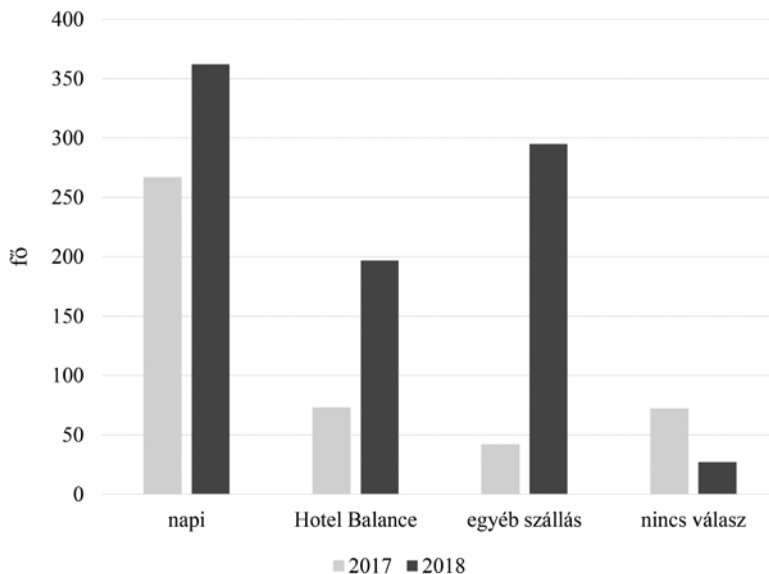
4. ábra A kitöltők iskolai végzettség szerinti megoszlása. Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.
 Figure 4 Distribution of respondents by educational attainment. Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

5. ábra A kérdőívet kitöltők életkor szerinti megoszlása. Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.
 Figure 5 Distribution of the respondents by age. Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A kutatás eredményei alapján egyértelműen látszik, hogy a fürdőnek jól érzékelhető, visszajáró vendégköre van. Mindkét vizsgált évet figyelembe véve megállapítható, hogy a megkérdezett vendégek többsége – 2017-ben 58%, 2018-ban pedig 70%. – visszatérő látogató volt; közülük mindkét évben azok voltak többségben, akik a megkérdezést megelőzően már több mint öt alkalommal jártak a Lenti Termálfürdő és Szent György Energiaparkban. Ez alapján kimondható, hogy stabil, jelentős visszatérő vendégkörrel rendelkezik a fürdő, akik átlagéletkorukat tekintve 49,5 évesek.

A kutatás során kitértünk annak a vizsgálatára is, hogy a vendégek az adott időszakban honnan (mely Lentiben található szálláshelyről) érkeztek a fürdőbe, illetve milyen típusú vendégekről van szó (6. ábra).

6. ábra A kérdőívet kitöltők érkezésének megoszlása (2017 és 2018). *Forrás:* szerk. VIZI I. – STRACK F.
Figure 6 Distribution of arrival of the respondents (2017 and 2018). *Source:* ed. by VIZI, I. – STRACK, F.

Szembetűnő, hogy 2018-ban jóval magasabb az egyéb szálláshelyről a fürdőbe érkezők aránya. Érdeemes tehát további kategóriákra bontani a 2018-ban egyéb szálláshelyekről a fürdőbe érkező 295 fő adatait és az általuk adott válaszokat. Az egyéb szállást megjelölt vendégek 30%-a valamiféle apartmanból, 11%-a kempingből, 25%-a a Termál Panzióból, 7%-a a Zéta Hotelből, további 27%-a pedig egyéb, a felsoroltaktól is különböző helyről érkezett a fürdőbe.

Vendégelégedettség

Általánosságban elmondható, hogy a vendégelégedettséggel kapcsolatos kérdésekre adott válaszok pozitívak, a vendégek magas pontszámokat adtak és néhány elemtől eltekintve kijelenthetjük, hogy mindkét vizsgált évet tekintve elégedettek voltak a fürdővel.

A vendéget az adott attrakcióhoz való megérkezéskor érő hatások, illetve tapasztalatok különösen fontosak, hiszen nagymértékben meghatározzák a teljes tartózkodás hangulatát, illetve az azzal való elégedettséget. Éppen ezért nagyon fontos azoknak a fürdőhöz kapcsolódó szolgáltatásoknak a vizsgálata, amelyekkel a vendég a megérkezés közben, vagy akár közvetlenül utána találkozik. A kérdőív ehhez kapcsolódó kérdései esetén a válaszadók a 2017-es évben ötelemű (ahol 5 = nagyon elégedett, 1 = elégedetlen), a 2018-as évben pedig tízelemű (ahol 10 = nagyon elégedett, 1 = elégedetlen) Likert-skálán értékelték az egyes szolgáltatásokat. A vendégelégedettség vizsgálata során három, egymástól különböző vendégcsoportot hasonlítottunk össze. A vendégek által adott „pontszámokat” átlagoltuk, majd összehasonlíthatóság érdekében a 2017-es évben kapott adatokat 10-es skálára átszámoltuk és így összesítettük az alábbi táblázatokban.

A 3. táblázatban látható, hogy a külföldi és a belföldi vendégek véleménye közel azonos maradt a vizsgálat éveiben, mindössze a vendégtájékoztatás minősége esetében figyelhető meg javulás a külföldiek, valamint romlás a belföldiek esetében. Továbbá megállapítható, hogy a külföldi vendégek a belföldiekhez képest 2017-ben alacsonyabbnak ítélték meg a szolgáltatások minőségét. Szakmai oldalról tekintve ez objektív eredménynek tekinthető, hiszen az elsősorban ausztriai küldőterületről érkező vendégek minőséggel kapcsolatos elvárásai az általános osztrák életszínvonalbeli és fürdőhasználati szokások alapján fogalmazódnak meg. Még akkor is érvényes ez, ha elsősorban az alacsonyabb ár miatt választják a vizsgálatban szereplő fürdőt. Mindeközben a külföldi válaszadók jobbnak ítélték meg a 2017. évi állapotokhoz képest a szolgáltatás minőségét, ami annak volt köszönhető, hogy a 2017. évi vendégelégedettségi vizsgálatok eredményei beépültek a menedzsment minőségbiztosítási tevékenységébe és a munkavállalók ennek szellemiségében javítottak a minőségen. Figyelemre méltó, hogy a helyi, lenti lakosok értékelése a 2017-es évhez képest viszont minden területen jelentősen romlott. Mégis miért ítélte meg a fürdőbérlettel fürdőbejáró helyi lakosság alacsonyabb értékűre – több esetben a 2017. évi külföldi értékek alá pontozva – a minőséget? Ennek egyik magyarázata meglepő módon abban található meg, hogy a bérletet vásárlók 2018-ban a bérletekhez kapcsolódóan további ingyenes szolgáltatásokhoz jutottak, mégpedig bónusz ajándékként meghatározott számú szauna-belépőt és ugyancsak meghatározott számú, az új élményfürdőbe szóló belépőt kaptak (mert egyébként mindkét fürdőrészt az alap-belépőjegy felül megváltandó, kiegészítő jeggyel érhető el); a bérletvásárlók jelentős része azonban cserélgetni szerette volna a két ingyenesen kapott szolgáltatást, amihez – teljesen érthetően – a fürdő menedzsmentje nem járult hozzá. Ez viszont a helyi vendégkörben érzelmi és hangulati feszültséget okozott és visszatükröződött a vendégelégedettségi mérések eredményében.

3. táblázat – Table 3

A válaszadók elégedettsége megérkezéskor egy 1–10 közötti skálán kifejezve
 Respondents' satisfaction on arrival expressed on a scale 1 to 10

	Parkolási lehetőség		Parkosítás		Recepció – pénztár		Vendégtájékoztatás minősége	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Külföldi	9,18	9,22	9,24	9,29	9,02	9,29	8,88	9,30
Belföldi	9,46	9,28	9,46	9,30	9,32	9,31	9,16	9,35
Lenti	9,48	8,90	9,56	8,92	9,48	9,09	9,26	8,98

Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A fürdőbe való megérkezést követően a vendégek elégedettségét nagymértékben befolyásolja az adott szolgáltató, jelen esetben a fürdő személyzete. A recepció-s-pénztáros munkakör kiemelkedően fontos, hiszen a recepción dolgozó személyekkel találkozik elsőként a vendég. A vendégvélemények azt mutatják (4. táblázat), hogy a vendégek 2017-ben és 2018-ban egyaránt a recepció-s-pénztárosok előzőekenységével voltak legkevésbé elégedettek. Miközben 2017-ben a külföldieknél volt ez elsősorban probléma, 2018-ban inkább a helyi lakosság esetén jelenik meg hangsúlyosabban. 2018-ban az előzőekenység, segítőkészség és szakszerűség (ebben a sorrendben) volt a leginkább kifogásolt a pénztáros-recepció-s munkakörök tekintetében. 2017-ben ugyanez volt a helyzet, annyi különbséggel, hogy a szakszerűség egy árnyalattal jobbnak lett értékelve.

4. táblázat – Table 4

A válaszadók személyzettel (recepációs-pénztáros) kapcsolatos elégedettsége egy 1–10 közötti skálán kifejezve
 Respondents' satisfaction with staff regarding the receptionists and cashiers expressed on a scale 1 to 10

	Udvariasság		Szak-szerűség		Előzékeny-ség		Segítő-készség		Ápoltság		Munka-ruházat	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Külföldi	9,14	9,38	9,08	9,39	8,96	9,40	9,10	9,44	9,20	9,48	9,32	9,53
Belföldi	9,56	9,74	9,44	9,48	9,42	9,44	9,54	9,43	9,64	9,50	9,56	9,51
Lenti	9,70	9,46	9,50	9,44	9,62	9,28	9,68	9,29	9,76	9,42	9,68	9,36

Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A vendégek a recepciós-pénztáros személyzethez hasonlóan az uszodamesterek munkáját is értékelték. Az uszodamesterek esetén nagy különbségeket nem lehet megállapítani a három vendégcsoport véleményét illetően, minden területen hasonlóan értékelték a munkájukat. Az recepciós-pénztáros munkakörhöz hasonlóan a helyi vendégek az uszodamesterek értékelése során is változtattak a véleményükön 2018-ban. Míg 2017-ben ők értékelték legjobbra az uszodamesterek teljesítményét, addig 2018-ban összességében ők adták a legkevesebb pontot, tehát a legrosszabb értékelést.

A szaunával kapcsolatos kérdéskörre azok a vendégek tudtak válaszolni, akik a külön belépőjegyet megváltották: 2017-ben az összes válaszadó 51,76%-a, 2018-ban pedig a kitöltők 69,20%-a (5. táblázat). A két év eredményei tekintetében a belföldi vendégek alacsonyabb értékelése a külföldi vendégek minősítéséhez képest azt is mutatja, hogy a szélesebb társadalmi rétegeket elérő, belföldön megindult szaunakultúrához tartozó elemek nem érik el a kívánt minőséget.

A munkaruházat összességében a legalacsonyabb értéket kapta a helyi és a belföldi csoportban is (itt érdemes vizsgálni, hogy a felöntések esetében póló nélkül végzett felöntések vagy a munkaruházat egyéb tekintetben nem felel meg az elvárásnak).

5. táblázat – Table 5

A válaszadók személyzettel (szaunamester) kapcsolatos elégedettsége egy 1–10 közötti skálán kifejezve
 Respondents' satisfaction with staff regarding the sauna-masters expressed on a scale 1 to 10

	Udvariasság		Szak-szerűség		Előzékeny-ség		Segítő-készség		Ápoltság		Munka-ruházat	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Külföldi	9,34	9,48	9,26	9,36	9,18	9,39	9,36	9,43	9,32	9,47	9,42	9,43
Belföldi	9,64	9,47	9,58	9,39	9,58	9,41	9,60	9,37	9,60	9,38	9,54	9,32
Lenti	9,56	9,44	9,56	9,35	9,56	9,35	9,56	9,31	9,62	9,32	9,44	9,13

Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A fürdőben az időtöltés jellegéből adódóan kiemelkedően fontos a tisztaság kérdése, különösen az egészségturizmusban érdekelt vendég utazással kapcsolatos döntését illetően, ha strandot, fürdőt, gyógyfürdőt óhajt meglátogatni. A 6. táblázat a kérdőívet megválaszoló vendégek tisztasággal kapcsolatos értékelését foglalja össze. Ebben a kérdéskörben az egyes helyszínek kapcsán 2017-ben jellemzően a helyi lakosok adták a legmagasabb pontszámot, azonban 2018-ban már minden esetben ők értékelték legrosszabbra a tisztaságot.

6. táblázat – Table 6

A válaszadók tisztasággal kapcsolatos elégedettsége
egy 1–10 közötti skálán kifejezve

Respondents' satisfaction with cleanliness expressed on a scale 1 to 10

	Szociális blokkok		Medencék		Medence- terek		Folyosók		Gyógyászati kezelő-helyiségek	
	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018	2017	2018
Külföldi	8,84	9,09	8,92	9,10	8,98	9,11	8,90	9,13	8,98	9,16
Belföldi	9,46	9,13	9,44	9,19	9,44	9,17	9,48	9,13	9,54	9,08
Lenti	9,36	8,80	9,56	8,89	9,52	8,87	9,60	8,82	9,74	8,60

Forrás: szerk. VIZI I.–STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I.–STRACK, F.

A válaszadók a fürdő mellékhelyiségeinek tisztaságát is értékelték. Ez esetben ismételt a helyi lakosok adták a legalacsonyabb pontszámokat, a legpozitívabbak pedig a külföldi látogatók voltak. A 2017-es és 2018-as értékelések közötti fordulat ebben az esetben is tapasztalható.

Az összefüggésvizsgálatok eredményei

Az összefüggésvizsgálatok során azt vizsgáltuk, hogy a vendégek demográfiai adatai közül a „nem”, a „lakóhely”, a „végzettség”, illetve az „életkor” adatok milyen kapcsolatban állnak a vendégek elégedettségével. A módszert fentebb *A kutatás módszertana* c. fejezetben már ismertettük, röviden megismételve az első három demográfiai adattípus esetén keresztábra-elemzést, az „életkor” esetén pedig rangkorrelációt alkalmaztunk. A 7. táblázatban összegzett eredmények alapján megállapítható, hogy a vendégek neme és elégedettségi szintje között három eset kivételével gyenge, de szignifikáns kapcsolat mutatható ki. A lakóhely esetén minden esetben szignifikáns kapcsolat figyelhető meg, azonban ezek a kapcsolatok is gyengék. A végzettség tekintetében az elemzés az esetek többségében gyenge szignifikáns kapcsolatot mutatott ki.

Az életkoradatok vizsgálatá során kimutatott szignifikáns kapcsolatok mindegyike közepesen erős, egy részük negatív, más részük pedig pozitív irányú. A negatív irányú kapcsolatok közül kiemelkedik az életkor és a recepció-s-pénztáros személyzet udvariasságának kapcsolata, amely azt jelenti, hogy minél fiatalabb volt egy vendég, annál elégedettebb volt a recepció-s-pénztáros munkakörben dolgozók udvariasságával. A vizsgálat egy esetben, a gyógyászati kezelőhelyiségek tisztasága esetén mutatott ki pozitív irányú kapcsolatot. Ez azt jelenti, hogy minél idősebb volt egy vendég, annál elégedettebb volt a gyógyászati kezelőhelyiségek tisztaságával.

Az összefüggésvizsgálatok eredményei
Results of the correlational study

Elégedettség		Nem	Lakóhely	Végzettség szerint	Életkor
Első benyomások a fürdőbe érkezésekor	Parkolási lehetőség	–	0,199	0,137	–
	Parkosítás	0,127	0,203	0,118	–
	Recepció – pénztár	0,111	0,198	0,114	–
	Vendégtájékoztató minősége	0,120	0,183	0,113	–
Az öltözők állapota	Tisztaság	0,158	0,179	0,118	–
	Praktikusság/Használhatóság	0,154	0,176	0,105	–
	Zuhanykabinok tisztasága	0,154	0,187	–	–
	Toalett tisztasága	0,147	0,184	0,112	–
Kiszolgáló személyzet (recepció- pénztáros)	Udvariasság	0,115	0,205	0,115	–0,650
	Szakszerűség	0,122	0,180	0,105	–
	Előzékenység	0,112	0,197	0,110	–0,420
	Segítőkézség	0,111	0,199	–	–0,460
	Ápoltság	0,124	0,203	0,101	–0,490
	Munkaruházat	0,130	0,178	–	–0,450
Kiszolgáló személyzet (uszodamester)	Udvariasság	0,107	0,184	0,114	–0,430
	Szakszerűség	0,108	0,184	0,105	–
	Előzékenység	0,135	0,205	0,108	–
	Segítőkézség	0,132	0,195	0,114	–
	Ápoltság	0,123	0,191	–	–
	Munkaruházat	0,117	0,181	0,106	–
Kiszolgáló személyzet (szaunamester- szaunakezelő)	Udvariasság	0,131	0,241	–	–
	Szakszerűség	–	0,262	0,133	–
	Előzékenység	0,148	0,248	–	–
	Segítőkézség	0,149	0,221	0,133	–
	Ápoltság	0,141	0,261	0,131	–
	Munkaruházat	–	0,221	–	–
A fürdő mellék helyiségei	Illatok-szagok	0,130	0,196	0,119	–
	Üveg-tükörfelületek tisztasága	0,123	0,202	0,111	–
	Járólapok tisztasága	0,113	0,183	0,113	–
	Higiéniás eszközök megléte	0,125	0,183	0,117	–
A fürdő tisztasága	Szociális blokkok	0,134	0,196	0,113	–
	Medencék	0,108	0,195	–	–
	Medenceterek	0,132	0,212	0,119	–
	Folyosók	0,141	0,180	0,099	–
	Gyógyászati kezelőhelyiségek	0,162	0,222	0,128	0,560

Forrás: szerk. VIZI I. – STRACK F.

Source: ed. by VIZI, I. – STRACK, F.

Összefoglalás

A magyarországi fürdők a hazai egészségturizmus és egyben Magyarország jelentős imázs eszközei belföldön és nemzetközi viszonylatban is, építészeti és műszaki állapotukban, az ott dolgozó munkatársakkal együtt. A magyar fürdőkultúra több száz éves tradicionális hagyományai, a 20–21. századi infrastruktúra, a gazdasági-társadalmi és turisztikai környezet igényli és elvárja a fürdőktől, hogy vendégbarát szolgáltató komplexumként jelenjenek meg a település, a régió, illetve az ország turisztikai kínálatában.

A kutatás eredményei alapján jól meghatározhatóvá vált a Lenti Termálfürdő tipikus vendégköre. A beérkezett adatokra támaszkodva az mondható, hogy a lenti fürdő belföldi vendégeinek több mint kétharmada nem helyi lakos (lehetnek kirándulók és turisták egyaránt), a férfiak és nők aránya pedig kiegyenlített. A fürdőt jellemzően közép-, illetve felsőfokú végzettséggel rendelkező személyek látogatják, e két csoport pedig közel azonos arányban jelenik meg. A vendégek többsége középkorú, 40–69 éves. A vendéglégedettség kapcsán megfigyelhető, hogy a külföldi vendégek a fürdőről alkotott véleménye 2017-ről 2018-ra összességében javult, míg a belföldieké, valamint a helyi, lenti lakosoké romlott. A legnagyobb változás a helyi lakosok értékelései kapcsán figyelhető meg. A vendéglégedettség javulásának, illetve romlásának többféle oka lehet.

A felmérés azt is megvizsgálta, hogy a jelenlegi vendégkör milyen változó véleményre rendelkezik a fürdőről. Feltárta, hogy a helyi lakosság életében és életminőségében miként játszik szerepet a különböző jellegű támogatás a fürdő szolgáltatásainak igénybevétele során.

A felmérés rávilágított arra is, hogy a külföldi vendégkör kritikussabb szemmel (kimondható, hogy objektívebben) nézi a szolgáltatások minőségét. A külföldi (főleg osztrák és német) vendégek minősítéseinek megfogalmazásánál nem szabad elfelejteni, hogy egy alacsonyabb színvonalú, gyengébb minőségű szolgáltatásrendszert választottak a saját megszokott rendszerükhöz képest a kedvező ár miatt (az átlagos árkülönbség jellemzően kétszeres-ötszörös tartományban van, sajnos a magyarországi helyszínek oldaláról tekintve alacsonyabban).

Kiemelendő még, hogy a fürdőt jellemzően bérlettel látogató helyieknek, Lenti kisváros lakosainak a véleménye és elégedettsége 2017-ről 2018-ra egyértelműen romlott. A kutatás eredményének lényeges eleme, hogy a helyi lakosság 2018-as alacsonyabb értékelése nem a szolgáltatási minőség romlásának, hanem egyes szolgáltatások értékesítési rendjében történt változásoknak volt köszönhető, mert azok érzelmi és hangulati feszültséget okoztak a bérletes vendégek esetében.

A vendéglégedettségi felmérés mindemellett betöltötte és minden bizonnyal a jövőbeni felmérések esetében is be fogja tölteni azt a szerepet, hogy a tervezett fejlesztésekhez megfelelő vendégoldali véleményt adjon. Jelen felmérés megerősítette a fürdő menedzsmentjét és tulajdonosát abban, hogy a pontos fejlesztési irányvonalaknak és a lehatárolt célszgemenseknek köszönhetően a fürdő kínálata olyan irányban tudott és fog tudni a jövőben fejlődni, amely pótolta, pótolja a korábbi évek hiányosságait, a fürdő így szakmailag megalapozott irányban tud a tervezett fejlesztések révén hosszú távú fejlődési pályára állni.

VÍZI ISTVÁN

Pannon Egyetem, Veszprém
vizi.istvan@gtk.uni-pannon.hu

IRODALOM

- BABBIE, E. 2000: A társadalomtudományi kutatás gyakorlata (5. kiadás). – Balassi Kiadó, Budapest. 704 p.
- BOOKMAN, M. Z.–BOOKMAN, K. R. 2007: Medical tourism in developing countries. – Palgrave Macmillan, New York. 245 p.
- BOROS SZ.–PRINTZ-MARKÓ E.–PRISZINGER K. 2011: Egészségturizmus. – In: MICHALKÓ G. (szerk.): Turisztikai terméktervezés és fejlesztés. Pécsi Tudományegyetem, Pécs. <http://www.eturizmus.pte.hu/szakmai-anyagok/Turisztikai%20term%C3%A9ktervez%C3%A9s%20%C3%A9s%20fejleszt%C3%A9s/book.html>
- CONNELL, J. 2011: Medical tourism. – CAB International, Wallingford. 208 p.
- DEMICCO, F. J. (szerk.) 2017: Medical tourism and wellness: hospitality bridging healthcare (H2H). – Apple Academic Press, Waretown. 480 p.
- DUNN, H. L. 1961: High-level wellness. – R. W. Beatty Ltd., Arlington. 256 p.
- FIDY J.–MAKARA G. 2005: Biostatisztika. – Digitális Tankönyvtár. Informed 2002 Kft. <https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tkt/biostatisztika-1/pt01.html>
- KARDOS Z.-NÉ 2011: Turisztikai ismeretek. – Digitális Tankönyvtár. 109 p. https://regi.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0034_turisztikai_ismeretek/turisztikai_ismeretek_109_109.html
- LACZKÓ T.–BÁNHIDI M. 2015: Sport és egészségturizmus alapjai. – Pécsi Tudományegyetem, Pécs. 254 p. https://www.etk.pte.hu/protected/OktatasiAnyagok/%21Palyazati/sport/SportEgturizmus_elektronikusK3.pdf
- MAJOROS P. 2011: Tanácsok, tippek, trükkök nem csak szakdolgozatíróknak: avagy a kutatásmódszertan alapjai. – Perfekt Gazdasági Tanácsadó Oktató és Kiadó Zrt. Budapest. 336 p.
- MÜLLER, H.–LANZ KAUFMANN, E. 2001: Wellness tourism: market analysis of a special health tourist segment and implications for the hotel industry. – Journal of Vacation Marketing 7. 1. pp. 5–17.
- NAGY SZ. 2016: A vendéglégedettség mérése a szállodaiparban. – In: PISKÓTI I. (szerk.): Marketingkaleidoszkóp 2016: Tanulmányok a Marketing Intézet kutatási eredményeiből, Miskolci Egyetem Marketing Intézet, Miskolc. pp. 8–87.
- PIMPALE, V. K. 2016: Medical tourism. – Lulu Publication, Raleigh. 146 p.
- RÁTZ T. 2001: Zennis és Lomi Lomi, avagy új trendek az egészségturizmusban. – Turizmus Bulletin 5. 4. pp. 11–30.
- REISMAN, D. A. 2010: Health tourism: social welfare through international trade. – Edward Elgar Publishing Ltd. Northampton. 204 p.
- RUDOLFNÉ KATONA M.–KARAKASNÉ MORVAY K.–MAGYAR M. 2008: A szolgáltatásminőség és a vendéglégedettség mérése. – Agora 1. 1. pp. 56–64.
- RUSZINKÓ Á.–DONKA A. 2019: Az egészségturizmus értelmezése a turizmus változó rendszerében. – Turizmus Bulletin 19. 2. pp. 47–57.
- SAJTOS L.–MITEV A. 2007: SPSS Kutatási és adatelemzési kézikönyv. – Alinea Kiadó, Budapest. 404 p.
- SMITH, M.–PUCZKÓ L. 2009: Health and wellness tourism. – Butterworth–Heinemann, Burlington. 416 p.
- SZABÓ Z. 2011: Inanspruchnahme von Heilbad-Dienstleistungen im Lichte von Verbrauchererhebungen. – In: DARABOS F. (szerk.): Kincs, ami van – Fókuszban az egészségturizmus. Nyugat-magyarországi Egyetem Kiadó, Győr. pp. 121–134.
- SZABÓ Z. 2018: Gyógyfürdő-szolgáltatások vendég-elégedettségi vizsgálata a szarvasi gyógyfürdőben. – In SZABÓ Z. (szerk.): Fürdővárosok fejlődése. Magyar Fürdővárosok Szövetsége Egyesület, Túrkeve. pp. 39–57.
- SZIGETI O.–SZAKÁLY Z. 2011: Marketing. – Kaposvári Egyetem, Kaposvár. 49 p.
- SZIVA I. 2010: Öntsünk tiszta vizet... Az egészségturizmus fogalmi lehatárolása és trendjeinek válogatott bibliográfiája. – Turizmus Bulletin 14. 4. pp. 73–76.

Egyéb források

- A Lenti Termálfürdő és Szent György Energiapark honlapja. <http://lentifurdo.hu/>
- Központi Statisztikai Hivatal (KSH): <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu>
- Lenti gyógyhelyfejlesztési stratégia 2016. – HÉTFÁ Kutatóintézet és Elemző Központ, Lenti. 76 p. http://hetfa.eu/wp-content/uploads/2019/01/LENTI-GYO%CC%81GYHELYFEJLESZTE%CC%81SISTRATE%CC%81GIA_20160610_LENTI_VE%CC%81GLEGES_KT.pdf
- Országos egészségturizmus fejlesztési stratégia 2007. – Az Önkormányzati és Területfejlesztési Minisztérium Turisztikai Szakállamtitkársága megbízásából. Aquaprofit Műszaki, Tanácsadási és Befektetési Rt. Budapest. 172 p. <https://2010-2014.kormany.hu/download/b/8e/20000/Egeszsegturizmusstrategia.pdf>

A TURISZTIKAI DESZTINÁCIÓK ÉLETCIKLUS-PROBLEMATIKÁJA: AZ ORFŰI PÉLDA

AUBERT ANTAL – GONDA TIBOR
– JÓNÁS-BERKI MÓNIKA – MÓKUSNÉ PÁLFI ANDREA

THE PROBLEMS OF THE LIFE CYCLES OF
TOURISM DESTINATIONS: THE EXAMPLE OF ORFŰ

Abstract

This article demonstrates the complex issue of the life cycle and renewal of destinations through the example of a destination in Hungary. These days, due to the ever-increasing competition among destinations both in domestic and international markets, this is the central issue in the development and management of destinations, especially where recreational and excursionist functions are dominant. The target area chosen can be found in the hinterland of a regional centre (Pécs), where, in addition to recreational functions, the repositioning efforts of the last ten years led to the more and more important role of sport tourism and supplementary tourism products like ecotourism, heritage tourism, and festival tourism. This versatility provides another challenge for the actors of the destination, as the main pillars of the renewal of the destination concern all actors in the destination (inhabitants, non-governmental organisations, service providers, and municipal self-government) in some way. During the research we thus also carried out a questionnaire survey with the local stakeholders (inhabitants and municipal self-government) and actors interested in tourism (holiday home owners, service providers), in addition to the processing of secondary data sources.

Keywords: destination, destination life cycle, destination management, Orfű

Bevezetés

A desztinációk kérdéskörét a nemzetközi turisztikai szakirodalom centrumában álló és sokoldalúan elemzett témái között tartjuk számon. Különösen az imázsfejlesztésre és pozicionálásra fókuszáló marketingkommunikáció (BUHALIS, D. 2000; ANHOLT, S. 2009; HORKAY N. 2003a, b; PAPP-VÁRY Á. 2009), a versenyképességet célzó menedzsment (KOZAK, M. 2002; TÓZSÉR A. 2010; SZIVA I. 2014), az életciklus-modell érvényessége (HOVINEN, G. 2002), valamint a fenntarthatóság biztosítása (LEE, K. 2001) sorolható a publikációkban leggyakrabban előforduló kérdések közé. Tanulmányunk egy magyarországi esettanulmányon keresztül igyekszik igazolni a desztináció-megújulás/megújítás komplexitását, amelyben természetesen az előzőekben felvetett kérdéskörök is érintettek lesznek.

A vizsgált desztináció Magyarország déli részén, Pécs város regionális centrum vonzáskörzetében, a Mecsek hegység északi előterében fekszik. A klasszikus életciklus-modellbe (BUTLER, R. W. 1980) nehezen illeszthető, hiszen a célterület rekreációs és turisztikai funkciókkal egyaránt rendelkezik, fél évszázados történetére, annak folyamatos fejlődésére, illetve megszakíttóságára a társadalmi-politikai rendszerváltás (1990) nagy hatással volt. A rendszerváltás utáni piacvesztés (a külföldi vendégkör drasztikus csökkenése), a turisztikai trendek gyors változása (az alternatív turizmusformák növekvő népszerűsége, új desztinációk megjelenése), a fejlesztési források elérhetősége (EU-s támogatások), a turizmusirányítás paradigmaváltása (TDM-ek megjelenése), az önkormányzati szerepvállalás mind-mind olyan faktora volt a magyarországi turisztikai folyamatoknak, amelyek országosan, de helyi szinten is válaszütt elé állították a kisebb-nagyobb desztinációkat.

A stagnálás, majd a hanyatlás fázisából csak az utóbbi évtizedben megújuló orfűi desztináció a termékmegújuláson és az imázsváltáson túl a helyi társadalom (önkormányzat, civil szervezetek) aktivizálódásának is az iskolapéldája. Tanulmányunkban e komplex kérdéskör vizsgálatára vállalkoztunk, amelyben az életciklus-modell keretébe ágyazva tárgyaljuk a desztináció-megújulás problematikáját.

A kutatás során az alábbi 4 hipotézisünkben indultunk ki:

1. A jelentős rekreációs funkcióval is rendelkező turisztikai desztinációk életciklusa eltérhet a tisztán csak turisztikai funkcióval rendelkező desztinációk életciklusától.
2. A desztináció-megújítás eredményességét és gyorsaságát jelentősen befolyásolja, ha az attrakciófejlesztés, fogadóképesség-javulás és menedzsment-struktúrájának a fejlesztése egyaránt megvalósul.
3. A hanyatlás időszakában a vendégéjszakák számának csökkenését kis fáziseltolódással követi a szálláshely-kapacitás csökkenése is.
4. Az újrapozicionálás akkor lehet sikeres, ha valós és reális helyzetértékelésen nyugszik és olyan turisztikai termékek fejlesztésére fókuszál, amelyekben a desztinációnak relatív előnye van más desztinációkkal szemben.

Fontos tisztázni, hogy a tanulmányunkban az elemzések a KSH vendégéjszakaszám- és kínálati oldalt rögzítő adatain, valamint saját primer kutatásainkon alapulnak. A hazai turizmuskutatásokban – és még inkább a fogadóterületek turisztikai menedzsment gyakorlatában – nincs hagyománya a napi látogatószám vizsgálatának. Orfű esetében ez különösen fontos lenne, mivel itt a közel 300 lakóingatlanon kívül (amelyekben a kb. 1000 fős lélekszámú lakosság él) csaknem 1000 üdülőingatlan található (GONDA T. et al. 2018). Ezeket többnyire a tulajdonosok és családtagjaik használják és az általuk Orfűn töltött éjszakaszám – a polgármesteri hivatal és a TDM szakembereinek becslése alapján – 100–200 ezer közé tehető, de mindenképpen jóval meghaladja a hivatalosan mért turisztikai vendégéjszaka-számot. Tanulmányunkban GONDA T. és munkatársai Orfű rejtett turizmusának további aspektusaira is rámutatnak (GONDA T. et al. 2018). Fontos megemlítenünk a nem konvencionális értelemben vett turizmus jelentőségét is a desztinációban. Ezen azokat a turisták által végzett mozgásokat értjük, amelyek nem járnak éjszakai tartózkodással. Ilyen például a nemzetközi átutazó- vagy az egy napnál rövidebb idejű kirándulóturizmus. Ezeket az utazási formákat a láthatatlan turizmus kategóriájába sorolhatjuk (MICHALKÓ G.–RÁTZ T. 2013) Az Aquapark évi százezer fő feletti, a szabadstrandok és más attrakciók tízezres látogatószámaiból kiindulva, figyelembe véve továbbá a szinte egész évben megfigyelhető hétfői kirándulóturizmus volumenét, valamint megismerve a polgármesteri hivatal és a TDM szakembereinek a véleményét, kijelenthetjük, hogy a napi látogatószám éves szinten több százezer főre tehető. Nyilvánvaló, hogy Orfű láthatatlan turizmusa a magánüdülők forgalmának és a szép számú napi kirándulóforgalomnak köszönhetően igen jelentős. Ennek konkrét volumenét nagyon nehéz megbecsülni, így jelen tanulmányunkban erre nem is vállalkozunk.

A desztináció-megújulás/megújítás elméleti háttere

A desztinációk megújulása aktuális kérdése a világ turizmusának (FAULKNER, B. 2002). A turisztikai desztinációk életpályája (BUTLER, R. W. 1980) több jellemző alapján eltér a klasszikus, „közönséges” termékek görbájától, aminek egyik következménye, hogy a desztinációk többsége számára az elmúlt 50 év alatt viszonylag könnyű volt hosszabb távon is fenntartható növekedési rátát elérni (RITCHIE, J. R. B.–CROUCH, G. I. 2000). Azonban az elmúlt évtizedeknek a turisztikai piacot és annak környezetét érintő változásai a desztinációk szintjén is mind többször vetik fel a megújulás kérdésének fontosságát (BUJOSA, A.

et al. 2015), amiben az egész folyamat alapja a fenntarthatóság (HALL, D. 2009). KOTLER, PH. (2000) termék-megfiatalítási stratégiái (gyengéset okozó tényezők, külső környezeti tényezők, márkanév, potenciális szegmentumok, fogyasztói érték) a turisztikai szektorban is általánosan érvényesek. Ennek megfelelően a termékélelciklus-menedzsment során a következő stratégiák merülnek fel: nagyobb termékmodosítások, a termék megítélésének módosítása, új elosztási csatornák, új használati módok. Modelljében BUTLER, R. W. (1980) a megújulásnak (rejuvenation) két útját említi meg: mesterséges attrakciófejlesztés keretében történő (pl. Atlantic City), illetve a korábban nem hasznosított, érintetlen természeti környezetben alapuló megújulást.

A desztináció-megújulás két alapvető módját különbözteti meg KOVÁCS P. (2004) is: a visszahódító és az újrapozicionáló stratégia alkalmazását. A visszahódító stratégia keretében a meglevő és korábban is turisztikai céllal hasznosított erőforrás egy jelentősebb tőkeinjekció révén újul meg, korszerűsödik. Az újrapozicionálás során a szolgáltatások, az attrakciók tudatos vagy spontán átformálásával újul meg maga a desztináció. Az újrapozicionálás legköltségesebb változata a funkcióváltás, ami korábban nem turisztikai céllal hasznosított terek turisztikai célú használatbavételét jelenti (turisztikai célú barnamezős beruházások, pl. Ruhr-vidék, Pécs-Zsolnay negyed).

A desztináció-megújulás lehetséges módjait tekintve véleményünk szerint három fő irányvonal vázolható fel, ami alapvetően a kínálati oldalról indulhat ki. Így egyrészt beszélhetünk az attrakció, másrészt a kapcsolódó szolgáltatások (elsődlegesen a szűken vett fogadóképesség), illetve harmadrészt a menedzsment megújulásáról. A fenti tipológia tiszta formájában ritkán valósul meg, általában több irányvonal együtt jelenik meg. Tanulmányunkban egy magyarországi desztináción keresztül kívánjuk mindezt bemutatni. A mintaterület kiválasztását meghatározta, hogy olyan desztinációról van szó, amely a turisztikai piacon az 1970-es években jelent meg, a korszak kelet-közép-európai rekreációs térfejlesztési mintáját követve (CSORDÁS L. 1993; SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 2010), majd gyors felfutás után a 2000-es években benne a hanyatlás jelei mutatkoztak. A 2000-es évek végén több, alapvetően belső tényezőnek köszönhető, újabb növekedési pálya rajzolódik ki.

Az orfűi desztináció fejlődése a kezdetektől napjainkig (desztinációs élelciklusok)

A mai orfűi desztináció története a szocialista korszak extenzív iparosítási és urbanizációs szakaszával esik egybe, amikor a gyorsan növekvő városi lakosság szabadidejének lekötésére tervezett rekreációs tereket hoztak létre Magyarország-szerte (AUBERT A. et al. 2013). Ebbe a típusba tartozik az ország déli részén, a Mecsek északi előterében fekvő, Pécs rekreációs zónájába tartozó Orfű, amelynek rekreációs térré történő fejlesztése egészen az 1960-as évekre nyúlik vissza. A fejlesztéseket az akkor még öt önálló településből álló, többnyire agrártevékenységgel foglalkozó orfűi térségben a Baranya megyei Tanács kezdeményezte. A fejlesztés bázisául a kiváló természeti adottságok szolgáltak, amit a négy tóból álló tórendszer kialakítása is megerősített. Az egyes tavakhoz már a tervezés fázisában funkciókat rendeltek (pl. az Orfűi- és a Pécsi-tó a rekreáció és a vízparti turizmus, a Herman Ottó-tó a hal- és madárrezervátum, a Kovácsszénájai-tó a horgászat céljait szolgálja, ami megalapozza fejlesztésük irányát is. A tórendszer 1962 és 1970 között épült ki, ez az időszak a desztináció életében az *alapo-zó fázist* jelenti. Ekkor zajlott a települések infrastrukturális fejlesztése, illetve a turisztikai vonzerők alapjainak kiépítése is.

Az 1970-es években történt a tóparti telkek parcellázása, a „második otthonok” (CSORDÁS L. 2012) építése az Orfűi- és a Pécsi-tó partján; megindult a korszakra jellemző szociál-

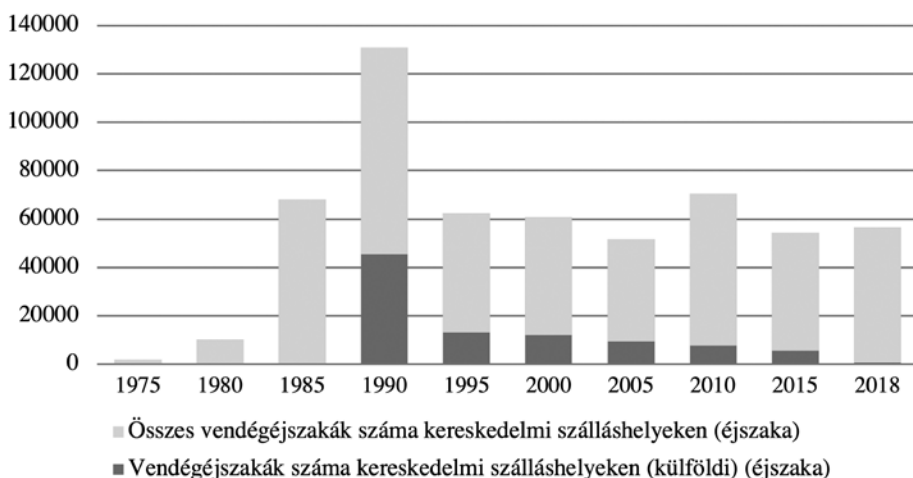
turizmus, ami egyrészt a vállalati/szakszervezeti, másrészt az ifjúsági turizmus (gyerek-táboroztatás) formájában öltött testet. Ez egyúttal a desztináció új fejlődési szakaszaként, a *bekapcsolódás fázisaként* értelmezhető. Az alapvetően vállalati üdülőkre, magán-szállásadásra épülő vendégfogadás azonban nem tette lehetővé a vendégforgalom jelentősebb bővülését, ahhoz kereskedelmi szálláshelyek megjelenésére volt szükség.

Ennek első lépése egy nagyobb fogadóképességű kemping létesítése volt (1982), amelynek nemzetközi piaci megjelenésével, a Mecsek Tourist beutaztató tevékenységének köszönhetően a desztináció vendégköre átstrukturálódott. A korábbi belföldi vendégkör mellett elsősorban német és holland vendégek jelentek meg nagyobb létszámban. A desztináció fejlődésének következő állomása a legnagyobb tó (Pécsi-tó) partján található fürdő kiépítése volt (1985), a kemping és a fürdő térben erősen koncentrált fejlesztése egyértelműen erősítette egymást és további növekedést hozott a település számára. Ez az évtized egyértelműen a *fejlődés fázisaként* értelmezhető, ami mind a bel- és külföldi vendégek összetételében, mind a szálláshely-struktúrában (kereskedelmi és magán-szálláshelyek) megmutatkozott.

Az 1980-as évek végén a *konzolidálódás* jelei mutatkoztak, ami egyfajta érettségi fázisra utal. A vendégek és a vendégéjszakák száma ugyan tovább növekedett, azonban a kapacitásbővülés lefékeződött. Külső körülmények hatására ez a fázis rendkívüli módon lerövidült, nem követte a magasabb szinten beálló stagnálás szakasza, mint ahogy ezt a Butler-modell sugallja.

A 90-es évek első felében a társadalmi-politikai rendszerváltás és a balkáni háború hatásaként a külföldi vendégkör drasztikus leépülése figyelhető meg.

Míg az 1990-es évek elején még csaknem 70 ezer vendégéjszakát regisztráltak – ebből 45 ezer volt a külföldi vendégéjszaka –, addig ez a szám 1995-re a harmadára esett vissza; ez az arány a 2000-es évek elejéig meg is maradt (1. ábra, 1. táblázat). Ez az időszak egyértelműen a *hanyatlás* fázisaként értelmezhető. Ennek ellentmond a szállásférőhelyek folyamatos növekedése az 1990–2005 közötti időszakban, ami nem jelent valódi fizikai szálláshely-bővülést, okait valójában az 1990 után megindult privatizációban kell keresnünk. A privatizált állami vállalatok megszabadultak szociálturisztikai létesítményeiktől, a privát szektor nagy részüket átminősítette kereskedelmi szálláshelyekké. Ez a folyamat valójában átnyúlik a következő évtizedre, gyakori a többszörös tulajdonváltás is (l. a Baranya megyei Tanács üdülőkompexumát). A magánszállások „kifehérítése” pedig

1. ábra A vendégéjszakák számának változása Orfűn az 1975–2018 közötti időszakban. Forrás: KSH
 Figure 1 The number of guest nights in Orfű, 1975–2018. Source: HCSO

A vendégéjszakák számának alakulása Orfű szálláshelyein
The number of guest nights spent at the accommodations of Orfű

	1975	1980	1985	1990	1995	2000	2005	2010	2015	2018
Kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma (külföldi)	n.a.	n.a.	n.a.	45 411	13 087	11 910	9 336	7 736	5 404	609
Kereskedelmi szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma (belföldi)	1800	10 000	68 000	40 113	36 312	36 862	32 981	55 101	43 534	55 225
Egyéb (2009-ig magán) szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma (külföldi)	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	2 072	711	912	3 129	3 116
Egyéb (2009-ig magán) szálláshelyen eltöltött vendégéjszakák száma (belföldi)	1 900	2 100	1 800	n.a.	n.a.	12 362	7 810	23 098	19 141	21 883
Összes vendégéjszakák száma	3 700	12 100	69 800	85 524	49 399	63 206	50 838	86 847	71 208	80 833

Forrás/Source: KSH/HCSO

a helyi önkormányzatok érdeke is volt (a helyi idegenforgalmi adóbevétel minden forintjához az állam ebben az időszakban két forinttal járult hozzá).

1995 után mérséklődött a hanyatlás, a desztináció veszített vonzerejéből, a vendégkör átstrukturálódott, döntően a belföldi vendégkörre, ezt az időszakot nevezhetjük a hanyatlást követő, de alacsonyabb szinten beálló *stagnálás* fázisának. Az elavult vonzerőbázis és fogadóképesség mellett maga a desztináció alapját jelentő tőrendszer is rekonstrukcióra szorult. A Pécsi-tó medrét 2006–2007-ben kikutorták, azonban a 2007. év rendkívül száraz nyara után csak lassan töltődött vissza az optimális vízszintre. 2007-ben a tóba épített élményfürdő sem nyithatott ki, tömeges kagylópusztulás zajlott le és nagyon sok vendéget veszített a desztináció.

Egyértelművé vált, hogy a desztinációnak átfogó megújítási stratégiára van szüksége, aminek kereteit a környezet terhelhetősége, maguk a táji adottságok és a természeti, kulturális értékek jelölték ki. Tanulmányunk középpontjában a *megújulási* stratégia vizsgálata áll, ami 2008 óta új fejlődési pályára állította Orfűt.

Ha a fentebb leírt folyamatokat a Butler-féle (1980) desztinációs életciklus-modellbe illesztjük, több nehézségünk is támad. Az egyes szakaszok elkülönítése különböző indikátorokkal lehetséges, amelyek közül a keresleti mutatók számszerűsítése egy olyan desztinációban, ahol a rekreációs funkció ilyen hangsúlyos, rendkívül nehéz. Ezért választottuk kiegészítésként JOHNSTON, C. (2011) modelljéből a kínálati mutatót, ami a szálláshelyek kapacitásával tagolja a desztinációs ciklusokat. Ezt bontottuk tovább a (magán- és kereskedelmi) *szálláshely-kapacitás* belső struktúrájával, mivel véleményünk szerint a rekreációs és turisztikai funkciókat egyaránt teljesítő desztináció fejlődéstörténetét jól reprezentálja. A desztináció-megújulás szorosan összefügg a *termék- és szolgáltatás-életciklusokkal*. E tekintetben támaszkodtunk ZIMMERMANN, F. (1997) modelljére (termék-életpályák), mivel esettanulmányunk nagyon jól példázza a megújulás fázisában ezen összefüggéseket (2. táblázat). A hivatkozott életciklus-modellek mellett *primer kutatásokkal* a megújulás fázisára koncentrálnak.

Az orfűi desztináció életciklusai – Life cycles of the destination of Orfű

	1962–1970	1970–1982	1982–1990	1990–1995	1995–2007	2008–2018
Fázis	Alapozó	Bekapcsolódás	Fejlődés/Éretttség	Hanyatlás	Stagnálás	Fellendülés/Megújulás
Vendégkör	Csekély számú belföldi vendégkör	Belföldi	Belföldi/külföldi (főleg német, holland)	Külföldi vendégkör számának markáns esőkkénese	Belföldi	Belföldi
Termékfejlesztés	Infrastrukturális fejlesztések és a törendszerek kialakítása, a rekreációs funkciók meg-alapozása	Üdülők parcellázása – „második otthonok” kialakítása	Strandfejlesztés	–	2006–2007: mederkottás	<ul style="list-style-type: none"> • 2008: Fishing on Orfű; • 2010: EFOTT; • 2010: Aquapark megnyitása; • 2010: Pécs – Orfű kerékpárút kialakítása; • 2010-től – Orfű kerékpárút kialakítása a településen, az útvonalak, látványok kiablázása; • 2016: Medvehagyma Ház – Ökoturisztikai Látogatóközpont; • 2016: Malomfejlesztés; • 2016: EDEN-díj
Termék/attrakció	–	<ul style="list-style-type: none"> • Természeti környezetre, történelmi alapozott rekreáció; • Szociálturizmus; • Ifjúsági turizmus 	<ul style="list-style-type: none"> • Szociálturizmus; • Ifjúsági turizmus; • Vízparti turizmus 	<ul style="list-style-type: none"> • Vízparti turizmus; • Rekreáció 	<ul style="list-style-type: none"> • Vízparti turizmus; • Örökségturizmus; • Ökoturizmus; • Rekreáció 	<ul style="list-style-type: none"> • A termékfejlesztés erősödő irányai: • Fesztiválturizmus; • Aktív turizmus; • Tovább erősítése (országos és nemzetközi sportesemények); • Örökségturizmus; • Gasztronómia / Örökség-Gasztronómia, Öko-Gasztronómia
Fogadókapacitás	–	<ul style="list-style-type: none"> • Üdülők parcellázása – alacsony kapacitás 	<ul style="list-style-type: none"> • Az első, nagyobb kapacitású kereskedelmi szálláshely kialakítása → kemping – jelentős kapacitásbővülés; • Vállalati üdülők; • Gyerektáborok 	<ul style="list-style-type: none"> • Privatizáció – a vállalati üdülők privatizációja; • Magánzálláshelyek, kisebb panziók, kempingek 	<ul style="list-style-type: none"> • Üdülők, kempingek • Privatizáció – a vállalati üdülők privatizációja; • Panziók – minőségi szálláshelyfejlesztések 	<ul style="list-style-type: none"> • 2008 – Turizmus Egyesület; • 2010 – TDM-szervezet → arculat kialakítása, → újrapozicionálás (Szinezd újra az életed); • Sikeres TDM-együttműködések – a lakosság és az önkormányzat által elismert tevékenység; • Folyamatos – elsősorban pályázati forrásokra alapozott – TDM-tevékenység
Menedzsment	–	–	–	–	–	–

Forrás/Source: saját szerkesztés/edited by the authors

Az orfűi tórendszer mellett ma további három település alkotja a desztinációt (Abaliget, Husztót és Kovácsszénája), amelyek közül Husztót és Kovácsszénája nem rendelkezik érdemi turisztikai forgalommal és a desztinációhoz való kötődésük is elsősorban annak köszönhető, hogy Orfűvel egy körjegyzőséget alkotnak. Abaligetnek van még korábbi turisztikai funkciója, azonban ma ellentmondásos a helyzete a desztinációban. Az itt található mészkőbarlang gyógyászati célú hasznosítása korábban vált országos jelentőségűvé, ám fejlődése az 1990-es években megrekedt, az Orfűhöz hasonló turisztikai hasznosítás intenzitása elmaradt, a vendégéjszakákban mért forgalma az utóbbi években még a 10 ezret sem érte el. A település vezetése részéről nincs aktív turizmusfejlesztési szándék és a TDM-szervezet munkájában és finanszírozásában sem vesznek részt. Így kijelenthető, hogy a desztinációhoz való tartozásuk formálissá vált, az együttműködés csekély. Ennek köszönhetően ma Orfű a motorja a desztináció fejlődésének, megújulásának, a további három település kiegészítő szerepet tölt be. Éppen ezért tanulmányunkban mind a KSH-adatok vizsgálatának tekintetében, mind pedig a primer kutatás során Orfűre fókuszáltunk.

Kutatásmódszertan

Kutatásunk módszertani bázisát a szekunder forrásfeldolgozás mellett primer módszerek alkalmazása adja.

A vizsgálat primer módszertana három kérdőíves felmérésen alapul: a helyi lakosság és az üdülőtulajdonosok felmérése, valamint a szolgáltatói megkérdezés. A kérdőívészés célja mindhárom esetben a turizmus főbb folyamatainak vizsgálata (3. táblázat).

3. táblázat – Table 3

A kérdőíves felmérések jellemzői
Features of the questionnaire surveys

	Sokaság nagysága	Minta nagysága
Lakossági felmérés	1000 fő	120 fő
Szolgáltatói felmérés	65 szolgáltató	65 szolgáltató
Üdülőtulajdonosok felmérése	1600	156 üdülőtulajdonos

Forrás/Source: saját szerkesztés/edited by the authors

A lakossági felmérés alapsokaságát az Orfűn állandó lakosként bejelentett népesség adta, ami megközelítette az 1000 főt. A minta nagyságát 120 főben határoztuk meg. A település egyes részeinek eltérő turizmus-intenzitását lényegesnek tartottuk beépíteni a reprezentativitás érdekében, így valamennyi településrészén történt anketörös lekérdés az adott településrész lakosságszámának arányában. A szolgáltatói felmérés keretében a teljességre törekedtünk az alacsony elemszám miatt, a szolgáltatók megkérdezése online kérdőív segítségével történt. Az üdülőtulajdonosok körében végzett felmérés során az 5%-os mintanagyságot tűztük ki célul. Ebben az esetben is valamennyi üdülőzóna érintve volt a felmérés során, amit ugyancsak kérdezőbiztosok segítségével végeztünk.

A három felmérés során az adott szegmens jellemzőihez igazítottuk a kérdőívet, amelyben több azonos kérdés is szerepelt. Ennek köszönhetően egymással közvetlenül összehasonlítható válaszokat is kaptunk egy-egy témában.

Eredmények

Attrakció központú megújulás

Az attrakció a turisztikai kínálat meghatározó eleme, amely a desztináció-építés közép-pontjában is áll. A megújuló desztinációknak egyik kulcseleme lehet, ami a megújulás folyamatában kitüntetett szerepet kap. Az attrakció központú megújulás lehet egyrészt a korábbi profilhoz illeszkedő, illetve attól alapjaiban eltérő. Orfű esetében a megújulás a korábbi arculathoz illeszkedő attrakciók fejlesztésével indult meg. A desztináció megújításában három alapüzenet fogalmazódik meg, ami egyúttal a terület pozicionálására is utal: „Színezd újra az életed!”, „Nagy élmények kis távolságra” és „Fedezd fel újra!”. Egyértelműen látható, hogy mindhárom szlogen a megújulásra, illetve a desztináció újbóli felfedezésére koncentrál (4. táblázat).

4. táblázat – Table 4

Szlogen, üzenet és célcsoport az orfűi desztináció termékstratégiájában
Basic message, slogan and target groups in the product strategy of the Orfű destination

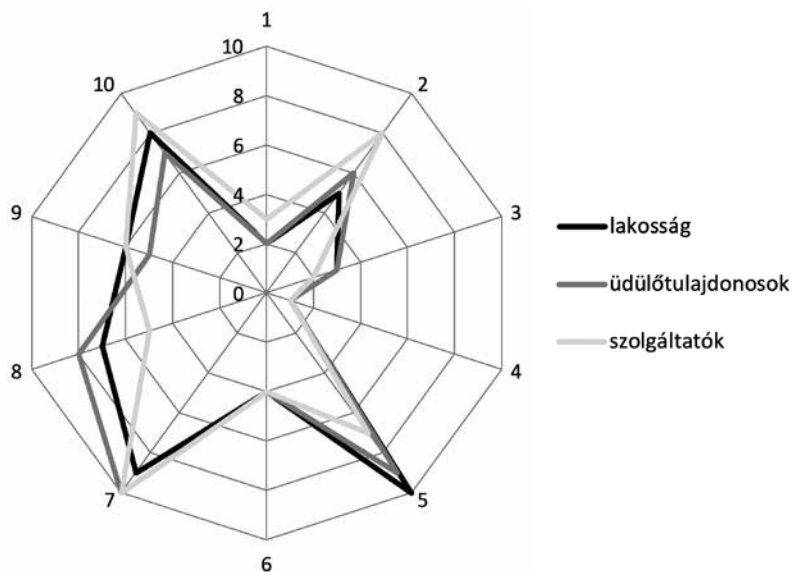
Szlogen	Üzenet	Célcsoport
„Színezd újra az életed!”	megújulás, változatosság, élmények	felfedezők, újra felfedezők, aktív utazók
„Nagy élmények, kis távolságra”	élmények, közelség	élményre és aktív kikapcsolódásra vágyók, a környék lakói
„Fedezd fel újra!”	megújulás, élmények	korábban itt járt vendégek, visszatérők, a környék lakói

Forrás/Source: orfu.hu alapján saját szerkesztés

Ezek egyrészt a terület újrafelfedezésére utalnak, másrészt a környékbeli települések lakóit – főképp a pécseiteket – szólítják meg. Míg a 2010-es évek elején mindhárom alapüzenetet felhasználta az orfűi menedzsment, addig mára kizárólag a „Színezd újra az életed” szlogen maradt meg, ami a piaci pozícióváltás eredményességére utal.

A kutatás során valamennyi érintettet megkérdeztük, vajon mit tekintenek a desztináció turizmusának alapjaként. Az 1–10-ig terjedő skálán az 1 a leginkább fontos, míg a 10 a legkevésbé meghatározó tényezőt jelentette. A válaszadók szerint a desztináció alapja egyértelműen a természeti környezet, hiszen a vízhez kapcsolódó attrakciók és szolgáltatások képezik a terület fő profilját. A rekreációs tér 1960-as években meginduló fejlesztésének alapeleme is már ez volt, s amely a desztináció megújításában is vezető szerepet kapott és folyamatos diverzifikáción ment keresztül. A kérdőíves felmérések alapján a helyi szereplők is mind egyetértenek abban, hogy továbbra is ezt az irányt kell tartani. A tavakon kívül legtöbbször a védett természeti értékekben látják a desztináció jövőjét. Természetesen ez egyúttal korlátokat is jelent, hiszen a hosszú távú fenntarthatóság érdekében kiemelt figyelmet kell fordítani a táj terhelésének mértékére (2. ábra).

A természeti attrakciók – köztük a tórendszer – alapját képezik az aktív és passzív vízi turizmusnak, valamint a desztináció kivételes tájképi szépségét alapozzák meg. Orfű attrakciói közül a strandok bírnak szélesebb célközönséget is elérő, természeti alapú vonzerővel. Nem véletlen az sem, hogy a desztináció megújulását segítő vonzerőfejlesztések közül a természeti értékekhez kapcsolódó beruházásokra került sor a leghamarabb. A mai

2. ábra Orfű turizmusának hosszú távú tényezői. Forrás: saját felmérés alapján saját szerkesztés.

- 1 – természeti tényezők, védett természeti értékek; 2 – kulturális értékek, látnivalók; 3 – aktív turisztikai kínálat;
 - 4 – tavak, strandok, fürdőzési lehetőség; 5 – gasztronómiai kínálat; 6 – rendezvények;
 - 7 – kellemes klíma; 8 – Orfű jó híre; 9 – gyermek- és családbarát környezet; 10 – megfelelő ár- és értékarány
- Figure 2 Long-term factors in the tourism of Orfű.

Source: edited by the authors, using their own questionnaire survey findings.

- 1 – natural factors, protected natural values; 2 – cultural values and sights; 3 – supply of sport tourism;
- 4 – lakes, beaches, bathing opportunities; 5 – gastronomic supply; 6 – events;
- 7 – pleasant climate; 8 – reputation of Orfű; 9 – children and family friendly environment; 10 – good value for money

desztináció megteremtésének alapja a Pécsi-tó 2006. évi mederkotrása, amit további fejlesztések egészítettek ki (sétány, tanösvények és kerékpárút kialakítása). A másik jelentős beruházás az Aquapark létrehozása volt, amely a korábbi strand fejlesztésének eredménye, s szintén EU-s közösségi forrás társfinanszírozásában készült el. Ez a valójában kisebb méretű aquapark mesterséges környezetével még jól illeszkedik a rurális táj karakteréhez. A másik jelentős fejlesztés az Orfűt Péccsel összekötő kerékpárút, amely 2010–2011 között készült, pályázati támogatással. A 2008-ben megalakult Orfűi Turisztikai Egyesület is aktívan szerepet vállal a szervezetfejlesztési projektek mellett a vonzerőfejlesztésben, így például rendezvények pályázati forrás bevonásával történő megvalósításával vagy egyéb tevékenységekkel (pl. attrakciók kitáblázása, kerékpártámaszkohi elhelyezése, felnőttjátzóter kialakítása stb.). A vonzerőfejlesztések a megalakulás óta is tartanak, ebben az önkormányzat és a TDM-szervezet forrásait hozzá kapcsolódó pályázati finanszírozás mellett a magántőke is kiegészítette. Ez egyértelműen arra utal, hogy a fejlesztések megtérülése az elvárt időn belül várható és látható. A legújabb átadott projekt a térség természeti és kulturális értékeinek bemutatására hivatott és a Mecsek emblematikus, a helyi gasztronómiában változatosan hasznosított növényéről elnevezett Medvehagyma Ház, amely látogatóközpont funkciót is betölt.

Az elmúlt időszak termékfejlesztései négy irányban zajlottak, amelyek mind egy-egy profilt jelölnek ki, egyszersmind jól ki is egészítik egymást: „Zöld ritmusban – Természetesen”, „Kicsiknek és nagyoknak”, „Régmúlt idők varázsa”, illetve „Cseppből a csobbanásig” (5. táblázat).

Hívó szó és a turisztikai termék kapcsolatrendszere az orfűi desztinációban
Relationships of profile and products in the destination of Orfű

Hívószó	Társított turisztikai termék
Zöld ritmusban – Természetesen ökoturizmus, természetjárás, kerékpáros turizmus	
Kicsiknek és nagyoknak	rekreáció, ökoturizmus, passzív és aktív vízi turizmus, fesztiválturizmus
Régmúlt idők varázsa	örökségturizmus, fesztiválturizmus
Cseptől a csobbanásig	aktív és passzív vízi turizmus, horgászat, ökoturizmus

Forrás/Source: orfu.hu alapján saját szerkesztés

Jól látszik, hogy a természeti adottságok kapnak prioritást, de a múlt értékei is megjelennek a terület kínálati struktúrájában. A múlt értékei kevésbé az élettelen kultúra elemei közé (mindössze két műemléki védettséget élvező objektummal rendelkezik), inkább a megelevenített kultúra fogalmkörébe tartoznak, valamint a hagyományörző programok és a tájra jellemző gazdálkodási formák és tevékenységek felelevenítése is elsőbbséget kap. Ehhez az irányvonalhoz illeszkedik a medvehagyma felhasználása az egyedi arculat kialakításában.

A desztináció legismertebb és leglátogatottabb attrakciója a Fishing on Orfű (FOO) könnyűzenei fesztivál, amelyet több értékelés a legjobb magyar könnyűzenei rendezvények közé sorol. Hatását a desztinációra egyértelműen mutatja, hogy a rendezvény hónapjában a vendégéjszakák száma eléri Pécs városét (OROSZI GY. et al. 2018). OROSZI GY. és szerzőtársai tanulmányukban részletesen kifejtik a FOO hatásait, például egyértelmű, hogy a fesztivál és programjai pozitívan hatottak Orfű imázsára, ugyanakkor elmondható, hogy a fesztivál vendégforgalma jelentős koncentrációt eredményez a statisztikákban, ami így „torzítja” is a desztináció összképét, hiszen a desztináció növekvő vendégforgalma egyértelműen és időben igen koncentráltan a fesztiválnak köszönhető. Tagadhatatlan azonban az is, hogy a fesztivál gazdasági előnyt is jelent, hiszen az idegenforgalmi- és iparűzésiadó-bevételek közvetlenül fejtik ki hatásukat. Jól látszik tehát, hogy a népszerű fesztivál sérülékennyé teszi a desztináció turizmusát, hiszen a fesztivál esetleges elmaradása turisztikailag nehéz helyzetbe hozná ezt a célterületet. Ugyanakkor éppen ez a fesztivál és a desztináció népszerűsége ösztönzi is az egyéb attrakciók és turisztikai termékek fejlesztését, amelyekre számos példát láthatunk, olyanokat is, amelyek egész évben elérhetővé és vonzóvá teszik a szóban forgó fogadóterületet (pl. ökoturizmus, Medvehagyma Ház mint attrakció és a hozzá kapcsolódó rendezvények).

A termékfejlesztés sikerességében kritikus tényező a helyi lakosság megítélése: mennyire vallja magáénak, mennyire ismeri el és látogatja az egyes attrakciókat, eseményeket. A kérdőíves felmérés alapján elmondható, hogy a helyi lakosok összességében kedvezően ítélik meg a helyi attrakciókat: szinte valamennyi helyszín értékelése meghaladta az 5-ös skálán a 4-es értéket. A leglátogatottabb orfűi attrakció a Kemencés Udvar, a Malommúzeum és a Medvehagyma Fesztivál. A helyiek leginkább a FOO fesztivállal, a Malommúzeummal és a Medvehagyma Fesztivállal elégedettek.

Fogadóképesség és fogadókészség

Az attrakciókhoz kapcsolódó megújulási törekvésekhez képest a fogadóképességhez kötődő fejlesztések hasonló súlyt képviselnek a desztinációk újjáéledésében. A fogadóképességben kulcsterület a szálláshelyi szektor, amely akár a turisztikai piac több szereplőjének funkcióját is át tudja venni. Ha fogadóképességről beszélünk, akkor annak minőség-

gi és mennyiségi vonatkozásait is meg kell vizsgálni. Hanyatló desztinációk megújulása elsősorban a minőségi fejlesztésekhez köthető, hiszen a korábbi érettségi fázis már mennyiségileg magasabb szintű szálláshely-kapacitást igényelt. A fogadóképesség minőségi javítása után a fogyasztói igények kielégítése magasabb szinten valósulhat meg, ami új vendégkör megjelenését vonhatja maga után, illetve magasabb turisztikai bevételek realizálhatók a szolgáltatóknál és áttételesen az önkormányzat szintjén.

Orfűn a szálláshelyek mennyiségének gyors növekedése az 1970-es években az üdülők építésével indult meg. Ekkor 282 lakott lakás mellett mindössze 105 „csak nyáron lakott” ingatlan szerepelt. Később új, egyértelműen rekreációs és az üdülő profilú településrészek keletkeztek. A 2001. évi adatok szerint 241 lakás mellett 1156 üdülőt regisztráltak a településen. Az üdülőkön kívül a szálláshelyi kapacitás bázisát az 1970-es évektől folyamatosan létrejövő kereskedelmi szálláshelyek jelentik.

Jelenleg a szálláshierarchia legmagasabb szintjét képviselő szálloda kategória nem található meg sem Orfűn, sem a környező településeken. A jellemző szálláshelyek közé tartoznak a panziók és a kemping, míg a magán-szálláshelyek közül a fizetővendéglátásnak van meghatározó szerepe. Elsősorban tehát a kisebb egységek az uralkodóak, amelyek bár profiljukat tekintve jobban megfelelhetnek egy vidéki desztináció arculatának, a szervezett beutaztatásnak nem kedveznek.

A helyi lakosok véleménye alapján kiválónak (59,84%) és jónak (32,79%) minősíthető a szálláshelykínálat Orfűn, míg az üdülőtulajdonosok véleménye szerint 35–35%-ban minősíthető kiválónak, illetve jónak. Azonban már lényegesen nagyobb szórás figyelhető meg, ha a jövőbeli veszélyforrások között becsülik meg a megfelelő szálláskínálat hiányának súlyát. A megkérdezett helyi lakosok 18,03%-a szerint ez nagyon veszélyezteteti, míg további 34,43%-uk veszélyeztetettnek látja a desztináció jövőjét. A helyi szereplők egyetértenek abban, hogy középtávon mindenképpen szükséges olyan, a desztináció adottságaihoz illeszkedő, minőségi szálláshelystruktúra kialakítása, amely nagyobb kapacitást tud biztosítani a vendégforgalom számára.

A fogadóképességben a szálláshelyeken kívül a vendéglátás egységei is fontos szerepet kapnak. Orfűn a vendéglátói és a kereskedelmi szektor nagyobb hangsúlyt kap, hiszen a fellelhető szálláshelyek közül kevés kínál teljes ellátást, sőt nagy arányban egyáltalán nem biztosítanak étkezést, így azt a látogatóknak maguknak kell megoldaniuk. Élesedik a probléma, ha az egynapos látogatókat is figyelembe vesszük. A településen 6 étterem és 7 büfé üzemel, amelyek egy kivételtől eltekintve szezonálisan (május eleje és október vége között) tartanak nyitva. Orfű kiskereskedelmi ellátottsága azonban ennél is rosszabb, mindössze két bolt található a településen. A helyzetet jól tükrözik a vendéglátóipari és a kiskereskedelmi egységekkel való elégedettség számai és a változás igénye és szükségessége már minden szinten érzékelhető. A minőségi vendéglátás megteremtésére több törekvés, kezdeményezés figyelhető meg, például a minőségi gasztronómiát képviselő, helyi termékeket felhasználó éttermek megjelenésével.

A desztináció megújulásában a helyi szereplők kulcsszerepet kapnak. A turizmusban közvetlenül érdekelt helyi szolgáltatók felkészültségén kívül az önkormányzat és a lakosság attitűdje és együttműködésük véleményünk szerint feltétele az egész desztináció sikerességének és egyben megújuló képességének. A felmérések alapján látható, hogy összességében a legkedvezőbbnek a lakosság látja a helyi szereplők hozzáállását. Magának az önkormányzatnak az elkötelezettségét a szolgáltatók ítélik meg a legkedvezőbbben, ami egyértelműen az önkormányzati szerepvállalásra is utal a turizmusfejlesztéseket illetően. A legalacsonyabb értéket a szolgáltatók saját felkészültségének értékelése (3,47) érte el. A szolgáltatói felmérés alapján kiderül, hogy a szolgáltatások biztosítottak, de minőségük a jövőben mindenképpen javításra szorul (6. táblázat).

Helyi szereplők hozzáállása a turizmushoz
Attitude of local actors to tourism

	A lakosság vendégszeretete	Az önkormányzat elkötelezettsége	A helyi vendégfogadók felkészültsége
Lakosság	4,32	4,26	4,15
Üdülőtulajdonosok	3,95	3,55	3,92
Szolgáltatók	3,77	4,32	3,47

Forrás/Source: saját felmérés alapján saját szerkesztés/edited by the authors, using their own questionnaire survey findings

A település fogadókészségében fontos szerepet kapnak a helyi szereplők között a civil kezdeményezések. Orfűn mintegy 10 civil szervezet működik, amelyek aktívan szerepet vállalnak a desztináció életében.

A menedzsment szerepe a desztináció megújulásában

A turizmus-menedzsment más irányultságú beavatkozási lehetőséget kínál a desztinációk megújítása során, hiszen ez alapvetően a meglévő erőforrásokra hagyatkozik, illetve ösztönzőleg hathat az előzetesen meghatározott jövőkép és célok mentén a desztinációban működő turisztikai attrakciók és szolgáltatók fejlesztéseire, fejlesztési irányaira (BIEGER TH. 2005; LENGYEL M. 2008; RAICH, F. – ZEHNER, A. 2013). A különböző menedzsment-modelleknek éppen ezért az is a célja, hogy az egyes desztinációk életciklusát meghosszabbítsa, eltérő hálózatosodási módokon keresztül, sajátos menedzsment rendszerével elősegítse az újjászületés fázisát (AUBERT A. et al. 2015a; ZEHNER, A. – RAICH, F. 2010).

A turisztikai desztináció menedzsment (TDM-) rendszer szervezeti megjelenése 10 éves múltra tekint vissza Magyarországon (LENGYEL M. 2008; AUBERT A. et al. 2009), hiszen a 2005-ben megjelent Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia (NTS) fogalmazta meg és nyilvánította ki először a turizmusirányítás megreformálásának szükségességét. Nyugati, elsősorban osztrák és német példákat és szakirodalmat (FREYER, W. 1999; BIEGER, TH. 2005; ZEHNER, A. et al. 2005; LUFT, H. 2007) figyelembe véve kezdődött meg a rendszer kialakítása, amelynek alapelvei az alulról építkezés, a partnerség-kooperáció, a professzionalizmus és a (közös) finanszírozás (LENGYEL M 2008). Ezek az elvek a magyar turizmus irányításába alapvetően új szemléletet vittek az együttműködést és a hosszú távú tervezést nélkülöző korábbi irányítással szemben. A TDM-szemlélet megjelenésére így hazánkban akár egyfajta paradigmaváltásként is tekinthetünk, amely fókuszba helyezte a desztináció alapú gondolkodást (AUBERT A. et al. 2016, 2017). Noha a TDM-pályázatok inkább a magas vendégéjszaka számú, jelentősebb desztinációknak kedveztek, a kisebb desztinációkban (AUBERT A. et al. 2015b), így például Orfű esetében (GONDA T. – SPIEGLER P. 2012, JÓNÁS-BERKI M. et al. 2015) is máig működő TDM-szervezet jött létre. Az Orfűi Turisztikai Egyesület tagjai, alulról jövő kezdeményezés nyomán, 2008-ban fogtak össze a helyi turizmus fejlesztése érdekében. A munka során közös, hosszú távú, stratégiai célokat tűztek ki a szereplők, amelyeket a szervezet operatív rendszere a működés során mindvégig szem előtt is tartott. A menedzsment szervezet elmondása alapján a sikertényező az érintettek széles körű bevonása és a különböző csoportok közötti folyamatos érdekegyeztetés, valamint az összehangolt tevékenység. További bizonyítéka a szolgáltatók és a TDM-szervezet közötti jó kapcsolatnak, hogy a szervezeti tagok száma növekvő tendenciát mutat. A TDM-szervezet elmondása alapján, ha új turisztikai vállalkozás jelenik

meg a térségben, akkor az az elsők között keresi fel tagsághoz csatlakozási szándékával a TDM-szervezetet, ami bizonyítja annak elismertségét és a szervezetbe vetett bizalmat.

Emellett nem titok Orfű esetében, hogy a TDM-szervezet kimagaslóan jó kapcsolatot ápol az önkormányzattal. Az önkormányzatok szerepe kulcsfontosságú lehet egy-egy desztináció esetében is (SCHULER, A. 2013), hiszen ha a desztináció adottságai, vonzerő- és attrakcióbázisa megfelelő, a sikeres piaci jelenléthez elengedhetetlen az önkormányzat támogató hozzáállása, az önkormányzat és a TDM-szervezet, valamint a turisztikai szereplők közötti jó kapcsolat kialakítása. Orfűn egyértelműen látszik, hogy az önkormányzat turizmusbarát hozzáállása a siker egyik alapja. A szolgáltatói kérdőívet kitöltők kimagaslóan jónak ítélték meg az önkormányzat turisztikai irányú tevékenységét (átlagosan 4,32 pont), ami mindenképpen támogatólag hat a desztináció turizmusának menedzsment-tevékenységére és annak sikerességére. A válaszadók 53,5%-a az 1–5-ig terjedő skálán ötös értékelést adott erre a kérdésre.

A TDM-szervezet elmondása alapján a tevékenységük szerteágazó, ami részben annak is köszönhető, hogy így a pályázati forrásoktól függetlenebb tevékenységet tudnak folytatni, ennek eredményeképpen a fenntartást segítő többletbevételekhez jutnak. Ilyen tevékenységek például a különböző termékfejlesztések és a hozzájuk kötődő feladatkörök ellátása (pl. az orfűi Medvehagyma Ház Látogatóközpont üzemeltetése és programokkal való megtöltése) vagy a marketingtevékenység, valamint a rendezvényszervezés. A TDM-szervezet emellett ernyőszervezetként működik, a helyi szolgáltatókat, vállalkozókat, civil szervezeteket fogja össze munkája során. A TDM-szervezet tevékenysége nyomán megtörtént a desztináció újrapozicionálása, amiről fentebb már részletesen írtunk. Ennek része az átgondolt marketingstratégia, valamint egy egységes turisztikai termékportfólió. A TDM-szervezet munkatársa külön hangsúlyozta, hogy a desztináció sikerének egyik alapja a desztináció viszonylag kis mérete, ami a tagokkal az aktív és naprakész kapcsolatot, valamint a kínálat egységesebb koordinációját eredményezi. A Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2030 kiemelten foglalkozik a desztináció- és termékfejlesztéssel. A dél-dunántúli régió desztinációi e dokumentum szerint nem szerepelnek a kiemelt fejlesztési térségek között. Az orfűi desztinációnak minden esélye meg lehet arra, hogy a jövőben Pécs–Mecsek térségének méltó helyére kerüljön, különösen az NTS 2030 termékfejlesztési prioritásai között szereplő „aktív és természeti turizmus” által, aminek termékváltozatait széles körben nyújtja az orfűi desztináció.

Összefoglalás

A klasszikus desztinációs életciklus-modellt (BUTLER, R. W. 1980) árnyaló, többoldalú megközelítés alkalmazásával kívántunk elemezni egy, a vendégösszetételében rekreációs és turisztikai céllal igénybe vett desztinációt. A megújulás fázisára koncentráló kutatás differenciált metódusával, a megújulás tényezőkre bontásával hozzáfárult ahhoz, hogy az ilyen vegyes profilú desztináció a maga komplexitásában vizsgálható legyen.

A kutatásunk elején megfogalmazott négy hipotézisünkkel kapcsolatban az alábbi álláspontra jutottunk:

1. Az első hipotézisünk, ami szerint jelentős rekreációs funkcióval is rendelkező turisztikai desztinációk életciklusa némiképpen eltér a tisztán turisztikai funkcióval rendelkezőkétől, visszaigazolást nyert. Ezt a tanulmány 3. fejezetében részletesen bemutattuk.
2. A második hipotézisünket, – ami szerint a desztináció-megújítás eredményességét és gyorsaságát jelentősen befolyásolja, ha az attrakciófejlesztés, a fogadóképesség-javulás és menedzsmentstruktúra-fejlesztés egyaránt megvalósul – Orfű konkrét példája alátámasztotta.

3. A harmadik hipotézisünk ami szerint a hanyatlás időszakában a vendégéjszaka-szám csökkenését kis fáziseltolódással követi a szálláshely-kapacitás csökkenése is, nem nyert visszaigazolást. Orfű esetében a rendszerváltást követő, elhúzódó privatizáció idején a jelentős vendégéjszakaszám-csökkenéssel párhuzamosan zajlott a szociális turizmus felszámolása, az állami és vállalati üdülők privatizálása, ami jelentős kereskedelmi szállásférőhely-bővülést eredményezett.
4. Orfűi kutatásunk során a negyedik hipotézisünk is visszaigazolást nyert. Ezért elfogadjuk, hogy újrapozicionálás akkor lehet sikeres, ha valós és reális helyzetértékelésen nyugszik és olyan turisztikai termékek fejlesztésére fókuszál, amelyekben a desztinációnak relatív előnye van más desztinációkkal szemben.

Orfűn a *kínálat* oldaláról az attrakcióközpontú megújulás áll a folyamat centrumában, amihez a fogadókapacitás nagyságrendileg rendelkezésre áll, míg szerkezeti összetételben és minőségi mutatóiban csak részlegesen követi a turisztikai fejlesztéseket. A helyi lakosok, az önkormányzat, a turisztikai vállalkozók és a különböző civil szerveződések biztos háttérként szolgálnak aktivitásukkal és pozitív hozzáállásukkal mind a fejlesztések, mind a vendégfogadás szempontjából, amit 2008 óta aktív TDM-szervezet fog össze és koordinál. A helyi turisztikai menedzsment megjelenésével új korszak kezdődött a desztináció életében. Tevékenysége kihatott a forrásszerzésre, a helyi lakosság és szolgáltatók aktivizálására, a turisztikai attrakciók menedzselésére, az imázs-váltás elindítására.

Mindezek hatásaként a *kereslet* nagyságrendje lassan elérte a „hőskorszak” statisztikai mutatóit, jelentős vendégkörváltozást is megélve. *A mára döntően a belföldi piacból élő desztináció a vízparti üdülő-pihenő funkció mellett a rendezvényturizmus és az alternatív turizmus egyik hazai központja, amely az imázs-váltás folyamatában csak feszített menedzsmentmunkával tarthatja meg pozícióját a jövőben, miközben a vonzerőalapját képező természeti környezet fenntarthatósága keretén belül kell tartania a fejlesztési projekteket.*

Köszönetnyilvánítás

A tanulmány és a kutatás az Európai Unió, Magyarország és az Európai Szociális Alap társfinanszírozása által biztosított forrásból az EFOP-3.6.2-16-2017-00017 azonosítójú, „Fenntartható, intelligens és befogadó regionális és városi modellek” című projekt keretében jött létre.

AUBERT ANTAL
PTE TTK Turizmus Tanszék, Pécs
aubert@ttk.pte.hu

GONDA TIBOR
PTE KTK Marketing és Turizmus Intézet, Pécs
gonda.tibor@ktk.pte.hu

JÓNÁS-BERKI MÓNIKA
berkim@gamma.ttk.pte.hu
Bicsérdi Arany-Mező Zrt., Bicsérd

MÓKUSNÉ PÁLFI ANDREA
PTE TTK Turizmus Tanszék, Pécs
palfia@gamma.ttk.pte.hu

IRODALOM

- ANHOLT, S. 2009: Handbook on Tourism Destination Branding. – UNWTO.
- AUBERT A. – GONDA T. – HORVÁTH Z. – PÁLFI A. 2016: TDM szervezetek Magyarországon: múlt, jelen, jövő. – In: HANUSZ Á. (szerk.): Turisztikai jövőkép Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében. SZSZBMFÜ, Nyíregyháza. pp. 77–90.
- AUBERT A. – JÓNÁS-BERKI M. – MÉSZÁROS B. – SARKADI E. 2009: A TDM modell adaptálásának differenciált megközelítése. – In: HANUSZ Á. (szerk.): Turisztikai desztináció, „desztinációs menedzsment”: a Nyíregyházán 2009. május 20–21-én megtartott konferencia előadásai. Nyíregyházi Főiskola, Nyíregyháza. pp. 3–17.
- AUBERT A. – CSAPÓ J. – JÓNÁS-BERKI M. – PÁLFI A. 2015a: A turizmus térszerveződési típusai Magyarországon – Térszervező modellek a turizmusban. – In: TÉSITS R. – ALPEK B. L. (szerk.): A mi geográfiánk: Tóth József emlékezete. Publikon Kiadó, Pécs. pp. 271–281.
- AUBERT A. – JÓNÁS-BERKI M. – PÁLFI A. 2013: A rekreációs terek turisztikai értelmezése és elterjedése Magyarországon. – In: KÓKAI S. (szerk.): Tanulmánykötet dr. Dobány Zoltán főiskolai docens 60. születésnapjára. Nyíregyháza: Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézet, Nyíregyháza. pp. 21–34.
- AUBERT A. – BARCZA A. – GONDA T. – HORVÁTH Z. – PÁLFI A. 2017: Paradigmaváltás(ok) a magyarországi turisztikai desztinációk fejlesztésében és menedzselésében. – Turizmus Bulletin 17. 1–2. pp. 15–25.
- AUBERT A. – JÓNÁS-BERKI M. – PÁLFI A. 2015b: A desztináció megújulás kérdései Magyarországon. – In: RÁTZ T. – MICHALKÓ G. (szerk.): Kreativitás és innováció a turizmusban. Kodolányi János Főiskola: MTA CSFK Földrajztudományi Intézet; Magyar Földrajzi Társaság, Székesfehérvár; Budapest. pp. 223–232.
- BIEGER, TH. 2005: Management von Destinationen – Lehr- und Handbücher zu Tourismus, Verkehr und Freizeit. 6. Auflage. OldenbourgVerlag, München–Wien.
- BUHALIS, D. 2000: Marketing the competitive destination of the future. – Tourism Management 21. pp. 97–116.
- BUJOSA, A. – RIERA, A. – PONS, P. J. 2015: Sun-and-beach tourism and the importance of intra-destination movements in mature destinations. – Current Issues in Tourism 17. 5. pp. 780–794.
- BUTLER, R. W. 1980: The concept of the tourist area life-cycle of evolution: implications for management of resources. – Canadian Geographer 24. 1. pp. 5–12.
- CSORDÁS L. 1993: Szabadidő lakások az Alföldön. – Tér és Társadalom 7. 3–4. pp. 77–104.
- FAULKNER, B. 2002: Rejuvenating a Maturing Tourist Destination: The Case of the Gold Coast. – Current Issues in Tourism 5. 6. pp. 472–520.
- CSORDÁS L. 2012: A kereskedelmi szálláshelyek kapacitásának és forgalmának alakulása Magyarországon (1990–2010). – In: GYÓRI F. (szerk.): A tudás szolgálatában – Földrajzi Tanulmányok Pál Ágnes Tiszteletére. Közép Európai Monográfiák 5. Egyesület Közép-Európa Kutatására, Szeged. pp. 47–61.
- FREYER, W. 1999: Tourismus Marketing: Marktorientiertes Management in Mikro- und Makrobereich der Tourismuswirtschaft. 2. Auflage. Oldenbourg Verlag, München–Wien.
- GONDA T. – SPIEGLER P. 2012: Helyi szintű TDM szervezet működésének alapelvei és gyakorlata Orfű példáján. – In: HANUSZ Á. (szerk.): A turizmus területi dimenziói. Nyíregyházi Főiskola Természettudományi és Informatikai Kar Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza. pp. 55–67.
- GONDA T. – RAFFAY Z. – CSÓKA L. 2018: Orfű rejtett konvencionális turizmusa. – Turisztikai és Vidékfejlesztési Tanulmányok 3. 1. pp. 4–19.
- HALL, D. 2009: Rejuvenation, Diversification and Imagery: Sustainability Conflicts for Tourism Policy in the Eastern Adriatic. – Current Issues in Tourism 11. 2–3. pp. 280–294.
- HORKAY N. 2003a. Turisztikai márka és márkapolitika a desztináció-menedzsmentben, I. rész. Turizmus Bulletin 2003/1.
- HORKAY N. 2003b: Turisztikai márka és márkapolitika a desztináció-menedzsmentben, II. rész. Turizmus Bulletin 2003/2.
- HOVINEN, G. 2002: Revisiting the destination life cycle model. – Annals of tourism Research 29. pp. 209–230.
- JOHNSTON, C. 2001: Shoring the foundations of the destination life cycle model, Part I: Ontological and epistemological considerations. – Tourism Geographies 3. 1. pp. 2–28.
- JÓNÁS-BERKI M. – PIRISI G. – BUZSIK K. 2015: Desztinációfejlődés – kiegyenlítődség vagy differenciálódás? – Településföldrajzi tanulmányok 4. 2. pp. 122–134.
- KOTLER, PH. 2000: Marketing Management. Analysis, Planning, Implementation and Control. – Prentice Hall Inc.
- KOVÁCS P. 2004: Turizmusmarketing elméletben és gyakorlatban. Budapest–Székesfehérvár, Kodolányi János Főiskola.
- KOZAK, M. 2002: Destination benchmarking. – Annals of Tourism Research pp. 495–519.
- LEE, K. 2001: Sustainable tourism destinations the importance of cleaner production. – Journal of Cleaner Production pp. 313–323.
- LENGYEL M. 2008: TDM Működési Kézikönyv. Heller Farkas Főiskola, Budapest.

- LUFT, H. 2007: Destination Management in Theorie und Praxis – Organisation und Vermarktung von Tourismusorten und Tourismusregionen. – GmeinerVerlag, Messkirch.
- NTS 2005: Nemzeti Turizmusfejlesztési Stratégia 2005–2013. – Magyar Turisztikai Hivatal, Budapest.
- MICHALKÓ G.–RÁTZ T. 2013: Rejtett dimenziók a Kárpát-medence turizmusában. – In: FRISNYÁK S.–GÁL A. (szerk.): Kárpát-medence: természet, társadalom, gazdaság. Bocskai István Gimnázium Nyíregyházi Főiskola Turizmus és Földrajztudományi Intézete, Nyíregyháza; Szerencs. pp. 463–476.
- OROSZI GY.–GONDA T.–MÁTÉ A. 2018: Fesztivállátogatási szokások a Fishing on Orfű fesztiválon. – Földrajzi Közlemények 142. 1. pp. 122–136.
- PAPP-VÁRY Á. 2009: Országmárkázástól a versenyképes identitásig. A country branding megjelenése, céljai és természete. – Marketing & Management 43. 2. pp. 4–19.
- RAICH, F.–ZEHRER, A. 2013: Einfluss der Besonderheiten und Ausprägungen touristischer Netzwerke auf die Produktentwicklung. – Zeitschrift für Tourismuswissenschaft 5. 1. pp. 5–21.
- RITCHIE, J. R. B.–CROUCH, G. I. 2000: The competitive destination: a sustainability perspective. – Tourism Management 21. 1. pp. 1–7.
- SCHULER, A. 2013: Die Bedeutung von Governance für Veränderungsprozesse von Destinationen. – Zeitschrift für Tourismuswissenschaft 5. 1. pp. 23–40.
- SZIVA I. 2012: Versenyző együttműködés és a turisztikai desztinációk versenyképessége. „Hol volt, hol nem volt...?”. – Vezetéstudomány 43. 5. pp. 52–60.
- SZIVA I. 2014: Milyenek a professzionális desztinációmenedzsment-szervezetek? Versenyképesség és desztinációmenedzsment dán tapasztalatok tükrében. – Turizmus Bulletin 16. 3–4. pp. 59–67.
- SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI I. 2010: A rurális tér átalakulása: szuburbanizáció, rekreáció. – In: HARDI T.–LADOS M.–TÓTH K. (szerk.): Magyar–szlovák agglomeráció Pozsony környékén. MTA RKK Nyugat-magyarországi Tudományos Intézet, Győr. pp. 43–49.
- TÓZSÉR A. 2010: Versenyképes turisztikai desztináció: új turisztikai versenyképességi modell kialakítása. Doktori értekezés. Miskolci Egyetem, Miskolc.
- ZEHRER, A.–RAICH, F. 2010: Applying a life cycle perspective to explain tourism network development. – The Service Industries Journal 30. 9–10. pp. 1683–1705.
- ZEHRER, A.–PECHLANER, H.–HÖLZL, B. 2005: The Development of a Destination Management System (DMS) in South Tyrol, Anatolia. – An International Journal of Tourism and Hospitality Research 16. 2. pp. 147–161.
- ZIMMERMANN, F. 1997: Future Perspectives of Tourism: Traditional versus New Destinations. – In: OPPERMANN, M. (ed): Pacific Rim Tourism. CAB International, Wallingford. pp. 231–239.

MIÉRT JÓ SZENTESESEN ÉLNI? – EGY HAZAI KISVÁROS LAKOSSÁGÁNAK ÉLETMINŐSÉGE ÉS HELYI KÖTŐDÉSE

LÓRINCZ KATALIN – KÓVÁRI EDIT MÁRIA – BANÁSZ ZSUZSANNA

WHY IS IT GOOD TO LIVE IN SZENTES?

– QUALITY OF LIFE AND ATTACHMENT OF LOCAL RESIDENTS IN A SMALL TOWN

Abstract

Between summer 2018 and spring 2019, a study was conducted by the researchers of the University of Pannonia to examine Szentes, a small town in the Great Hungarian Plain. The study focused on the inhabitants' attachment to the town, quality of life, internal image, and the locals' satisfaction level with the settlement's factors. The survey of Szentes fits with the aspirations of the 21st-century challenges of (small) rural towns (Veszprém, Kőszeg, Gyöngyös, Zirc). These challenges include retaining the young Y and Z generations and active population; liveable settlements; and sustainable rural development. During the research some local key determining figures were cross-examined in structured interviews. In addition, data were gathered applying a focus group method along with a survey reflecting 527 local respondents' opinions. The results provide a brief summary not only of the areas in which Szentes can improve the inhabitants' quality of life and the conditions of its settlements, but also of how it can be a more attractive place to live overall.

Keywords: Szentes, small town, quality of life, local attachment, settlement conditions, settlement development

Bevezetés

Szentes helyi lakosságának kötődését, szubjektív életminőségét, a várossal kialakult képét (belső imázs), valamint a települési tényezőkkel való elégedettséget vizsgálta az a kutatás, melyet a Pannon Egyetem munkatársai végeztek 2018 nyara és 2019 tavasza között. Több mérőszáma is létezik az életminőségnek, azonban ezek túlnyomó részt csak országos szinten érthetők el (BANÁSZ Zs. 2019). A Szentesre irányuló kutatás elsősorban arra a fontos kérdésre keresi a választ, hogy miért jó ma Magyarországon egy kisvárosban (Szentesen) élni, illetőleg milyen összefüggés mutatható ki a lakosság szubjektív életminősége (boldogság, egészség), a helyi kötődés, valamint a települési tényezőkkel való elégedettség között. Az alföldi kisvárosra irányuló felmérés szorosan illeszkedik abba a törekvésbe, mely a hazai vidéki városok (Gyöngyös, Kőszeg, Veszprém, Zirc) 21. századi kihívásait – úgy mint a fiatal Y, Z generáció és aktív népesség megtartása, az élhető település, a fenntartható vidékfejlesztési irányok – mutatja be (LÓRINCZ K. 2016). A szentesi felmérés eredményeinek gyakorlati felhasználása elsősorban a terület- és településfejlesztésben érintett szereplők (önkormányzat, gazdasági szereplők, beruházók, civil szervezetek) számára ad értékes és releváns információkat.

A tanulmány fő célja a Szentes településre vonatkozó életminőségi, helyi kötődési és belső imázs jellemzők vizsgálata. Kutatási kérdéseink a következők voltak:

Kimutatható-e szignifikáns kapcsolat és ha igen, ez milyen erős a Szenteshez való kötődés, a települési tényezőkkel való elégedettség és a lakosok demográfiai jellemzői között?

Mely területeken szeretnék leginkább fejleszteni a kisvárost a helyiek? Ehhez kapcsolódóan nem volt előzetes feltételezésünk.

A kutatás módszertani háttere

A primer kutatás több szempontból, kvalitatív és kvantitatív módszertant használva tárta fel az összefüggéseket. Ezzel elősegíti a településfejlesztési irányok megalapozottságát, illetőleg egy társadalmi szempontból (is) vonzó életter kialakítását. A szerzők:

- a városban élő, betelepedett vagy visszatérő lakosokat kérdeztek *fókuszcsoporthozos interjúkn* keresztül;
- a város életében meghatározó, döntéshozó személyeket kérdeztek *strukturált interjúkn* formájában;
- a helyi lakosság véleményét tárták fel egy *kérdőíves lakossági felmérés* keretében, mely összesen 527 válaszadó véleményét tükrözi.

Az eredmények alapján röviden összegezhető, hogy Szentes város – az önkormányzat, vállalkozások, civilek munkáján keresztül – mely területeken tudja javítani a lakosok életminőségét, települési adottságait, milyen fejlesztések szükségesek a vonzó(bb) lakóhely érdekében. A tanulmány – a terjedelmi korlátok miatt – a *lakossági kérdőív eredményeire* koncentrálnak.

Versenyképességi dimenziók a hazai kisvárosok esetén

A kedvezőtlen demográfiai mutatók alapján jelenleg az az alapforgatókönyv, hogy a következő húsz évben 8,75 millióra csökken majd Magyarország népessége (KSH Népeségtudományi Kutatóintézet 2019). A népességcsökkenés mértéke, intenzitása eltérő térségi mintát mutat hazánkban: a belső migráció, az országon belüli vándorlás jelentősen befolyásolja az egyes települések pozícióját. A migrációs döntések mögött álló folyamatokat és eseményeket számos kutató vizsgálta (DÖVÉNYI Z. 2007; HAUTZINGER Z. et al 2014; KOSTANICK, H. L. 2019).

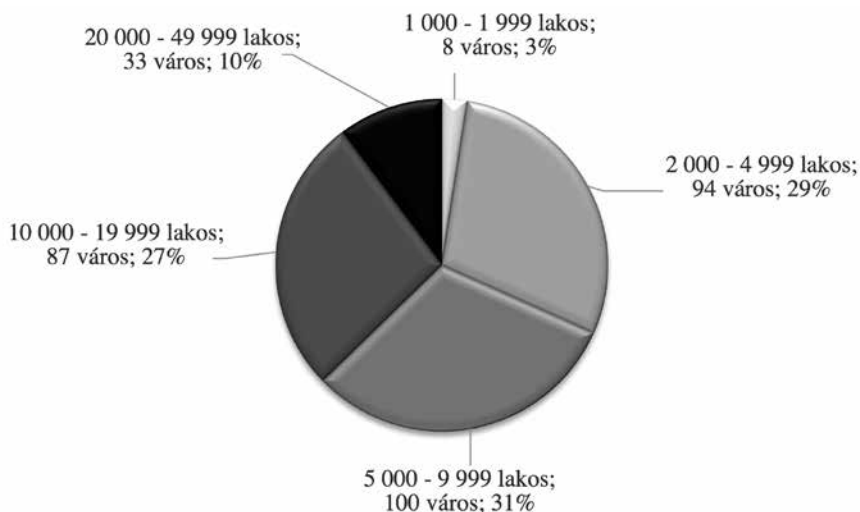
A belső vándorlás és a kivándorlás jelensége általánosan tekinthető; a hangsúly egyre inkább azon van, hogy miért maradnak helyben az emberek? Jelen tanulmány a hazai városhálózat jellegzetességeiből kiindulva a kisvárosok speciális helyzetét mutatja be, majd konkrétan Szentes városra, annak lakosságára fókuszál.

Magyarország 3155 települése közül összesen 322 *minősül jogállása szerint városnak* (vagyis nem a főváros vagy kerülete – további 24 db, nem megyeszékhely – 18 db, vagy megyei jogú város – 5 db). Ez a magyar településállomány 10,21%-át jelenti, ahol a magyar lakossága közel egyharmada (32,6%-a) él (KSH 2019).

A *városi jogállású* településeket a népességszám alapján a KSH további öt kategóriába sorolja, többségük a 10 000 fő alatti csoportba tartozik (1. ábra). Nyilvánvalóan számos olyan városi rangot nyert (városi jogállású) település tartozik ide, amely tényleges vonzáskörzettel vagy magasabb szintű szolgáltatásokkal nem rendelkezik.

A magyar városkutatások a *városodás jelenségét* hangsúlyozzák. ENYEDI GY.–HORVÁTH GY. (2002) szerint az elmúlt fél évszázadban a várossá fejlődés folyamata elenyésző volt, leginkább a nagyközségekből várossá kinevezett települések száma emelkedett. Azonban ha megnézzük a várossá nyilvánított települések számát (<https://www.varossanyilvanitas.hu>) láthatjuk, hogy 1970 óta összesen 271 település nyerte el a városi rangot. Az ENYEDI GY.–HORVÁTH GY. (2002) által szerkesztett könyv megjelenése után 94 települést, 2010 után pedig csak 2013-ban nyilvánítottak várossá 18 települést.

A városok funkcionális és hierarchikus típusainak meghatározásával több magyar szerző (FARAGÓ L. 2007, PIRISI G. 2009, JENEY L. 2013) is foglalkozott. A hazai városok

1. ábra A városi jogállású települések népességszám szerinti megoszlása, 2019. jan. 1.

Forrás: saját szerkesztés a KSH (2019) adatbázis alapján

Figure 1 Distribution of towns and cities by population, 1 January 2019

Source: own construction based on data of HCSO (2019)

településhierarchiában betöltött szerepe magára a *városi hierarchiára*, valamint a *központi funkciók szintjére*, az *intézmények meglétére* utal. Az ún. városi jogállású települések lehetnek közép- vagy kisvárosok, illetőleg városias jellegű települések. A tanulmányban vizsgált *Szentes a kisvárosi kategóriába tartozik*. Az Alföld területére vonatkozóan foglalkoztak a települések lehatárolható vonzáskörzetével – ezek alapján Szentes 4 települést vonzó, a 18-36000 fős népességgel rendelkező körzetbe (vonzásterület kategóriába) tartozó tradicionális mezőváros (KISS J. P.–BAJMÓCY P. 2001).

A településtípusok befolyásolhatják az ott élőknek a *település iránti bizalmát* (BODOR Á. et al. 2017), *biztonságérzetét* (DUSEK T. 2015), a *helyi gazdaságfejlesztés fontosságát* (RAPKAY B. et al., 2013), a *település versenyképességét* (KOLTAI Z. 2015). Világszerte jelentős problémát jelent a *kisvárosok elnéptelenedése*, a *lakosok nagyvárosba történő elköltözése* (PETERS, D. J. 2019), legyen szó akár Európáról (HAMDOUCH, A. I. et al. 2017; SMITH, I. 2017), akár Japánról, vagy Németországról (WIRTHA, P. et al. 2016).

Széles szakirodalma van az olyan kutatásoknak, amelyek különböző településtípusok szerint, vagy kifejezetten kisvárosokra vonatkozóan végeznek vizsgálatokat, nemcsak demográfiai megközelítésből, hanem életminőség, társadalmi attitűd, vagy társadalmi tőke szempontból is. Nemzetközi szintű elemzések elérhetők például Kanada kisvárosairól (EVERITT, J. C.–GILL, A. M. 1993), Franciaország és Lengyelország kisvárosi életminőségének összehasonlításáról (KWIATEK-SOLTYS, A.–MAINET, H. 2014). Magyarországon is foglalkoztak a szubjektív életminőség térbeli vonatkozásaival országos szinten (KÉKESI M. Z. 2007, IVONYI É. 2017) és települési szinten is. Utóbbira példa a Kreatív város – fenntartható vidék (KRAFT) program keretében felmért városokról szóló jelentések, nevezetesen Veszprémről (GAÁL Z. et al. 2019), Kőszegről (LÓRINCZ K. 2016), Murafölde (Nagykanizsa és környéke) településeiről (SZABÓ M. et al. 2019). Az elmúlt évtizedben több településen is végeztek életminőséggel összefüggő kutatásokat, például Budapestről és a vidéki nagyvárosok helyzetéről (EGEDY T. 2009), Gyöngyösről (LÓRINCZ K. 2019), vagy Zircről (LÓRINCZ K.–RAFFAY Á. 2017).

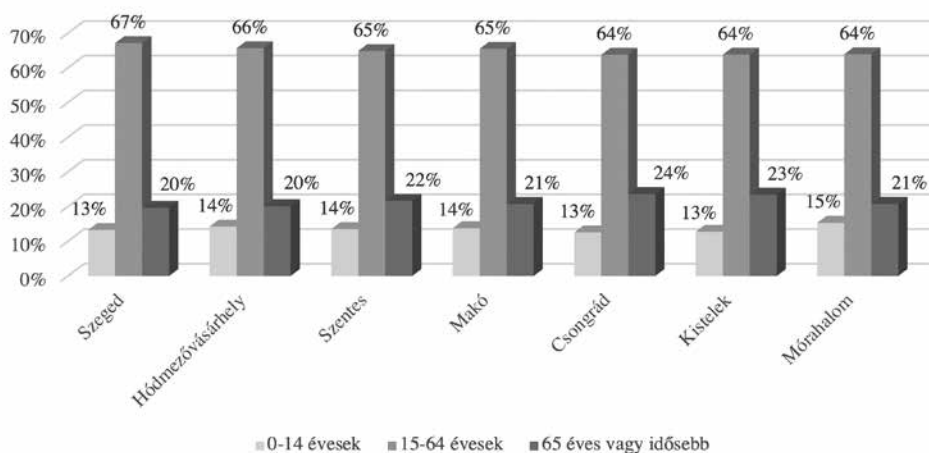
*Szentes és a Szentesi járás pozíciója a Dél-alföldi térségben:
népesség és jövedelem*

Szentes város a Dél-alföldi régióban, Csongrád megye északi részén, a Tisza bal partján található. A Szentesi járás központja, a megye 3. legnagyobb népességű városa (Szeged és Hódmezővásárhely után). 2019. január 1-ján a város lakónépességének száma 26 887 fő volt, a lakások száma pedig 12 692 volt (KSH 2020). Szentes tipikus kisváros, járási székhely, alföldi mezőváros, amelynek kiterjedt térkapcsolatai vannak. Ezek többnyire járási szintűek, illetve a szomszédos városokkal vannak összefüggésben, de jónéhány olyan speciális funkció is jellemzi a várost, amelyek tekintetében akár regionális szintű szerepkörrel (pl. gimnázium működtetése) is beszélhetünk.

A város Budapesttől 137 km-re, Szegedtől 62 km-re fekszik. A legközelebbi város Csongrád (12 km). Hódmezővásárhely 25 km-re, Szarvas 36 km-re fekszik tőle. Térben leginkább a Kecskemét-Békéscsaba fejlődési tengelyhez áll közel, de a szakemberek szerint ennek valós fejlődési potenciálját a tervezett M44 gyorsforgalmi út megépítése fogja megadni (Szentes Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014).

A Központi Statisztikai Hivatal (2015) szerint hat eltérő település-hierarchia szintet különböztetünk meg. A *központi szerepkör mértéke*, a városi funkciók alapján a városi települések négy (főváros, felsőfokú-, középfokú- és alsófokú központ) csoportba sorolhatók. Csongrád megyében a felsoroltak közül mindhárom városi szint jelen van a településállományban: Szeged mint felsőfokú központ (162 ezer lakos), Hódmezővásárhely mint középfokú központ (45 ezer lakos), illetve a területen rajtuk kívül még 8 *alsófokú központ* – köztük Szentes – található.

A statisztika területi alapon lehetővé teszi az egyes járások összehasonlítását. Csongrád megye 6 járásra osztható, melyek központjai eltérő népességszámmal rendelkeznek. A népesség kormegoszlása a járási székhelyek esetén meglehetősen homogén (KSH 2018): A szentesi járásban az időskorúak aránya (22%) jóval meghaladja a 0-14 éves fiatal népesség arányát (14%). A munkaképes (15-64 éves) korosztály aránya mind a szegedi, mind pedig a hódmezővásárhelyi járásban magasabb értéket mutat (2. ábra).

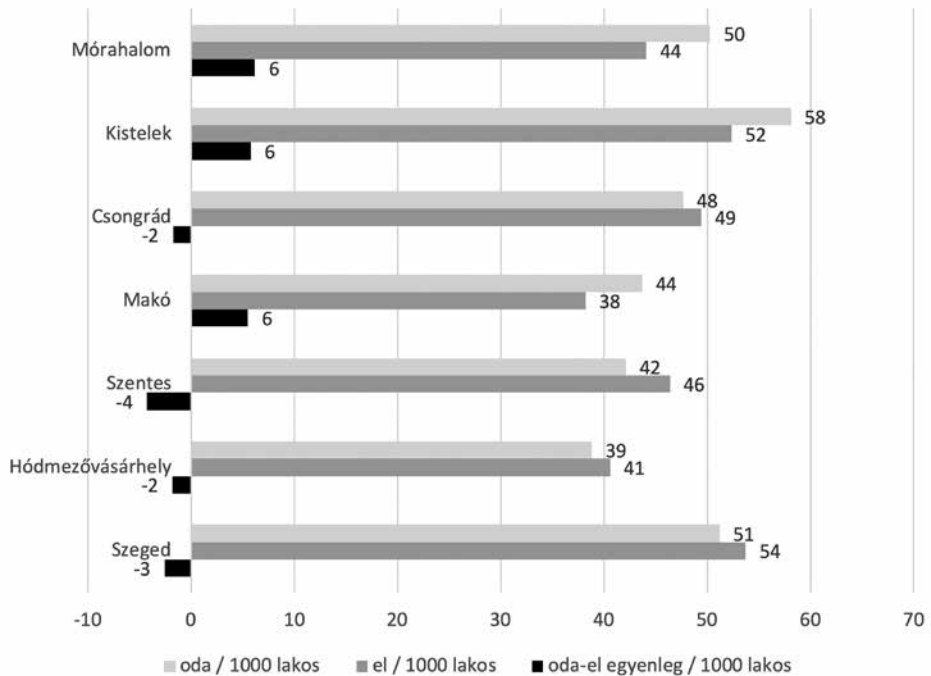
2. ábra Kor szerinti megoszlás a Csongrád megyei járási székhelyeken, 2017.

Forrás: saját szerkesztés KSH (2018) alapján

Figure 2 Age distribution of Csongrád county seat, 2017.

Source: own construction based on data of HCSO (2018)

A 2009-2019-es időszakot vizsgálva elmondhatjuk, hogy a *szentesi járás népessége fogy*. Míg 2009. január 1-jén 29 117 fő élt Szentesen, 10 évvel később már csak 26 887 fő (KSH 2020). A népesség közel 8%-kal csökkent. Ennek oka a csökkenő gyereklétszám mellett az elvándorlás volt. A 3. ábra mutatja Csongrád megye járási székhelyeinek oda- és elvándorlását 2017-ben, ezer lakosra vetítve. Szentés azok közé tartozik, ahonnan inkább elvándoroltak, mint odaköltöztek volna. A negatív egyenlegű járások közül a Szentesi járásban volt e negatív egyenleg a legnagyobb.

3. ábra Csongrád megyei járási székhelyek vándorlási egyenlege (állandó és ideiglenes vándorlással együtt) (eset 1000 lakosra vetítve), 2017. Forrás: saját szerkesztés KSH (2018) alapján

Figure 3 Migratin balance of County seats in Csongrád (including permanent and temporary emigration) (cases per 1000 inhabitants), 2017. Source: own calculation based on data of HCSO (2018)

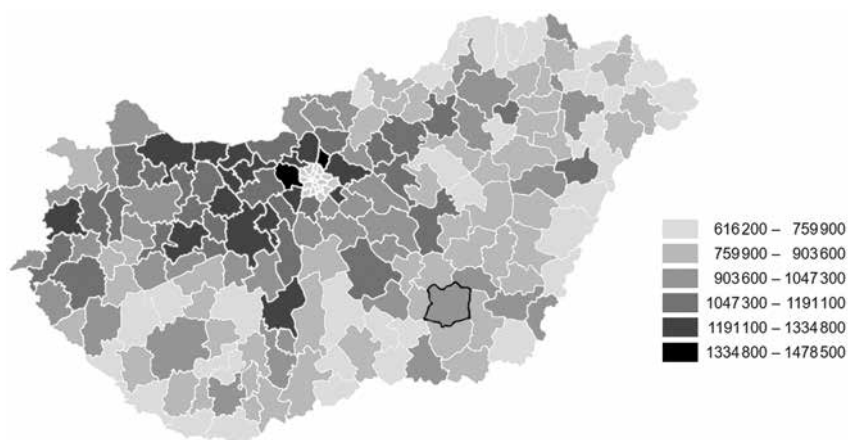
Szentés város – és a járás – demográfiai mutatói sajnos megyei szinten is kedvezőtlenek és nem jó irányúak. Az idős, egyedülálló népesség létszáma magas és nő, a fiatal népesség létszámában és arányaiban is csökken. A természetes szaporodás és a vándorlási egyenleg évtizedek óta negatív. Szentés város Integrált Településfejlesztési Stratégiája (2014) is hangsúlyozza a népességszám nagyarányú fogyását: a város 8,97%-át veszítette el népességének tizenegy év alatt, aminél a térségben elhelyezkedő városok esetén csak Csongrád település mutatott még rosszabb értéket. Különösen fájdalmas a *magasabb végzettségűek és a fiatalok elvándorlása*, ami szinte kizárólag a munkalehetőségek hiányára és az alacsony bérszintre vezethető vissza. Egyébiránt a város iránti kötődés meglenne a helyi népességben. Bár a helyi lakosság képzettségi szintje átlagosnak mondható, az mégis csak részben szolgál bázisul a helyi gazdaságnak. A munkanélküliség nem kiugróan magas, a foglalkoztatás rátája pedig viszonylag magas.

Kihívást jelent a hazai kisebb lélekszámú települések számára a *globális gazdasághoz való kapcsolódás*. ENYEDI GY. (2000, 2003) és ENYEDI GY. – HORVÁTH GY. (2002) szerint a magyarországi térségek (és bennük a települések) globális gazdasághoz történő kötő-

désének foka leginkább a nagytérségi elhelyezkedéstől és a területi összetartozástól függ. Ugyanakkor a szakemberek arra is rámutattak, hogy a globális gazdasághoz való kötődés egyre inkább függetlenedni látszik például a területi-települési jellegtől, a népességszámtól, a funkcióktól, a településhierarchiában elfoglalt helytől vagy a korábbi időszakokra jellemző fejlődési dinamikától (MOLNÁR B. 2006).

A hazai városhálózatot és a benne elhelyezkedő települések adaptáció orientált környezetét vizsgálta RECHNITZER J. (2002). Eredményei szerint az Alföldön – a tradicionális, regionális funkciókkal rendelkező nagyközpontok Kecskemét és Szeged vonulata mellett – felismerhető már egy azonos megújítási jegyeket mutató városhalmaz is, amelynek tagjai Kiskőrös, Kiskunfélegyháza, Csongrád, Szentes, Hódmezővásárhely és Makó. Szentes város – a hivatkozott tanulmány alapján – a „készlők és a felzárkózók” csoportba sorolható.

Az egyes járások vándorlási egyenlege és jövedelemtermelő képessége között is nagy különbségeket találunk. Ebből a szempontból Szentes járás pozíciója stabilnak mondható, az egy lakosra vetített nettó jövedelem alapján a Szegedi járással egyforma besorolású (TEIR 2019). A Szentesi járásban (a 4. ábrán feketével jelölve a járás határai) 2017-ben egy lakosnak átlagosan 926023 forint éves (77 168 Ft havi) nettó jövedelme volt.

4. ábra Összes nettó jövedelem egy lakosra Magyarországon, járási bontásban (Ft/év), 2017. Forrás: TEIR (2019)
Figure 4 Total net income per capita in Hungary by region (HUF/year), 2017. Source: TEIR (2019)

Szentes helyzete a területi versenyben

A települések közötti verseny a szűkös javak, erőforrások iránti rivalizálásként írható le (POREISZ V. 2014). A területi verseny többek között a befektetésért, a népességvonzásért, a forrásokért zajlik. Jelen tanulmány egyik kiindulási pontjának tekinthető a regionális versenyképesség tényezőit és célrendszerét bemutató ún. „piramismodell” (LENGYEL I. 2010), amely a kisvárosokra is adaptálható. Egyrészt az *alaptényezők* (gazdasági- és társadalmi szerkezet, innovációs kultúra, döntési központok, regionális elérhetőség, környezet minősége, munkaerő felkészültsége, a régió társadalmi kohéziója) megleté, másrészt pedig a *sikerességi faktorok* szoros összefüggésben állnak, ezáltal is támogatják a települési versenyképességet. A „régiók, térségek és városok versenyképességének piramismodelljében” a *regionális versenyképesség központi kategóriája a jövedelem*, amely a régió gazdasági növekedését méri. A modellben leírt *munkatermelékenység és foglalkoztatottság közvetlenül hat a lakosság életminőségére* is.

A kisvárosokra vonatkoztatva az agglomerációs előnyök kevésbé hangsúlyosak, inkább egy-két gyár vagy nagyobb cég jellemző, melyek főként a *kedvezőbb ingatlanárakat* és az *olcsó munkaerőt* használják ki. Az iparágak koncentrációja (mezőgazdaság, kézműves jellegű élelmiszergyártás és iparművészeti termékek) mellett – a sikeresség szempontjából – meghatározó a rátermett, megfelelően képzett városvezetés (LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2004). Szentes településre jellemző, hogy a helyi nagyobb vállalkozások – elsősorban a Hungerit Zrt. – foglalkoztatói szerepköre kiterjed a szomszédos megyékre (Szentes város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014). A foglalkoztatás tekintetében jelentős regionális vonzáskörzettel bír a szentesi katonaság és a kórház. Amennyiben az oktatási kínálatot vizsgáljuk, úgy kiemelkedő a Horváth Mihály Gimnázium ismertsége, mely művészeti képzése (drámatagozat) révén ismert. Szentes nagy tradíciókkal bíró sportturizmusa (vízilabda) szintén a közigazgatási határokon túlmutató jelentőségű.

Adatok és módszertan

A tanulmány Szentes településhierarchiában betöltött szerepét (település mérete, funkciói) a releváns hazai és nemzetközi szakirodalom feldolgozásával, valamint a Központi Statisztikai Hivatal adatbázisának (2000-2017 közötti vándorlási különbözet, népesség, kormegoszlás) szűrésével végeztük el. A Szentes lakosságára vonatkozó, elsősorban kötődést és életminőséget vizsgáló adatok primer forrásból származnak. A Szentesen élők online és papír alapú kérdőíves felmérés keretében vizsgáltuk 2018 nyara és 2019 tavasza között, így összesen 527 fős értékelhető mintát kaptunk.

Kutatási modellünkben a kérdőív alább felsorolt kérdéseire adott válaszokat tekintjük magyarázni kívánt változóknak (B), illetve potenciális magyarázó változóknak (A). Kerestük, hogy kimutathatók-e szignifikáns kapcsolatok a két kategória (A és B) között és ha igen, ez milyen erős?

B) magyarázni kívánt változók:

Mennyire kötődik Szenteshez? (1-4)

Mennyire elégedett a felsorolt 28 települési tényezővel? (1-5)

A szentesi és környékbeli hírekről/eseményekről való tájékozódásban használja-e a felsorolt 20 hírforrást? (igen/nem)

Melyik általános iskolát/gimnáziumot vagy szakközépiskolát tartja a legerősebbnek?

Milyen iparág hiányzik Ön szerint Szentesen? (pl. élelmiszeripar/energetika)

Milyen vendéglátó egység hiányzik Ön szerint Szentesen? (pl. bisztró/falatozó/borház)

A nyílt kérdések a következők:

– Mi jut eszébe Szentes nevének hallatán?

– Mivel érvelne egy jövőbeni lakosnak, miért jó Szentesen élni?

– Milyen konkrét látnivalókat, rendezvényeket, fesztiválokat ajánlana Szentesen egy turistának?

– Milyen fejlesztéseket javasolna Szentesen?

A) potenciális magyarázó változók:

Milyen módon kötődik Szenteshez? (pl. itt él/dolgozik/tanul)

Mennyi éve él Szentesen ill. környékén?

Miért ezt a térséget választotta lakóhelyéül? (pl. itt született/tetszik a környék)

Nem (férfi/nő)

Életkor

Háztartás létszáma

Háztartásban van-e adott életkorú gyermek vagy eltartott? (igen/nem)

Végzettség

Foglalkozás (pl. tanuló/fizikai alkalmazott)

Melyik gazdasági ágban dolgozik? (pl. ipar/mezőgazdaság)

Mennyire érzi magát boldognak? (1-10) Milyennek ítéli meg az egészségi állapotát? (1-10)

A következő fejezetben először az egyes kérdésekre adott válaszokat leíró statisztikákat összegezzük, majd az egyes kérdésekre adott válaszok közti kapcsolatvizsgálatok eredményeit ismertetjük. Mivel a kérdőívben nem szerepeltek magas mérési szintű változók, így az alábbi kapcsolatvizsgálatok elvégzésére kerül sor (eredményeiket 5%-os szignifikancia-szinten értelmezve):

- a sorrendi skálán mérhető változók közti kapcsolat erősségének feltárására a Spearman-féle rangkorrelációs együtthatót (Rho) használjuk (ρ);
- a nominális skálán mérhető változók közti, valamint a sorrendi és nominális skálán mérhető változók közti kapcsolat erősségének megállapítására a Cramer-mutatót (C);

A ρ mutató a [-1, 1] intervallumon vehet fel értéket, a C mutató a [0, 1] intervallumban.

A vizsgált indikátorok közti kapcsolat pozitív vagy negatív volta (az indikátorok azonos vagy ellentétes irányban való mozgása) csak a ρ mutató esetében értelmezhető, annak előjele alapján. A kapcsolat erősségét mindhárom mutató esetében annak abszolút értéke adja meg, amelyet az alábbiak szerint értelmezzük: 0,4 alatti érték esetén gyenge kapcsolatról beszélünk, 0,7 felett erős, e két szám között pedig közepesen erős kapcsolat.

A lakossági felmérés eredményei

Elemzéseink közül először az egyes kérdésekre adott válaszok leíró statisztikáit foglalkoztatjuk össze, majd a kérdésekre adott válaszok közti kapcsolatvizsgálatok eredményeit.

Szentes lakosságának jellemzői a kérdőíves felmérés alapján

Először a *potenciális magyarázó változók* leíró statisztikáit mutatjuk be (mely kérdések mindegyike zárt kérdés volt), majd a nyílt kérdésekre (belső imázs, fejlesztési javaslatok) adott válaszokat összegezzük. A kérdőívet kitöltőknek *Szenteshez való kötődését foglalja össze az 1. táblázat*. Akik válaszoltak, közülük a legtöbben (312 fő) e településen élnek és dolgoznak, őket követték az itt élő nyugdíjasok (71 fő), majd azok, akik itt élnek, de más magyar településen dolgoznak (43 fő).

1. táblázat – Table 1

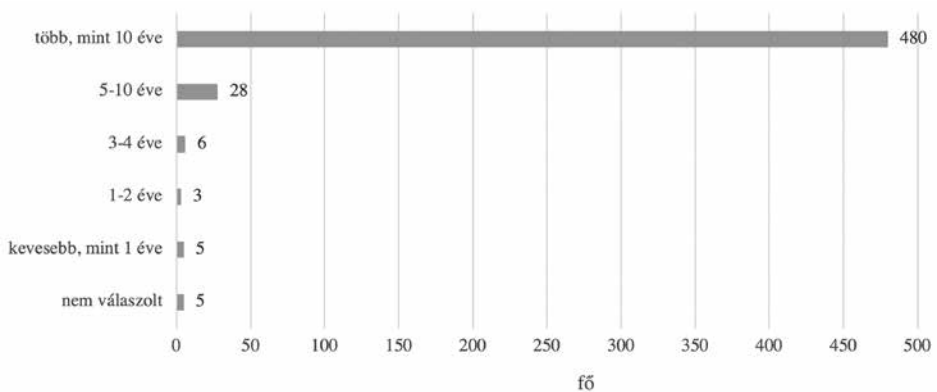
Milyen módon kötődik Szenteshez?
How do you relate to Szentes?

Szenteshez való kötődés fajtája			fő	Megoszlások, ha a kérdésre nem válaszolókat	
itt él	itt dolgozik	itt tanuló		is figyelembe vesszük (%)	nem vesszük figyelembe (%)
x	x		312	59,2	59,8
x		Nyugdíjas	71	13,5	13,6
x		de Magyarország más településén dolgozik	43	8,2	8,2
x		x	25	4,7	4,8

itt él	Szenteszhez való kötődés fajtája		fő	Megoszlások, ha a kérdésre nem válaszolókat	
	itt dolgozik	itt tanul		is figyelembe vesszük (%)	nem vesszük figyelembe (%)
	x		21	4,0	4,0
x		kismama / gyerek(ek)-kel otthon van	15	2,8	2,9
x		jelenleg álláskereső	11	2,1	2,1
	x	de bejárok / kollégista vagyok	2	0,4	0,4
		Egyéb	22	4,2	4,2
		Nem válaszolt	5	0,9	–
Σ			527	100,0	100,0

Forrás/Source: saját kutatás/own reserach

Arra a kérdésre adott válaszokat, hogy *mióta élnek a településen*, az 5. ábra foglalja össze. Azt látni, hogy túlnyomó többségében (91%-ban) olyan emberek kerültek a mintába, akik több mint 10 éve élnek a településen, azaz már átlátják a település előnyeit, hátrányait és feltételezhetjük, hogy a Szentesen fejlesztendő területekről is határozott véleményük van.

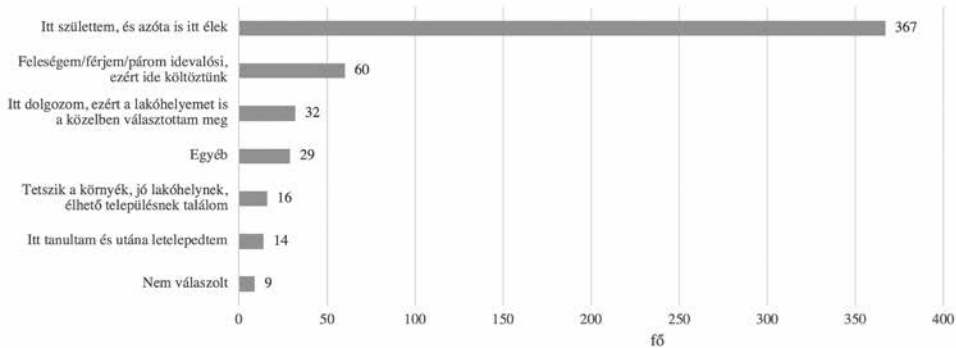
5. ábra Mióta él Szentesen, illetve környékén? *Forrás:* saját kutatás
Figure 5 How long have you been living in Szentes or in the surroundings? *Source:* own research

A tanulmány egyik fontos kutatási iránya a településválasztás oka, azaz hogy *miért ezt a térséget választották lakóhelyül*. A válaszadók túlnyomó többsége (70%) születése óta Szentesen él, a második leggyakrabban említett okként (11%) pedig az szerepel, hogy azért költözött Szentésre, mert a párja idevalósi (6. ábra).

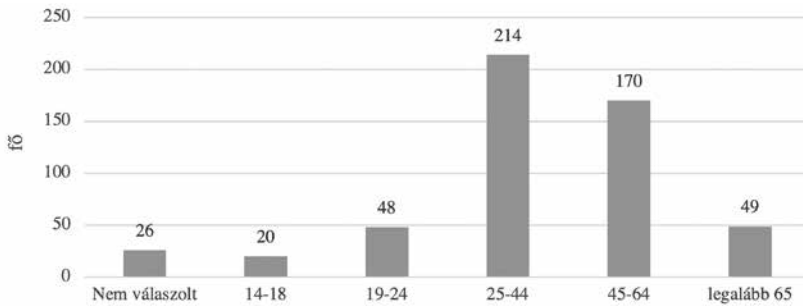
A kérdésre értékelhető választ adók körülbelül 1/3-a (31,9%) férfi volt, 2/3-a (63%) pedig nő. Ha csak azokat vizsgáljuk, akik megadták a nemüket, még közelebb kerülünk az 1/3-2/3 arányhoz (férfiak 33,6%, nők 66,4%). *Életkorukat* tekintve a válaszadók többsége a 25-44, illetve a 45-64 éves korosztályból került ki (7. ábra).

A válaszadók tipikusan 2-4 fős háztartásban élnek. A 2. táblázatban csak azokra fókuszálunk, akik jelezték, hogy háztartásukban van gyermek vagy eltartott. Összesen 341 esetben (a minta körülbelül 65%-ában) jelezték meg, hogy legalább egy életkorcsoportban van

a háztartásukban gyermek vagy eltartott. (Ha egy háztartásban 4 eltartott volt, a vizsgált életkorcsoportok mindegyében 1, akkor ez az egy háztartás 4 említést jelentett a 341-ből.)

6. ábra Miért ezt a térséget választotta lakóhelyéül? Forrás: saját kutatás
Figure 6 Why did you choose this area for your residence? Source: own research

7. ábra Szentes település életkori megoszlása. Forrás: saját kutatás
Figure 7 Age distribution of Szentes. Source: own research

2. táblázat – Table 2

Háztartásában van gyermek vagy eltartott?
Do you have a child or dependent in your household?

gyermek / eltartott életkora (év)	érintett háztartások száma (fő)	Az 527 fős mintának mekkora része? (%)
0–6	96	18,2
7–14	94	17,8
15–18	68	12,9
19–25	83	15,7
Σ	341	64,7

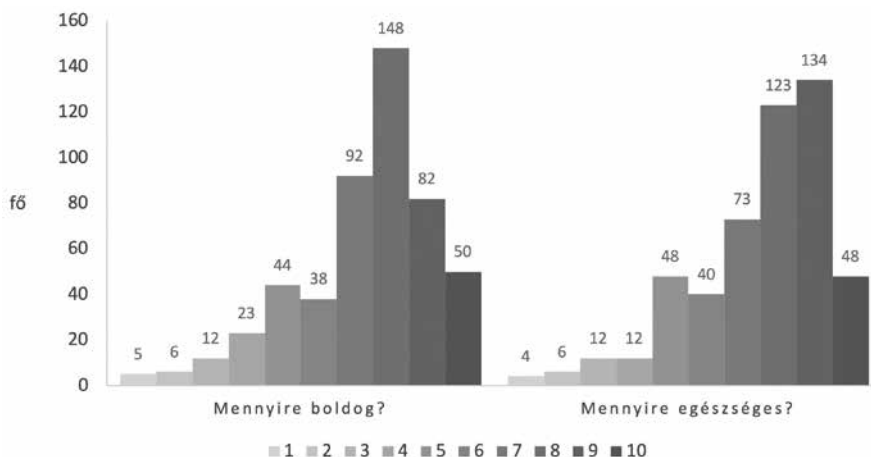
Forrás/Source: saját kutatás/own reserach

Végzettségüket tekintve a minta kb. 45%-a felsőfokú, 48%-a középfokú, 7% pedig csak alacsonyfokú (8 általános) végzettséggel rendelkezett.

Foglalkozásuk szerint a legnagyobb réteget (kb. 31%) a szellemi alkalmazottak képviselték a mintában, majd a fizikai alkalmazottak (kb. 14%) és a nyugdíjasok (kb. 13%) következtek.

Gazdasági ágazat alapján a legtöbben a közszférában dolgoznak (kb. 28%) vagy inaktívak, például nyugdíjasok, tanulók, GYED-en vagy GYES-en vannak (kb. 21%), a minta legkisebb része (kb. 3%) a mezőgazdaságban dolgozik.

A 8. ábra azt mutatja, hogy egy 1-től 10-ig tartó skálán mennyire érzik magukat boldognak (10 jelentette azt, hogy tökéletesen boldogok), illetve milyennek ítélik meg a saját egészségi állapotukat (a 10 jelentette azt, hogy kiválóan érzik az egészségüket). Az összes válasz átlagértéke megközelítette a 7-et, mintegy 2 pontos szórással. *A válaszadók inkább érzik egészségesnek magukat, mint boldognak: leginkább 8-asra értékelték a boldogság-szintjüket és 9-esre az egészségi állapotukat.*

8. ábra Mennyire érzik magukat boldognak, illetve egészségesnek (1-10)? Forrás: saját kutatás
Figure 8 How happy and healthy do you feel (1-10)? Source: own research

A potenciális magyarázó változók közül az alábbi demográfiai indikátorok reprezentativitását vizsgáltuk meg a Szentesről elérhető települési statisztikák (KSH 2020) alapján: nem, életkor, háztartás létszáma (ebből az eltartottak száma), végzettség, foglalkozás, foglalkozás gazdasági ágazata. A minta végzettségre és háztartásnagyságára vonatkozó reprezentativitása nem vizsgálható:

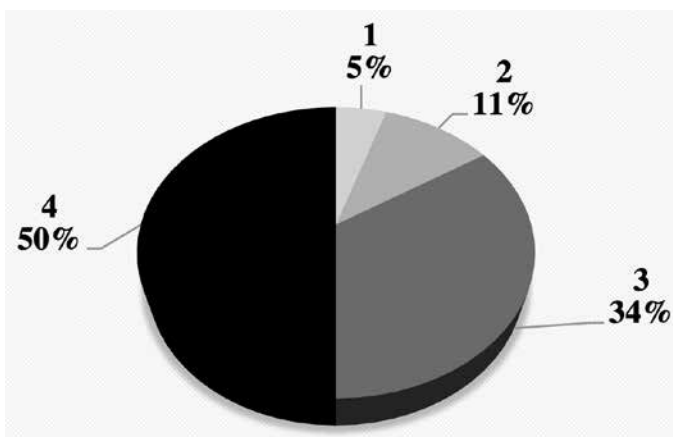
- a végzettség esetében ennek az az oka, hogy a KSH települési szinten nem teszi ezt közzé, csak a munkanélküliek esetében (a legkisebb területi egység, amelyre elérhető a teljes lakosság végzettség szerinti megoszlása, az a járási szint);
- a háztartások összetétele és a foglalkozással kapcsolatos jellemzők esetében sem érhetőek el települési adatok. A 2016-os mikrocenzus felmérés eredményeiben a megyei szint a legkisebb, amelyre elérhetőek ezek az információk.

A fenti okok miatt a jelen kutatásban vizsgált mintának a nemekre és életkorra vonatkozó reprezentativitást tudtuk csak számszerűsíteni. A férfiak és a nők aránya a mintában körülbelül 1/3-2/3 volt, míg a 2018-as sokaságban körülbelül fele-fele arányban voltak a nők (53%) és a férfiak (47%). Az életkornál a kérdőívben más korcsoportokat használtunk, mint a KSH besorolása, ezért csak az alábbi három életkor kategória reprezentativitása vizsgálható: 14-18 éves, 19-64 éves, illetve a legalább 65 éves korosztály. E három korosztály aránya a mintánkban 4%, 82% és 9% volt (a maradék 5% nem adta meg az életkorát), míg a tényleges, KSH által publikált 2018-as sokaságban: 5%, 71%, 24%. Mindezek alapján elmondhatjuk, hogy a szentesi felmérésben alulreprezentáltak a férfiak, továbbá a 14-18 év közöttiek és a 65 év fölöttiek.

A magyarázandó változók leíró statisztikái

A Szenteszhez való kötődésük erősségét egy 1-től 4-ig tartó Likert skálán értékelték a kérdőívet kitöltők, ahol 1 jelentette azt, hogy egyáltalán nem kötődik a településhez, 4 pedig azt, hogy nagyon kötődik hozzá. Nem volt olyan érték az 1-4 skálán, amelyet ne jelöltek volna. A 9. ábra mutatja a különböző erősségű (1-4) kötődés megoszlását.

Több város felmérésében szerepelt ugyanez a kérdés, ugyanúgy e négyfokozatú skálán értékelhető módon. A 3. táblázat hasonlítja össze az átlagos válaszokat.

9. ábra Mennyire kötődik Szenteszhez (1-4)? Forrás: saját kutatás
Figure 9 To what extent are you attached to Szentesz (1-4)? Source: own research

3. táblázat – Table 3

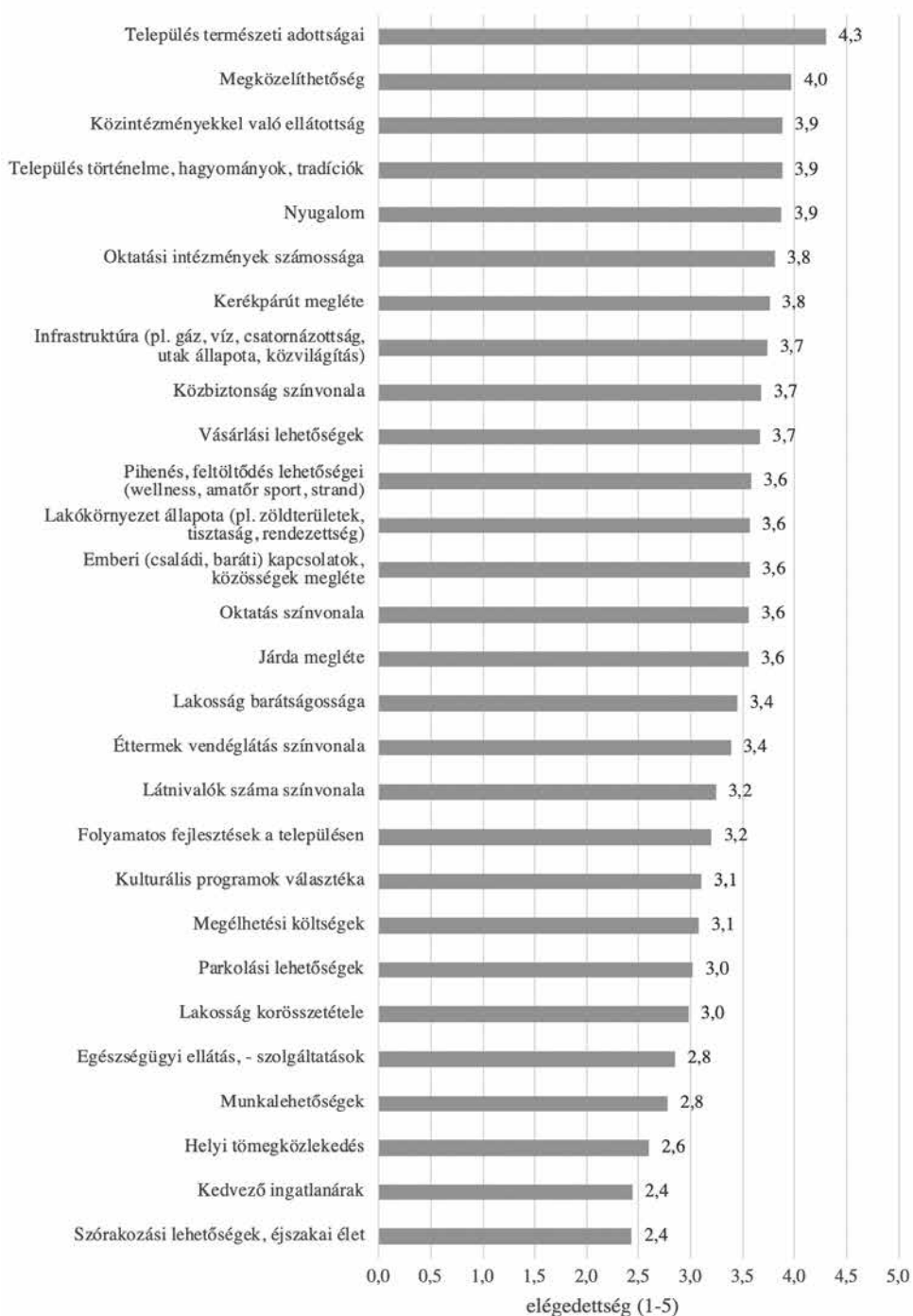
Mennyire kötődik a településhez? (1-4)
To what extent are you attached to your settlement? (1-4)

Település megnevezése	Éve	Elem- száma	Mennyire kötő- dik a település- hez? (1-4)	Hivatkozás
Szentesz	2018-9	527	3,29	jelen tanulmány
Mura- központja, földe Nagykanizsa	2018	800	3,42	(SZABÓ M. et al. 2019)
többi települése		1100	3,27	
Veszprém	2017	1200	3,54	(GAÁL Z. et al. 2019)
Gyöngyös	2017	812	3,31	(LÓRINCZ K. 2019)

Forrás: saját kutatás, SZABÓ M. et al. 2019, GAÁL Z. et al. 2019, LÓRINCZ K. 2019

Source: own reserach, SZABÓ M. et al. 2019, GAÁL Z. et al. 2019, LÓRINCZ K. 2019

Értékelték továbbá 28 különböző települési adottsággal, tényezővel való elégedettségüket, egy 1-től 5-ig tartó skálán, ahol 1 jelentett azt, hogy egyáltalán nem elégedett, 5 pedig azt, hogy nagyon elégedett. Nem volt olyan érték az 1-5 skálán, amelyet ne jelöltek volna. A 10. ábra mutatja az egyes városi tényezőkkel való elégedettség átlagát. A legkevesbé elégedettek a válaszadók a szórakozási lehetőségekkel, az éjszakai élet kínálatával,

10. ábra Mennyire elégedett az alábbi települési tényezőkkel (1-5)? Forrás: saját kutatás
 Figure 10 How satisfied are you with the following settlement factors (1-5)? Source: own research

amelyek ily módon az önkormányzati fejlesztések célterületei lehetnének. *Elégedetlenek a megkérdezettek a magas ingatlanárakkal* is, bár erre az önkormányzatnak kevés ráhatása van. Esetleg az önkormányzat a szociális bérlakásszektor fejlesztésével javíthatna a helyzeten. A szentesiek elégedetlenek továbbá *a helyi tömegközlekedéssel, a munkalehetőségekkel és az egészségügyi ellátásokkal és szolgáltatásokkal*. Ezek közül az elsősre és az utolsóra az önkormányzat közvetlenül hatást gyakorolhat, a munkalehetőségekre (az állami szféra leépítése miatt) csak közvetve, például munkahelyteremtő beruházások ösztönzése által.

A következő kérdés arra vonatkozott, hogy *milyen forrásokból tájékozódik a lakosság a szentesi és környékbeli hírekről, eseményekről*. A választási lehetőségek között konkrét szentesi intézmények (könyvtár, művelődési ház), az önkormányzat által támogatott médiumok valamint vállalkozási alapon működtetett (nyomtatott és online média) kommunikációs csatornák is szerepeltek: összességében 20 lehetőséget kínáltunk fel. A mintába került szentesiek többsége a *Szentes Mozaikot* (72,3%) használja erre a célra, ezt követi a *Szentesi Gyors* (minden második válaszadó, 56,7% említette) és nagyon domináns a kisvárosban a *személyes kapcsolatok szerepe* (45,9%: szájhagyomány, család, barát, ismerős hírforrás). Jelentős információforrásnak számít a *Szentesi Élet* (38,1%) és a közterületre kihelyezett plakátok, hirdetőtáblák (28,5%). A város által működtetett Szentes TV az 5. (35,7%), a hivatalos honlap (szentes.hu) a 7. helyen (27,9%) végzett e rangsorban. Érdekes eredmény, hogy még a könyvtárat (9,3%) és a művelődési házat (9,1%) is többen használják, mint a szentes.lap.hu honlapot.

Lakóhelyválasztás szempontjából meghatározó az adott település oktatási kínálata és az intézmények színvonala. A kérdőívben megkérdeztük, hogy melyik szentesi oktatási intézményt tartják a „legerősebbnek” az általános iskolák közül, valamint a gimnáziumok és szakközépiskolák közül. Az *általános iskolák* közül egyértelműen a Koszta József Általános Iskolát (40,9%), majd a Kiss Bálint Református Általános Iskolát (28%) és a Szent Erzsébet Általános Iskola és Óvodát (17,1%) tartják a legjobbnak. A *középiskolák közül* kiugróan sok szavazatot kapott a Horváth Mihály Gimnázium (64,3%), amelyet a Boros Sámuel Szakgimnázium és Szakközépiskola (22,8%), valamint a Zsoldos Ferenc Szakgimnázium és Szakközépiskola (6,6%) követ.

Két zárt kérdéssel szeretnénk volna feltárni, hogy a lakosság szerint milyen iparág, illetve milyen vendéglátó egység hiányzik Szentesről. Leginkább a *szórakoztatóipart* (21,7%), az *informatikát* (13,5%), a *ruháipart* (13,5%) és a *gépipart* (11,7%) hiányolták a válaszadók. A vendéglátó egységek és szálláshely-szolgáltatásokon belül a válaszadók többsége több *zenés szórakozóhelyet* (42,5%), *hotelt* (11,6%), *tejbárt* (10,4%) és *gyorséttermet* (9,8%) szeretne.

A lakossági kérdőív az alábbi 4 nyílt kérdést is tartalmazta:

- Mi jut eszébe először Szentes nevének hallatán? Kérem, nevezzen meg 3 dolgot!
- Mivel érvelne egy jövőbeni lakosnak, véleménye szerint miért jó Szentesen élni?
- Milyen konkrét látnivalókat, rendezvényeket, fesztiválokat ajánlana Szentesen egy turistának? Kérjük, hogy a 3 legfontosabbat sorolja fel!
- Milyen fejlesztéseket javasolna Szentesen?

Mivel e kérdések többségére akár három választ is adhattak a megkérdezettek, ezért ezeknél a kérdéseknél a válaszok gyakorisága akár háromszorosa is lehet a minta elemszámának (527 fő). A fenti négy nyílt kérdés kategóriáit, valamint ezek előfordulási gyakoriságát (%) a 4. táblázat foglalja össze.

Mivel a településnek a lakók által kívánt fejlesztése növeli a helyiek elégedettségét, ezért az 5. táblázatban részletesebben is bemutatjuk, hogy milyen válaszok érkeztek arra a kérdésre, hogy milyen fejlesztéseket javasolnának.

4. táblázat – Table 4

A nyílt kérdésekre adott válaszok kategóriái (db említés, %-os megoszlás)
Categories of answers to open questions (No. quotes, % distribution)

Mi jut eszébe először Szentes nevének hallatán?	Mivel érvelne egy jövőbeni lakosnak, véleménye szerint miért jó Szentesen élni?	Milyen konkrét látnivalókat, rendezvényeket, fesztiválokat ajánlana Szentesen egy turistának?	Milyen fejlesztéseket javasolna Szentesen?
n = 1461	n = 702	a válaszok száma n = 1348	n = 907
1. 42% települési adottságok, jellemzők	1. 25% nyugodt 2. 17% élhető 3. 8% csendes 4. 8% szép	1. 34% rendezvények, események 2. 16% kulturális vonzerők, események 3. 15% városi séta, épületek, piac, infrastruktúra 4. 13% liget, fürdő, gyógyfürdő 5. 11% természet, természeti vonzerő (Tisza, Kurca part) 6. 7% aktív turizmus, sport, vízilabda, uszoda	1. 21% közlekedés 2. 10% kultúra, kikapcsolódás (nem csak fiataloknak) 3. 9% munkahelyteremtés 4. 9% szórakozás, fiatalok kikapcsolódási lehetőségek 5. 7% szállodaépítés / strand 6. 6% egészségügy 7. 6% egyéb / jó példák
A válaszok legfeljebb 5%-ban fordultak elő:			
negatív gondolatok, egyéb			
	családbarát kisváros tisztá / rendezett természeti adottságok biztonságos barátságos sport munkahely békés emberek elhelyezkedés kultúra / látnivaló olcsó fejlődő hangulatos		oktatás közterület öko játzóterek, gyermekek kikapcsolódási lehetőségei vendéglátó-helyek / vásárlás termálvíz sport ingatlan-hasznosítás mezőgazdaság / élelmiszeripar Kurca patak Tisza

Forrás: saját kutatás

Source: own reserach

Említettük, hogy mintánkban a 19-64 éves korosztály felülreprezentált volt, ami kimutatható a fejlesztési irányokra vonatkozó válaszokban is. Feltételezhetően a városvezetés kifejezetten ennek a rétegnek Szentessel, mint lakó- és munkahellyel való elégedettségét szeretné növelni, valamint a településről való elvándorlást igyekeznek csökkenteni.

Kapcsolatvizsgálatok

A rangkorrelációs kapcsolatvizsgálatok az életminőség szempontjából több érdekes eredményt hoztak (az asszociációs, illetve vegyes kapcsolatokról ez nem mondható el). E fejezetben ezeket ismertetjük, a 6. táblázatban összefoglalt eredmények alapján.

Milyen fejlesztéseket javasolna Szentesen? – kategóriák
 What area of developments would you suggest in Szentes?

Fejlesztési irányok	Konkrét projektek
Sport	sportcsarnok (kisebb) létrehozása, felnőtt játszótér (kültéri) uszoda, tenispálya, kivilágított futópálya a ligetben versenysport helyett tömegsport támogatása futásra alkalmas terület – akár a Kurca mellett is
Kultúra	Tóth József színház, vízi színpad, kulturális központ több koncert, rendezvény, program, színházi előadás, bor-gasztró fesztiválok kirakodóvásár szervezése ünnepi programok fejlesztése (advent, nemzeti ünnepek)
Oktatás, egészségügy	főiskola vagy kihelyezett kar létesítése Szentesen 18 év felettiek részére oktatás kutatóintézet újraindítása innovációs verseny (inkubátorház) Deák Ferenc iskola fejlesztése szakorvosi ellátás kórházban, kórházfejlesztés
Gyermekek, fiatalok	árnyékos játszótér, 8-12 éves gyerekeknek is lehetőség, gyerekprogramok, ifjúsági koncert klub, éjszakai szórakozási lehetőség, extrém park (gördeszka, BMX, roller)
Öko	szelektív hulladékgyűjtés, zöld szemlélet népkert, közösségi gazdálkodás elektromos autótöltők, elektromobilitás tanösvény ivóvíz arzénmentesítése
Turizmus	gyorsétterem, Spar áruház, pláza sport vagy ifjúsági szálló, strand szebbé tétele Kurca patak: stég, pihenő, csónakkölcsonzó, kerékpárút, tanösvény, futópálya, új híd Tisza: karbantartása, felújítása, park, büfé, WC termálvíz kihasználása (jó példák: Gyula, Cserkeszőlő, Orosháza)
Közlekedés	parkoló (sportcsarnok, sürgősségi osztály, társasházi területek, belváros), garázsok a kertvárosban akadálymentesítés a városban (lépcsők, járdák) körforgalom építése, 451. út fejlesztése kerékpárút hálózat bővítése, Szentes-Csongrád híd Kiss Zsigmond / Fekete Márton utca szélesítése vasútállomás felújítása
Gazdaság, munkahely-teremtés	fiatalok részére munka több munkalehetőségek, magasabb fizetések sok a három műszakos, betanított munka ipari parkba több vállalkozás mezőgazdaság támogatása (állattartás, növénytermesztés) belvárosi üres ingatlanok használata
Közterület	akadálymentesítés, nyilvános WC-k, több térfigyelő kamera posta a lakótelepen, üres üzletek kihasználása, szobrok tisztítása zöldfelület, közpark, „városi erdő” – fásítás Szentesen, virágosítás útmenti fák telepítése, több fa mindenütt (árnyékosítás), kevesebb térkő kutyafuttató létesítése a panelházas részeken

Forrás: saját kutatás

Source: own reserach

Kapcsolatvizsgálat, rangkorreláció (Rho értékek)
Relationship analyses (Rho values)

		A)				
		Mióta él Szentesen, ill. kör- nyékén?	Háztartás létszáma	Végzett- ség	Mennyire érzi magát boldog- nak?	Mennyire érzi magát egészsé- gesnek?
B)	Mennyire elégedett az alábbi települési adottságokkal,	0,289	-0,144	-	0,244	-
	Mennyire kötődik Szenteshez? (1-4)	-	-	-0,104	0,156	-
	Megközelíthetőség	0,161	-0,155	-	0,211	-
	Infrastruktúra (pl. gáz, víz, csatornázottság, utak állapota, közvilágítás)	0,131	-	-	0,187	0,120
	Helyi tömegközlekedés	0,093	-	0,091	0,256	0,146
	Parkolási lehetőségek	-	-0,094	-	0,166	0,092
	Járda megléte	-	-0,093	-	0,156	-
	Kerékpárút megléte	-	-	0,110	0,160	-
	Település természeti adottságai	-	-0,142	-	0,234	-
	Település történelme, hagyományok, tradíciók	0,103	-	0,143	0,188	0,143
	Közműzményekkel való ellátottság	0,223	-0,127	0,091	0,229	-
	Egészségügyi ellátás, - szolgáltatások	0,159	-	-	0,203	-
	Oktatási intézmények számossága	0,147	-0,105	-	0,207	-
	Oktatás színvonala	-	-	-	0,163	-
	Vásárlási lehetőségek	-	-	0,145	0,343	0,217
	Megélhetési költségek	0,145	-0,136	-	0,239	-
	Kedvező ingatlanárak	-	-	-	0,277	0,130
	Folyamatos fejlesztések a településen	0,153	-0,109	-	0,282	0,117
	Munkalehetőségek	0,104	-0,155	0,095	0,176	-
	Pihenés, feltöltődés lehetőségei (wellness, amatőr sport, strand)	0,177	-0,126	-	0,275	0,117
	Szórakozási lehetőségek, éjszakai élet	0,174	-0,103	-	0,268	-
	Kulturális programok választéka	0,171	-	-	0,281	0,092
	Látinivalók száma, színvonala	-	-	-	0,199	0,146
Éttermek, vendéglátás színvonala	-	-	-	0,220	-	
Lakosság korösszetétele	-0,136	-	-0,129	0,344	0,201	
Emberi (családi, baráti) kapcsolatok, közösségek megléte	-	-	-	0,319	0,225	
Lakosság barátságossága	-	-0,130	0,093	0,276	0,132	
Lakókörnyezet állapota (pl. zöldterületek, tisztaság, rendezettség)	-	-	-	0,145	0,184	
Közbiztonság színvonala	-	-	0,152	0,288	0,273	
Nyugalom	-	-	-	-	-	

Forrás/Source: saját kutatás/own reserach Jelölések a kapcsolat erősségére, a Rho abszolút értéke alapján: [0; 0,2] [0,2; 0,3] [0,3; 0,4]

Az, hogy valaki mióta él Szentesen, nem áll szignifikáns kapcsolatban sem azzal, hogy mennyire kötődik a településhez, sem a felsorolt 28 települési jellemzővel való elégedettséggel. Ezzel szemben az, hogy *valaki mennyire érzi magát boldognak, szignifikáns kapcsolatban áll az összes vizsgált mutatóval*: azzal is, hogy mennyire kötődik a településhez és azzal is, hogy mennyire elégedett a felsorolt települési jellemzőkkel. Elmondhatjuk, hogy *minél boldogabb valaki, annál inkább kötődik a településhez és annál elégedettebb a települési jellemzőkkel*.

A lakosok boldogságérzete leginkább azzal áll kapcsolatban, hogy mennyire elégedett az illető a megélhetési költségekkel, az emberi (családi, baráti) kapcsolatok, közösségek meglétével és a lakosság barátságosságával. A Szenteshez való kötődés és a településsel való elégedettség leginkább a lakosok boldogságérzetével, majd az életkorral, ezt követően pedig az egészségi állapottal magyarázható. Legkevésbé magyarázható a háztartás létszámával és a végzettséggel és egyáltalán nem bír befolyással az elégedettségre és kötődésre az, hogy valaki mióta él Szentesen.

A lakosok életkora kapcsán a szignifikáns kapcsolatok iránya – egy kivételével – pozitív, azaz *minél idősebb valaki, annál elégedettebb az adott városi jellemzővel*. A kivételt az emberi (családi, baráti) kapcsolatok, közösségek meglétével való elégedettség jelenti, azaz *minél idősebb valakik, annál elégedetlenebb az emberi kapcsolatokkal*. Ez a jelenség az *idősebb korosztály elmagányosodásának jelenségével* magyarázható. Az életkor a legerősebben azt befolyásolja, hogy az illető mennyire kötődik Szenteshez. *Minél idősebb, annál inkább kötődik a településhez. Az életkor növekedése és az egészségügyi ellátásokkal, szolgáltatásokkal való elégedettség között is pozitív irányú a kapcsolat* előjele, azaz e szolgáltatásokat feltehetően többször igénybe vevő idősebbek elégedettebbek ezzel a rendszerrel.

A háztartás létszáma esetében a szignifikáns kapcsolatok mindegyike negatív irányú, azaz *minél több főből áll a háztartás, annál kevésbé kötődnek Szenteshez és annál elégedetlenebbek a településsel*. A minta kb. 13%-át nyugdíjasok adták, akik tipikusan egyedül élnek. Az előző megállapításunk úgy is megfogalmazható, hogy *minél kevesebb főből áll a háztartás, annál inkább kötődnek Szenteshez és annál elégedettebbek a településsel*. Ez összhangban van azzal, miszerint *minél idősebb valaki, annál inkább kötődik a településhez és annál elégedettebbek között az egészségügyi ellátásokkal is*.

Az *iskolai végzettség* esetében a szignifikáns kapcsolatokat vizsgálva elmondható, hogy pozitív irányú a kapcsolat, vagyis Szentesen a magasabb végzettségűek elégedettebbek, az alacsonyabb végzettségűek pedig elégedetlenebbek a várossal. Ez vonatkozik a város nyújtotta a parkolási lehetőségekre, a település természeti adottságaira, a közintézményekkel való ellátottságra, az egészségügyi ellátásra, a megélhetési költségekre, a pihenés és feltöltődés lehetőségeire, a közbiztonság színvonalára és a nyugalomra. A településen a magasabb végzettségűek elégedetlenebbek, az alacsonyabb végzettségűek elégedettebbek (negatív irányú a kapcsolat) a megközelíthetőséggel és a lakosság korösszetételével. Általában elmondhatjuk, hogy *minél egészségesebbnek tartja magát valaki, annál elégedettebb a településsel*.

Összefoglalás

A kérdőíves kutatás sok kapcsolódási pontra rávilágított. Bár egyik kutatási kérdésünkkel kapcsolatosan az volt az előzetes feltevésünk, hogy *minél több éve él valaki Szentesen, annál elégedettebb a településsel, nem sikerült kimutatni szignifikáns kapcsolatot a települési tényezők egyikével sem*. Az életkor, a háztartás létszáma, a végzettség, boldogság,

egészség mindegyike szignifikáns kapcsolatban van bizonyos települési tényezőkkel. Az egyik legérdekesebb kapcsolat az emberi attitűddel magyarázható. Ez alapján kijelenthetjük, hogy akiknek szorosak a családi vagy baráti kapcsolatai és érzi a közösség erejét, azok boldogabbnak érzik magukat és a lakosságot is barátságosabbnak látják, valamint a megélhetési költségeikkel is elégedettebbek.

Második kutatási kérdésünk a helyiek által vágyott fejlesztésekre vonatkozott. A szentesiek a következő területeken szeretnének érdemi fejlesztéseket látni: közlekedés, kultúra és kikapcsolódás (mind a fiatalok, mind a 40 év felettiak részére), új munkahelyek és munkalehetőségek teremtése, szállodaépítés, a strand felújítása (gyógyvízzé minősítés), egészségügy (főleg a kórházi ellátás), oktatás (akár kihelyezett főiskolai/egyetemi képzés és felsőfokú szakképzés is), játszóterek és kikapcsolódási helyek.

Ami Szentes kapcsán sokszor hangsúlyozott *előny* (nyugodt, csendes város), az egyben *hátrány* is lehet (unalmas, elöregedő). A helyi lakosok igénylik a színvonalas kulturális programokat, rendezvényeket egész évben. Legtöbbször a szórakoztató-, informatikai- és ruhaipart hiányolják. Turisztikai szempontból a szórakozóhelyeket, szálláslehetőségeket és a Tisza és Kurca minél jobb kihasználását javasolják.

Tanulmányunk eredményei rámutattak arra, hogy a földrajzi, valamint gazdasági felmérések és elemzések segítségével jól feltárhatók a településhierarchia különböző szintjein álló települések – jelen esetben a kisvárosok – lakosságának életminőségét és boldogságát alapvetően meghatározó tényezők.

LÓRINCZ KATALIN

PE Turizmus Intézeti Tanszék, Veszprém
lorincz.katalin@gtk.uni-pannon.hu

KŐVÁRI EDIT MÁRIA

PE Szervezési és Vezetési Intézeti Tanszék, Veszprém
kovari.edit@gtk.uni-pannon.hu

BANÁSZ ZSUSZANNA

PE Kvantitatív Módszerek Intézeti Tanszék, Veszprém
banasz.zsuzsanna@gtk.uni-pannon.hu

IRODALOM

- BANÁSZ Zs. 2019: Hazánk közbiztonsága nemzetközi összehasonlításban. – *Hadtudomány* 29. 1–2. pp. 112–120.
- BODOR Á.–GRÜN HUT Z.–HORECZKI R. 2017: Városi bizalmatlanság, vidéki bizalom. Esetleg fordítva? – *A bizalom és a településtípus összefüggései Európában.* – *Területi Statisztika* 57. 4. pp. 406–421.
- DÖVÉNYI Z. 2007: A belföldi vándormozgalom strukturális és területi sajátosságai Magyarországon. – *Demográfia*, 50. 4. pp. 335–359.
- DUSEK T. 2015: A lakókörnyezeti biztonságérzet településtípusok szerinti különbsége Magyarországon. – *Közép-Európai Közlemények* 8. 3. pp. 101–109.
- EGEDY T. 2009: Városrehabilitáció és életminőség. *Elmélet – Módszer – Gyakorlat*. 64. MTA Földrajztudományi Kutatóintézet, Budapest. 152 p.
- ENYEDI GY. 2000: Globalizáció és a magyar területi fejlődés. – *Tér és Társadalom*. 14. 1. pp. 1–10.
- ENYEDI GY. 2003: Városi világ – Városfejlődés a globalizáció korában. – *Habilitációs Előadások*. PTE. Pécs.
- ENYEDI GY.–HORVÁTH GY. (szerk.) 2002: *Táj, település, régió.* – MTA Társadalomkutató Központ, Kossuth Kiadó, Budapest. 511 p.
- EVERITT J. C.–GILL A. M. 1993: *The Social Geography of Small Towns.* – In: BOURNE, L. S.–LEY, D. F. (szerk.): *The Changing Social Geography of Canadian Cities.* pp. 252–264.
- FARAGÓ L. 2007: Térstruktúra: térideák és megvalósításuk a településhálózat-fejlesztésben. – *Tér és Társadalom* 21. 4. pp. 21–38.

- GAÁL Z.–SZABÓ L.–SZABÓ M.–ZILAHY GY. 2019: Kreatív város –fenntartható vidék. – Comitatus 29. 231. pp. 47–65.
- HAMDOUCH A. I.–NYSETH T.–DEMAZIERE C.–FØRDE A.–SERRANO J.–AARSÆTHER N. (szerk.) 2017: Creative Approaches to Planning and Local Development: Insights from Small and Medium-Sized Town in Europe. – Routledge, New York, London. 264 p.
- IVONY É. 2017: Szubjektív életminőség és érzelmi jóllét Magyarországon a gazdasági válság előtt és azt követően, európai kitekintéssel. – Statisztikai Szemle 95. 10. pp. 997-1022.
- JENEY L. 2013: *Városföldrajz*. In: JENEY L.–KULCSÁR D.–TÓZSA I. (szerk.): Gazdaságföldrajzi tanulmányok közgazdászoknak. – BCE Gazdaságföldrajzi és Jövőkutatási Tanszék, Budapest, pp. 39–70.
- HAUTZINGER Z.–HEGEDŰS J.–KLENNER Z. 2014: A migráció elmélete. – Magyar Köszolgálati Egyetem. Budapest. 106 p.
- KÉKESI M. Z. 2007: A szubjektív életminőség térbeli vonatkozásai. – In: UTASI Á. (szerk.): Az életminőség feltételei. Műhelytanulmányok. MTA Politikai Tudományok Intézete, Budapest. pp. 72–83.
- KISS J. P.–BAJMÓCY P. 2001: Városi funkciójú központok és elméleti vonzaskörzeteik az Alföldön. – Tér és Társadalom 15. 1. pp. 65–89.
- KOSTANICK H. L. (szerk.) 2019: Population And Migration Trends In Eastern Europe. – Routledge, New York. 246 p.
- Központi Statisztikai Hivatal Népeségtudományi Kutatóintézet 2019: Népeség-előreszámítások. <https://demografia.hu/hu/letoltes/tudastar/nepesseg-eloreszamitasok/nepesseg-eloreszamitas-2015.pdf>
- Központi Statisztikai Hivatal 2019: Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2019. január 1. http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2019.pdf
- Központi Statisztikai Hivatal 2018: Éves településstatisztikai adatok 2017-es településszerkezetben. <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/themeSelector.jsp?lang=hu>
- Központi Statisztikai Hivatal 2020: Éves településstatisztikai adatok 2018-as településszerkezetben. <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/haViewer.jsp>
- Központi Statisztikai Hivatal 2015: Magyarország településállománya. Városok – Falvak. http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo_telepuleshalozata/varosok_falvak.pdf
- KWIATEK-SOŁTYS A.–MAINET H. 2014: Quality of life and attractiveness of small towns: A comparison of France and Poland. – Quaestiones Geographicae 33. 2. pp. 103–113.
- LENGYEL I. 2010: A regionális versenyképességről. – Közgazdasági Szemle 47. 12. pp. 962–987.
- LENGYEL I.–RECHNITZER J. 2004: Regionális gazdaságtan. – Dialóg Campus, Budapest–Pécs. 391 p.
- LÓRINCZ K. 2016: Miért jó Kőszegen élni? – In: MISZLIVETZ, F. (szerk.): Kisvárosok reneszánsza: A községi példa: KRAFT II. Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete, Savaria Kiadó, Szombathely. pp. 365–390.
- LÓRINCZ K. 2019: Gyöngyös, mint lakóhely és úti cél megítélése a helyi lakosság körében. – In: VERES Z.–SASNÉ GRÓSZ A.–LISKA F. (szerk.): Ismerjük a vevőt? A vásárlás pszichológiája. Az Egyesület a Marketingkutatásért és Kutatásért XXV. Országos konferenciájának előadásai Veszprém, Magyarország: Pannon Egyetem pp. 502-515.–
- LÓRINCZ K.–RAFFAY Á. 2017: Zirc turizmusfejlesztési koncepciója 2017-2020. https://zirc.hu/application/files/7415/6862/8633/Zirc_turizmusfejlesztési_koncepcioja_2017-2020_final.pdf
- MOLNÁR B. 2006: A magyarországi kis- és középvárosok globalizációs típusai. – Tér és Társadalom 20. 4. pp. 67–83.
- PETERS D. J. 2019: Community Resiliency in Declining Small Towns: Impact of Population Loss on Quality of Life over 20 Years. – Rural Sociology 84. 4. pp. 635–668.
- PIRISI G. 2009: Differenciálódó kisvárosaink. – Földrajzi Közlemények 133. 3. pp. 313–325.
- POREISZ V. 2014: A városi versenyképesség dimenziói kisvárosok esetén. – In: LUKOVICS M.–ZUTI B. (szerk.): A területi fejlődés dilemmái. SZTE Gazdaságtudományi Kar, Szeged, pp. 65–79.
- RECHNITZER J. 2002: A városhálózat az átmenetben, a kilencvenes évek változási irányai. – Tér és Társadalom 16. 3. pp. 165–183.
- SMITH I. 2017: Demographic Change in European Towns 2001–11: A Cross-National Multi-Level Analysis. – Journal of Economic and Social Geography Special Issue: Dossier: Small and Medium-Sized Towns in Europe 108. 4. pp. 424–437.
- SZABÓ M.–TÓTH-KASZÁS N.–JAKOBI Á.–BANÁSZ ZS. 2019: Szakértői jelentés a KRAFT-index Nagykanizsa-Murafölde felméréséről. – Felsőbbfokú Tanulmányok Intézete (FTI), Institute of Advanced Studies (iASK), KRAFT Központ, Kőszeg. 105 p.
- Szentes Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014
- TEIR 2019: Összes nettó jövedelem egy lakosra (Ft), járási szintű térkép, 2017. <https://www.teir.hu/idosoros-elemzo/>
- WIRTHA P.–ELISB V.–MÜLLERAD B.–YAMAMOTOC K. 2016: Peripheralisation of small towns in Germany and Japan – Dealing with economic decline and population loss. – Journal of Rural Studies 47. pp. 62–75.

„148 ÉVE A MAGYAR FÖLDRAJZOKTATÁS, A FÖLDRAJZI ISMERETTERJESZTÉS SZOLGÁLATÁBAN”

A 148 éve alapított **Magyar Földrajzi Társaság** egyike Európa legrégebbi tudományos társaságainak. Társaságunk célja a földrajz- és a többi földtudomány népszerűsítése mellett a földrajzoktatás színvonalának, a köznevelésben elfoglalt helyének javítása.

E célok megvalósításához szükség van az Ön adományára, anyagi támogatására!

Adószámunk: 19007964-1-42

Kérjük, adójának 1%-ával támogassa a Magyar Földrajzi Társaságot,

- hogy Társaságunk még hatékonyabban tudja képviselni a földrajzoktatás és a földrajztudomány ügyét!
- hogy ez által anyagilag segítse a Magyar Földrajzi Társaság közel százötven éves, felbecsülhetetlen értékű könyv és térképritkaságokban bővelkedő könyvtárának és térképtárának rendbetételét, katalogizálását!
- hogy Társaságunk közelgő 150 éves fennállására neves elődeinkhez méltó tudománynépszerűsítő kiállítással és programokkal emlékezhessünk meg!
- hogy ez által támogassa Társaságunk tudománynépszerűsítő folyóiratának a Földgömb magazinnak és tudományos folyóiratának a Földrajzi Közleményeknek a megjelenését!
- hogy ez által támogassa a Magyar Földrajzi Társaság tudománynépszerűsítő programjait (Földrajz Éjszakája, havonkénti területi előadókülések, Földtudományi forgatag, földrajzversenyek, továbbképzések stb.).
- hogy ez által támogassa a Magyar Földrajzi Társaság szakosztályainak munkáját (Földrajztanári Szakosztály továbbképzései, területi osztályok előadó ülései stb.).

Támogatásukat előre is hálásan köszönjük!

A Magyar Földrajzi Társaság Elnöksége

MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG

ALAPÍTVÁ: 1872

Tisztikar

Elnök: CSORBA PÉTER egyetemi tanár

Tiszteletbeli elnök: PAPP-VÁRY ÁRPÁD ny. egyetemi tanár

Alelnökök: MICHALKÓ GÁBOR tudományos tanácsadó, egyetemi tanár

SZILASSI PÉTER egyetemi docens

Főtitkár: DÁVID LÓRÁNT DÉNES egyetemi tanár

Titkár: JENEY LÁSZLÓ egyetemi docens

Felügyelőbizottság: KERESZTY PÉTER, NEMERKÉNYI ZSOMBOR, ÜTÖNÉ VISY JUDIT

Választmány

AUBERT ANTAL szakosztályelnök,
intézetigazgató

BERNEK ÁGNES szakosztályelnök, főiskolai
tanár

BUJDOSÓ ZOLTÁN főiskolai tanár

DÁVID LÓRÁNT DÉNES osztályelnök, egyetemi
tanár

DOROGI LÁSZLÓNÉ középiskolai tanár

EGEDY TAMÁS tudományos főmunkatárs,
egyetemi docens

FARSANG ANDREA egyetemi docens

FRISNYÁK SÁNDOR osztályelnök, ny. egyetemi
tanár

GERHARDTNÉ RUDLI ILONA ny. középiskolai
tanár

GÖNCZI SÁNDOR osztályelnök, főiskolai docens

GRUBER LÁSZLÓ középiskolai tanár

GYENIZSE PÉTER egyetemi docens

GYÓRI RÓBERT tszv. egyetemi docens

GYURICZA LÁSZLÓ osztályelnök, egyetemi
docens

GYURIS FERENC egyetemi adjunktus

HEVESI ATTILA osztályelnök, ny. egyetemi
tanár

HUSZTI ZSOLT osztályelnök, intézetigazgató

KARANCSI ZOLTÁN tszv. egyetemi docens

KARÁTSON DÁVID szakosztályelnök,
tszv. egyetemi tanár

KIS JÁNOS középiskolai tanár

KISS EDIT ÉVA tudományos tanácsadó,
egyetemi tanár

KLINGHAMMER ISTVÁN szakosztályelnök,
akadémikus

KOCSIS KÁROLY akadémikus, egyetemi tanár

KOPEK ANNAMÁRIA osztályelnök,
osztályvezető

KOROMPAI ATTILA ny. egyetemi docens

KOVÁCS ZOLTÁN akadémikus, egyetemi tanár

KOZMA GÁBOR tszv. egyetemi docens

KUBASSEK JÁNOS múzeumigazgató

KUNOS GÁBOR szakosztályelnök,
villamosmérnök

LENNER TIBOR osztályelnök, tszv. egyetemi
docens

LERNER JÁNOS osztályelnök

M. CSÁSZÁR ZSUZSANNA osztályelnök,
egyetemi docens

MÁJAI CSABA osztályelnök

MAKÁDI MARIANN szakosztályelnök,
főiskolai docens

MUCSI LÁSZLÓ osztályelnök, egyetemi docens

NAGY BALÁZS egyetemi docens

PAP NORBERT osztályelnök, tszv. egyetemi
tanár

PÁL VIKTOR egyetemi docens

RADICS ZSOLT egyetemi adjunktus

SIMON GYÖRGY középiskolai tanár

SISKÁNÉ SZILASI BEÁTA egyetemi docens

SUBA JÁNOS szakosztályelnök, térképész

SZÖRÉNYINÉ KUKORELLI IRÉN osztályelnök,
tudományos tanácsadó, egyetemi tanár

SZÓLLÓSY LÁSZLÓ középiskolai tanár

TEPERICS KÁROLY osztályelnök, egyetemi
adjunktus

TIMÁR JUDIT osztályelnök, tudományos
főmunkatárs

TÓTH ANTAL osztályelnök, főiskolai docens

TÖMPE LÁSZLÓ szakosztályelnök, középiskolai
tanár

TRÓCSÁNYI ANDRÁS szakosztályelnök,
tszv. egyetemi docens

VIZI ISTVÁN osztályelnök

**A Közgyűlés által megválasztott tiszteleti tagok a Magyar Földrajzi Társaság
Választmányának örökös tagjai.**

TARTALOM / CONTENTS

VIZI ISTVÁN GYÖRGY: Vendégszerkesztői előszó	1
Tematikus értekezések / Thematic studies	
KULCSÁR LÁSZLÓ: Földrajz – társadalomtudomány – turizmus: elméleti és módszertani áttekintés / Geography – social sciences – tourism: a theoretical and methodological overview	2
KISS KORNÉLIA–KOVÁCS BALÁZS–MICHALKÓ GÁBOR: Boldogságyár túl az óperencián: az életminőség-orientált turizmusfejlesztés Ausztriában / Happiness factory far and away: Quality of life-oriented tourism development in Austria	13
OBÁDOVICS CSILLA: A Balaton régió népességdinamikája 2017-2062 között / Population dynamics in Balaton region between 2017 and 2062	27
MOLNÁR NÓRA–EGEDY TAMÁS: Turizmusfejlesztéssel a hátrányos helyzetű területek felzárkóztatásáért – Salgótarján és a Karancs-Medves-vidék turisztikai potenciálja / Tourism development for catching up in disadvantaged areas – Tourism potential of Salgótarján and the Karancs-Medves region	43
BARCZA ATTILA–CSAPÓ JÁNOS–HINEK MÁTYÁS–MARTON GERGELY: Sopron turisztikai szezonálisának és a turizmusfejlesztés szükséges irányainak vizsgálata / The analysis of tourism seasonality and the necessary directions of tourism development of Sopron	65
VIZI ISTVÁN–STRACK FLÓRIÁN: A Lenti termálfürdő vendéglégedettségi vizsgálata a földrajzi térrel összefüggő egészség-turisztikai termékfejlesztés stratégiai időszakában / Guest satisfaction survey of the Lenti thermal spa in the strategic period of geo-spatial oriented health tourism product development	79
AUBERT ANTAL–GONDA TIBOR–JÓNÁS-BERKI MÓNKA–MÓKUSNÉ PÁLFI ANDREA: A turisztikai desztinációk életciklus-problematikája: az Orfűi példa / The problems of life cycles of tourism destinations: the example of Orfű	96
LÓRINCZ KATALIN–KÓVÁRI EDIT MÁRIA–BANÁSZ ZSUZSANNA: Miért jó Szentesen élni? – egy hazai kisváros lakosságának életminősége és helyi kötődése / Why is it good to live in Szentes? – quality of life and attachment of local residents in a small town	112

TÁMOGATÓINK

Kiadja a MAGYAR FÖLDRAJZI TÁRSASÁG
A Nemzeti Kulturális Alap és a Magyar Tudományos Akadémia támogatásával
A kiadásért felel: Dávid Lóránt Dénes
Tördelés és nyomdai előkészítés: Bonex Press Kft.
Borítóterv: Liszi János
Nyomdai kivitelezés: Healing Media Kiadó Kft.
Telefon: (06-1) 231-4040
Készült 300 példányban
HU ISSN 0015-5411